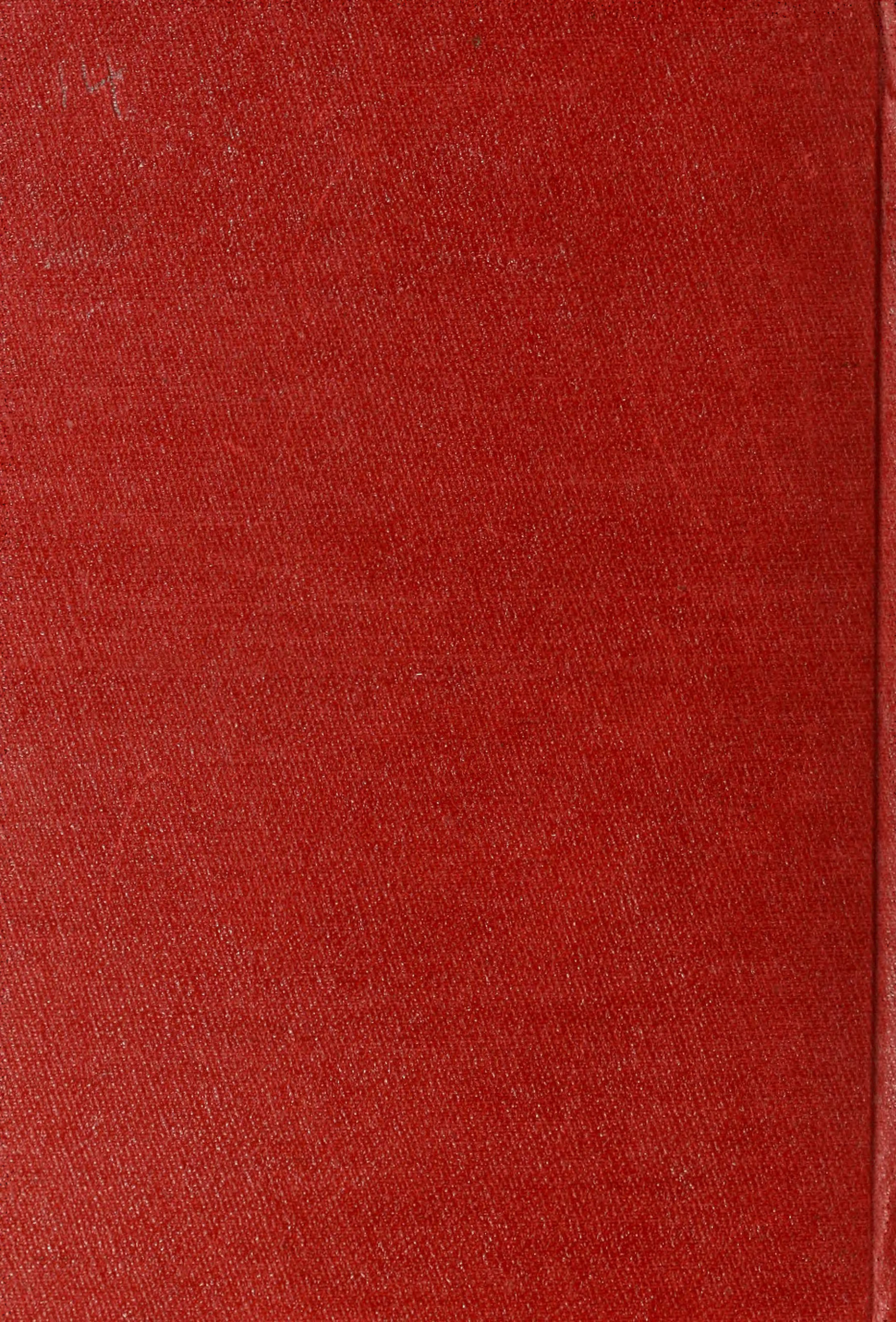

ـــ نظری و عملی ـــ

علاوه‌لی
صرف عثمانی

اوچنجی سنه

تربیهٔ اطفال فنی نقطهٔ نظرنجه ترتیب وتنظیم اولنمش اشبو صرف کتابی لسان عثمانیده مستعمل قواعد ترکیه ، فارسیه وعربیه‌یی مفصل بر صورتده مندرجدر. هر درسدن صکره ویرلمش اولان تمرینلر ادبی ، فنی منثور ومنظوم پارچه‌لردر. اشبو مفصل صرف «نظری وعملی مختصر عثمانلی صرفی» نام کتابمزدن صکره اوقوتدیریله‌جقدر

اثر

شورای دولت محکمهٔ بدایت خلفاسندن ادبیات عثمانیه ایله فارسی وعربی معلمی
ذکی

(طبع ثانی)

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله طبع اولنمشدر .

استانبول

(آ. آصادوریان) شرکت مرتبیه ـــ باب عالی جاده‌سنده نومرو ٥٢

١٣١٦

آرتین
آصادوریان
شرکت مرتبیه مطبعه‌سی
استانبول باب عالی جاده‌سنده
نومرو
٥٢

1908

﴿ تحديث نعمت ﴾

يزدان بی زوال، خاقان البحرين والبرين، باعث نجاة ملك ودولت، شمس منير سمای سلطنت، مدد رسان بیچارگان ومستمندان، ظل الله عميم اللطف والاحسان، ولی نعمت بی منتمز پادشاه اقدس واعظممز، تاجدار معالی عنوان، غازی ابو المغازی «عبدالحميد خان ثانی» افنديمز حضرتلرينی مادام الزمان اريكه پيرای شوكت وشان بيورسون آمين.

شان دولتك اعتلاسی وعموم تبعه وزير دستان شهريارينك انواع ترقياته مظهريتی يكانه مقصد معالی مرصد جناب پادشاهی اولمسيله هرطرفده مشهود دوچشم ابتهاجمز اولان آثار كمال ترقی مجرد پادشاهمز افنديمز حضرتلرينك محصول همم وعنايات ترقی كستريلری اولوب بوندن طولايی هر فرد مستغرق لجهٔ بحر منتداری وروزان وشبان بوعناياتك شكر كذاريدر.

علوم وفنونك تعميم وانتشاری ويار واغياره قارشی ملك ودولتك ازدياد افتخاری ملتزم ومطلوب ولی النعمی اولمغله، ممالك محروسهٔ المسالك شهنشاهينك شش جهتنده هر صنف مكاتب، يريرساحه آرای ايجاد اولان آثار معموريت مالانهايه ومؤسسات نافعهٔ بی غايه تأسيس وكشاد اولنوب اذهان عموميه‌يی استيعاب ايتمكده بولنان ظلمت جهالت دفع وازاله اولنه‌رق برصبیٔ صغيرك مدت قليله ظرفنده كسب ايتمش اولديغی معلومات ترقی آيات، سنجيدهٔ ميزان تفكر ايديله‌جك اولورسه موفقيات جليله ومظهريات جميلهٔ حضرت جهانبانينك ظرف زمانك درجهٔ استيعابيله متناسب اولميه‌جق قدر كثير اولديغی منظور عيون مفخرت ومباهات اولور.

ظلام ماضينك دور مجهوليتى دروننده نايابا اولمغه بدأ ايدن ترقيات ماضيه نظر دقت وانصافه آلندقده، معارفك بوكون حائز اولديغى ترقيات حاضره وحاليه‌نك اهميت فوق العاده ومالا نهايه‌سى تقدير اولنه‌بيلير.

معلملك مسلكنده معلملر كوريلوركه منسوب اولدقلرى فنك غوامض ودقائقنى طلاب ذوى الاجتلابه تفهيم ايتمك ايچون مدت طويله‌يه محتاج دكلدرلر؛ عالملر بولنوركه تحصيل ايتدكلرى علمك مزيات جميله‌سنى براسلوب نواصول ايله اثباته مقتدردرلر؛ محررلر يتيشيركه ترقيات وتفيضات حاضره‌يه موافق اثرلريله دولت و ملته اولان صداقت وعبوديتلرينى بيان ايدرلر. فى يومنا هذا پادشاه مفخممز وشهريار مراحمپناهمز افنديمز حضرتلرينك ارباب معارفه قارشى لطفاً ابذال بيوردقلرى عنايات معالى غايات گيتى ستانيلرى ثمره‌سنك توليد ايتديكى تشويق سايه‌سنده كرك منظوم وكرك منثور زيور عالم مطبوعات اولان اثرلر، ارباب علوم وفنونك نظر تقدير واستحسانى جلب ايده‌جك بردرجه‌يى بولمشدر.

هر نوع بدايع ترقياتك مهد شهودى اولان دور دلآراى همايونده جلوه نماى منصهٔ ظهور اولان موفقيات جليله‌يى تعريف وتوصيف غير قابل كنجايش خامهٔ عجز اعتياد اولوب طرف طرف تيمور يوللر ياپيله‌رق فياض قدرتك خاك پاك عثمانى‌يه بخش واحسان بيورمش اولديغى قابليت واستعداد فطرينك توليد ايده‌جكى كنوز لاتفناى فيض ويسارك ميدان بروزه اخراجيله ممالك محروسهٔ شاهانه‌نك برناودان زرافشان ثروت وسامان حالنه افراغ قلنمقده بولنمسى وسوبسو انشاى طرق ومعابر ايله تجارت عموميه‌نك تزييد ايدلمكده اولمسى، مآثر عاليهٔ جناب پادشاهى سلسلهٔ مشكوره‌سندندر. خورشيد عالم آرا نه جهته عطف انوار فيض افزا ايلرايسه اوراده بيك بديعهٔ فيض كمال آرايش ايله وجود

بولدیغی کبی انظار نورانیت دثار و افکار فیوضات نثار پادشاهی‌ده هر هانکی ایشه منعطف اولسه آنی برموفقیت فوق الغایه ایله انتاج ایدر.

صحیفه‌لر طولوسی یازیلر یازلسه ینه اوصاف و محامد عالیهٔ جناب جهاندارینك بیکده برینك ایفاسی بیله مستحیل اولمسیله مجرد تحدیث نعمت معرضنده شو قدرجق تهزیز قلم صدق توأمه اجتسار ایله پادشاه ارحم واشفق افندیمز حضرتلرینك دوام دولت و شوکت وتزاید صحت وعافیت جهانقیمت شهریاری‌یی خدای حق جل وعلادن تضرع ونیاز ایلرم.

مؤلفی

﴿ افادهٔ مرام ﴾

سایهٔ معارفوایهٔ حضرت پادشاهیده علوم ومعارف وفنون وصنایعك محیر عقول بر صورتده ترقی وتکملی مشهود عیون ابتهاجمز اولدیغی کبی شو صوك بش اون سنه ظرفنده تربیهٔ اطفال فننك‌ده وادیٔ ترقیده خطوه انداز اولمسی آیریجه ممنون ومسرور اوله‌جق برحالدر؛ زیرا، بو فن سایه‌سنده اطفال و صبیان مملکت مکتبلرده هم آز بر مدت ظرفنده وهم‌ده سوینه سوینه اوصانمیه‌رق السنه وعلوم وفنون مقتضیه‌یی بالسهوله تحصیله ایتمکده‌درلر. ایشته تربیهٔ اطفال فنی نقطهٔ نظرنجه تدریسات پروغراملری پك چوق دکشمش اولدیغی کبی درس کتابلری‌ده او اصول مستحسنه‌یه توفیقاً تنظیم وترتیب اولنمغه باشلامشدر. بو اصولك باشلیجه محسناتی آلتی سنه‌لك اولان تحصیل ابتدائی عنصری (élémentaire)، وسطی (moyen) وعالی (supérieur) نامیله اوچ دوره تقسیم اولنوب هر دورده تدریس اولنه‌جق درسلری ایکیشر سنه اوقوتدقدن بشقه دور عنصریده اوقونه‌جق درسلر غایت محدود بر دائره‌ده یعنی اکر اوقوتدیریله‌جق درس صرف درسی ایسه برنجی دورده قواعد صرفیه‌نك اك قولای واك مهم قاعده‌لری اوکره‌تیلیر. ایکنجی دورده یعنی دور وسطیده دائرهٔ معلومات دها توسع ایدر یعنی دور عنصریده ویرلمش اولان قاعده‌لر یازلدقدن ماعدا یکی قاعده‌لرده علاوه اولنور. اوچنجی دورده یعنی دور عالیده ایسه دائرهٔ معلومات دها وسعت کسب ایدر یعنی اولکی ایکی دورده یازلمش اولان معلومات اوزرینه سویلنمه‌مش سائر قواعد علاوه اولنور. ایشته

بو اصول سایه‌سنده تعلیم اولنان درسلر آلتی سنه تکرار علی التکرار اوقوندیغندن طلبه هیچ یورولمقسزین وعینی شیئلری برقاچ کره اوقویورم ظننده بولنمقسزین مکتبده اوقودیلان درسلرك کافه‌سنی فوق العاده بر آرزو ایله اوکره‌نه‌جك واوکرندیکنی‌ده اصلا اونوتمیه‌جقدر. یالکز دقت ایدیله‌جك برنقطه دها واردرکه اوده هردورده ویریلن تحریری وشفاهی وظیفه‌لر، تمرینلر، تطبیقات وسائره‌نك تدریجاً مشکللشمه‌سی ودکشمه‌سی‌در. اشبو اصول جدیدهٔ مستحسنه سائر درسلرده‌ده تطبیق ایدلدکده طلبه‌نك فکری تدریجاً ومتساویاً توسع ومعلوماتی‌ده تزاید ایدر.

ایشته عاجزلری تربیهٔ اطفال فننه توفیقاً درس کتابلری تنظیم وترتیب ایتمکه چالشمش والآن چالشمقده بولنمش اولدیغمی بیان وقواعد عثمانیه‌یی تعلیم ایچون اوچ کتاب تنظیم ایتدیکمی درمیان ایلرم. اوچ کتابدن برنجیسی «اس املا یاخود طوغرو یازمق اصولی» نام اثر بندکانه‌مدر. بو کتابده قواعد عثمانیه‌نك الك قولای و مهم قاعده‌لرینی ساده برلسانله تعریف ایتمش وقواعدك تطبیقی ایچون‌ده هردرسك آلتنده مناسب تمرینلر یازمشم. ایکنجیسی (نظری و عملی مختصرعثمانلی صرفی) نامیله توسیم اولنان کتابدرکه اس املاده بولنان قاعده‌لری جامع اولدقدن ماعدا لسان عثمانیده متداول قواعدك همان الك مهملریله بعض دقایق لسانی‌ده حاویدر. بو اثر عاجزی‌ده برنجیسی کبی درسلره تقسیم اولنمش وهر بر درسده قاعده‌لردن بشقه قرائت ایچون بر متن یازلمش واومتن اوزرینه ویرلمش اولان قاعده‌لرك تطبیقی توصیه اولنمشدر. قرائت ایچون یازیلان متنلر کرك منثور وکرك منظوم لسان ادبی ایله قلمه آلنمش پارچه‌لردر. اوچنجیسی ایسه بوکون ایکنجی دفعه اوله‌رق نشرینه موفق اولدیغم شو (نظری و عملی علاوه‌لی صرف عثمانی) نام قواعد عثمانیه

کتابمزکه ذاتاً مندرجاتنك اهمیتی و اصولنك مکملیتی سایه‌سنده معلم افندیلرك رغبتنه مظهر اولدیغندن آز بر مدت ظرفنده بیکلرجه نسخه صرف اولنمشدر. اثر مذکورك طبع جدیدینی بوکره دها منتظم ودها مکمل اولمق اوزره موقع انتشاره وضع ایلمك شرفیله مفتخرم.

شو اوچ دور اوزره ترتیب اولنان قواعد عثمانیه کتابلرمزده نظر دقته آلنه‌جق نقطه‌لر شونلردر. اولا؛ قاعده‌لر غایت ساده بر لسانله تعریف اولنمشدر؛ زیرا، چوجقلر ایچون ساده یازمق وساده تقریر ایتمك تحصیلك اك مهم بر ماده‌سیدر. ثانیا؛ لسان عثمانی‌یی تشکیل ایدن قواعد ترکیه، فارسیه وعربیه یکدیکرینی متعاقباً تعریف ایدلمشدر؛ یعنی ترکجه اسملرك تعریفندن صکره فارسی و آندن همان صکره‌ده عربی اسملر تعریف اولنمشدر؛ معمافیه صرف کتابی یاپان بشقه مؤلفلر صرف فارسی وعربی اوکره‌دجه‌سنه اثرلرینه صرف فارسی، صرف عربی شکلنی ویرمشلردر. بو ایسه هیچ معقول دکلدر، چونکه بوکون تکلم وکتابت ایدیلن لسان عثمانی حد ذاتنده بر لسان حکمنده‌در. هر نه دینیله‌جك اولورسه اولسون عثمانلیلر فارسیدن، عربیدن آلدقلری کلمه‌لری، قاعده‌لری کندی طبیعتلرینه کوره استعمال ایتمشلر، لسانلرینك شیوه‌سنه اویدورمشلر. عجبا تکلم اولندیغی زمان کلمه‌لر بری برندن آیریلیورمی؟ اوکره‌دیله‌جك قواعدعثمانیه‌یی ذاتاً چوجقلر تکلمه باشلادقلری کوندن اعتباراً طبیعی وعملی صورتده اوکرنمش اولدقلرندن ینه تحصیل زماننده‌ده اك معقول واك طوغرو اصول طبیعیلکه میل ایدن اصولدر. ثالثا؛ عملیاتسز هیچ بر علم ذهنده تقرر ایده‌میه‌جکندن شاکرداننده اصول لسانه عدم وقوف بوندن نشأت ایدیور. بونك اوکی آلنمق ایچون نظریاته ویریلن اهمیت قدر بر اهمیتده عملیاته فدا ایدلملی که مأمول

اولنان نتیجهٔ حسنه وجوده کلسون . ایشته بومقصده مبنی هرقاعده‌دن صکره تطبیقات ایچون تمرینلر ویرلمشدر. بوتمرینلر اویله برایکی کلمه‌دن عبارت اولمیوب منثور ومنظوم آثار ادبیه‌دن مقتبس پارچه‌لردرکه هم قرائت، تعریف، ازبر، املا ایتدیریله‌جك وهم‌ده کوریلن قاعده‌لره تطبیق ایدیله‌جك. بوعملیات سایه‌سنده قواعد لسان ذهنلرده تقرر ایده‌جکندن ماعدا طلبه‌نك ذوق وشوقی‌ده فوق‌العاده تزاید ایلیه‌جك. رابعاً: طلبه‌یه قاعده‌لری اصلی اوزره ازبرلتمه‌ملی، آنلره قاعده‌لری ایجه آکلاتدقدن صکره آکلادقلرینی ایستدکاری کبی سویلمکه، استجواب آره‌سنده آنلری تفکر ایتمکه آلشدیرملی؛ چونکه درسی کوزلجه آکلایان بر شاکرد شبهه یوق که آنی ایستدیکی کبی تعریف ایده‌بیلیر. خامساً: معلمین کرام حضراتنك مزاحمتی بر آز تخفیف ایتمك مقصدیله کتابده موجود عربی، فارسی کلمه‌لرك ترکجه‌لری وترکجه بیلمه‌ین اجنبیلره‌ده بر سهولت اولمق ایچون، فرانسزجه‌لری کتابك صوکنده بولنان لغاتچه‌ده یازلمشدر.

عملی و نظری علاوه‌لی صرف عثمانی

باب اول ــ فصل اول

معلومات ابتدائیه ــ کلمه، لفظ، کلام، جمله، هجا، حرف

۱. صرف عثمانی عثمانلیجه‌یی تشکیل ایدن کلمه‌لرك جنس وطبیعتنی، آنلرك حائز اولدقلری اشکال وتبدلات متنوعه‌سنی وبر کلام وجمله ترکیب ایتمك ایچون بینلرنده وقوعه کلن روابط ومطابقتی تعریف ایدن علمدر.

۲. کلمه ــ هر لسانده اولدیغی کبی عثمانلیجه‌ده کلام و جمله یاپمق ایچون کلمه‌لر لازمدر. مثلا: او، معلم، درس، خواجه، کتاب، مکتب، کوزل، اوزون، بن، سن، کیتمك، کلمك، یازمق، طورمق کبی‌که هر بری معناسی اولان بر لفظدر.

۳. لفظ ــ آغزیمزدن چیقان نطقه دینیرکه هجالردن وبونلرده حرف دینیلن اشارتلردن تشکل ایدر. لفظلر مترادف، متجانس، متفق، متقابل نامیله درت قسمدر: برنجیسی مترادف لفظلردرکه برمعناده اولان لفظلردر. لسان عثمانیده مترادف لفظلر پك چوقدر، نته‌کیم اوچ لسان کلمه‌لری اکثریا لسانده قوللانیلیر؛ بناءً علیه لسان عثمانیده بر لفظك اك آزی ایکی مترادفی اوله‌بیلیر؛ مثلا: (او، خانه، بیت)، (بابا، پدر، والد، اب)، (آنا، مادر، اُم، والده)، (دنیا، جهان، عالم)، (اوزون، دراز، طویل) مترادف کلمه‌لردر.

٤. ایکنجیسی متجانس لفظلردرکه املالری بر، اوقویشلری ومعنالری بشقه بشقه اولان لفظلردر؛ مثلا: دُور (اوزاق) ــ کَور

(دونمك، عصر). كوز (چشم) ـ كوز (صوك بهار). خلق (یاراتمق، انسانلر) ـ خلق (خوی، طبیعت). صرف (خرج ایتمك، معلوم علم اسمی) ـ صِرف (یالكز، محض). نفس (ذات، شخص، جان) ـ نَفَس (ایچری چكیلن وطیشاری ویریلن هوا). میل (آرزو) ـ میل (ایكی بیك بش یوز آرشون یول).

٥. اوچنجیسی متفق لفظلردركه بر قاچ معناسی اولان لفظلردر؛ مثلا: چرخ (١ ـ كوك. ٢ ـ تكرلك كبی دونن شی، چرق، بیوك تكرلك). كوز (١ ـ چشم. ٢ ـ صو پیكاری. ٣ ـ ترازینك بر طرفی، دولاب ودها بوكا بكزر شیلرك چكمه‌سی). تقدیر (١ ـ بكنمك، قدرینی بیلمك. ٢ ـ قیمت بیچمك. ٣ ـ صورت، حال. ٤ ـ هیچ برشی خلق اولنمزدن اول حق تعالی حضرتلرینك وقوع بوله‌جق هرشیئی تعیین ایتمسی). تقریر (١ـ یرلشدیرمك، ثابت قیلمق. ٢ ـ سویلمك، بیان ایتمك. ٣ ـ بر خصوص حقنده مافوقه یازیلان رسمی كاغد. ٤ ـ اوی یاخود دكانیویاخود عرصه‌سی صاتدم وثمنی اولان شو قدر غروشی آلدم دیمك). ظرف (١ ـ قاب. ٢ ـ محفظه. ٣ ـ زمان ویا مكان كوسترن كلمه). عین (١ ـ كوز. ٢ ـ طبقی. ٣ـ حروف هجادن بری).

---

١ — تمرین

زیره‌دەكی قرائت ایچون یازلمش اولان تمرینده قوس ایچنده بولنان لفظلره مترادف، چفت قوس ایچنده بولنانلرده متجانس كلمه‌لر بوللی.

(سعی)

(سعی) نه (بیوك) «قوت» در! (ساحهٔ) (وسیعهٔ) « عالمده » (اظهار) ایتدیكی آثار (عظیمه) نامتناهیدر. سعادت (انسانیه) یی مقدمانه ترویج واعلا ایتمكه، هر آن متجدد بر شدتله (خواهشكر)؛

۶. دردنجیسی متقابل لفظلردرکه معنالری بر برینك ضدی اولان لفظلردر؛ مثلا: (بیوك ــ كوچك. كبیر ــ صغیر). (كیتمك ــ كلك. عزیمت ــ عودت). (زور ــ قولای. مشكل ــ سهیل). (زورلاتمق ــ قولایلاتمق. تصعیب ایتمك ــ تسهیل ایتمك). (اوزون ــ قیصه. طویل ــ قصیر). (زنكین ــ زكورد. بای ــ كدا. غنی ــ فقیر). (صیجاق ــ صغوق. حرارت ــ برودت).

﴿ كلام، جمله ﴾

۷. كلام ــ كلمه‌لر یان یانه كلوب ده نسبت تامه‌یی یعنی اسنادی مفیداولورسه یاخود تعبیر آخرله تام بر معنی ویررسه كلام اولور : مثلا؛ (درسمی كوزل اوكرندم. بودرس چوق قولای‌در) سوزلری برر كلام‌در، زیرا كلمه‌لرك یان یانه كلمه‌سندن اسنادی مفید اولیور؛ تام بر معنی چیقیور.

۸. جمله ــ كلامه جمله اسمی‌ده ویریلیر دیمك اولیور كه هر كلام جمله‌در. فقط هر جمله كلام اوله‌ماز، نته كیم سوزك متضمن اولدیغی اسناد مقصود بالذات اولمازسه جمله اولور : مثلا، (علم ایی‌در) كلامی جمله‌ده‌در. فقط (برادرم تركجه اوكره‌نیر ایكن چوق چالیشیردی) كلامنده (برادرم تركجه اوكره‌نیر ایكن) برجمله ایسه‌ده كلام دكلدر. چونكه بونده اسنادی مقصود بالذات دكلدر.

۹. جملهٔ اسمیه ــ لسان عثمانیده جمله ایكی نوعدر: بری جملهٔ اسمیه،

نیجه (عصر) لردن بری (ابراز) ماتر ایده‌رك (هر كون) (بتون) عالم ایچون (یكی یكی) فوائد محاسن اثبات ایتمشدر ! سمی (مدهش) و (مظلم) اورمانلری آچیق، (لطیف) (وادیلر) ه (تحویل) ایدر ؛ متعفن ومستكره (مزرعه)لری مزرعه حالنه كتیرر؛ وحشتزار تنهاییلری (نظر پیرا) (كلستانلر)ه (چویرر) . سمی صبان سورر، تخم صاچار، اكین بیچر؛ ذخیره‌یی اوكودر، جوهر حیات اولان (اككمه) (قلب) ایدر. سمی طوپراغی بویله زرع ایتدیكی

دیکری جملهٔ فعلیه. مبتدا، خبر وادات خبردن یاپلمش اولان بتون جمله‌لره جملهٔ اسمیه دیرلر: مثلا؛ (هوا کوزلدر) بر جملهٔ اسمیه‌در؛ زیرا بونده (هوا) کلمه‌سی مبتدا، (کوزل) کلمه‌سی خبر، (در) لفظی‌ده ادات خبردر.

١٠. جملهٔ فعلیه — ذات فعل، فاعل ویا نائب فاعل ایله مفعولدن یاپلمش اولان بتون جمله‌لره‌ده جملهٔ فعلیه دیرلر: مثلا (معلم افندی درسمزی کوزلجه تعریف ایتدی) بر جملهٔ فعلیه‌در؛ زیرا (تعریف ایتدی) ذات فعل، (معلم) فاعل، (درسمزی) ده مفعولدر. (جام قیرلدی) جمله‌سی‌ده بر جملهٔ فعلیه‌در؛ زیرا (قیرلدی) ذات فعل، (جام) لفظی‌ده نائب فاعلدر. مجهول فعللرك فاعلی اولمیوب نائب فاعلی اولور؛ نته‌کیم (قیرلدی) فعلی مجهول فعلدر (جام)ده آنك نائب فاعلی اولور.

١١. هجا — معلوم‌کز اولدیغی کبی بر ویا بر قاچ حرفك بر حرکه ایله تلفظ اولنمه‌سندن حاصل اولان سسه هجا دینیر. کلمه‌لر بر، ایکی، اوچ ودها زیاده هجالی اوله‌بیلیر: بر هجالی کلمه‌لره مثال: بر، بن، سن، درس، بول کبی. ایکی هجالی کلمه‌لره مثال: مکتب، قلم، درسلر، چوجق کبی. اوچ هجالی کلمه‌لره مثال: چالشمق، شاکردلك، استقبال کبی. درت هجالی کلمه‌لره مثال: چالشقانلق، مشغولیت، مسعودیت کبی.

١٢. آهنك قاعده‌سی. — ترکجه بر کلمه‌نك بتون هجالری خفیف اولورسه او کلمه خفیف، بتون هجالری ثقیل اولور ویا ایچنده بر ثقیل

کبی یایلالرده کزه‌رك، (دکز) لردن (کچه‌رك) میلیونلرجه اعضادن عبارت اولان (عائله) بشریه‌نك (معیشت یومیه) سنی تدارك ایدر. (مابعدی وار)
رشاد بك

شو مترادف کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

(بیوك، اولو، بزرك، کبیر، عظیم). (کوندرمك، یوللامق، فرستاده ایتمك، ارسال ایتمك، اعزام ایتمك، تسیار ایتمك، سوق ایتمك). (الله، تکری،

هجاسیله بولنورسه او کلمه ثقیل اوقونور. ترکجه کلمه‌لرك بو قاعده‌یه تابع اولمه‌لرینه آهنك قاعده‌سی دینیر. خفیف اوقونان ترکجه کلمه‌لره مثال: (کلمك، کیتمك، برنجی، ایکنجی، کونلر) کلمه‌لری خفیف اوقونیور؛ چونکه بو کلمه‌لرده بتون هجالر خفیف‌در. ثقیله مثال: (یازمق، قلمق، یابراق، قولاق، اوقومق، قوزی، قویون) کلمه‌لری ثقیل اوقونیور؛ زیرا بوکلمه‌لردن برنجی‌بش کلمه‌نك بتون وصوك ایکی کلمه‌نك‌ده برنجی هجالری ثقیلدر.

١٣. لکن ترکجه بعض کلمه‌لر وارکه ایچلرنده هم خفیف وهم ثقیل هجا بولندیغی حالده بسبتون ثقیل اوقونیور؛ خفیف، هجالر خفیف، ثقیللرده ثقیل اوقونیور؛ مثلا: کرازه، اینانمق، قدان، الما، دومان، کستانه، یلپازه و سائره کبی.

١٤. بتون هجالری خفیف اولان کلمه‌لرده واردرکه بسبتون ثقیل اوقونور: مثلا؛ تکری، ییل، ییلدیرم، قرچه و سائره کبی.

١٥. بعض ترکجه کلمه‌لرده واردرکه ایکنجی هجالری ثقیل اولدیغی حالده خفیف اوقونور: مثلا؛ (سکسان، فنار، تباشیر، کتان) یازیلیر (سکسن، فنر، تبشیر، کتن) اوقونور. فقط بوکون یکی اصول املایی التزام ایدنلر بوکبی ترکجه کلمه‌لری اوقوندیغی کبی یعنی الفسز یازمق ایستیورلر ایسه‌ده لسان رسمیده الف ایله یازیله کلمکده‌در.

خدا، جناب حق، حق تعالی حضرتلری، جناب مولی). (کوزل، دلنشین، لطیف، نفیس). (کوك، آسمان، فلك، سما).

٢ — تمرین

زیرده‌کی قرائت ایچون یازلمش اولان متنده بولنان کلام وجمله‌لری شاقولی بر چیزکی ایله آیرملی، نوعلرینی کوسترملی ومبتدا، فاعل، نائب فاعل، مفعول و فعللری وقوس ایچنده بولنان کلمه‌لرکده مترادفلرینی بولملی.

١٦. بو آهنك قاعده‌سی يالکز تورکجه کلمه‌لرده جاری اولوب فارسی، عربی و اجنبی کلمه‌لرده حکمسزدر یعنی بو لسانلره منسوب اولان برکلمه‌ده خفیف هجا خفیف، ثقیل هجاده ثقیل اوقونور: فارسی‌یه مثال؛ مادر، (والده) برادر، شاکرد، خواجه، جهان، نامه، (مکتوب)، خانه کبی. بو کلمه‌لرده ایشته ثقیل هجالر ثقیل، خفیفلرده خفیف اوقونیور. عربی‌یه مثال؛ لسان، معارف، انسان، تقدیر، تحلیل کبی. بو کلمه‌لرده‌ده ایشته خفیف هجالر خفیف، ثقیللرده ثقیل اوقونیور. اجنبی کلمه‌لره مثال: (پروتستو، قومیسر، پولیس) کبی.

١٧. بعض عربی کلمه‌لرده ثقیل اوقونه‌جق برنجی هجالر لسان عثمانیده سمعه‌خوش کلمك ایچون خفیف اوقونور: مثلا؛ اخبار، اخراج، اغفال (آلداتمق)، احسان کبی.

١٨. بعض عربی کلمه‌لرده خفیف اوقونه‌جق هجالر ثقیل اوقونور: مثلا؛ لکن، هکذا، هذه (ایشته‌بو، اشبو). الحالةهذه (ایشته‌بوحالده) کبی.

﴿ فصل ثانی ﴾

عثمانلیجه حرفلر یعنی یازیلر حقنده

١٩. حرفلر — بر کلمه‌نك هجالری بر ویا برقاچ حرفدن مرکبدرکه بونلره حروف هجاء یاخود حروف مبانی دینیر.

(سعی)دن مابعد

سعی (ایپك) بوجکنك لعاب (شمس) کبی (رقیق) و نازك اولان محصول مهارتی، تارلانك یاموغنی، سورولرك یاپاغیسنی (طوپلایه‌رق) آنلری بوکر و یومشاق، (صیجاق)، (کوزل) (البسه) یاپار. سعی چاموری طوغله حالنه افراغ ایدر، اعماق ارضدن (طاش) چیقاره‌رق ستونلر، لوحه‌لر شکلنه کتیرر.

٢٠. لسان عثمانیده حرف برده معناسی اولان کلمه‌لره دیرلرکه بونلره‌ده حروف معانی یاخود ادات دیرلر: فی (ده، ایچنده)، الی (قدر، دك) عربی حرفلردر: مثلا؛ فی الواقع، فی الاصل، الی نهایه (صوکنه قدر)، الی آخره (صوکنه قدر). از (دن)، ب(مفعول‌الیه اداتی) فارسی حرفلردر: مثلا؛ از آن جمله (بوجمله ایله برابر)، ازقضا (قضا ایله)، جابجا (یر یر) ترکجه‌ده حروف معانی یاخود ادات(لی، لو، جه) وسائره‌درکه صره‌سنده بونلردن برتفصیل بحث ایده‌جکز.

٢١. عثمانلیجه‌ده حروف هجاء یاخود حروف مبانی اون اوچ نوعدر شویله‌که، حروف منفصله، حروف متصله، حروف املا، حروف مد، حروف اصلیه یاخود لفظیه، حروف رسمیه یاخود غیر لفظیه، حروف خفیفه، حروف ثقیله، حروف قمریه، حروف شمسیه، حروف علت، حروف لین و حروف زائده.

٢٢. حروف منفصله ــ لسان عثمانیده یازیلرك بر قاچی یالکز صاغدن یعنی کندیلرندن اول بولنان حرفه بتشیر، کندیلرندن صکره کلن حرفه بتشمز. ایشته یالکز بر طرفدن بتیشن حرفلره حروف منفصله دینیرکه (ا د ذ ر ز ژ و) حرفلرندن عبارتدر: مثلا؛ آرزو، دور، دوه، زر (آلتون)، زرده کلمه‌لرنده بولنان حرفلر بتون حروف منفصله‌دندر. جام، قوم، پدر، کذشته، کرسی (صندالیه)، جزیره (آطه)، پژمرده کلمه‌لرنده بولنان (ا د ذ ر ز ژ و) حرفلری کندیلرندن

سمی قشر ارضك طبقات (عمیقه) سنه نفوذ ایده‌رك عصرلردن بری (مخفی) قالمش اولان خزائن فحمیه‌یی (روی زمینه) چیقاره‌رق میلیونلرجه انسانلرك (برودت شتا)دن محافظهٔ نفس ایتملرینه، بیکلرجه، یوز بیکلرجه ماکنه‌لرك (قره) ده (دکز) ده ایشلمه‌لرینه خدمت ایدر. پك درینده (مدفون) اولان

اول بولنان حرفلره بتشمش، کندیلرندن صکره کلن حرفلره بتشمه‌مشدر. (ه) حرفنك نه‌وقت حروف منفصله‌دن ونه‌وقت حروف متصله‌دن اولدیغنی بر آز صکره تعریف ایده‌جکز.

٢٣. حروف متصله — هر ایکی طرفدن یعنی کرك صاغدن وکرك صولدن بتیشن حرفلره حروف متصله دینیرکه (ا د ذ ر ز ژ و) حرفلرندن ماعدا باقی قالان حرفلردر: مثلا؛ مکتب، قلم، کتب (کتابلر)، حکمت، تسلیم کلمه‌لرنده بولنان حرفلر حروف متصله‌دندر.

٢٤. حروف املا — یالکز ترکجه کلمه‌لره مخصوص اولوب اصل سسلرینی چیقارمیان واوسط طرفلرنده‌کی حرفلرك اوستون (فتحه)، اسره (کسره) واوترو (ضمه) ایله اوقونمه‌لرینه دلالت ایدن (ا، و، ه، ی) حرفلرینه حروف املا دینیر. اوستونك، اسره‌نك، اوترونك نه اولدیغی ذاتاً سزجه معلوم ایسه‌ده بر آزصکره تکرار آنلردن بحث اولنه‌جقدر. صرفیون حروف املایه حرکهٔ حرفیه اسمنی‌ده ویرمشلردر.

٢٥. حروف املادن (ا) ثقیل اوستونه، (ه) خفیف اوستونه، (و) اوترویه، (ی) ایسه اسره‌یه بدل قوللانیلیر: مثلا؛ (بابام شوطاغك تپه‌سنه چیقوب ایکی ساعت اوراده قالدقدن صکره اوه دوندی) سوزنده (بابا، طاغ، تپه‌سنه، اوراده، قالدقدن، صکره، اوه) کلمه‌لری اورته‌لرنده

(صخور عظیمه) نك (قیمتلی) طامارلرینی کشف ایده‌رك (آلتون)، (کموش)، (باقر)، قالای (اخراج) اندر. (دمیر)ی (اذابه) وتصفیه ایده‌رك (جسیم) دیرکلردن الك کوچك ایکنه‌یه، آغیر (کمی) دمیرلرندن اینجه تللره وارنجه‌یه قدر کرك لوازمدن کرك مزیناتدن اولمق اوزره بیك درلو شکله افراغ ایدر. رشاد بك

(مابعدی وار)

زیرده‌کی متجانس لفظلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانکز

عرض (کوسترمك، کوچکدن بیوکه سویلمك، الك) — عرض (ناموس). قدر (اقتدار، قدرت) — قدر (حق تعالی حضرتلری طرفندن حکم وقضا) — قدر (چوملك). عالم (بیلن، علم صاحبی) — عالم (مخلوقاتك جمله‌سی). بوی (قد، قامت) — بوی (قوقو). جد (برایشی کرچکدن ایشامك) — جد (بیوك

ونهایتلرنده بولنان الفلرك ثقیل، هالرك خفیف اوستون، (چیقوب، ایکی، دوندی) کلمه‌لری اورته‌لرنده ونهایتلرنده بولنان یالرك اسره و (شو، چیقوب اوراده، دوندی) کلمه‌لری اورته‌لرنده ونهایتلرنده بولنان واولرك ده اوترو مقامنده اولدیغی آکلاشیلیور.

۲۶. حروف مد — یالکز عربی وفارسی کلمه‌لرده ساکن یعنی حرکه‌سز اولان واوست طرفلرنده‌کی حرفلرك حرکه‌لرینی کوسترمکله برابر آنلری مد ایله یعنی چکه‌رك اوقودان (ا، و، ی) حرفلرینه حروف مد دینیر. (الف) اوستونی، (و) اوترویی، (ی) اینسه اسره‌یی چکه‌رك اوقودیر: مثلا ؛ نار، کاتب، شاکرد، نور، مکتوب، ماهرو (آی یوزلو)، نیل (معلوم نهرك اسمی)، صغیر (کوچك)، کبیر (بیوك). آینه کلمه‌لرنده بولنان الفلر، واولر، یالر حروف مددندر.

۲۷. حروف اصلیه یاخود لفظیه — حروف هجادن هر برینك کندینه مخصوص سسی اولدیغندن اصلی یاخود لفظی اسمنی آلیر. اکر (ه)، (و)، (ی) اصل سسلرینی چیقاره‌جق اولورلرسه حروف اصلیه‌دن یاخود لفظیه‌دن اولور: مثلا ؛ شهنشاه، پناه، کوه (طاغ)، کاه، جاه (منصب) کناه، سیاه، راه (یول). عضو (اعضانك مفردی)، لغو، او، پرتو (ضیا)، پیرو (برینك آردی صره کیدن)، پیشرو. پای (آیاق)، می (شراب)، کی؟ (نه زمان؟)، موی (صاچ، قیل)، ای

پدر) . حب (دانه شکلنده یاپیلان علاج) ـ حب (محبت) . حرف (یازی) ـ حرف (صنعتلر) . حسن (کوزللك) ـ حسن (کوزل) .

۳ — تمرین

زیرده‌کی قرائت ایچون یازلمش اولان متنده بولنان جمله‌لری آیرملی ، کلمه‌لرك قاچ هجالی اولدیغنی سویلدکدن صکره آنلری آهنك قاعده‌سنه تطبیق ایتملی ،

كلمه‌لری نهایتلرنده بولنان هالر، واولر، یالرحروف اصلیه یاخود لفظیه‌دندر ؛ زیرا کندی اصل سسلرینی چیقاریيورلر.

۲۸. حروف رسمیه یاخود غیرلفظیه. — عربی وفارسی کلمه‌لرده بولنوب تلفظ اولنمیان یعنی اصل سسلرینی چیقارمیان (و، ه، ی) حرفلریدر. بونلردن (ه، ی) هر وقت کلمه‌نك نهایتنده بولنور: مثلا؛ خواه ناخواه (ایستر ایستمز) ، خواهر (قیزقارنداش) ، خواب (اویقو) خواجه، دلخواه (ایستك ، کوکل میلی) . اولوالامر (پادشاه) ، اولوالابصار (نظردقت صاحبلری) کلمه‌لرنده بولنان واولر تلفظدن ساقط اولدقلرندن یعنی اوقونمدقلرندن واو رسمیه یاخود غیرلفظیه‌در. خانه ، سایه(کولکه، ظل) ، دایه (سوت آنا) ، بانی ، عالی، زندکی کلمه‌لری صوکنده بولنان (ه، ی)لرده تلفظدن ساقط اولدقلرندن (ه) و(ی) رسمیه یاخود غیر لفظیه‌در.

۲۹. شونی بیلملی‌که (نسخه ، اداره ، اعانه ، کلمه ، سفینه-کمی، والده) کبی عربی کلمه‌لرك صوکنده بولنان (ه) لر بتون (ت) در . ایشته بو(ه) شکلنده‌اولان وتلفظدن ساقط بولنان (ه) لره تاء موقوفه اسمی ویریلیر. بونلرك (ه) اولمیوب تاء اولدیغنی اکلامق ایچون آخرلرینه یا تنوین ویاعربی‌بر ادات کتیرملك کافیدر : مثلا ؛ اداره — ادارةً. اعانه — اعانةً . نسخه — نسختین (ایکی نسخه) ، سفینه — سفینتین (ایکی کمی) کلمه‌لرنده (ه) لر تاء اوقونیور .

قوس ایچنده بولنان کلمه‌لرك یالکز مترادفلرینی وچفت قوس ایچنده بولنانلرك مترادف ومتقابللرینی بوللی.

سعی (مابعد)

سعی (عالی) میشه‌لری (کسه‌رك) بچه‌رك (کمی) انشا ایدر وآنی واسع «دکز» لرده اداره ایلر ، دهشتلی (طالغه) لر آره‌سنه کوتورر ، قوای طبیعتله پنجه‌لشیر، بتون (اقلیملرك) محصولاتنی بتون (سواحله) کتیروب دوکر. چیندن

٣٠. (ه) رسمیه یاخود غیر لفظیه وحروف املادن اولان (ه) حروف منفصله کبی‌در ، کندیسندن صکره‌کلن یازی‌یه بیتشمز : مثلا ؛ (تپه‌لر ، سرمایه‌لر ، سایه‌لر) ی (تپهلر ، سرمایهلر ، سایهلر) صورتنده یازمق فاحش یاکلشدر .

٣١. حروف خفیفه وثقیله .— لسان عثمانیده حرفلردن بر قسمنك تلفظی خفیف اولدیغندن آنلره حروف خفیفه دینیر . تلفظی خفیف اولان حرفلر خفیف حرکه ایله اوقونور . حروف خفیفه شونلردر (ت ، ث ، ج ، د ، ذ ، ز ، س ، ش ، کاف عربی ، کاف فارسی ، کاف واوی ، کاف یائی) . مثاللر ؛ تکه ، تربیه ، ترکجه ، تأدیه . توب (روبه) ، ثلج (قار) ، ثبات ، ثمن . جلب ، جهات ، حجت. دوه دری ، دیش ، دوز . ذوق ، ذبح (قربان) ، ذروه (تپه) ، ذباب (سینك) . زنکین ، زبان (لسان) ، زمام (یولار) زمرد . ژرف (درین) ، ژیان (خشمه کلش اولان)، ژولیده (برېرینه کیرمش ، قارش مورش) . سومك ، سبب ، سپارش ، ستون (دیرك) ، شب (کیجه) ، شتا (قیش) ، شبهه. کاف عربی‌یه مثال: کرم ، کتابت، کرام، کرسی (تخت) . کاف فارسی‌یه مثال : کم (ضایع ، غائب) کران (آغر) ، کذشته (فائض) . کاف واوی‌یه مثال: کوکرجین، کوکرته. کاف یائی‌یه مثال : دکمك ، بکنمك ، یکرمی ، دکنك .

چای ، هندستاندن انواع بهارات ، آفریقادن (فیل دیشی) ، آمریقادن بالق یاغی کتیرر . بتون محصولات ومعمولاتی بتون ممالکه سوق ایدر . هر نقطه‌یه یایلمش اولان (خطوط تجارت سایه‌سنده) مملکتدن مملکته ، (شهر) دن شهره ، حتی اودن اوه اوغرایوب هرکسك قپوسنی چاله‌رق جواهر هرفتنی حوایج وحظوظ حیات شکلنده توزیع ایدر . هر درلو (موانعدن) ا صون) وتجارت نبضانی سایه‌سنده هیئت اجتماعیهٔ انسانیه‌نك صحت حیاتنی محافظه ایلر .

٣٢. لسان عثمانیده حرفلردن برقسمنڭده تلفظی آغراولدیغندن آنلره حروف ثقیله دیرلر. تلفظی ثقیل اولان حرفلر ثقیل یعنی آغر حرکه‌ایله اوقونور. حروف ثقیله شـونلردر (خ ، ص ، ض ط ، ظ ، غ ، ق) : مثاللر ؛ خیر ، خبر ، خردمند (عقللی) ، ختام ، خرسز ، خرده‌بین (اوفاق شیلری بیوك كوسترن برنوع آلت) خشك (قوری) . صبر ، صغیر (كوچك) ، صندال ، صیجاق ، صفر ، صلحنامه ، صغوق . طبع ، طبیب ، طبیعت ، طب (حكیملك) طرناق ، طرق (یوللر) ، طفولیت (چوجقلق) ، طول (اوزونلق) . ظرف ، ظریف ، ظهر (آرقه) ، ظل (كولكه) ، ظلال (كولكه‌لر) . غرب (كونشك باتدیغی یر ، كون باتیسی) ، غنی (زنكین) ، غبطه (ایمرنش ، قیصقانمه) ، غدا ، غیاباً ، غروب (كونش باتمق) ، غربا (غریبلر) ، غنچه . قلب ، قبول ، قصاب ، قیش ، قرمزی ، قسم ، قول (سوز) ، قربان .

٣٣. حروف خفیفه وثقیله‌دن ماعدا باقی قالان حرفلر بشقه حرف یاردمیله بعضاً خفیف ، بعضاً ده ثقیل اوقونور . بوحرفلر شونلردر (ا ب پ ج ح ر ع ف ل م ن و ه ی صاغر كاف یاخود كاف نونی) . خفیف اوقوندقلرینه مثاللر : ات ، اب (بابا) ، ایش . بش بكلمك ، بلده (شهر ، قصبه) . پیر (اختیار) ، پرده ، پكمز . چكمك ،

(سعی) احجارك اجزای كثیفه‌سنی اذابه ایده‌رك شفاف جام حصوله كتیرر وآنی اوقدر عریب بر صورتده دوكوب پرداخت ومزج ایدركه (اعما) یه كوزینی اعاده ایدر . «بعید» لكدن طولانی او آنه قدر غیر مرئی اولان عوالم ، برصحت كامله ایله وزن ومساحه ایدیله‌بیله‌جك درجه‌ده «قریبه» كتیریلیر ، «كوچكلكدن» طولایی تجسس موشكافانه‌دن قورتلمش اولان ذره‌لر پیشگاه تدقیقه بالذات برر عالم غرائب ومحاسن عرض ایدر . رشاد بك

چکی ، چنبر . حساب ، حلم (انسانده طبیعت یاواشلغی) ، حسن ، رجا. رسم ، رعایت ، علم ، عبارت . فعل ، فعالیت ، فرسوده (اسکیمش ، آشنمش) . دگنز. لنکر (کمی دمیری) ، لب. مکتب. مفتاح (آناختار)، مکمل . نفاست ، نحاس (باقر) ، نگاه (باقش ، نظر) . وجه (یوز ، جهت) ، ورد (گل) ، ولایت ، ورود (یتشمك) . هجا. همم (همتلر)، هدیه ، هدی (طوغرو یول کوسترمك) . یم ، یم (دکنز) ، ید (ال) ، یل (روزکار) ، یسر (زنگینلك) . ثقیللره مثال : ارض ، احباب ، احبا (دوستلر) ، اخوان (برادرلر) ، اصبع (پارمق) . بیطار (حیوان طبیبی) ، بیرق ، بخوردان . پخته (پیشمش) . چرخ ، چیغ ، چوبان . حمام ، حمال ، حفظ ، حصول . رقم ، رحمت ، رحلت (دنیادن اخرته کوچمه) ، رخصت . عبد (قول ، بنده) ، عد (صایمق) ، عرفان(بیلمك) ، عصمت ، عروج (یوقاری چیقمق) . فحم (کومور) فرق ، فصل ، فطر (اوروجی بوزمق) ، فصول اربعه (سنه‌نك درت موسمی) . یالکنز ، یاگلمق . لحم (ات) ، لطیف (کوزل) ، لطف ، لغت. مطلوب ، مقبول ، مقراض ، مقتدر . نحیف (زبون ، چلمسز) ، نخل (خرما آغاجی) ، نصیحت ، نصف ، نقطه . وحدت (یالکزلق) ، وقف ، وقوف ، وقوع . هضم ، هبوب (روزکاراسمك) یقین (شبهه‌سز بیلمك) ، یقامق ، یمن (برکت) .

شو متقابل کله‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

(یاز ـ قیش ، صیف ـ شتا ، موسم سرما) . (ایلك بهار ـ صوك بهار ، کوز ، موسم بهار ، موسم ربیع ـ موسم خزان) . (تمام ـ نقصان) . طوغمق ـ باتمق . طلوع ـ غروب) . (کنج ـ اختیار ، سالخورده ، مسن) . (طلبه ـ طالبات) . (معلم ـ معلمه) . (ویرمك ـ آلمق . اعطا ایتمك ـ اخذ ایتمك) . (صاتمق ـ صاتون آلمق . فروخت ایتمك ـ اشترا ایتمك ، مبایعه ایتمك) .

﴿ حروف شمسیه وقمریه حقنده ﴾

٣٤. عربیده حروف هجا کرچه یکرمی طقوز ایسه‌ده آنلردن الف حرکه‌سز برحرف اولوب کلمه اولنده بولنه‌مز ؛ بو سببله عربی حرفلرك عددی یالکز یکرمی‌سکز عد اولنور . ایجابی تقدیرده عربی کلمه‌لرك اولنه حرف تعریف دینیلن (ال) کتیریلیر وبوحالده (ال)ك (ل) حرفی برطاقم حرفلر اولنده بولندقده تلفظ اولنمز، برطاقم حرفلر اولنده بولندقده تلفظ اولنور . بوندن طولایی عربلر حروف هجایی ایکی قسمه تقسیم ایدوب نصفنه‌یعنی اون اوردینه حروف شمسیه، دیکر نصفنه ده حروف قمریه دیمشلر .

٣٥. حروف شمسیه. — حروف شمسیه (ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن) حرفلریدرکه بونلردن بریله باشلایان عربی برکلمه‌نك اولنه (ال) حرف تعریف بولندقده (ا ل)ك(ل)ی تلفظدن ساقط اولوب یعنی اوقونمیوب حروف شمسیه‌دن اولان حرف تشدید ایله اوقونور: مثلا ؛ الرّحمن ، السّلام ، الشّمس ، التّاجر ، الشّریك. حروف شمسیه دیل اعانه‌سیله اوقونان حرفلردر .

٣٦. حروف قمریه. — حروف قمریه‌ده (أ ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و ه ی) حرفلریدرکه بونلردن بریله باشلایان عربی برکلمه‌نك

---

٤ — تمرین

طلبه زیرده‌کی نظمی نثره تحویل ایتملی وآنده بولنان حروف املالی، حروف مدلی کلمه‌لری بولملی .

بحر خفیف — وزنی: (فعلاتن «فاعلاتن» مفاعلن فعلن) .

اودونجی ایله عزرائیل

برفقیر اختیار اودونجی کیدر ، کوج ایله صیرتنه اوباری آلیر ،
قوجه بربوك اودون تدارك ایدر . کوتورر خیلی تر ایچنده قالیر .

اولنه (ال) حرف تعریف بولندقده (ال) ك (ل) ی تلفظدن ساقط اولماز یعنی اوقونور: مثلا؛ الکتاب، القمر، المدیون، الکفیل.

۳۷. حروف شمسیه‌دن بریله باشلایان واولنده حرف تعریف بولنان برکلمه‌نك (ال) حرف تعریفندن اول برحرف یاخود لفظاً برلشمش عربی بشقه برکلمه بولندقده (ال) کلیاً تلفظدن ساقط اولور یعنی هیچ اوقونمزوکلمه‌نك عن اصل برنجی حرفی تشدیدایله‌اوقونور: مثلا؛ والسّلام، بالتّمام، علی السّویه، علی الدّوام، کمال الدّین؛ دار التّحصیل، تحت الصّفر (صفردن آشاغی).

۳۸. حروف قمریه‌دن بریله باشلایان واولنده حرف تعریف بولنان برکلمه‌نك (ال) حرف تعریفندن اول برحرف یاخود لفظاً برلشمش عربی بشقه برکلمه بولندقده (ال) ك الفی تلفظدن ساقط اولوب (ل) ساقط اولمازیعنی اوقونور: مثلا؛ تحت الارض (یرك دیبی)، دارالمعلمین (معلم یتشدیرن مکتب)، بالعز (عزایله)، علی العاده (عادت اوزره).

۳۹. عربی حروف هجانك ایکی‌یه تقسیم اولنوب حروف شمسیه وقمریه تسمیه اولندیغنك سببی (شمس) کلمه‌سنك برنجی حرفی اولان (ش) ك حروف شمسیه‌دن وقمرك‌ده برنجی حرفی اولان (ق) ك حروف قمریه‌دن اولمسی‌در.

۴۰. (ال) حرف تعریفی عربیدن ماعدا کلمه‌لرك اولنه کتیرمك بیوك یاکلشدر. مثلا؛ (فروخت ایده‌رك) یرینه (بالفروخت) یازمق یاکلشدر، زیرا (فروخت) فارسی برکلمه‌در.

نفسی رفته رفته پك طارالیر،
قالیوب تابی طاقت بوکالیر.
یوکی بردن بره زمینه آتار،
دیرکه — «فوت اولمیان بلایه چاتار.
چکیلیر شی میدر باق ایمدی شوبار؛
بونی بن بوکلنیرمی‌یم تکرار؟»

﴿ حروف علت، حروف لین وحروف زائده حقنده ﴾

٤١· حروف علت· — عربیده الف، واوو یا حرفلری دائما برحالده قالمیوب مادۀ اصلیه‌سنده بوحرفلردن بری بولنان کلمه‌بشقه بروزنه کیردیکی زمان واو ، همزه‌یه یایه الفه ؛ یا، همزه‌یه الفه دونر ؛ بوسببدن عربلر بواوچ حرفه حروف علت دیمشلر وهیچ بروجهله دکشمین حرفلره‌ده حروف صحیحه اسمنی ویرمشلر· حروف علتدن وهمزه‌دن ماعدا حرفلر حرف صحیحدر. بوحروف علت حقنده فصل مخصوصنده بر تفصیل معلومات ویریله‌جکدر.

٤٢· حروف لین· — عربی کلمه‌لرك اورته‌سنده بولنوب‌ده کندی اصل سسلرینی خفیفجه چیقاران واو ویاء حرفلرینه حرف لین دینیر: مثلا؛ دور، جور،دین، سیر، حیز کبی کلمه‌لرده‌کی واولر یالر حرف لیندر.

٤٣· عربی کلمه‌لرده بعضاً شو (أ،ا ، ت، س، ل، م، ن، و، ه، ی) حرفلرندن بری ویا برقاچی بوزوله‌رق اوکلمه‌نك مادۀ اصلیه‌سی بولنه‌بیلیر. دیمك اولیورکه عربی برکلمه‌نك مادۀ اصلیه‌سنی بولمق ایچون یوقاریده کوستریلن یازیلردن برایکیسنی، نهایت یدی یازیلی کلمه‌دن دردینی چیقارمق لازمدر. ایشته بوعربی مادۀ اصلیه‌لرك اوزرینه علاوه اولنان حرفلرك کافه‌سنه بردن حروف زائده دینیر· بو زائد حرفلری قولای ضبط ایتمك ایچون حروف مذکوره ایله شوعربی ایکی جمله یاپلمشدرکه آنلری معنالریله بوراده یازارز:

بوکلر آلتنده کندیمی ازدم ؛
بزدم آرتق حیاتدن بزدم · »
طورماز ایلر شووجه ایله فریاد :
« ملك الموت ‘ نره‌ده‌سك امداد! »

دیرکه: «آدم‘ نه شکوه یورسك!
ایشته کلدم! نه‌در ؟نه‌ایسترسك؟ »
شاشیرر اختیار‘ نادم اولور‘
دوشونور‘ شویله برجواب بولور :

(الیومَ تنساهُ) ترکجەسی (بوکونسن آنیاونودرسك) .
(سئلتمونیها) ترکجەسی (آنیبندن سؤال ایدیکز) .
مثلا : (عالم ، کاتب) کلمەلرنده (ا) لرزائد حرف اولوب بوزولدقده (علم ، کتب) مادۀ اصلیـەلری قالیر . بوحروف زائدەدن وآنلرك موقعلرندن عربی اسملر فصلنده اوزون اوزدییه بحث اولنەجقدر .

﴿ یالکز ترکجه وفارسی‌یه مخصوص حرفلر حقنده ﴾

٤٤ . عثمانلیجەنك حروف هجاسنی تشکیل ایدن حرفلردن (پ ، چ ، گ) عربی کلمەلرده اصـلا بولنمز ، ترکجـه وفارسی کلمەلره مخصـوصدر . دیمك اولیورکه برکلمەده بوحرفلردن بری بولنەجق اولورسه اوکلمەنك یاترکجه ویا فارسی اولدیغنه حکم اولنەبیلیر . یالکز شوقدروارکه معنالری لسان عثمانیی بیلمینلرجه بیله معلوم اولانلر ترکجه ، معنالری لسان عثمانیی انی بیلمینلرجه معلوم اولمیانلرده فارسی اولور .
ترکجـەیه مثال : پارمق ، تپه ، پیکار ، چادر ، چاغرمق ، چکیج ، کون ، کورمك ، کولمك کبی .

فارسی‌یه مثال : پیر (اختیار) ، پُر (طولو) ، پَر (قناد) . پرورده (بسلنمش) ، چهار (درت) ، چاك (ییرتیق) ، چپ (صول) ، چسبان (لایق) ، چند (برقاچ) ، آگاه (واقف ، خبردار) ، گبوتر (کوکرجین) ، گاه (بعض) ، گذرگاه (کچید) ، گدا (دیلنجی) کبی .

ایتمەدن استغاثەیی تکمیل ،
بلییر قارشیسنده عزرائیل .
سکا مولی « ثوابه کیرمەیی دیر ؟
« نەمی ؟ بن برشی ایستمم اما
ایدەیم باری برخفیف رجا :
شو یوکی طوت ده صیرتمه قویویر » .
ترجمه ــ مترجمی
معلم ناجی

٤٥. (پ) و (چ) السنهٔ اجنبیه‌دن آلنان کلمه‌لرده‌ده بولنور:
(پ) ایله مثال: پاپاس (رومجه‌دن)؛ پاپاغان (طوطی قوشی — ایتالیانجه‌دن)، پاراوانا (فرانسزجه‌دن)، پاس‌قالیه (رومجه‌دن)، پاکت (فرانسزجه‌دن)، پانایر (رومجه‌دن)، پروتستو (ایتالیانجه‌دن) پوسته (ایتالیانجه‌دن) کبی. (چ) ایله مثال: چار (روسیه ایمپراطوری)چاریچه (ایمپراطوریچه) پولیچه، پیاچه کبی.

٤٦. (ژ) حرفی یالکز فارسی کلمه‌لره مخصوص اولدیغی کبی السنهٔ اجنبیه‌دن‌ده آلنان کلمه‌لرده بولنور. فارسی‌یه مثال: ژرف (درین)، ژنك (پاس)، ژیان (خشملی)، ژولیده (قارمه قاریشیق)، ژیوه (جیوه) ژاله (چی،شبنم) نژاد (اصل) مژده. السنهٔ اجنبیه‌دن آلنانلره مثال: ژاکت (فرانسزجه‌دن) ژورنال (فرانسزجه‌دن)، ژیمناز (فرانسزجه‌دن) ژیمناستیق (فرانسزجه‌دن).

﴿ یالکز عربی‌یه مخصوص اولان حرفلر حقنده ﴾

٤٧. (ث، ح، ذ، ض، ظ، ع) حرفلری یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب ترکجه وفارسی کلمه‌لرده اصلا بولنه‌مز. دیمك اولیورکه برکلمه‌ده شو آلتی حرفدن بری بولنه‌جق اولورسه اوکلمه بهمه‌حال عربی اولور (ث) ایله‌مثال: ثابت (یرندن قیملدانمیان، ثبات ایدن) ثاقب (دلن)

زیرده‌کی مترادف ومتقابل کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانمالی

متقابل	مترادف
کنج، برنا، جوان، شاب.	اختیار، پیر، مسن، شیخ، سالخورده —
زنکین، غنی، صاحب ثروت، اصحاب ثروت وساماندن	فقیر، یوقسول، محتاج، زکورد —

ثانی (ایکنجی)، ثالث (اوچنجی)، ثروت (زنکینلك)، ثقیل (آغر)، ثنا (مدح) هپ عربیدر. (ح) ایله مثال: حاذق (صنعتده استاد اولان)، حرارت (صیجاقلق)، حاصل، حاضر، حامض (اکشی)، حجر (طاش)، حدیقه، (باغچه). (ذ) ایله مثال: ذات، ذخیره، ذره (بر آرپه‌نك یوزده بر جزئی، پك اوفاق پارچه)، ذکی، ذکاوت، ذراع (آرشین)، ذروه (تپه)، ذکور (ارککلر). (ض) ایله مثال: ضرر، ضعیف، ضم، (علاوه)، ضلع (بر مثلثك یعنی اوچ کوشه‌نك بر طرفی، قابورغه کمیکی)، اضلاع (ضلعك جمعی). (ظ) ایله مثال: ظاهر (میدانده)، ظرف، ظریف، ظن، ظل، (کولکه)، ظلمت (قراکلق)، ظهور (میدانه چیقمق). (ع) ایله مثال: عادت، عار، عارف (بیلیجی)، معلوم کلمه‌لرینك هپ عربی اولدقلرینه یکدن حکم اولنور.

٤٨. فقط بعض کلمه‌لر واردرکه عربی اولمدقلری حالده (ح) و (ع) ایله یازلمقده ایسه‌ده (ح) یرینه (ه) و (ع) یرینه (ا) ایله یازمق طوغرو اولور: مثلا؛ (حیلاز، حاولامق) کلمه‌لری ترکجه اولدقلرندن (هایلاز هاولامق) و (علو) کلمه‌سی‌ده فارسی اولدیغندن (آلاو) یاخود (آلو) صورتلرنده یازلمق لازمدر.

٤٩. (عبا) کبی عربی اولان کلمه‌لری‌ده ترکجه ظن ایدوب‌ده آنلرك الف ایله یازلملرینی ادعا ایدنلر بولنمقده ایسه‌ده اوکبیلرك عربی

مترادف		متقابل
یوك، بار، حمل.		
رفته رفته، کیده‌کیده، تدریجاً، بالتدریج، پی‌درپی.		
حیات، صاغلق، دیریلك، حال زندکی	—	ممات، اولوم، حال موت
بزمك، نفرت ایتمك، اوصانمق	—	حظ ایتمك، اوصانمامق
تاب، طاقت، قوت، توان		

الاصل اولان کلمه‌لرك شکلنی بوزمغه هیچ بر وقت صلاحیتلری اوله‌میه‌جغی ارباب لسان عندنده مسلمدر.

٥٠. هله عربی اولمیان اسم خاصلری (ع) ایله یازمقده پك بیوك یاکلشدر: مثلا؛ (آپیك، آلکو، آلکسان) یازه‌جق یرده (عپیق، علکو، علکسان) یازمق هیچ اوله‌ماز.

﴿ صدالری بر برینه مشابه اولان حرفلر حقنده ﴾

٥١. حرفلر برده تلفظ اعتباریله حروف فم، حروف زالقه، حروف حلق، حروف مشابهه نام‌لریله درده تقسیم اولنور. حروف فم (ب، م، ف، و) اولوب بونلردن (ب، م) دوداقلرك بر برینه اورولمه‌سیله تلفظ اولنور. (ف، و) ایسه اوکده بولنان اوست دیشلرك آلت دوداغه اورولمه‌سیله تلفظ اولنور: مثلا؛ بنا، مرمره، فدان، واصل.

٥٢. حروف زالقه (ب، ر، ف، ل، م، ن) اولوب سریع و کسکین تلفظ اولنور: مثلا؛ بشیك ار، فس، لؤلؤ (اینجی) ممارسه، نور.

٥٣. حروف حلق (أ، ح، خ، ع، غ، ه) اولوب بوغازدن تلفظ اولنور: مثلا؛ نشأت، رأس (باش) رأفت (شدت مرحمت) حرف، تحصیل، خدمت، مخالصت (بر بریله خالصانه کچنمك). علم، معروف (بیلنمش) غلط (یاکلش)، غنی (زنکین)، غلیان (قاینامق). هدیه، نهایت.

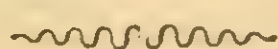
٥ — تمرین

طلبه زیرده‌کی تمرینده بولنان حروف اصلیه یاخود لفظیه و حروف رسمیه یاخود غیر لفظیه‌سی اولان لفظلری و خفیف، ثقیل کلمه‌لری بولملی.

شفقت مادرانه

برفقیر کویلو اودونجی وفات ایده‌رك بر زوجه‌سیله ایکی چوجغی قالمشدی.

٥٤. حروف مشابهه‌سسلری بر برینه چوق بکزه‌ین حرفلردرکه املاجه فوق‌العاده مشکلاتی موجب اولدقلرندن آنلری بروجه زیر طقوز طاقم اوزره ترتیب ایده‌رك رفع مشکلات ضمننده بعض قواعد اساسیه درمیان ایتمکه مسارعت ایدرز .

برنجی طاقم (ا، ء، ع) حقنده

٥٥. الف عربیده ساکن برحرف اولوب حرکه‌لیسنه همزه دینیرکه باشده الف کبی عموداً یازیلیر . اورته‌ده ونهایتده ایسه شو (ء) شکلده یازیلیر . بوهمزه‌دن برآز صکره بحث ایده‌جکز . ترکجه وفارسی کلمه‌لرده الف باشده بولنور واوچ حرکه ایله‌ده اوقونور : ترکجه‌یه مثال؛ ال، ایش ، اون کبی. فارسی‌یه مثال: ارزان (لایق)، اسب (آت) ایستاده (طورمش) ، استاد (اوکره‌دیجی، اوستا) کبی.

٥٦. الف ترکجه کلمه‌لرده اورته‌ده ونهایتده بولنوب حروف املادن، فارسی وعربی کلمه‌لرك وسط وآخرنده‌ایسه حروف مددن اولورکه بونلردن ذاتاً صره‌لرنده بحث اولندی .

٥٧. الف برده اوزرنده مدعلامتلی اوله‌بیلیر . ترکجه وفارسی کلمه‌لرك اولنده وعربی کلمه‌لرك هم اولنده وهم ده اورته‌سنده بولنه بیلیر ومد الف اسمنی آلیر . بومد الف ایکی الف دیمکدرکه ترکجه

غیرتلی قادین اولادیله کندیسنك اسباب معیشتنی تدارك ایتمك ایچون توجه‌سنك كورديكی ایشی درعهده ایلدی.

اورمانده اودون کسمکله اوغراشدیغی مدتجه هنوز ممه‌ده اولان برچوجغنی برکنارده چالیلردن ترتیب ایتدیکی خوابگاه استراحته یاتیردی . لکن محصول عمری برابر اولمیان مادر شفقت پرورك مدت غیبوبتی نه‌قدر تمدید ایده بیلیر؟

کلمه‌لرده الفك خفيف سسنی ثقيله چويرمكه فارسی وعربی کلمه‌لرده ایسه الفك سسنی یوقاری چکمکه یعنی اوزاتمغه خدمت ایدر: ترکجه‌یه مثال: آق، آقشام، آت، آصمه وسائره. فارسی‌یه مثال: آب (صو)، آتش، آسمان (کوك) وسائره. عربی‌یه مثال: آمر، آثار، انشاآت، اجراآت، مرآت (آینه).

۵۸. برده عربی کلمه‌لره مخصوص الف مقصوره دینیلن الف وار درکه عربی کلمه‌لرك نهایتنده (ی) شکلنده بولنور وقیصه الف سسنی چیقارر: مثلا؛ دعوی، معنی، عظمی (اك بيوك)، صغری (اك کوچك)، عیسی، موسی، فتوی، شوری، بشری (مژده) کبی که بونلری یالکز بولندقلری حالده (ا) ایله یازماملی. لسان عثمانیده (اعلی، اَوْلی) الف ایله (اعلا، اولا) صورتلرنده یازیله‌کلمکده‌در.

۵۹. عربی برکلمه اوچدن زیاده حرفلی اولوبده نهایتنده (ا) سسی چیقدقده، الف مقصوره ایله یازیلیر: مثلا؛ مصطفی، بشری، اولی (برنجی)، کبری (اك بيوك).

۶۰. الف مقصوره اوچ حالده الف شکلنده یازیلیر: اولا؛ الف مقصوره‌دن اول (ی) بولندقده: مثلا؛ دنیا، علیا (اك یوکسك) رؤیا (دوش). ثانیاً الف مقصوره ایله نهایتلنن کلمه عربی بر ضمیر آلدقده والف مقصوره‌دن صکره بر ادات کلدکده: مثلا؛

برساعت والده‌یه برعصر کلیر. بلکه چوجق اویانوب حال تنهاییدن توحش ایتمشدر! بلکه ضعیف قوللرینی والده‌سنه طوغرو اوزادییور، فریاد معصومانه‌سیله ممه‌لرینی تحری ایدییور! قادینجغز بوملاحظه‌لرله دوچار خلجان اولدقجه چوجغنك یانِنه شتاب وخواب نوشین ایچنده بولندیغنی کورەرك نوازش وبوسه‌لریله دفع اضطراب ایدردی.

ینه برکون بویله قوشوب کلدیکی صره‌ده اولادینك خوابگاه صفاسنه قریب بر محلده

مولانا (افندیمز) ده (نا) عربی ضمیر اضافی اولدیغندن (مولی) کلمه‌سنده‌کی الف مقصوره الف شکلنده یازلدی . (دعوامز ، صدارت عظمایه ، جانب اولاسنه) مثاللرنده‌ده الف مقصوره ایله نهایتلنن (دعوی ، عظمی ، اولی) کلمه‌لرینك الف مقصوره‌لرندن صکره ترکجه اداتلر کلمش اولدیغندن الف مقصوره الف شکلنده یازلمش . ثالثاً ؛ عربی اوچ حرفلی کلمه‌لر الف مقصوره ایله یازیله‌میوب اصلی واو اولان الفلر الف صورتنده ، اصلی یاء اولانلر (ی) صورتنده یازیلیر : مثلا ، قفا ، اذی (اینجتمه). فقط لسان عثمانیده (اذی) کبی اولانلرك (ی) لری الف شکلنده یازیله‌رق (اذا) صورتنده‌ده استعمالی جائزدر .

۶۱ . الف مقصوره ایله نهایتلنن بر کلمه‌نك صوکنه فارسی بر کلمه کلدکده الف مقصوره بعضاً (ی) شکلنده یازیلوب عجم تلفظنه اقتفاءً (ی) کبی اوقونور : مثلا ، (معنادار) یازیله‌جق واوقونه‌جق یرده (معنیدار) یازیلیر و (ن) اسره‌ایله اوقونور .

۶۲ . (معنی ، فتوی) کبی الف مقصوره ایله‌منتهی کلمه‌لر اسلوب فارسی اوزره الف مقصوره‌نك ماقبلنده بولنان حرفلر یعنی (ن). (واو) کسر ومدایله‌ده اوقونه‌بیلیر .

اغزینی اولانجه وسعتیله آچمش ' کوزلری فریل فریل دونر قورقونج بر قورد کوردی . اودقیقه‌ده والده‌یی سراپا بر اولوم صغوقلغی استیلا ایلدی . عجبا وحشی جانور طفل خوابیده‌یی پنجهٔ حرصنده پاره پاره ایتمشمی ایدی ؟ برکت ویرسونکه چوجغك طاتلی برصداسی هنوز حیات وسلامتده اولدیغنی افهام ایلدی .

محمد عطابك

(مابعدی وار)

٦٣ . عربیده برده الف ممدوده وارکه کلمه‌نك نهایتنده بولنوب شو (اء) شکلده اولور واوزاتیله‌رق اوقونور : مثلا ؛ صحراء ، بیضاء («ابیض»ك مؤنثی) ، علمـاء (عالملر) ، شـعراء (شاعرلر) فضلاء (فاضللر) کبی .

٦٤. الف ممدوده ایله نهایتلنن کلمه‌لرك همزه‌لری لسان عثمانیده یازلمز: مثلا ؛ (علماء ، فضلاء ، بیضاء) یازیله‌جق یرده (علما، فضلا، بیضا) صورتنده یازیلیر. اما ترکیب وصفی ویا اضافیده الف ممدوده ایله نهایتلنن کلمه‌لر موصوف ویا مضاف اولدقده همزه میدانه چیقه‌بیلیر : مثلا ؛ (علمای کرام ، علمای متقدمین ، صحرای و اسعه ، صحرای مملکت) یازیله‌جق یرده (علماء کرام ، علماء متقدمین، صحراء واسعه ، صحراء مملکت)صورتنده‌ده یازیله بیلیر؛ فقط عثمانلیجه‌ده شق اول دها مستعملدر.

٦٥ . همزه ترکجه کلمه‌لرده هیچ بولنه‌مز . هرنه‌قدر یکی املا اصولنی التزام ایدنلر (صغوق، صوغوق) کبی ترکجه کلمه‌لری (صوؤق) شکلنده همزه ایله یازییورلر ایسه‌ده قواعد لسانه وتلفظه اصلا موافق اولمدیغندن کلیاً یاکلشدر .

٦٦. فارسی کلمه‌لرده دخی همزه بولنمز؛ یالکز اسلوب فارسی اوزره یاپلمش ترکیب اضافی ووصفیده (ه) و (ی) رسمیه وتاء موقوفه ایله

زیرده‌کی کلمه‌لردن اولکیلره مترادف وصکره‌کیلرده متقابل کلمه‌لر بولملی وآنلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی.

مادر . فقیر . وفات ایتمك . زوجه . غیرتلی . اورمان . اوغراشمق . خوابگاه . توحش ایتمك . تعدید ایتمك . تحری ایتمك . دوچار . یان . شتاب ایتمك . خواب‌نوشین . آچمق . کوز . سراپا . —

مادر . فقیر . زوجه . غیرتلی . ضعیف . قریب . آچمق . وحشی . طاتلی . حیات .

منتهی اولان مضاف وموصوفك صوکنده‌کی اسره‌یی اوقوتمق ایچون همزه کتیریلیر. ترکیب اضافی‌یه مثال : پردۂ ناموس (ناموس پرده‌سی) خانۂ پدر (بابانك اوی) آشیانۂ مادر (والده یوواسی) بانئ دولت ابدمدت سلطان عثمان خان غازی. والئ ولایت کبی. ترکیب وصفی‌یه مثال : رسالۂ فنیه ، والدۂ محترمه ، ادعیۂ خیریه ، نامۂ بلاغت‌علامه. بانئ ثانی ، اهالئ محلیه کبی.

٦٧. عربیده ایسه همزه یوقاریده ذکر اولندیغی کبی الفك حرکه‌لیسی‌در. کلمه‌نك باشنده ، اورته‌سنده ، نهایتنده بولنه‌بیلیر. باشده بولندقده هر وقت الف کبی عموداً یازیلیر واوزرینه‌ده (ء) همزه قونلمز ؛ فقط عن‌اصل عربیده باشده بولنان همزه بیله شو (أ) شکلده یازیله‌بیلیر. باشده بولنان همزه اوچ حرکه ایله‌ده اوقونه بیلیر : اوستونله اوقونانه مثال : امر ، اثر ، امل (آرزو) ، اخذ (آلمق) اکمل (پك‌کامل). اسره ایله اوقونانه مثال : اجابت ، اکرام ، اذن ، اجاره ، اثر (ایز ، مسلك . چیغیر). اوترو ایله اوقونانه مثال : اس ، اذن (قولاق) اجرت.

---

٦ — تمرین

زیرده‌کی تمرینده بولنان ترکی ، عربی وفارسی کلمه‌لری بوللی وسببلرینی اوکرنیلن قاعده‌لر موجبنجه سویلی.

شفقت مادرانه (مابعد)

فقط بو سسی ایشیدن قورد ایشته شمدی معصومك اوزرینه هجوم ایده‌جك ! اولادینك یرتیجی برحیوان پنجه‌لری ، دیشلری آره‌سنه دوشمك اوزره اولدیغنی کورن بروالده کندیسنده فوق العاده برقوت حس ایده‌جکی طبیعی‌در. مادر دشمنیله یاوریسنك آره‌سنه آتیله‌رق وجودینی بهادرانه اولادینه سپر

٦٨ . نهایتده بولنان همزه‌نك ماقبلی ساكن یعنی حركه‌سز اولدقده همزه شـو (ء) شكلده یازلمق ایجاب ایدر : مثلا ؛ بدء (باشلامق) ، جزء كبی . فقط بو كون لسان عثمانیده بونلر اكثریا (بدأ ، جزؤ) صورتنده‌ده یازیله كلمكده ایسه‌ده البته قاعدهٔ عربیه‌یه اقتفاءً (بدء ، جزء) صورتنده یازلمق اولی‌در .

٦٩ . برده همزه (الف) ، (واو) حرفلریله (ی) دنتدانی اوزرینه قونولور شویله‌كه: اولا؛ همزه كلمه‌نك اورته‌سنده وصوكنده حركه‌سز اولوب‌ده ماقبلنده‌كی حرف مفتوح یعنی اوستونلو اولدقده همزه فتحه‌نك یعنی اوستونك جنسی اولان حرفك یعنی الفك اوزرینه قونولور : مثلا ؛ یأس (امیدسزلك) رأس (باش)، مأمور، مأخوذ (اخذ اولنمش، آلنمش) تأدیب (تربیه ایتمك) مبدأ (برشیئك باشلاندیغی یر ویا زمان، باشلانغج) منشأ (برشیئك ظهوره كلدیكی یر ، نشأت ایده‌جك محل) .

یاخود همزه‌نك ماقبلی ساكن اولمقله برابر كندیسی فتحه ایله متحرك (حركه‌لی) بولندقده همزه فتحه‌نك جنسی اولان الف اوزرینه قونولور : مثلا ؛ نشأت (ظهوره كلمك) ، مسأله ، هیأت كبی . فقط

ایتدی . قورد همان [illegible] ترس اولمق اوزره بولندیغی شكاریته بو [illegible] برمدافع ظهور ایتدیكنی كورنجه بر مجسم وحشت كسیله‌رك والده‌یه هجوم [illegible] ایكیسنك آره‌سنده برمجادله‌در باشلا[illegible] . قادین قوردك وجودنده آچدیغی [illegible] دن قوتنی غائب ایتمكله دوشوب [illegible] حنی اثناده ایدی‌كه البسه‌سی آلتنده [illegible] لندیغنی تخطر ایله تیمورك سیو[illegible] اوجنی جانورك تاقلبنـه صوقغه موفق [illegible] . قورد آجی آجی باغیره‌رق [illegible] . فقط نه‌قدر غـیرت وقوتی وار [illegible] صرف ایتمش اولان مادرده اوراده یقیلیوبردی محمد عطا بك

(مابعدی وار)

بو کیبلرك الفی حذف اولنوب‌ده همزه (ی) دندانی اوزرینه یازیله بیلیر که لسان عثمانیده بوصورت شایع‌در: (نشئت مسئله، هیئت) کبی.

٧٠. ثانیاً ؛ همزه کلمه‌نك اورته‌سنده ساکن یعنی حرکه‌سزاولوب‌ده ماقبلنده‌کی حرف مکسور (اسره‌لی) اولدقده همزه کسره‌نك جنسی اولان حرفك یعنی (یا) نك دندانی اوزرینه قونولور: مثلا ؛ بئر(قویو) ذئب (قورد) کبی.

٧١. ثالثاً، همزه اورته‌ده ساکن اولوب‌ده ماقبلنده‌کی حرف مضموم یعنی اوترولو اولدقده همزه ضمه‌نك یعنی اوترونك جنسی اولان حرفك یعنی واوك اوزرینه قونولور: مثلا ؛ رؤیت (کورمك)، فؤاد (یورك) ، سؤال (صورمق) ، مؤخر (صکره‌یه قالمش) ، مؤسس.

٧٢. همزه اورته‌ده بولنوب‌ده کسره ایله متحرك اولدقده حرکه‌سی جنسندن اولان (یا) حرفی دندانی اوزرینه قونولور: مثلا ؛ مائل (اکلمش اولان، برشیئه محبتی اولان) ، دائر (دونن) ، سائر (سیر ایدن، بشقه) ، رئیس ، اسئله (سئواللر) ، مسائل کبی.

٧٣. برده اوچدن زیاده حرفی اولان کلمه‌ده همزه صوك حرف اولدقده لسان عثمانیده همزه اصلا یازلمز : مثلا ، بناء ، اجراء ، انشاء ، ابتداء) صورتنده یازلمیوب (بنا ، اجرا ، انشا ، ابتدا) صورتنده یازیلیر، فقط بونلرك آخرینه تنوین ویا (ی) اداتی کلدکده همزه‌لر میدانه

زیرده‌کی مترادف ومتقابل کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی.

مترادف	متقابل
سس، صداء آواز ، صوت .	دشمن — دوست
معصوم، صوچسز، بی‌گناه ، صبی .	آلت — اوست ، فوق .
دیش، دندان ، سن .	مادر — پدر

چیقار : مثلا؛(بناءً ، اجرائی ، اجرائیه، انشائی ، انشائیه، ابتدائی.
(اجرا ، انشا) کبی آخری همزه‌لی اولان کلمه‌لر (ات) اداتیله جمعلندکده (اجراءات، انشاءات) صورتنده یازیله‌جق یرده همزه مد اولوب (ات) اداتنك الفی اوزرینه قونولور : اجرا آت، انشا آت کبی.

٧٤. همزه هرنه‌قدر حرف صحیح ایسه‌ده بشقه حرفه دکشدیکنده حروف علته مشابه اولور . بوندن ایلروده بحث اولنه‌جقدر.

٧٥ . همزهٔ وصل وهمزهٔ قطع ـ. باشده بولنان وعموداً یازیلان همزه‌لر همزهٔ وصل یاخود موصوله درکه اولده بولندقده اوچ حرکه ایله اوقونور . ایکی کلمه آره‌سنده واقع اولدقده تلفظدن ساقط اولوب ماقبلنده‌کی حرفك حرکه‌سی مابعدنده‌کی هجایی‌ده اوقودر. اولده بولنان همزهٔ وصله مثال : الحاصل، ابن (اوغل). ایکی کلمه آره‌سنده واقع همزهٔ وصله مثال : دارالتعلیم ، رأس الحکمة .

٧٦ . همزهٔ وصل ایکی کلمه آره‌سنده واقع اولدقده عربیده اوزرینه شو(ٓ) اشارت وضع اولنور.

٧٧ . ایشته زیرده کوستریلن کلمه‌لرك همزه‌لری همزهٔ وصلدر : اولا؛ (ال) حرف تعریفده‌کی (ا) : مثلا ؛ فوق العاده ، ارحم الراحمین (مرحمتی چوق اولان حق تعالی حضرتلری). ثانیاً ؛ ابن (اوغل) ابنة

فوق العاده، فوق الحد ، فوق الغایه . آجی — طاتلی
دشمن، عدو .
بهادرانه، یکیت کبی ، شجیعانه .
شکار، آو ، صید .
ناکهانی، بردنبره ، ناکهان، ناگاه .
تخطر ایتمك ، خاطرلامق ، خاطرینه کتیرمك ، درخاطر ایتمك .

(قيزاوغلان)، اثنان، اثنين (ايكى. مذكر) اثنتان ، اثنتين (ايكى-مؤنث) ايمن (قسم ، يمين ايچوندر) - ايمن الله (والله) كلمه‌لرينڭ باشنده‌كى همزه‌لر همزۀ وصلدر . ثالثاً ؛ فعللرك بعض مصدر ايله صيغه‌لرنده واقع برنجى همزه‌لر همزۀ وصلدركه بونلر محضا عربيده بولندقلرندن بوراده آنلرى تعريفدن صرف نظر ايلدك .

٧٨ . همزۀ وصل باشده بولندقده اكثريا مكسوردر. يالكز (ايمن) كلمه‌سيله حرف تعريف اولان (ال) ك همزه‌لرى مفتوحدر.

٧٩ . همزۀ وصل درت حالده بسبتون حذف اولنور : اولا ؛ (ال) حرف تعريفدن اول (ل) حرف جر كلدكده: مثلا؛ المصلحة (ايش) دن (للمصلحه) اوله‌جق يرده للمصلحه (ايش ايچون) كبى . ثانياً ، بسم الله (حق تعالى حضرتلرينڭ اسميله) تركيب جليلنده (اسم) كلمه‌سنڭ اولنه (ب) حرف جر كلمش اولديغندن همزۀ وصل محذوفدر. ثالثاً ؛ (فلان بن فلان) تعبيرنده (ابن) كلمه‌سنده‌كى همزۀ وصل حذف اولنوب (فلان ابن فلان) دينلمز . رابعاً ؛ همزۀ وصل

---

٧ — تمرين

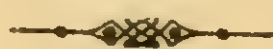
زيرده‌كى تمرينده بولنان عربى وفارسى كلمه‌لرى بوللى وهمزه‌سى اولان لفظلرى ده آيريجه يازملى .

شفقت مادرانه (مابعد وصوك)

زواللى والده دوشديكى دقيقه‌ده « آمان اولاديمى قورتاريكز ! » ديه برصداى استمداد ايله فرياد ايده بيلمشدى . بو آواز اورمانده بولنان اودونجيلرك سامعۀ دقتنده طنين انداز اولديغندن قوشوب كلديلر . بيچاره‌يى قانه مستغرق كورديلر . والده‌سنڭ ، كنديسنى محافظه ايچون نه‌درلو تهلكه‌يه آتلمش ، نه‌حاله كلمش اولديغندن بى‌خبر اولان طفل نوساله ايسه ينه طاتلى اويقوسنه طالوب كيتمشدى . اودونجيلر والده ايله اولادينى كويده كلبه‌لرينه قدر كوتورديلر . قادينه اعادۀ حيات ايتديره‌بيلمك ايچون عقللرينه كلن تدبيرلرك جمله‌سنى ياپديلر . فائده‌سز امداد ! زواللى قادين برودت موت ايله انجماد ايتمش ايدى .

ایله باشلایان اسملر ایله فعللرك اولنه (أ) استفهامی کلدکده همزهٔ وصل حذف اولنور. بوده لسان عثمانیده اصلا بولنمیوب عربیده یالکز بولندیغندن بونی مثاللر ایله تعریف ایتمکدن صرف نظر ایلدك.

٨٠. همزهٔ قطع. — همزهٔ قطع یاخود مقطوعه هیچ تلفظدن ساقط اولماز یعنی هروقت اوقونور. یوقاریده تعریف ایلدیکمز همزهٔ وصللردن ماعدا همزه‌لر و (ابن)، (اسم) کلمه‌لرینك جمعی اولان (ابناء)، (اسماء) ده بولنان برنجی همزه‌لر همزهٔ قطع و یاخود همزهٔ مقطوعه‌در.

(ع) حرفی حقنده

٨١. (ع) یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب ترکجه، فارسی واجنبی کلمه‌لرده اصلا بولنمز. (ع) لك کندینه مخصوص چاتلاق بر سسی واردرکه بوغازدن چیقار. بونك ایچون عین چاتلاتمق تعبیری زبانزددر. دیمك اولیورکه ترکجه، فارسی واجنبی کلمه‌لرده بو چاتلاق سس اولمدیغندن (ع) حرفنه بدل (ا) یازمق لازم کلیر. عین ایله

قادینجغزدن قطع امید اولندیغی صیره‌ده چوجغك طراوت معصومانه‌یه‌نمونه اولان کل یوزینی والده‌نك یوزی اوزرینه‌قویغنی تفکر ایتدیلر. درحال وجودنده خفیف برحرکت، چهره‌سنده بررنك حیات کورلدی. کوزلرینی آچدی، والهانه اطرافنه نکران اولمغه باشلادی. چوجغنی طانیدی، آغوش شفقتنه طوغرو چکدی. چهره‌سنده، کوزلرنده نمایان اولان علائم احتساسات جانورك خیال مدهش ایله مشغول اولدیغنی کوستریپوردی. لکن چوجغنی عافیتده بولنجه او قورقونج خاطره‌یی تبعید وقوای ذهنیه‌سنی طوپلایه‌رق خالقنه ایفای وظیفهٔ تحمید ایلدی.
محمد عطا بك

یازیلان کلمه‌لره مثال: عثمان، علم، معرفت، معارف، طلوع (طوغمق)، عجله، طمع، معلم، معروف وسائره.

﴿ ایکنجی طاقم (ت) و (ط) حقنده ﴾

۸۲. (ت) ایله (ط) نك سسلری همان برکبی ایسه‌ده (ط) حرفنك تلفظی عن‌اصل عربه مخصوص اولوب مقدما ترکجه کلمه‌لرده (ط) یوقدی. حتی (طاش، طوز، طایمق، اوطورمق) کبی (ط) ایله یازیلان ترکجه کلمه‌لر چغتای لساننده (تاش، توز، تایمق، اوتورمق) صورتنده یازیلیر. فقط صکره‌لری یاکلش اوله‌رق (ط) ایله ترکجه کلمه‌لرده یازلمغه باشلانمش، اویله که بوکون (ط) ایله یازیلیر برچوق ترکجه کلمه‌لره تصادف اولنمقده‌درکه لسانده یرلشمش اولدقلرندن آنلری یاکلش عد ایتمك طوغرو اوله‌ماز.

۸۳. (ت) هر وقت خفیف تلفظ اولنان برحرفدر. بناءً علیه خفیف اوقونانلری (ت) ایله یازملی. ترکجه خفیفلره مثال: تر، ترزی، بیتمك، کیتمك، ات، تکرلك کبی. عربی خفیفلره مثال: تکمیل، تبدیل، تذکره، ترجمه، تمام، تجارت، جسامت، (بیوکلك)،

زیرده‌کی مترادف ومتقابل کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

مترادف	متقابل
زواللی، بیچاره.	فائده‌سز ـ فائده‌لی، مفید.
قورتارمق، خلاص ایتمك، تخلیص ایتمك.	برودت ـ حرارت، صیجاقلق
سامعه، قولاق، کوش.	قطع امید ایتمك ـ امیدی کسمه‌مك
	امید وار اولمق.

سته (آلتی)، تمساح ، تمثال (صورت). فارسی خفیفلره مثال : تر (تازه)، ترانه (آهنك)، تشنه (صوصامش)، تن (وجود)، تنك (طار)، تهی (بوش)، تیز (کسکین)، توان (کوج ، قوت).

٨٤ . فقط (ت) ایله یازیلوبده ثقیل اوقونان بعض ترکجه ، فارسی وعربی کلمه‌لرده بولنور : ترکجه‌یه مثال ؛ تکری (الله) ، تمغا، تمغالامق ، توزکبی . فارسی‌یه مثال : تراش (که «طراش» صورتنده یازمق‌یاکلشدر). تخم، ترب (طورب)، توشه(اولمیه‌جك‌قدرییه‌جك).

٨٥ . (ت) ایله باشلایان وکندیسندن صکره ساکن (حرکه‌سز) حروف ثقیله‌دن بری بولنان‌کلمه‌ده (ت) ثقیل حرفلره اویه‌رق ثقیل اوقونور . بوکبی کلمه‌لر (ط) ایله اصلا یازیله‌مز : مثلا ؛ تحت (آلت)، تحدیث (بر شیئی لسان شکران ایله بیان ایتمك)، تحدید (حد تعیین ایتمك)، تحقیق (بر شیئك حقیقتنی آرایوب میدانه چیقارمق)، تختیم (مهرلمك)، تخفیف (خفیفلتمك)، تصدیع (باش آغرتمق)، تصدیق ، تصفیه (طورولتمق)، تضعیف (برقات دها زیاده‌لتدیرمك)، تضمین (بشقه‌سنه ویریلن زیانی اوده‌مك)، تطویل (اوزاتمق)، تظلیل (کولکه‌لندیرمك)، تعجیل (عجله ایتمك)، تغییر (بشقه‌لاشدیرمق) ، تقبیل (اوپمك)، تقدیم (صونمق) .

طنین‌انداز اولمق، طنین‌سسنی‌چیقارمق، ولوله دوشورمك. — خفیف‌ـ آغر، ثقیل.
قان، خون ، دم. حرکت‌ـ سکون، سکونت.
تهلکه، مخاطره .
آتمق: انداخت ایتمك ، القا ایتمك .
طفل، چوجق .
طاتلی اویقو، خواب نوشین .
کوزلر ، چشمان ، عیون .

٨٦. تركجه، فارسی وعربی (ت) ایله باشلایان كلمه‌لرك تا سندن صكره الف بولندقده (ت) ثقیل اوقونور ایسه‌ده (ط) ایله یازیله‌مز؛ یالكز فارسی وعربی بوكبی كلمه‌لرده الف یوقاری چكیله‌رك اوقونور: تركجه‌یه مثال؛ تاصمه، تاندیر، تاوصامق، تاولامق كبی. فارسی‌یه مثال: تاب (طاقت، طراوت)، تابه (تاوه)، تاریك (قرانلق)، تازه، تازیانه (قیرباج) كبی. عربی‌یه مثال: تابع (برینك امری آلتنده بولنان)، تاریخ، تام، تاسع (طقوزنجی) تاجر كبی.

٨٧. (ط) هروقت ثقیل اوقونان برحرفدر؛ بناءً علیه (ت) نك سسی ثقیل اوله‌رق چیقدقده (ط) ایله یازملی: تركجه‌یه مثال؛ طرناق، طینمق، طیشمق، طغرا، اوطورمق، طوپاچ، طوپال، طوتمق، طانیمق كبی. فارسی‌یه مثال: طارم (چادر)، طراز (اثوابه دیكیلان علامت، زینت، سوس)، طرازنده (زینتلیجی)، طشت (لگن). (ط) ایله یازیلان فارسی كلمه ذاتاً چوق یوقدر. عربی‌یه مثال: طبع (باصمق، طبیعت)، طبقه (قات)، طلبه، طبیب (دوقتور)، طراوت (تازه‌لك)، طرب (فرح، شنلك)، طرح

---

٨ — تمرین

زیرده‌كی تمرینده بولنان (ال) حرف تعریفلی كلمه‌لری بوللی (ال) دن صكره كلن حرفلرك حروف شمسیه‌دنمی قمریه‌دنمی اولدقلرینی سویلیی.

بختیار اولمق ایچون آرزولریمزی تعدیل ایدملم

بختیار اولمق ایسته‌ین آدم نقد وقتك قیمتنی فوق العاده ایی بیلملی. آنی حسن استعماله سعی وغیرت وآرزولرینی ده علی قدر الامكان تحدید ایتملی. چوق شی آرزو ایدن علی العموم چوغنه دسترس اوله‌ماز. مسعود اولمق ایسته‌ین آدم حوایج ضروریه ایله قانع اولملی؛ زیرا قناعت واعتدال برخزینهٔ لاتحصی‌در. ثروت سعادتی جلب ایتمز؛ لكن قانع

(علم حسابده اعمال اربعه‌نك ایكنجیسی)، طرف، طعام (یمك)، طنطنه، طب (دوقتورلق)، طفل(چوجق)، طفولیت(چوجقلق) كبی.

﴿ اوچنجی طاقم (ث ، س ، ص) حقنده ﴾

۸۸ . (ث) حرفی یالكز عربی كلماته مخصوص اولوب تركجه وفارسی كلمه‌لرده اصلا بولنمز . بونك سسی پلتكجه دیلمزك اوجیله تلفظ اولنور . (س) ایله (ص) ایسه بویله دكلدر . (ث) ایله یازیلوبده لسان عثمانیده مستعمل كلماتك عددی چوق اولمدیغندن ضبطی قولایدر. باشلیجه‌لرینی یازه‌لم . — ثابت (یرندن قیمیلدانمیان)، ثاقب (برطرفدن اوبر طرفه دلوب كچن)، ثانی (ایكنجی)، ثالث (اوچنجی)، ثامن (سكزنجی)، ثبت (یازمق، ضبط وقیدایتمك)، ثروت (زنكینلك)، ثعلب (تیلكی)، ثقیل (آغیر)، ثلثه (اوچ) .

۸۹ . (س) حرفی تركجه فارسی وعربی كلمه‌لرده بولنوب سسی دائما خفیف و اوك دیشلریمزك آره‌سندن كسكین چیقار . تركجه‌یه مثال: سومك، سیلمك، كسكین، سس ، سچمك ، سویلمك، سكز،

اولان فی‌الحقیقه غنی‌ومسعود اولور. بركون مشار بالبنان اولان حكمادن برندن صورمشلركه «انسان آرزولرینی اجرایه‌موفق‌اولورسه نه‌ایی‌اولور». حكیم‌مشار الیه جوابنده: « انسان مالك اولدیغی شیه‌قانع‌اولوب بشقه برشی آرزوسنده بولنمامسی غایة‌الغایه ایی‌اولور» دیمشدر. بووجه‌ایله انسان فی‌الواقع مسعود ومختیار اولور. صوك‌درجه آرزولر ایسه النهایه انسانك استراحتنی سلب ایدر. علی‌السویه سعادت كندیسنه حریص اولانلردن اوزاق قاچار . سعادتده صحت وجود كبیدر . بالتجربه‌ثابت‌دركه پك‌آرقه‌سنه‌دوشنلر نادراً آنی‌بوله‌بیلیرلر. جناب‌حق عظیم‌الشان حضرتلرینك احسان بیوردقلری نعم فوق‌الغایه‌یه قانع اولمیوب‌دها زیاده‌سنه‌طالب وبشقه‌لرینك مالنه ، شان‌وشرفنه حاسد وراغب اولان علی‌الا كثر النده بولنانی آزیده غائب ایدر . زیرا آزه قناعت ایتمه‌ین چوغی بوله‌مزدیرلر .

سوس ، سوت ، سیس کبی . فارسی‌یه مثال : سبز (یشیل) ، سفید (بیاض) ، سر (باش) ، سرد (صغوق) ، سزا (لایق) ، سنك (طاش) ، سپهر (کوك) ، ستایش (مدح) ، سرشك (کوزیاشی) ، سیاه ، سینه (کوکس) ، ستون (دیرك) ، سخن (سوز) کبی . عربی‌یه مثال : سبب ، سبیل (یول ، بیوك جاده) ، ستر (اورتمك) ، سجده ، سحاب (بلوط) ، سریع (چابوق) ، سفارت ، سفینه (کمی) ، انسیت ، سرور (سونج) ، سنبله (باشاق) ، سؤال ، تسریر (مسرور ایتمك) کبی .

۹۰ . (س) ایله یازیلوب‌ده ثقیل اوقونان ترکجه ، فارسی وعربی بر قاچ کلمه اولدیغندن ضبط ایتمك ایچون آنلری بوراده یازارز . ترکجه : سنجاق ، سر (آیینه‌نك آرقه‌سنه سورولن شی) سنجان (بر تیکنلی آغاج) . فارسی کلمه‌لرده (س) ایله باشلایوب‌ده (س) دن صکره حروف مددن (و) بولندقده (س) ثقیل اوقونور : مثلا ؛ سو (طرف) ، سوبسو (طرف‌طرف) ، سود (فائده) ، سوخته (یانمش) ، سور (دوکون) ، سوراخ (دلیك) ، سوز (یانمه) ، سوزان (یاقیجی) ،

زیرده‌کی مترادف ومتجانس کلمه‌لرله جمله‌لر یاپملی وآنلرده (ا ل) حرف‌تعریفلی کلمه‌لر بولندیرملی .

وقت ، زمان ، آن ، آرزو ، ایستك ، خواهش ، ثروت ، غنا ، سامان . صورمق ، سؤال ایتمك ، النهایه ، والحاصل . آز ، قلیل . چوق ، کثیر . علی‌قدر الامکان ، امکان درجه‌سنده —

حسن (کوزللك) . حسن (کوزل) . قدر (ذکر ، اعتبار ، حیثیت) . قدر (تقدیر ، آلین یازیسی) . قدر (چوملك) .

سوزش (مؤثرلك ، یانمه) ، سوسن (صوصام) . عربی‌یه‌مثال : ستین (آلتمش) کبی .

۹۱. فقط بیلملی‌که (س) دن‌صکره (ا) ویا ساکن اوله‌رق حروف ثقیله‌دن بری‌بولندقده (س) خفیف اوقونمیوب ثقیل‌اوقونور. (س) دن‌صکره (ا) بولنان ترکجه کلمه‌لره مثال : ساج ، ساقز ، ساقسی ، سانجی ، سانغیلامق (باشی‌سرسم اولمق) . (سکسـان) ایسه مستثنی اوله‌رق (س) دن‌صکره الف بولندیغی حالده خفیف یعنی (سکسن) اوقونیور . فارسی‌یه‌مثال : باشلیجه‌لری شونلردر ـ ساخته ، ساده ، سار (باش ،تپه) ، تبریکساز (تبریک‌ایدن) ، سازنده ، سال (ییل ، سنه) ، سامان (زنکینلك) سایه (کولکه) ، ساغر (قدح) ،سایبان (کولکه‌لك ، تنته) کبی .

عربی‌یه‌مثال : باشلیجه‌لری شونلردر ـ سائر ،سائس ،سائق (دورتن) ، سابع (یدنجی) ،سابق (کچن) ، ساحل (قیی) ، ساحه (میدان) ، سادس (آلتنجی) ، سارق (خرسز) ، ساعت ، ساعد (بیلك) ، ساق (باجاق) ، ساقط (دوشن) ، ساقی (صو ویرن) ،ساکن (صوص ،اوطوران) سالف (کچن) ، سام (حضرت نوح علیه‌السلامك اولادلرندن برینك آدی) ،

---

۹ — تمرین

زیرده‌کی نظمی نثره تحویل ایتملی وآنده بولنان (ت) ، (س) و (ص) ایله یازلمش اولان کلمه‌لر حقنده اوکره‌نیلان قاعده‌لری سویلملی .

قلمه خطاب

بحر خفیف ، فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن

سویله ای خامهٔ همایون‌دم ، سکای نای ناشنیده نوا ،
آزمی دیکله‌سه بیکده برآدم ؟ صور دلمردکان دینلسه روا !
بوحقایق نیچون‌نهان قالسون ؛ زندکی بخش اهل غفلتدر ،
سویله ارباب هوش‌فیض آلسون ! نفسك نفخهٔ قیامتدر .

سامعون (دیکله‌ینلر) کبی . (س) ایله باشلایوب‌ده کندیسندن صکره ساکن اوله‌رق ثقیل حرف بولنان ترکجه کلمه همان یوق کبی‌در . یالکز (سطرنج) کلمه‌سی واردرکه بوده (شطرنج) فارسی کلمه‌سندن محرفدر. فارسی‌یه مثال : سخت (سرت) ، سختیان کبی‌که ذاتاً چوق یوقدر. عربی‌یه مثال : سطح (برشیئك دوز اوستی) سطوت (قوت وقدرت قاهرانه) ، سعی ، سقراط ، رقت ، سقف (طاوان) کبی.

۹۲. (ص) حرفی اوچ لسانده‌ده بولنوب سسی دائما ثقیل‌در: ترکجه‌یه مثال؛ صبان یاخود صابان، صاپ، صپان، یاخود صاپان صاتمق، صاچ، صاری، صارمق ، صاغ ، صاغر ، صاغمق ، صاللامق ، صال ، صالقم ، صالی ، صیچان ، صیجاق ، صرچه‌پارمغی (کوچك‌پارمق) ، صره ، صوك ، صوکره یاخود صکره ، صوقاق (بوکلمه « زقاق » عربی کلمه‌سندن محرفدر، فقط « سوق » دن ظن ایدوب «سوقاق» یازمق یاکلشدر) . فارسی‌یه مثال : صد (یوز)، شصت (آلتمش) ، صد هزار (یوزبیك). (ص) ایله یازیلان فارسی کلمه نادر بولنور. بناءً علیه فارسی کلمه‌لر علی‌السویه (س) ایله یازیلیر . (ص) ایله یازیلان عربی کلمه‌لره مثال : صاحب ، صادر

آیت عشقی ایلسه‌ك ترتیل
جان آتاردی زمینه جبرائیل.
سوزیکی آکلایان آراری کواه
سکادیرلرسه ترجمان اله ؟
ایتدی سندن ایشتدیکم آیات
بنی علامهٔ کتاب حیات .
کائناته بوذوقی تعلیم ایت ،
رحمت حقی خلقه تعمیم ایت .
بونه هیجاکه ضلال ورشاد،
نه عجیب اختلاف استعداد!
کیمی بردن ایدر منازلی طی ،
کیمی بیك سوزدن آکلاماز برشی !
برینی شاد ایدن نوای قلم
ایدییور دیکرین [*] قرین الم.
(مابعدی وار) معلم ناجی

---

[*] (ایدییور دیکرینی) اوله‌جق یرده ضرورت وزن ایچون (دیکرین) اولمش که جائزدر .

(صدورایدن) صادق (صحیح،طوغرو) ، صاعقه(ییلدیرم)، صاف،صافی، صالح ، صبا (لطیف روزکار) ، صباح ، صباوت (چوجقلق) ، صبر ، صبی (چوجق) ، صحیفه ، صدا (سس)، صدر (کوکس)، صدف (صادی خفیف اوقومق طوغرو دکلدر) ، صدقه ، صداقت ، صف (صره) ، صفا (صادی خفیف اوقومق یاکلشدر) کبی .

﴿ دردنجی طاقم (ح ، ه ، خ) حقنده ﴾

۹۳. (ح) حرفی(ث)و(ع) کبی یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب ترکجه وفارسی کلمه‌لرده اصلا بولنمز . سسی ثقیل وبوغازدن چیقار . مثلا : حاجت ، احتیاج ، حاذق (صنعتده استاد اولان) ، حاصل ، حاضر ، حکیم (حکمت صاحبی)، حاکم (حکم ایدیجی) ، حب (دانه)، حب (محبت) ، حجر (طاش) ، حرارت ، حریر (ایپک) ، اجنحه (قنادلر) کبی . عربی اولمیان کلمه‌لری اصلا (ح) ایله یازماملی .

۹٤ . (ه) اوچ لسان کلماتنه‌ده مخصوص اولوب سسی دائما خفیف وبوغازدن چیقار . ترکجه‌یه مثال : هپ ، هپسی ، هکبه ، هله کبی . فارسی‌یه مثال : هر، هراسان (قورقان) ، هزار (بیك) ، هم ، جهان (دنیا) ، چهره ، بهره کبی. فقط (هفته) کلمه‌سی لسان عثمانیده خفیف اوقونمیوب مستثنی اوله‌رق ثقیل اوقونور . ترکجه وفارسی کلمه‌لرده (ه) ثقیل‌ده اوقونسه بلاتردد (ه) ایله یازیلیر. ترکجه‌یه مثال:

زیرده‌کی متجانس کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی.
دم (صولق، نفس) ، دم (آن، وقت ، زمان) ، دم (قویروق) . صور (صورمق فعلنك امر حاضری) ، صور (دودوك کبی چالینان بوینوز) ، صور (صورتك جمعی‌در). خلق (یاراتمق). خلق (اهالی، انسانلر)، خلق (خوی، طبیعت).

هانیکی، هانی، های‌های ، هایدی، هایقرمق کبی .فارسی‌یه‌مثال: هامون (صحرا) ، هاون (هاوان) کبی. عربی‌یه مثال: هبوب (اسمك)، هدیه، بهجت (کوزللك ، مسرت) ،همت ، اهتمام ، جهت کبی. فقط (هوا) کلمه‌سی لسان‌عثمانیده ثقیل‌ده اوقونمقده‌در .

٩٥ . (ه) دن‌صکره (ا) بولندقده (ه) ثقیل‌اوقونور: مثلا ؛ هائل (دهشتلی) هامه (باش‌تپه‌سی) ؛ هاتف (غائبدن کلن ندا) ، جهات‌کبی.

٩٦ . بعض عربی کلمه‌لرده (ه) نك‌خفیف اوقونمه‌سی اقتضا ایدرکن ثقیل اوقونمقده‌در مثلا : هکذا ، هذا (ایشته بو، اشبو). (هضم) کلمه‌سنده (ه) ثقیل اوقونور . زیرا کندیسندن صکره حروف ثقیله‌دن (ض) وار .

٩٧ (خ) ایسه اوچ‌لسان کلماتنده بولنوب (ح)ایله‌هیچ‌برمناسبتی‌یوق ایسه‌ده عثمانلیجه‌ده (خ) اکثریا (ح) کبی تلفظ اولندیغندن بعضاً نقطه لی‌میدر نقطه سزمیدر دیه تشویشی موجب اولور. ممکن‌مرتبه شومشکلی دفع‌ایتمك ایچون شونی سویلیه‌لم‌که ترکجه و فارسی کلمه‌لرده نته‌کیم (ح) یوقدر، ثقیل اوقونان و (ح) سسنی چیقارانلر شبهه‌سز (خ) ایله یازیلیر.

---

١٠ — تمرین

طقوزنجی تمرینده‌کی تطبیقاتك دوامی .

قیله خطاب (مابعد)

سخن آموز نوزبانانسك ،
سنی تقدیس چوقمی انسانك؟

خاطرافروز نکته دانانسك .
سنسك ای وحدت آشنا آنجق

سوزلرکدن‌سوزآ کلاراولدی‌جهان ،
اتحاد آور قلوب اوله‌جق.

سنی عالی طانیر کهان ومهان.
ایغه تعطیل درس حکمتکی،

خالق لوح‌ایکن قسم‌خوانك
ایله اظهار اولانجه قدرتکی !

ترکجه‌یه مثال: خرسز، خارل خارل، خرتلاق، خیر، خنجاخنج کبی.
فارسی‌یه مثال: خسته، خانه، خسته‌خانه، خوش کبی.

٩٨. (خ) ایله یازیلوب‌ده عربی اولان کلمه‌لری (ح) ایله یازماماق ایچون مجرد اولان کلمه‌لرك (خ) ایله یازیلانلرینی ضبط ایتدکدن صکره آنلردن مشتق اولانلرك‌ده (خ) ایله یازیله‌جغی معلوم اوله بیلیر. مثلا: (خدمت) ك (خ) ایله یازلدیغی بیلنه‌جك اولورسه آندن مشتق (خادم، خدمه، مخدوم، مخادیم، استخدام، مستخدم) کلمه‌لرینك‌ده (خ) ایله یازیله‌جغنه هیچ شبهه ایدیله‌مز.

﴿ بشنجی طاقم (د، ط، ض) حقنده ﴾

٩٩. (د) هر اوچ لسان کلماتنده‌ده بولنور، سسی اکثریا خفیف‌در. ترکجه‌یه مثال: دره، دری، دکرمن دکشمك، دودوك، دیزمك کبی. ترکجه بر قاچ کلمه واردرکه (د) ایله یازلدیغی حالده ثقیل اوقونور: مثلا، دولاب دوش (رؤیا)، دخی، دیزلامق کبی.

١٠٠. فارسی کلمه‌لرده (د) سسی چیقدیغنده خفیف ثقیل مطلقا (د) یازملی. فارسیده دال سسنی چیقاران (ط) و (ض) هیچ بولنمز: مثلا، دادر (ارکك قارنداش)، دبستان (مکتب)، در (قپو)، درد (آغری)، دردست (الده) درکار (بللی)، درخت (آغاج) دوست کبی. (د) سسنی چیقاران عربی

یکزبان ایله خلقی ای دو زبان،
یك مساعد دکلیدر شو زمان؟
جوشش افزای بزم رندانسك،
نادوان شراب عرفانسك.
سندن ای خوش‌نوای جان‌افروز،
کابر اسماعه صوت‌یار هنوز!
عالمه جان کلیر صریرکدن،
جانه جولان کلیر صریرکدن.
اویله طوتمش که نغمه‌ك آفاقی
سکا دیمکده نغمه خلاقی.
(مابعدی وار) معلم ناجی

کلمه‌لر اکثریا دال ایله یازیلیر. (ض) ایله یازیلان و (د) سسنی چیقاران عربی بعض کلمه‌لر وارایسه‌ده (ض) غایت ثقیل بر (د) سسی چیقارر. (ط) ایسه فارسیده (د) سسی چیقارمدیغی کبی عربیده‌ده چیقارمز. دال ایله یازیلان عربی کلمه‌یه مثال : درس ، درج ، درك ، درجه ، درکه (آشاغی اینمکه مخصوص قدمه) دفتر، ادراك، دعوی ، دقیقه، دقت کبی.

۱۰۱ (ط) حرفی ترکجه کلمه‌لر ده یالکز دائما ثقیل اولمق شرطیله دال سسنی چیقارر. (ط) ایله یازیلوب ده (دال) سسنی چیقاران کلمه‌لر پك چوق اولمیوب آنلرك باشلیجه‌لرینی بوراجقده یازارز شویله که : طات ، طاتمق (برشیئك چاشنیسنه باقمق)، طار ، طاغ ، طاغتمق ، طالغه طالغج ، طام ، طایانمق ، طمر ، طیش، طیشاری ، طقوز ، طقسان طورمق، طوغرو ، طولابی ، آطه ، طول ، طوکوق ، طولو .

۱۰۲. یکی املا اصولنی التزام ایدنلر (ط) ایله یازیلوب ده دال اوقونان ترکجه کلمه‌لری (د) ایله یازییورلر ایسه‌ده بوصورت رسمیده قبول اولنمامش اولدیغندن هیچ بروقت اویله یازمغی توصیه ایدمیز. هم ده مثلا (طاغ) کلمه‌سنی (داغ) صورتنده یازه‌جق اولور ایسه‌ك انسان و حیوان جلدینه قیزغین دمیرله اوریلان تمغا، نشان) معناسنه کلن (داغ) ایله التباس واقع اولور . ایشته بوکبی محذورلری نظر دقته آلان صرفیونك اثرینه

---

۱۱ – تمرین

قلمه خطاب (مابعد)

یازه‌ماز کیمسه وصف کاملکی،
ینه سن یاز سنك فضائلکی !
او زمان کیم قلم مصوت اولور،
حسن تأثیر صوتی مسکت اولور ؛

ملك اولور بی‌زبان، صوصار ملکوت
نه محرك صدا ، نه جانلی سکوت !
دیر اولان آشنا زبانمزه :
« عودت ایتمش ازل زمانمزه ! »

اتباع ایتمك هرحالده مرجحدر . یالکز مبتدیلر ایچون یاپیلان درس کتابلرنده یکی اصول بردرجه التزام اولنه‌بیلیر .

۱۰۲ . (ض) حرفی یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب ایکی سسی وار : بری (ز) کبی که صره‌سنده آندن بحث اولنه‌جقدر. دیکری ده (د) کبی . (ض)ك سسی دال کبی خفیف اولمیوب بسبتون ثقیلدر . شونی ده بیلملی که (ض) ایله یازیلوب ده دال سسی چیقاران چوق کلمه یوقدر. آنلردن باشلیجه‌لرینی شوراده کوسترهلم : ضرب (اورمق) وبوندن مشتق بعض کلمه‌لر، ضرب مثل، ضروب امثال (جمعی) ، ضربه (اورش) ، ضلع (قاپورغه‌کمیکی، برمثلثك هربرطرفی) ، اضلاع (ضلعلر)، ضحی (قوشلق وقتی)، قاضی، قضاة (قاضیلر)،ضحك (کولمك) کبی .

﴿ آلتنجی طاقم (ذ، ز، ظ ،ض) حقنده ﴾

۱۰۳ . بو حرفلردن (ذ ، ظ ، ض) یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب ترکجه، فارسی کلمه‌لرده اصلا بولنمز ؛ بناءً علیه ترکجه وفارسی (ز) سسنی چیقاران کلمه‌لر هپ (ز) ایله یازیلیر. فقط فارسی اولوب ده (ذ) ایله

بویله برنغمه‌دن کیم اولماز مست ؟
بونه سسدر؟ دکلی بانك الست؟[*]
تله‌فونسك ، نه‌لر دییورسه ازل
ابد ایلر سنکله آنلری حل .
سنده وارکن بو پردهٔ صمدی
ایکه‌در نغمهٔ ازل ابدی .

اعتماد ایتمه بو مهارتکه ،
نرده‌سك ، دقت ایت اشارتکه :
تابع جنبش[*] بنانکسك[*] ؛
سن بنم عبد ناتوانمسك .
نه قیرلدك؟ بودر حقیقت حال ،
کاتب وحی ایکن قالیرسك لال[*] .

معلم ناجی

(*) الست (ابتدای خلقت بشر) . (*) جنبش (قیمیلدانمه) . (*) بنان (پارمق ، پارمق اوجی) . (*) لال ـ دیلسز ، ابکم .

یازیلان برقاچ کلمه واردرکه آنلری بورواده کوستررز شویله که: پذیر (قبول ایت) پذیرا (قبول‌ایدیجی). بونلر یالکز قوللانلمیوب ترکیب اوله‌رق قوللانیلیر: مثلا؛ ختام پذیر اولمق (ختام قبول‌ایتمك)، فیصل پذیراولمق (مقرر اولمق، نتیجه‌بولمق)، پذیرای حسن ختام اولمق (حسن صورتله بیتمك) کبی. گذار، گذر (کچیجی) که یالکز قوللانلمیوب ترکیب‌اوله‌رق ویا ادات‌ایله قوللانیلیر. گذرگاه (کچید). اوقات گذاراولمق (وقت کچیرمك) مطالعه گذار اولمق (مطالعه‌دن کچیرمك) شکر گذار اولمق (تشکر ایتمك)، گذشته (فائض، کچمش). فائض معناسنده یالکزقوللانیلیر؛ فقط (کچمش) معناسنده یالکزقوللانلمز ترکیب‌اوله‌رق قوللانیلیر: مثلا؛ سال گذشته (کچن سنه، سال سابق) گذاران (کچن) که (ایتمك) مصدریله (گذاران ایدن) صورتنده قوللانمق یاکلش در. (گذران) صفت اولدیغندن (اولمق) فعل اعانه‌سیله تصریف ایدیله‌رك (گذران اولان) صورتنده قوللانلملی. بونلردن بشقه لسان عثمانیده قوللانیلان و (ذ) ایله یازیلان فارسی کلمه همان یوق کبیدر.

١٠٤. (ذ) یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب دیل اوجیله بلنکجه‌خفیف تلفظ اولنور. لسان‌عثمانیده مستعمل و(ذ) ایله محرر عربی کلمه‌لرك باشلیجه‌لرینی بورواده کوستره‌لم: شویله‌که؛ ذات، ذاهب (کیدیجی)، مذهب، مذاهب (مذهبلر)، ذائقه، قوهٔ ذائقه (طات و لذت حس ایدیجی

---

١٢ — تمرین

زبوده‌کی متجانس کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی.

سوز (کلام)، سوز (یاقیجی؛ یاقان، یانغه). که (کوچك، صغیر)، که (صامان)، که (بعض. «کاه» ك مخففی در. نظمده قوللانیلیر)، که (طاغ). مه (بیوك، اولو، عظیم)، مه (آی، قمر). قسم (یمین، آند)، قسم (پارچه

قوت) ، ذبح (قویون وسائر حیوانلری بوغازلامق) ، ذخیره ، ذخائر ذره ، ذریعه (وسیله) ، بذل (حسن رضا ایله صرف ایتمك)، ابدال ، مبذول (بذل اولنمش، صرف اولنمش، بول) ، ذکاوت ، ذکی، ذم، مذموم (ذم اولنمش)، ذلیل (آلچاق، خوار)، ذنب (کناه)، ذوق، ذهاب (کیتمك) ذهب (آلتون)، مذهب (آلتونلی)، ذیل (اتك، برشیئك لاحقه‌سی) ذراع (آرشون). ذروه (تپه). ذکر، تذکره، مذاکره، ذمت (بورج)، ذهن، اذهان (جمعی)، شاذ (قاعده خارجنده). جذب (چکمك) ، جاذب (چکن)، قوهٔ جاذبه (چکیجی قوت) وسائره .

١٠٥ . (ز) هر اوچ لسان کلماتنه‌ده مخصوص اولوب سسی غایت کسکین و خفیفدر . فقط کندیسندن صکره کلن ثقیل حرفلره اویه‌رق بعضاً ثقیل ده اوقونور . ترکجه‌یه مثال : زنکین، کزمك ، بزمك (سوسلتمك) ، چیزکی، چیزمك کبی. فارسی‌یه مثال: زر (آلتون)، زن (قادین)، تیز (کسکین، چابوق)، روز (کون)، زیر (آلت)، زنهار (صاقین)، زیب (زینت) ، زیبا (یاقیشقلی)، زبان (دیل، لسان) کبی. عربی‌یه مثال؛ زرع (طوپراغه تخم اکمك)، زحمت، رزق (کونلك ییه‌جك)، زمان، زوایا (زاویه‌لر، کوشه‌لر)، زوج (قوجه) ، زمام (یولار)، زینت (سوس)، زجاج (جام)، زقاق، زمره (طاقم) کبی.

١٠٦. (ظ) حرفی یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب سسی ثقیل

بولوك). بزم (صحبت مجلسی ، صحبت) ، بزم (ضمیر شخصی جمع متکلم مضاف الیه) . عالم (مجموع مخلوقات ، دنیا ، جهان) ، عالم (علم صاحبی ، بیلیجی)

زیرده‌کی متقابل کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

کامل ـ ناقص. حسن تأثیر ـ سوء تأثیر. جانلی ـ جانسز. آشنا ـ یابانجی ، واقف اولمیان ، وقوفی اولمیان . عودت ـ عزیمت . ناتوان ـ توانا ، کوجلو ، قوتلی .

اولمقله برابر اوك دیشلرك آره‌سندن قوتلیجه طیشاری‌یه چیقار. (ظ) ایله یازیلان کلمه‌لرك باشلیجه‌لرینی بوراده‌یازه‌لم شویله‌که: ظرف (قاب)، محفظه، مظروف (ظرف ایچنه قونلمش)، ظرافت، ظریف، ظفر (غلبه)، مظفر (غالب)، ظلمت، ظلام (قرا کلق)، ظل (کولکه)، ظلیل (کولکه‌لی)، ظن، مظنون (ظن اولنمش)، ظهر (آرقه، صیرت)، ظهر (اوکله‌وقتی)، ظهور (بللی اولمق، میدانه چیقمق)، مظهر (نائل)، حفظ، محافظه، حافظ (حفظ ایدن)، محفوظ کبی.

۱۰۷. (ض) حرفی یالکز عربی کلمه‌لره مخصوص اولوب سسی غایت ثقیل اولمقله برابر صول یان طرف دیشلریمز آره‌سندن قوتلیجه طیشاری چیقار. (ض) ایله یازیلان و لسان عثمانیده قوللانیلان کلماتك برچوغنی بوراده یازه‌لم: ضبط، ضابط، (ضبط ایدن)، ضابطه، مضبوط، (ضبط اولنمش)، مضبطه، انضباط، حضرت، ضمان، تضمین. قضا، قضایا فضا، مضارع، ماضی (کچمش) ضرب (اعمال اربعه‌نك اوچنجیسی) ضرر، ضرورت (احتیاج)، ضعف، ضعیف، ضیافت، اضافت ضیا (ایشیق)، روضه (باغچه)، امضا، ممضی (امضا ایدن)، ممضی (امضالانمش)، مرض (خسته‌لك)، امراض (مرضلر)، حاضر، فیض، تفیض، ضم (اوترو، قاتمق) کبی.

﴿ یدنجی طاقم (ن، ڭ) حقنده ﴾

۱۰۸. (ن) حرفی اوچ لسان کلمه‌لرینه مخصوصدر. (ڭ) ایسه یالکز ترکجه بعض کلمه‌لرده (ن) کبی اوقونه‌بیلیر. بو (ڭ) ه تنیاف دینلدیکی کبی صاغر کاف، کاف اضافتده دینیلیر: مثلا؛ دڭز، طوڭوق، دڭمك، اوڭ، اڭ، چاڭ کبی. برده کلمه‌لرك مضاف الیهی

اصلا نون ایله یازلمیوب صاغر کاف ایله یازیلیر : مثلا ؛ اوك ، کتابك ، چوجغك ، مکتبلرك وسائره کبی.

ضمیر شخصیلرك مفرد متکلم ، مخاطب وغائبلرینك مفعول الیهلری هپ صاغر کاف ایله یازیلیر : بکا ، سکا ، آکا . اسم اشارتلرك ده مفرد مفعول الیهی صاغر کاف ایله یازیلیر : (بوکا ، شوکا ، آکا).

برده ضمیر اضافینك مفرد وجمع مخاطبی هر وقت (ڭ) ایله یازیلیر : مثلا ؛ یازڭ (سنك یازڭ) ، یازیڭز (سزك یازیڭز) ، پدرڭ ، پدریڭز کبی . ترکجه فعللرك هرهانکی صیغهسی اولور ایسه اولسون مفرد وجمع مخاطبی (ڭ) ایله یازیلیر : مثلا ؛ کلدڭ ، کلدیڭز . کلمشسڭ ، کلمشسڭز . کلهجکسڭ ، کلهجکسڭز کبی .

۱۰۹ . (ن) اوقونان کافی دیکر کافلردن تفریق ایدهبیلمك ایچون کافك اوزرینه بعضاً اوچ نقطه قونولور . بوده آنجق مبتدیلر ایچوندر .

﴿ سکزنجی طاقم (ی ، ك) حقنده ﴾

۱۱۰ . یالکز بعض ترکجه کلمهلرده (ك) یاء سسی چیقارر . بو کافه کاف یائی اسمی ویریلیر . معمافیه کاف یائی ایله یازیلان چوق کلمه یوقدر . آنلردن باشلیجهلری شونلردر : دکنك ، دکمك ، هکبه ، بکَ ، دکرمن ، دکشمك ، دکیل ، جکر ، دوکون ، اوکونمك ، کوکس کبی . کاف یائیی دیکر کافلردن تفریق ایتمك ومبتدیلرجه بر سهولت اولمق ایچون (ك) قولنك آلتندن شویلهجه (گ) بر قول دها چکیلیر.

﴿ طقوزنجی طاقم (و ، ك) حقنده ﴾

۱۱۱ . یالکز بعض ترکجه کلمهلرده (ك) واو سسی چیقارر

و بو كافه كاف واوى دينير . كاف واوى ايله يازيلان تركجه كلمه‌لر
آزدر : مثلا ؛ كوكرجين كه (كوورجين) ، كوكرته كه (كوورته) ،
كوكج كه (كووج) اوقونور.

١١٢ . بو اوچ درلو كافدن بشقه ايكى درلو كاف دها واردر كه
برنجيسى كاف عربيه اونوب (كاتب) كلمه‌سنده اوقونان (ك) كبى
اوقونور وعربيدن ماعدا تركجه وفارسى كلمه‌لرده دخى بولنور :
عربيه مثال ؛ كتابت ، درك ، كوكب ، كلام ، تكلم ، مكنسه
(سوپوركه) ، كبير (بيوك) . فارسى‌يه مثال : كار ، كاسه ، كاشانه ،
كامين، كم (اكسيك) ، كنكره (قبه تپه‌سى) ، كهواره (بشيك)
كبى . تركجه‌يه مثال : بيلمك بكلمك ، كچى ، چكيج وسائره كبى .

ايكنجيسى كاف فارسيه‌دركه يالكز فارسى وتركى كلمه‌لرده بولنوب
عربيده اصلا بولنمز و (كاه ، كون) كلمه‌لرنده اوقونديغى كبى اوقو-
نور ومبتديلره سهولت اولمق ايچون كاف‌فارسيه‌نك قولى اوزرينه
شويله‌جه (گ) برقول دها چكيلير. فارسى‌يه مثال : گدا (ديلنجى)
گذشته ، گربه (كدى) ، گرد (يووارلاق) ، گردن ، گردكار
(يارادیجى ، خالق) ، گروه (طاقم). تركجه‌يه مثال : كچمك ،
كون ، كوز ، كوز ، كلمك كبى .

ايشته بو وجهله كافك نوعى لسان عثمانيده بشه بالغ اولور.

﴿ ابجد حسابى ﴾

١١٣ . حرفلر حقنده تكميل بر معلومات ويرمش اولمق ايچون
شونى‌ده بيان ايده‌لم كه سائر لسانلرده اولديغى كبى لسان عثمانيده دخى

حروف هجا حسابده عدده دلالت ایدر . یازیله حساب اولنان بو حسابه ابجد حسابی دینیر . ابجد حسابنی بیلمك ایچون اولا حروف هجای عربینك یکرمی‌سکز حرفنی عبرانی حروف هجاسی صره‌سیله یازملی . ایشته بو صره ایله هر بر حرفك قاچ عدده معادل اوله‌جغی میدانه چیقار . عبرانیجه‌ده حرفلرك صره‌سی شووجه ایله‌در : ابجد، هوز ، حطی ، کلمن ، سعفص ، قرشت ، ثخذ ، ضظغ .

آحاد :	ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح	ط
	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩
عشرات :	ی	ك	ل	م	ن	س	ع	ف	ص
	١٠	٢٠	٣٠	٤٠	٥٠	٦٠	٧٠	٨٠	٩٠
مآت :	ق	ر	ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ
	١٠٠	٢٠٠	٣٠٠	٤٠٠	٥٠٠	٦٠٠	٧٠٠	٨٠٠	٩٠٠
الف :	غ								
	١٠٠٠								

١١٤ . ابجد حسابیله تاریخلر یازیلیر یعنی هم نظماً وهم‌ده نثراً یازیلان بر پارچه‌ده بر وقعه‌نك هانکی تاریخده وقوع بولدیغنی کوسترمك ایچون برمصراع یاخود بر بیت و یا برجمله یازیلیر. بو مصراعك، بو بیتك ، بو جمله‌نك حرفلری حساب ایدلدکده ایشته او وقعه‌نك تاریخی بولنور . بو بر صنعت ادبیه‌درکه اوائلده موجود اولمیوب متأخرین ادبا طرفندن بولنمشدر . تاریخ یازه‌بیلمك و یا بولمق ایچون ابجد حسابنی وزیرده محرر بعض قواعدی بیلمك شرطدر .

١١٥ . تاریخ درت نوعدر: اولا، تاریخ تام : ثانیاً ، تاریخ مجوهر یاخود معجم : ثالثاً ، تاریخ مهمل : رابعاً ، تاریخ ناقص. تاریخ تامده

مصراعده یاخود بیتده ویا جمله‌ده بولنان حرفلرك كافه‌سی حساب اولنور. تاریخ مجوهر یاخود معجمده یالکز نقطه‌لی یازیلر حساب ایدیلیر. تاریخ مهمله‌ده نقطه‌سز یازیلر یالکز حساب اولنور. تاریخ ناقص ایسه یا بر حرف اکسلتمك ویا علاوه ایتمکله حاصل اولور.

تاریخ تامه مثال: فاتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلری استانبولی فتح ایلدکلرنده «بلدة طیبة ـ کوزل بر شهردر» جملهٔ رعناسنی سویلمشلردرکه ابجد حسابنجه (٨٥٧) چیقار. بوده ایشته استانبولك فتحی تاریخیدر.

حسابی

ب = ٢	ط = ٩
ل = ٣٠	ی = ١٠
د = ٣	ب = ٣
ت = ٤٠٠	ت = ٤٠٠
بلدة ٤٣٥ +	طیبة ٤٢٢ = ٨٥٧

تاریخ تامه دیکر مثال: شاعر مشهور سروری قرق یاشنه وار- دیغی زمان «سنك سنّك سروری کلدی قرقه» مصراعنی سویلمش که بونی ابجد حسابنه واقف اولان بر ذات مطالعه ایلدیکنده شاعر مشارالیهك ١٢٠٥ سنه‌سنده قرق یاشنده اولدیغی درحال آکلار: حسابی بروجه آتیدر.

س = ٦٠	س = ٦٠	س = ٦٠	ك = ٢٠	ق = ١٠٠
ن = ٥٠	ن = ٥٠	ر = ٢٠٠	ل = ٣٠	ر = ٢٠٠
ك = ٢٠	ك = ٢٠	و = ٦	د = ٤	ق = ١٠٠
سنك ١٣٠	سنك ١٣٠	ر = ٢٠٠	ی = ١٠	ه = ٥
		ی = ١٠	کلدی ٦٤	قرقه ٤٠٥
		سروری ٤٧٦		

جمعاً: ١٢٠٥=٤٠٥+٦٤+٤٧٦+١٣٠+١٣٠

تاریخ مجوهر یاخود معجمه مثال :

کناهی وار ایسه عفو اوله معجمله دیدم تاریخ
نصوحی زاده قیلدی توبه قرب حقه عزم ایتدی
١٢١٨ (سروری)

بو تاریخده یالکز نقطه‌لی حرفلر حساب اولنه‌جق

نصوحی‌دن: ن=٥٠ ، ی=١٠ — ٦٠
زاده‌دن: ز=٧ ، ز=٧
قیلدی‌دن: ق=١٠٠ ، ی=١٠ ، ی=١٠ — ١٢٠
توبه‌دن: ت=٤٠٠ ، ب=٢ — ٤٠٢

قرب‌دن: ق=١٠٠ ، ب=٢ — ١٠٢
حقه‌دن: ق=١٠٠ — ١٠٠
عزم‌دن: ز=٧ — ٧
ایتدی‌دن: ی = ١ ، ت=٤٠٠ ، ی=١٠ — ٤٢٠

جمعاً : ٦٠+٧+١٢٠+٤٠٢+١٠٢+١٠٠+٧+٤٢٠=١٢١٨

تاریخ مهمله مثال : فر ویرر مهر ایله غالب کبی پاشا صدره
١٢٣٩ (طالب)

نقطه‌سز حرفلر حساب اولنه‌جق ر=٢٠٠ و=٦ ر=٢٠٠
ر=٢٠٠ م=٤٠ ه=٥ ر=٢٠٠ ا=١ ل=٣٠ ه=٥ ا=١
ل=٣٠ ك=٢٠ ا=١ ا=١ ص=٩٠ د=٤ ر=٢٠٠ ه=٥
=١٢٣٩

تاریخ ناقصه مثال :

شکل کرداب کلور فکره یازارکن تاریخ
سوردی یلکن کورك اعدایی قپودان پاشا (١٢٠٤)

حساب

س=٦٠ ی=١٠ ك=٢٠ ا=١ ق=١٠٠ ب=٢
و=٦ ل=٣٠ و=٦ ع=٧٠ ب=٢ ا=١
ر=٢٠٠ ك=٢٠ ر=٢٠٠ د=٤ و=٦ ش=٣٠٠
د=٤ ن=٥٠ ك=٢٠ ا=١ د=٤ ا=١
ی=١٠ یالكن ١١٠ كورك ٢٤٦ ی=١٠ ا=١ پاشا ٣٠٤
سوردی ٢٨٠ ی=١٠ ن=٥٠
اعدابی ٩٦ قپودان ١٦٣

جمعاً : ٢٨٠+١١٠+٢٤٦+٩٦+١٦٣+٣٠٤=١١٩٩

بو حسابده كورلدیكنه نظراً بش صایی نقصان كلیور. بونقصان شكل كردابده اولان وبشه دال بولنان بش رقمی ضم ایله اكمال قیلنیر.

١١٦. حرفلر حقنده مكمل بر معلومات ویرمش اولمق ایچون شونی ده دیه‌لم كه محررات رسمیه تاریخلرنده بعضاً شهور عربیه تكمیل یازلمیوب یالكز بر و بعضاً ایكی حرفنك یازلمه‌سیله اكتفا اولنور. شویله‌كه: (محرم) یرینه (م) یازیلیر. (م) برده كتاب نهایتلرنده (تمّ ـ بیتدی) یه اشاره‌تدر. (صفر) یرینه یالكز (ص)، (ربیع الاول) یرینه (را)، (ربیع الآخر) یرینه (ر)، (جماذی الاولی) یرینه (جا)، (جماذی الآخره) یرینه (ج)، (رجب) یرینه (ب)، (شعبان) یرینه (ش)، (رمضان) یرینه (ن)، (شوال) یرینه (ل)، (ذی القعده) یرینه (ذا)، (ذی الحجه) یرینه (ذ) یازیلیر.

فصل ثانی

﴿ علامتلر حقنده ﴾

١١٧ . حرکه — لسـان عثمانیـده بش نوع علامت بولنوب بونلردن برنجیسی حرکه‌در که حروف املانك خدمتنی ایفا ایدر یعنی حرفلرك اوقونمه‌سنه دلالت ایلر .

١١٨ . لسان عثمانیده حرکه اوچدر (اوستون)، (اسره)، (اوترو) . اوستونه عربجه (فتحه) ، اسره‌یه (کسره) ، اوترویه (ضمه) دیرلر .

١١٩ . اوستون یاخود فتحه حرفلرك اوزرینه قونیلان شو (َ) علامتـدر که خفیف وثقیل اولمق اوزره ایکی سسی واردر. خفیفی حروف املادن (ه) . ثقیلی ده حروف املادن (ا) کبی اوقونور حروف خفیفه اوزرنده بولندقده حروف املادن (ه) سسنی چیقارر، حروف ثقیله اوزرنده بولندقده حروف املادن (ا) سسنی چیقارر. خفیف اوستونه مثال : درس، مکتب ، اولر، کدیلر ، مرد (ارکك) کبی . ثقیل اوستونه مثال : غرق ، قپلان ، حمد ، حرفلر کلمه‌لرنده بولندیغی کبی. بیلملی که الفك والف مقصوره‌نك ماقبلنه اوستون شو شکلده (ٰ) یازیلیر : مثلا ؛ قضاٰ ، مولیٰ کبی .

١٢٠ . اسره یاخود کسره حرفلرك آلتنه قونیلان شو (ِ) علامتدر که خفیف وثقیل اولمق اوزره ایکی سسی وار. اسره‌نك خفیفی وثقیلی حروف املادن (ی) نك خفیفی ، ثقیلی کبی اوقونور. خفیف اسره‌یه مثال : جنس ، ایکنجی ، بر ، بز ، کبر (بیوکلك)،

شاكرد كلمه‌لرنده بولنديغی كبی. ثقيل اسره‌يه مثال : قرق، قرمزی، حنطه (بغدای) ، خرسز كلمه‌لرنده بولنديغی كبی .

١٢١. اوترو ياخود ضمه حرفلرك اوستونه قونيلان وكوچك بر واوه بكزه‌ين شو (ُ) علامتدركه حروف املادن واو كبی درت سس چيقارر . بونلردن ايكيسی خفيف وديكر ايكيسی ثقيلدر . اوترو بردوداقلرك بوزلمسيله اوقونور وضمهٔ مقبوضه اسمنی آلير؛ برده دوداقلرك آچيلمسيله تلفظ اولنور وضمهٔ مبسوطه نامنی آلير . ديمك اوليوركه اوترو ضمهٔ مقبوضهٔ خفيفه ، ضمهٔ مقبوضهٔ ثقيله ، ضمهٔ مبسوطهٔ خفيفه وضمهٔ مبسوطهٔ ثقيلهناملريله درت نوعدر . ضمهٔ مقبوضهٔ خفيفه‌يه مثال : كموش ، جنبش (قيملدانمه، حركت) جمله، سنبل ، بلبل كلمه‌لرنده بولنديغی كبی. ضمهٔ مقبوضهٔ ثقيله‌يه مثال: قماش حب ، غنچه ، كلمه‌لرنده بولنديغی كبی . ضمهٔ مبسوطهٔ خفيفه‌يه مثال: كمور ، كوشك ، عرف (عادت) كلمه‌لرنده اولديغی كبی. ضمهٔ مبسوطهٔ خفيفه‌يه مثال : لقمه ، قيون ، حقه كلمه‌لرنده اولديغی كبی .

١٢٢. حروف املايه حركهٔ حرفيه ياخود حرفاً حركه ديلديكی كبی حركه‌يه‌ده حركهٔ رسميه ياخود شكلاً حركه اسمی ويرلشدر. بيلملی‌كه حركهٔ رسميه كتابتده قوللانلمز. يالكز ثلث ، نسخ وجلی ديوانی خطلرنده بهمه حال يازيلير ، بويازيلرده يالكز لوحه ، كتب مقدسه

---

١٣ — تمرين

زيرده قرائت ايچون ويرلش اولان متنده‌كی شده‌لی كلمه‌لرك آلتندن چيزه‌لی، ويان يانه يازلمش اولان ايكی بر جنسدن يازی‌يه تشديد ويرلديككنك سببنی بيان ايتلی .

صحت وعافيت

صحت وعافيت بالجمله خزينه‌لردن دها ذی‌قيمت برخزينه‌در ؛ زيرا برآدمك صحتی يرنده اولمزسه هم جناب حقه لايق وجهايله قوللق ايده‌مز ، هم دها مدت

ده مستعملدر. بناءً علیه برکلمه‌نك نصل اوقونه‌جغنی بیلمك ایچون اوقویان حرکه‌یی فکرندن سویلملی.

۱۲۳ . متحرك وساکن ـ بیلملی که برکلمه‌ده بولنان حرفلرك کافه سنده‌ده حرکه بولنمز . برحرفك حرکه‌سی کندندن صکره کلن بر ویا برقاچ حرفی‌ده اوقوده‌بیلیر: نته‌کیم (درس ، کل ، حرص) کلمه‌لرنده (د ، ك ، ح) حرکه‌لی (رس ، ل ، رص) حرفلری حرکه‌سزدر وماقبللرنده‌کی حرفلرك حرکه‌لریله اوقونیور . ایشته حرکه‌سی اولان حرفه متحرك وحرکه‌سی اولمیانه‌ده ساکن دینیر که اوزرینه جزم دینیلن شو (ْ) علامت وضع اولنور .

۱۲٤ . جزم ـ علامتلردن ایکنجیسی جزم اولوب ساکن حرفلرك یعنی حرکه‌سی اولمیان حرفلرك اوزرینه قونیلان شو (ْ) علامتدر. جزمه علامت سکون اسمی‌ده ویرلمشدر. مثلا ؛ (مکْتبْ، معْرفتْ) کلمه‌لرنده (ك ، ب) ، (ع ، ت) حرفلری ساکن یعنی حرکه‌سز اولدقلرندن جزم علامتنی آلمشلردر . فقط بیلملی که حروف املا وحروف مد جزم علامتنی آلمزلر، زیرا ذاتاً بو حرفلر حرکه مقامنده قوللانیلان حرفلردر. بناءً علیه (ساحل ، سکوت ، جلیل) کلمه‌لرنده بولنان (ا ، و ، ی) اوزرنده جزم قونوله‌مز .

عمرنده نائل اوله‌بیله‌جکی نعمتلردن حصه‌مند اوله‌ماز . فقط حیفاکه صحت وعافیته ممکن مرتبه اهمیت ویرله‌مکده‌در . صحتی برکمال اولان انساندر وکوهر ، سیم وزر ایله مملو برخزینه‌یه مالکدر . صحت بدن دنیا طولوسی ذهب وفضه ایله مبادله ایدلمز . ذهنك‌ده صحتده اولمه‌سنه دقت ایتملی . صحت ذهنیه‌نك محافظه‌سی صحت بدنیه‌نك محافظه‌سنه متوقفدر ، بناءً علیه اولا بوکا دقت تامه حصر ایتملیدر . صحت بدنیه وذهنیه ایله قوهٔ مالیه‌نك محافظه‌سنه خادم طریق قویم ، ارکن یاتوب ارکن قالقمقدر . صحت وجوده مالك اولان

﴿ شده یاخود تشدید ﴾

١٢٥ . علامتلردن اوچنجیسی شده یاخود تشدیداولوب الفدن وهمزه‌دن ماعدا یازیلرك اوزرینه قونیلان شو (ّ) علامتدرکه اوزرلرنده بولندیغی یازیلری ایکی کره اوقودر . شده یاخود تشدید برده کلمه‌لرك برنجی حرفلرنده بولنه‌ماز .

١٢٦ . شده یاخود تشدید عربی کلمه‌لرده پك چوق بولنور . فارسی بعض کلمه‌لرده بولنور ایسه‌ده ترکجه‌ده هیچ بولنه‌ماز. بناءً علیه ترکجه کلمه‌لرده ایکی کره اوقونان حرف ایکی کره یازیلیر . عربی تشدیدلی کلمه‌لره مثال : مد ، حق ، رد ، شدت ، علت ، تصور (ذهنده صورت ویرمك) ، تکمل (نقصانی اولمامق) ، قلت (آزلق) وسائره کبی . فارسی شده‌لی کلمه‌لره مثال: بریده (اسلمش)، پران (اوچیجی ، طائر) ، بران (کسکین) .

(اللی ، بللی ، قوللانمق ، صالللانمق ، تللی ، پوللی ، قوللق ، صالللانمق) کبی ترکجه کلمه‌لری برر (ل) ایله و (اوممق) کلمه‌سنی‌ده برر (م) ایله یازوب‌ده اوزرلرینه شده علامتنی وضع ایتمك یاکلش اولور.

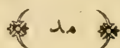
آدمك اشتهاسی یرنده وحد اعتدالده اوله‌جغی بللیدر . بو بابده تطویل کلامه حاجت حس اولنمز ، حواس خمسهٔ ظاهره‌سی مکمل اولور . صحیح الوجود اولان آدم اکل وشرب ایتدیکی شیلری قولای هضم ایدر ، کوزل اویقواویور ، چالشمقدن یورغونلق حس ایتمز . اللی آلتمش یاشنده اولدیغی ، آق صقاللی بولندیغی زمان بیله کنج کبی یورر ، یر ایچر وچالشیر .

زیرده‌کی کلمه‌لره مترادفلر بوللی وآنلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی .

بالجمله . ذی‌قیمت . جناب‌حق . قوللق . نائل اولمق . حیفا که . سیم . زر . مملو . دقت . متوقفدر . طریق . بللی . تطویل کلام ایتمك . اکل وشرب . قولای .

۱۲۷ . فقط عربی بعض کلمه‌لرده دخی شده قونلمیوب ایکی برجنسدن یازی یان یانه یازیلیر ، نته‌کیم (سبب ، درر « بیوك اینجی دانه‌لری » ، علل « علتلر » ، ضرر) وسائره کبی کلمه‌لرده ایکی برجنسدن یازی یان یانه یازلمش. شده‌لی اولان کلمه‌یه عربیده مشدد دینلدیکی کبی ایکی برجنسدن یازینك یان یانه یازیلوب‌ده تشدید آلمدیغنه مکرر دینیر .

عربی بعض کلمه‌لرده هم مشدد وهم مکرر اوله‌بیلیر، نته‌کیم (تردد، مسبب ، تکرر) کبی کلمه‌لرده (د ، ب ، ر) حرفلری هم تشدید آلمش ، هم‌ده ایکی یازلمش . بونك‌ده سببی بو کلمه‌لرده اوچ (د) ، اوچ (ب) ، اوچ (ر) بولنمسی‌در . بر کلمه‌ده نه وقت شده بولنوب بولنمیه‌جغندن صره‌سنده بر تفصیل بحث اولنه‌جقدر .

۱۲۸. علامتلردن دردنجیسی شو (آ) مددرکه‌یالکز الف اوزرینه قونیلور وبو الف مد الف اسمنی آلیر. ترکجه وفارسی کلمه‌لرده یالکز باشده بولنان الفلر اوزرنده بولنور . عربی کلمه‌لرده‌ایسه هم‌باشده‌وهم اورته‌ده بولنان الفلر اوزرنده بولنه‌بیلیر . ترکجه کلمه‌لرده مد ، الفك

---

۱٤ — تمرین

زیرده‌کی قرائت ایچون ویرلمش اولان متنده‌کی شده‌لی کلمه‌لرك آلتندن بر مدلی کلمه‌لرك آلتندن ایکی چیزکی چیزملی وتشدید آلمیان کلمه‌لری‌ده قوس ایچنه آلملی .

آغاز پرداز

باقکز. شو یاوروقوشجغزی طیرانه آلشدرمغه آناسی ، باباسی نه قدر جدی

خفیف اوستونی ثقیله چویرر: مثلا ؛ ات ـ آت ، ال ـ آل ، ار ـ آر، آز، آو ، آلمق ، آكلامق، آق كبی تركجه بوكلمه‌لرده مد علامتی یالکز ثقیل اوستون خدمتنی ایفا ایدر .

فارسی وعربی کلمه‌لرده ایسه مد، الفك سسنی چکه‌رك یعنی اوزاته‌رق اوقوتمغه خدمت ایدر . فارسی‌یه مثال : آیینه ، آب (صو) ، آسان (قولای) ، آسوده (راحت) آشنا (بیلدك ، واقف ، معلوماتلی) آشیان ، آشیانه (قوش یوواسی) كبی .

عربیده باشده بولنان مد الفه مثال : آمر ، آلت ، آمال (امللر). آتی (كله‌جـك اولان) آثار (اثرلر) ، آخر (صوك) ، آداب .

عربیده اورته‌ده بولنان مد الفه مثال : انشـاآت ، اجراآت ، مآت (یوزلر) ، مآب (صیغنه‌جق یر) مآثر (مأثره‌لر) ، مآخـذ (مأخذلر) كبی. عربیده الفك اوزرینه نه‌وقت مد یازیله‌جغنی بیلمك بر طاقم قواعده متوقف درکه آنلردن فصل مخصوصـده بحث اولنه‌جقدر.

﴿ تنوین ﴾

١٢٩ ، علامتلردن بشنجیسی تنوین اولوب یالکز عربی کلمـه‌لرك

برغیرت شفقت پرورانه ایله چالشیورلر ! وقت آقشام ، طبیعت سکون حالنده، هوا لطیف وخوشبو ، اورته‌لق یشیللك . طائر نورسیده لطافت ایچنده بولنان اطرافه باقه کندنده بر شوق پرواز حس ایده‌رك مینی مینی قنادلرینی آچوب او زمانه قدر محبس تربیه‌سی اولمش اولان یووادن برکره هوالانیر ، چیقار . جوارده بولنان بر آغاجك اینجه دالی اوزرینه قونه‌رق دال ایله برابر صاللانمغه باشلار . اوچه‌بیله‌جکنده تردد اوزره بولنور . برآره‌لق تتره‌مکده اولان قناد جقلریله بر تجربهٔ طیران اجراسنه دها جسارت ایده‌جکی آکلاشیلیر . ینه‌طورر، ینه اوچمغه یلتنیر . بو یلتنشلر اثناسـنده تلاش ایچنده بولنان والدین نوهوس

آخرینی نون اوقوتمق ایچون یازیلان چفته حرکه‌در. ذاتاً تنوین (نون) دن مشتق‌درکه نون سسنی چیقارمق دیمکدر. حرکه اوچ اولدیغندن تنوین ده اوچدر. ایکی اوستون (ً)، ایکی اسره (ٍ)، ایکی اوتورو (ٌ). ایکی اوستونه عربجه تنوین الفتح، ایکی اسره‌یه تنوین الکسر، ایکی اوتورویه تنوین الضم دینیر.

۱۳۰. ایکی اوستون یاخود تنوین الفتح اوستون کبی حرفك اوزرنده یازیلیر واوستونك سسندن صکره (ن) سسی‌ده چیقارر. عربی کلمه‌نك صوکنه تنوین الفتح یازه‌بیلمك ایچون کلمه‌نك صوك حرفی یا زائد (ت)، (ه) ویا (ء) بولنملی. (ت).(ه) اولورسه (ة) شکلنده یازیلیر واوزرینه ایکی اوستون قونیلور. بوشکلده یازیلان (ت) یه تاء مدوره یاخود تاء کرد اسمی ویریلیر. مثلا: عنایت ـ عنایةً، مرحمت ـ مرحمةً اداره ـ ادارةً، بناء ـ بناءً، علانیت ـ علانیةً، حقیقت ـ حقیقةً، حرمت ـ حرمةً، هدیه ـ هدیةً ماده ـ مادةً.

یاوروجقلرینك اطرافنده اوتشه اوتشه اوچیشه‌رق حس احترازینی تعدیل ایله کندیسنه جرأت جدیده ویرمکه سعی ایدرلر. بو کره دخی کمال احتراز ایله پرواز ایدر. برآز کیدر، اوچه‌بیلمکده اولدیغنی کورنجه آرتق اجنحهٔ نورسته‌سنه کرکی کبی اعتماد ایده‌رك انبساط ویره‌رك یول آلمغه باشلار. هوا بو بار لطیفی قوجاغنده برآز کوتوردکدن صکره اوراده‌کی چمنستان اوزرینه خفیفجه برافیویرر. پدر، مادر کمال افتخار ایله نغمهٔ مسرتلرینی تکرار ایدرلر. بوطیران ایدن یاوروجق، بو دفعه دها جسورانه بر طور ایله قالقه‌رق طیرانه آغاز ایلر. ینه دوشر، ینه قالقار. بویله دوشه قالقه عاقبت قانادلرینه جداً کوه‌نه‌بیله‌جك برحاله کله‌رك بی‌پروا پرواز ایدر کیدر.
ایشته اوزمان والدینیله کندی بیننده تعاطی اولنان دلفریب آوازه‌لر اجرای وداع خدمتنی ایفا ایلمش اولور.

(مترجمی : معلم ناجی)

١٣١. شايد عربى بر كلمه‌نك صوكى (ت) ، (ة) ، (ء) اولمازده بشقه بر حرف اولورسه تنوين الفتح يازه‌بيلمك ايچون صوك حرفدن صكره بر الف كتيرلدكدن صكره اوزرينه ايكى اوستون يازيلير: مثلا؛ نقد ـ نقداً، كامل ـ كاملاً ، اعتبار ـ اعتباراً، قرناً بعدقرن (آرقه‌دن آرقه‌يه ، عصردن عصره) ، عاجلاً (درحال) ، ابداً ، قطعاً ، قطعياً ، بعضاً ، ثانياً ، ثالثاً ، رابعاً، تاسعاً، سراً (سر اوله‌رق) كبى.

١٣٢. عربى بر كلمه‌نك نهايتنده بولنان (ت) زائد اولميوب مادهٔ اصليه‌يى تشكيل ايدن حرفلردن اولورسه (ت) مدور يازيلوب اوزرينه ايكى اوستون قونلمز ؛ يا ، تادن صكره (ا) كتيريلير واوزرينه‌ده ايكى اوستون يازيلير: مثلا؛ وقت ـ وقتاً ، موقت ـ موقتاً (موقت اوله‌رق، شمديلك) ، ميت ـ ميتاً (اولمش اوله‌رق). (موقتاً يازه‌جق يرده (موقةً) صورتنده يازانلر وار ايسه‌ده ياكلشدر. بويله يازماملى.

١٣٣. (ذات ، صورت ، عادت) كلمه‌لرينك صوكارنده زائد تاء بولنديغى حالده مستثنى اوله‌رق (ذاتاً ، صورتاً ، عادتاً) شكلنده يازيلير ، (ذاةً ، صورةً ، عادةً) شكلنده يازلمز .

١٣٤. الف مقصوره ايله نهايتلانن كلمه‌لره تنوين الفتح ويرلمك ايجاب ايتديكنده الف مقصوره‌نى حالى اوزره صاقلايوب اوزرينه ايكى اوستون ويريلير ويا الف مقصوره الف شكلنده عموداً يازلدقدن صكره اوزرينه تنوين الفتح كتيريلير : مثلا ؛ معنى ـ معنىً ياخود معناً .

ايكى اوستون عربيده غيرمعرف يعنى (ال) حرف تعريف آلميان كلمه‌لرك اوزرينه كليروا وكلمه‌يى مفعول‌به ويا حال تركيبى ياپار . فقط لسان عثمانيده مفعول‌به كوسترميوب يالكز حال معناسنى افاده ايدر : مثلا؛

ممنوناً آلدی (ممنون اولەرق آلدی) دیمکدر ، سریعاً کیتدی (سریع اولەرق کیتدی) . تماماً بورجنی تأدیه ایتدی کبی .

١٣٥. ایکی اسره یاخود تنوین‌الکسر اسره کبی حرفلرك آلتنه یازیلیر واسرەنك سسندن صکره (ن) سسنی چیقارر . ایکی اسره (ا) دن ماعدا یازی ایله نهایتلنن عربی کلمەنك صوك حرفنك زیرینه ویریلیر . اکر صوك حرف زائد (ت) ، (ە) اولورسه مدور یازیلیر واوزرینه ایکی نقطه ویرلدکدن صکره تنوین‌الکسر وضع اولنور : مثلا؛ من غیر حدٍ ، من غیر لیاقةٍ ، مع زیادةٍ -(بول بول)، بحقٍ ، من جهةٍ (برجهتدن) ، لمصلحةٍ (ایش ایچون) ، لتجارةٍ (تجارت ایچون)، من غیر رسمٍ (رسمی اولمیەرق) ، من کل وجهٍ (هروجهله).

١٣٦.تنوین‌الکسر عربیده غیرمعرف یعنی مبهم یاخود نکره ومضاف الیه اولان ویا اولنده حرف جر بولنان غیرمعرف کلمەلرك آخرینه قونیلور. فقط لسان عثمانیده حرف جرلی اولان کلمەلرك نهایتنده بولنور، نته‌کیم یوقاریده‌کی مثاللرده کورلدی .

---

١٥ — تمرین

زیرده قرائت ایچون ویرلمش اولان مکتوبده بولنان تنوینلی کلمەلری بولملی ، تنوینلرك جنسنی سویلملی وقوس ایچنده بولنان کلمەلره ده تنوین ویرملی.

ولی نعمتم افندم!

ایکی اوچ هفتەدن بری طرف عاجزیدن مکتوب آلەمدیغکز ایچون فوق‌العاده منفعل وحتی (ذات) عالیلرینی اونوتدیغمه ذاهب اولمشسکز. حاشا ! ولی نعمتمی برثانیه بیله فراموش ایتمك بندەکز ایچون قطعاً ممکن دکل؛ بناءً علیه عفو عالیکزه مغروراً بو ذهابکزك خلاف (حقیقت) اولدیغنی من غیر حدٍ عرضه متجاسر اولورم . مکتوب یازەمدیغمك سبب یکانەسی امتحانلرك تقربی اولوب بشقه برشی دکلدر. ولی نعمتم! ذات عالیکز بنی معنیً ومادةً احیا بیوردیغکز حالده

١٣٧. ایکی اوتورو یاخود تنوین‌الضم ایسه اوتوروکبی حرفلرك اوزرینه وضع ایدیلیر واوتورونك سسندن صکره نون سسی چیقارر. تنوین‌الضم لسان عثمانیده یالکز برکلمه‌ده بولنه‌ماز ، بهمه‌حال عربی صفت اولان برکلمه‌دن صکره حرف جر کله‌جك اولورسه اوکلمه‌نك صوکی تنوین‌الضم ایله اوقونور . فقط عربیده غیرمعرف مجرد یاخود فاعل ومبتدا اولان کلمه‌لر تنوین‌الضم ایله اوقونور . مثلا ؛ مشارٌ الیه (یوقاریده اسمی کچن بیوك ذات) ، مشارٌ بالبنان (مشهور) ، مضروبٌ فیه (کندیسنه دیکر برعددك ضرب اولندیغی عدد) ، مظنونٌ علیه (وقوع بولان جرمك فاعلی ظن اولنمش برآدم) ، مضافٌ الیه (کندیسنه دیکر کلمه طاقلمش اسم) ، مفعول الیه ، مفعول به ، مفعول فیه ، موهوبٌ له (هبه‌یی قبول ایدن) متفقٌ علیه (قبول وقرار اولنمش). ایشته بومثاللرده (مشار، مضروب، مظنون، مضاف، مفعول، موهوب، متفق) صفتلرندن صکره کلن (الی ، ب، فی ، علی، الی ، ب، فی، له ، علی) کلمه‌لری حرف جر اولدقلرندن اولارنده بولنان کلمه‌لرك آخری تنوین‌الضم ایله اوقونمقده‌در. فقط (مومی‌- موما الیه) مستثنی اوله‌رق تنوین‌الضم آلمز . (بناءً علیه ، بناءً علی ذلك) کبیلر تنوین‌الفتح آلمش، زیرا (بنا) صفت اولمیوب مصدردر.

سزلری اونوتمق نصل قابل اوله‌بیلیر؟ حقیقةً هریك یدیکم ، هردرس اوقودیغم (زمان) جداً (قلبمده) حاصل اولان حسیات منتدارییی تحریراً بیان ایتمك الك مقدس وظیفه‌مدر ؛ زیرا یدیکم یمکی ، اوقودیغم درسی هپ فطرةً متصف اولدقلری خصائل برکزیدهٔ ولی نعمیلرینه مدیونم . اسباب ضروریه‌دن نشأت ایدن اشبو قصورمه لطفاً (نظر) عفو ایله باقه‌لرینی نیاز ایدر وجوابنامهٔ عالیلرینی مرحمةً دریغ بیورمامه‌لرینی استرحام ایلرم افندم . امضا

١٣٨. لسان عربیده وقف حالنده (وقف کلمه‌یی کندیسندن صکره کلن کلمه‌دن قطع ایتمك درکه آخرینی حرکه‌سز اوقومقله اولور. خلاصهٔ کلام، عربی برکلام نهایتنده بولنان حرکه‌یی اوقومامقـله وقف ایدلمش اولور) تنوینلر هم یازلمز، هم اوقونمز؛ فقط لسان عثمانیده بوقاعده‌یه اعتبار یوق. بعض تنوین اوقونور بعضاً اوقونمز: مثلا ؛ من غیر حد، عادتا، صورتا، ابدا، ثانیا (ایکنجی اوله‌رق) ثالثا (اوچنجی اوله‌رق) رابعا (دردنجی اوله‌رق) خامسا (بشنجی اوله‌رق) سادسا (آلتنجی اوله‌رق) سـابعا (یدنجی اوله‌رق) ثامنا (سکزنجی اوله‌رق) تاسعا (طقوزنجی اوله‌رق)، عاشرا (اوننجی اوله‌رق)، خصوصا، دائما یازیلیر وبونلره تنوین ویرمك‌ده اولور.

١٣٩. اکر تنوینلی ایکی کلمه برآره‌یه کلدکده بهمه‌حال برنجینك تنوینی یازیلیر واوقونور، ایکنجینککی یازلمز واوقونمز: مثلا؛ (من غیرحد ولیاقه) اولور (من غیرحدٍ ولیاقةٍ) اولماز.

١٤٠. فقط زائد تاء ایله نهایتلنن کلمه‌لر هیئت اصلیه‌لرندن فرق اولنمق ایچون بهمه‌حال تنوین آلیرلر: مثلا ؛ مکافات ـ مکافاةً (مکافات اوله‌رق)، مجازات ـ مجازاةً (مجازات اوله‌رق)، مرحمت ـ مرحمةً (مرحمت اوله‌رق)، عنایت ـ عنایةً کبی.

١٤١ . ترکجه وفارسی کلمه‌لرك صوکلرینه اصلا تنوین ویریلەمز؛ مع مافیه (پیشین ـ پشین) فارسی اولدیغی حالده (پیشیناً ـ پشیناً) صورتنده قوللانلمش وقوللانلمقده ایسه‌ده غلط فاحشدر. بونك یرنده (پیشین ـ پشین اوله‌رق) یازملی وسویلملی.

باب ثانی — فصل رابع

﴿اجزای کلام یاخود کلمه﴾

١٤٢ • صرف عربی تقسیماتنه باقه‌رق اجزای کلامی یاخود کلمه‌یی بعض صرفیون اسم، فعل، حرف یاخود ادات دیه‌اوچه تقسیم ایتمشلردر. بونلر اسم دیمکله صفت، ضمیر، اسم اشارت، مبهمات؛ حرف یاخود ادات دیمکله‌ده حرف عطف، ظرف، حرف جر وحرف ندا آکلارلرکه فعل ایله برابر جمعاً اون اولور.

بوتقسیم عربی ایچون پك موافق عد اولنه بیلیرایسه‌ده کرك تعریف وکرك ترکیب کلام اعتباریله عربی‌یه هیچ بکزه‌مین لسان عثمانینك اجزای کلامنی ویاخود کلمه‌سنی او وجه‌ایله تقسیم ایتمك پك‌ده معقول دکلدر.

١٤٣ • لسان عثمانینك اجزای کلامنی یاخود کلمه‌سنی اونه تقسیم ایدرز شویله‌که: اسم، صفت، ضمیر، اسم اشارت، مبهمات، فعل، حرف عطف، ظرف، حرف جر، حرف ندا.

---

١٦ تمرین

زیرده‌کی مترادف لفظلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی وبینلرنده فرق وارایسه کوسترملی.

طرف ـ سو، صوب، جهت، جانب. اونوتمق ـ فراموش ایتمك، نسیان ایتمك. ممکن دکل ـ قابل دکل، ناقابلدر، غیرممکندر. بناءً علیه ـ بناءً علی ذلك، بنابرین. عالی ـ والا، جلیل، سامی، سنی. متجاسر اولمق ـ جسارت ایتمك، جرأت ایتمك، جرأتیاب اولمق، اجتسار ایتمك.

زیرده‌کی متقابل لفظلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی.

طرف عاجزیدن ـ طرف عالیکزدن، سوی والالرندن. حاشا ـ استغفرالله. معنیً ـ مادةً ـ تحریراً ـ شفاهاً. دریغ بیورمق ـ بیدریغ بیورمق.

﴿ اسم ﴾

﴿ اسم جنس واسم خاص ، اسم ذات ویاخود اسم عین ، اسم معنی ﴾

١٤٤ • اسم- حواس خمسهٔ ظاهره وعقل وخیال ایله بیلینن انسان ، حیوان، جمادات وتخیلاتی آچیقدن آچیغه بیلدیرن کلمه‌لره اسم دیرلر : مثلا ؛ (چوجق، پدر ، والده) انسان، (آت ، اینك ، کلب ، کدی ، طاوق) حیوان ، (طاش ، قلم ، تخته ، کتاب) جمادات اسملریدر. (ایلك، فضیلت، جنت ، ملك ، عنقا (اسمی معلوم جسمی موهوم بر بیوك قوش) عقل وخیال ایله بولنه‌بیلنن اسملردر.

١٤٥ • براسمك مدلولی کوریلور وطوقونیلور ایسه آکا اسم ذات یاخود اسم عین واکر کورلمز وطوقونلمز ایسه آکاده اسم معنی دینیر: مثلا ؛(چوجق ،او، مکتب ، طاش ، صو) کبیلر اسم ذات یاخود اسم عین ، (مسرت ، آغری ، عقل) کبیلرده اسم معنی‌در ؛ زیرا برنجی مثاللرده موضوع لهلر کوریلور ، طوقونیلور . ایکنجیلرده ایسه کورولمز طوقونلمز اسم معنایه اسم مطلق‌ده دنیلیر .

١٤٦ • لسان عثمانیده اسملر ایکی نوعدر . برنجیسی اسم خاص یاخود علم ، ایکنجیسی اسم جنس یاخود اسم عام‌در .

١٤٧ • اسم خاص — کندی جنسنده بردانه اولان اسمه اسم خاص یاخود علم دینیر : مثلا ؛ (الله ، خدا ، مصطفی ، احمد ، استانبول ، ادرنه ، مریخ ، مرمره) کبیلر اسم خاصدر ؛ زیرا (الله ، خدا) بردر ، هر آدمه (مصطفی ،احمد) ، هر شهره (استانبول ، ادرنه) ، هر نهره (مریخ) ، هر دکزه (مرمره) دینلمز .

١٤٨ • اولا بتون انسان وفاملیا اسملری ، ثانیاً مملکت، قطعه،

شهر ، دكز ، نهر ، ايرمق ، چاى ، كول ، طاغ ، آطه كبى جغرافيا اسملرى هپ اسم خاصدر .

١٤٩ . اسم جنس — برجنسدن اولان انسان ، حيوان وشيلرك عمومنه دينيله بيلن اسملره اسم جنس ياخود اسم عام دينيلير : مثلا ؛ (چوجق ، معلم ، طاوق ، قوش ، طاش ، قلم ، آغاج ، علم) كبى كه هرچوجق ، هرمعلم ، هرطاوق ، هرقوش ، هرطاش ، هرقلم ، هرآغاج هرعلم آكلاشيلير .

١٥٠ . لسان عثمانيده بعض اسملر واردركه يرينه كوره اسم خاص ، يرينه كوره‌ده اسم جنس اولور : مثلا ؛ ببك (كوچك چوجق ، چوجق اويونجاغى) ديمك اولورسه اسم جنس ، (بوغاز ايچنده معروف بر اسمى) اولورسه اسم خاص اولور . قرتال (معروف قوش) ديمك اولورسه اسم جنس (معروف قضا اسمى) اولورسه اسم خاص اولور .

---

١٧ — تمرين

زيرده‌كى قرائت ايچون ويرلمش اولان متنده بولنان اسم ذات واسم معنى ، اسم خاص واسم جنسلرى بولملى ، حرف تعريفلى وتنوينلى كلمه‌لرى‌ده آيريجه بولوب يازملى .

مؤلف قاموس فيروز آبادى

فيروزآبادى حدت ذكاسى عقلاره حيرت ويرن اعاظم علمادندر . وجودنادرى علوم وفنون شتانك كتبخانهٔ ذى‌حياتى وعصرينك هروجه ايله فريدى ايدى . قوهٔ حافظه ، وسعت فكر ، سرعت انتقال ، جودت قريحه ، جزالت مقال كبى هر برى بر عالمى تزيين ايدن بر چوق فضائل ومزيات بركزيده‌يى جامع برنحرير بى‌نظير ايدى . مؤلفات وتصنيفات جليله‌سى پك چوق ايسه‌ده آثار مذكوره‌نك اك مشهورى اولان قاموس جناب علامه‌نك نام عاليسنى دنيانك هرطرفنه ايصال ايتمشدر . كنيه‌لرى ابو ، لقبلرى مجدالدين‌در . سلسلهٔ نسبلرى حضرت صديقه پيوسته‌در . مسقط‌رأسلرى ايرانك شيرازايالتنده واقع فيروزآباد بلده‌سى ملحقاتندن كازرون قريه‌سيدر . بناءً عليه كنديلرينه اصل « كازرونى » دينلمك لازم كليرايكن

﴿ مرکب اسملر ﴾

١٥١ . مرکب اسملر — ایکی کلمه‌نك یازیانه کلمه‌سندن یاپلمش اولان اسملره مرکب اسملر دینیر . مرکب اسملر بعضاً ایکی اسمدن ، بعضاً ده براسم برده صفتدن بعضاً ده براسم ایله فعلدن مرکب اولور . ایکی اسمدن یاپلمش اولانه مثال : طانه برونی (برنوع بوجك) ، آصمه قباغی (قباغك اوزون برنوعی) . آصمه یاپراغی (طوله یاپمغه یارایان اوزوم آغاجی یاپراغی) ، آطه طاوشانی (مأنوس برجنس کوچك طاوشان) ، خانم الی (برنوع چیچك) صیغر دیلی (بر نوع نبات) براسم ایله برصفتدن یاپلمش اولان مرکب اسمه مثال : سیوری سینك (برنوع سینك) ، آق آش (طاوق کوکسی) ، آق‌صو (کوزه عارض اولان برخسته‌لك) ، آق آصمه (چارطاقه صاریلیر برجنس بیاض کل) ، آق بابا (برجنس ییرتیجی قوش) ، اوزون کوپری (یر اسمی) . براسم ایله فعلدن مرکبه مثال : امام‌بایلدی ، خنکاربکندی ، • عربی مرکب اسمه مثال : بعلبك ، حضر موت ، قالی قلا (یراسمی) . فارسی مرکب اسملردن ترکیب اضافیده بحث اولنه‌جقدر .

١٥٢ . مرکب اسملر برمحل اسمی کوسترلرسه اسم خاص اولور : مثلا ؛ پاشا باغچه ، بشکطاش ، قباطاش وسائره کبی .

بین‌الناس « فیروز آبادی » دیه شهرت‌یاب اولمشدر . هجرتك ٧٢٩ سنه‌سنده دنیایه کلمشدر . شارح قاموس اولان ابوالفیض محمد مرتضی‌الحسینی‌نك روایتنه کوره یدی یاشنه وارنجه‌یه قدر قرآن کریمی ازبرله‌مشدرکه بویاشده بولنان بر چوجقده بویله ذهنلره طورغونلق ویرر برقوهٔ حافظه‌نك وجودی حقیقةً غرائبدن معدوددر .

مابعدی‌وار (وهبی بك)

فصل خامس

﴿ اسملرده خاصیت — ترکجه وفارسی اسملر ﴾

١٥٣. لسان عثمانیده اسملرده اوچ خاصیت واردر : شویله‌که ، کیفیت، کمیت واحوال اسم.

١٥٤. کیفیت — کیفیت ایکیدر ، مذکر ومؤنث . ترکجه‌وفارسی اسملردن ارکك اولان انسان وحیوان اسملری مذکر ، دیشی اولانلرده مؤنثدر : ترکجه‌مذکره مثال : بابا، قارنداش ، دایی، اوکوز، خروس ، آیغر (ارکك آت) کبی. ترکجه مؤنثه مثال : آنا ، قیز قارنداش ، تیزه ، اینك ، طاوق ، قصراق (دیشی آت) کبی. فارسی مذکره مثال: پدر، برادر، مرد (ارکك)، پسر (ارکك، چوجق) کبی. فارسی مؤنثه‌مثال : مادر ، همشیره ، خواهر ، زن (قاری) دختر (قیز چوجق) کبی .

١٥٥. فقط بیلملی‌که ترکجه وفارسی ذی‌روح اولان اسملرك یالکز کیفیتی اولور. غیر ذی‌روح اولان اسملرك مذکر ومؤنثی یوقدر . یالکز عربیده هراسم بهمه‌حال یامذکر ویا مؤنث‌اولور .

١٥٦. ترکجه‌وفارسی‌حیوان‌اسملرینك‌مذکری‌ومؤنثی چوق‌دفعه بشقه‌بشقه اسملراولماز. بو حالده‌ترکجه براسمك‌مذکرینی‌کوسترمك‌ایچون اولنه (ارکك)، مؤنثی‌کوسترمك‌ایچون‌ده اولنه (دیشی) لفظی کتیریلیر

زیرده محرر متجانس کلمه‌لرك معنالرینی بوللی و آنلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

شتا ؛ شتا . عالم ؛ عالم . قدر ، قدر ؛ قدر .

زیرده‌کی متفق‌کلمه‌لرك معنالرینی یازملی و آنلری جمله‌لر آره‌سنده‌قوللانملی

عصر . انتقال . جامع. آثار . یاش .

مثلا ؛ ارکك آرسلان (مذکر) دیشی آرسلان (مؤنث)، ارکك کدی ـ دیشی کدی ، ارکك آری ـ دیشی آری ، ارکك کییك ـ دیشی کییك . انسان حقنده بویله دکل مذکر ایچون (ارکك) مؤنث ایچون ایسه (قیز) قوللانیلیر : مثلا ؛ ارکك چوجق (مذکر) ، قیز چوجق (مؤنث) . ارکك اولاد (مذکر) ، قیز اولاد (مؤنث) در. بعضاً ده مذکر اولان ترکجه بر اسمك نهایتنه (قاری) لفظنك علاوه سیله مؤنث اولور : مثلا ؛ خدمتجی قاری ، ایشجی قاری کبی .

١٥٧. فارسیده موضوع لهی ذی روح اولان اسمك مذکر و مؤنثی ایچون بشقه بشقه اسم اولمدیغی حالده انسان اولانلرك مذکری ایچون (مرد) مؤنثی ایچون (زن) ، حیواناتدن اولانلرك مذکری ایچون (نر) مؤنثی ایچون (ماده) علاوه اولنور ایسه ده بو صورت لسان عثمانیده قوللانلمز : مثلا ؛ کاونر (اوکوز) ـ کاوماده (اینك)، شیر نر (ارکك آرسلان) ـ شیر ماده (دیشی آرسلان) ، پیر مرد (اختیار آدم) پیر زن (اختیار قادین) کبی .

﴿ ترکجه و فارسیده کمیت ـ مفرد وجمع ﴾

١٥٨. ترکجه وفارسیده کمیت ایکی در، مفرد وجمع . مفرد بر دانه، جمع ایسه بردن زیاده کوسترر : مثلا ؛ پدر، چوجق، شاکرد، آت، آغاج ـ درخت ، طاش ـ سنك .

١٥٩. مفرد براسمی ترکجه قاعده ایله جمعلتمك ایچون اسمك صوکنه (لر) اداتی علاوه اولنور: مثلا ؛ اولر، کوزلر ، چوجقلر. لسان عثمانیده ترکجه دن ماعدا فارسی وعربی اسملرده ترکجه قاعده ایله یعنی (لر) اداتیله جمعلنیر. فارسی یه مثال: پدرلر، شاکردلر،

خانه‌لر ، همشیره‌لر کبی . عربی‌یه مثال : درسلر ، قلملر ، کتابلر کبی.

١٦٠. (لر) اداتی ثقیل تلفظ اولنان اسملرده (لار) اوقونور ایسه‌ده دائما (لر) صورتنده یازیلیر .

١٦١. اسم خاصلر جمعلنمز : مثلا ، استانبوللر ، ادرنه‌لر ، مقریکویلر ، بحرسفیدلر دیمک یاکلشدر .

فقط زیرده‌کی احوالده جمعلنیر : اولا ؛ براسمده اولان افرادی بیلدیررسه : مثلا ؛ ناپولیونلر کبی . ثانیاً ؛ براسمده اولان ذاتلره تشبیه ایدلمك ایجاب ایدرسه : مثلا ؛ (سنان پاشالر ، ابن سینالر ، فضولیلر ، باقیلر ، ناجیلر ، ویقتور هوغولر کبی مشهور ادیب وشاعرلر عصرلر ظرفنده پك نادر وجوده کلیرلر) سوزنده سنان پاشا ابن سینا ، فضولی ، باقی ، ناجی ویقتور هوغو دیمکدر . ثانیاً ؛ سوزه شدت ومبالغه ویرمك لازم کلیرسه ؛ مثلا ؛ فاتح سلطان محمد خان حضرتلری هونیادلری قهر وتدمیر ایتمش واسکندرلره غبطه بخشا اولمش برجهانکیر بی‌نظیردر .

اسم جمع -- بعض اسملر واردرکه مفرد اولدقلری حالده جمع معناسنی افاده ایتدکلرندن ، غلبه‌لك ، کثرت کوستردکلرندن اسم جمع

---

١٨ تمرین

زیرده‌کی قرائت ایچون ویرلمش اولان متنده بولنان مفرد اسملری ترکجه قاعده ایله جمعلنملی ، ترکجه جمعلری‌ده مفرد ایتملی ، اسم خاصلرك آلتندن چیزکی چیزملی ، شده‌لی تنوینلی ، وحرف‌تعریفلی کلمه‌لری دخی بولملی

مؤلف قاموس فیروز آبادی (مابعد)

پدرلری — که عالمدن ایدی — چوجقده بو استعدادخارق‌العاده‌یی کورنجه کندیسنی اووقت « دارالتعلیم » و « منشأ علما » حکمنده اولان شیرازه کوتورمشدر .

تسمیه اولنور : مثلا؛ اردو ، فرقه ، آلای ، طابور، بلوك، سوری ، طاقم، صنف ، کروه ، لشکر (اردو) کبی. تعظیم ایچون مفرد مقامنده جمع قوللانمق جائز اولور : مثلا ؛ (فلان افندینک پدرلری عالم برذاتدر) دینلدکده (پدری) آ کلاملی .

﴿ قاعدهٔ فارسیه اوزره جمع ﴾

١٦٢. لسان عثمانیده مستعمل فارسی اسملر ترکجه قاعده ایله جمعلندکدن ماعدا اکثریا فارسی قاعده اوزره ده جمعلنیر. قاعدهٔ فارسیه ایله جمعلنه جك اسملر اوچ قسمدر: برنجیسی؛ موضوع لهی ذی روح اولانلر ، ایکنجیسی؛ موضوع لهی غیر ذی روح اولانلر ، اوچنجیسی؛ نشوونما وتجدد خاصیتنی حائز اولانلر.

١٦٣ . موضوع لهی ذی روح اولان فارسی اسملری جمعلتمك ایچون نهایتلرینه (ان) اداتنی علاوه ایتملی : مثلا ؛ پدر ـ پدران (بابالر)، مادر ـ مادران (والده لر)، برادر ـ برادران (قارنداشلر)، دادر ـ دادران (ارکك قارنداشلر) ، مردم ـ مردمان (آدملر)

چوجق سکز یاشنده ایکن مقدمات علومی ابتدا پدرندن تدرس وتعلیم ایلدی. مؤخراً مشاهیر علمادن قوام الدین عبدالله محمود ومحمد ابن یوسف الزرندی دن وسائر متبحرین فضلادن تحصیل علوم متنوعه ایلدی . کنج فاضل بوتحصیل ایله شدت هوسنی بردرلو تعدیل وتوقیف ایده مزدی . اکمال تحصیل ایلمك اوزره اقطار ودیاری کشت وکذار ایلمکه قرار ویردی . بوقرارك نتیجه سی اوله رق شیرازی ترك ایله بغداده عزیمت ایلدی . بغدادده نظامیه مدرسی دینیلن قاضی شرف عبدالله بکتاش — که علومك مراتب عالیه سنه واصل اولمش برفاضل بی عدیل ایدی — نیروز آبادی یی مجلس استفاده سنه قبول ایتدیکندن ، مشار الیه قاضیدن خیلی مدت علوم نقلیه وعقلیه تحصیل ایتدی . اوقودیغی

مرد ـ مردان (ارککلر) ، خیر خواه ـ خیر خواهان (ایسلك ایشله‌ینلر)، زن (قاری) زنان، شاکرد ـ شاکردان ، اسب ـ اسبان (آتلر) کاو ـ کاوان (اوکوزلر)

١٦٤. غیرذی‌روح اسملر فارسیده (ها) اداتیله جمعلنیر : مثلا ، باغ ـ باغها ، خانه ـ خانه‌ها . کار (ایش) کارها ـ شکوفه ـ شکوفها (چیچکلر) .

١٦٥. لسان فارسیده (ها) اداتیله جمع پك چوق قوللانیلیر حتی تکلمده (ان) ایله جمعلنه‌جك اسملری (ها) ایله جمعلتمك عادت حکمنی آلمش ایسه‌ده لسان عثمانیده موضوع لهلری غیرذی‌روح اولان اسملر (ها) ایله اصلا جمعلنمیوب ترکجه قاعده اوزره جمعلنیر : مثلا ؛ (باغهام وخانه‌هام واردر) هیچ یازلمیوب (باغلرم وخانه‌لرم واردر) یازیلیر .

١٦٦. فقط شعرده اندر اوله‌رق (ها) ایله جمعلنمش اسملره تصادف اولنمقده‌در : زیرده‌کی بیتده اولدیغی کبی .

اولمدی یاره مؤثر حال مغمومم بنم
اشتکا ونالهای قلب محرومم بنم

شیلری ازبر ایتمك معتادی بولندیغندن ، هرکیجه ایکی یوز سطرلق مسئلهٔ علمیه ازبرلمدکجه اویومزدی . بوزمانه قدر فیروز آبادی‌نك تحصیلی ، کندیسنی محقق علمای زمان زمره‌سنه ادخال ایتمش وهرطرفده مشار بالبنان اولمشدر .

بغداد حاکمی ابن اویس جناب علامه‌نك مفتون فطانت عالمپسندانه‌سی اولانلردن ایدی .

بومثللو نوادر روزکار علی‌الاکثر اقطار وبلاد متعدده‌یه سیروسیاحت ایله کمالات مکتسبه‌لرینی توسیع ایتمك اعتیادنده بولنمشلردر .

زیرده‌کی متقابل کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

ابتدا ـ انتها . تدرس ـ تدریس . تعلم ـ تعلیم . عزیمت ـ عودت . ادخال ـ اخراج . خیلی مدت ـ جزئی مدت . قبول ـ رد .

(نالها) کلمه‌سی (ناله ـ ایکلتی ، انین) نك جمعی اولوب (ناله‌لر) مقامنده قوللانلمشدر .

١٦٧. نشوونما وتجدد خاصیتنی حائزاولان اسملری فارسیده هم (ان) وهم‌ده (ها) اداتیله جمعلتمك جائز اولور : مثلا ؛ درخت (آغاج) ـ درختان ، درختها . شب (کیجه) ـ شبان ، شبها . روز (کون) ـ روزان ، روزها . نهال (فدان) ـ نهالان ، نهالها . روزکار ـ روزکاران ـ روزکارها . آفتاب (کونش) ، ماه (آی) اسملرنده تجدد خاصیتی اعتبار اولندیغندن جمعلری (آفتابان) ، (ماهان) صورتنده اولور.

فقط لسان عثمانیده نشوونما وتجدد خاصیتنی حائز اولان اسملری فارسی قاعده ایله جمعلتمك آرزو ایدیلیرسه بهمه‌حال (ان) اداتی قوللانیلیر .

١٦٨. انسانك جفت اعضاسی هرنه‌قدر غیر ذی‌روح ایسه‌ده نشوونما خاصیتنی حائز اولدقلرندن فارسیده (ان) ایله‌ده جمعلنیر : مثلا ؛ لب (دوداق) ـ لبان . چشم (کوز) ـ چشمان . دست(ال) دستان . کوش (قولاق) ـ کوشان . هزار (بیك) ك جمعی مستثنی اوله‌رق (هزاران) اولور .

١٦٩. موضوع لهلری غیر ذی‌روح اولان عربی اسملر نظمده (ان) ایله جمعلنه بیلیر : مثلا ؛ (غم) ك جمعی (غمان) اوله‌رق قوللانلمشدر .

١٧٠. ترکجه اسملر فارسی قاعده‌ایله اصلا جمعلنه‌مز ، فقط موضوع لهلری ذی‌روح کلمه‌لردن بعضیسی لسان عثمانیده (ان) ایله

جمعلنیر : مثلا ، فریق (فرقهٔ عسکریه قوماندانی)ـ فریقان ٠ مشیر (عسکرده الك بیوك رتبه‌یه واصل اولان ذات) ـ مشیران . ضابط ـ ضابطان، منشی (حسن کتابته ، علوم ادبیه‌یه آشنا) ـ منشیان ٠عارف ـ عارفان ٠ صراف ـ صرافان ٠ معتبر ـ معتبران کبی ٠

فارسی قاعده ایله جمعلنمش اولان براسمی بردها ترکجه قاعده ایله جمعلتمك یا کلش اولور : مثلا؛ (صرافانلر ، شاکردانلر ، برادرانلر) اصلا جائز اولماز ٠

﴿ جمع فارسیده تبدلات ﴾

١٧١٠ (ان) اداتیله جمعلنه‌جك فارسی بر اسمك نهایتنده (ه) رسمیه بولندقده هاء رسمیه‌یی کاف فارسیه‌یه تبدیل ایلدکدن صکره (ان) اداتی علاوه اولنور : مثلا : بنده (قول) ـ بندکان ٠ خواجه ـ خواجکان . نورسیده (یکی یتشمش اولان) ـ نورسیدکان . تشنه (صوسز ، صوصامش) ـ تشنکان ٠ فرشته (ملك)ـ فرشتکان . مژه (کیرپیك) اسمنك موضوع لهی غیر ذی‌روح ایسه‌ده نشو ونما خاصیتنی حائز اولدیغندن (ان) ایله جمعلنوب آخرنده‌کی (ه)رسمیه‌ده کاف فارسیه‌یه دونر و (مژکان) اولور . بو (مژکان) جمع اولدیغی حالده

---

١٩ — تمرین

زیرده‌کی قرائت ایچون ویرلمش اولان متنده بولنان فارسی جمعلری بولملی، قوس ایچنده اولان اسملریده فارسی قاعده‌ایله جمعلتملی وترکجه جمعلرك آلتندن چیزملی ٠

نورسیدکانه بعض نصائح

تربیهٔ اطفال ایله اشتغال ایدن بعض ذوات معارفندان شاکردانك هروقت نظر اعتنالرنده بولندیرمه‌لری لازم کلن نصایحی مبین برورقه ترتیب ایتشلردر٠

مستثنی اوله‌رق (مژکانلر) صورتنده‌ده یاکلش اوله‌رق جمعلندیکنه تصادف اولنمقده‌در .

لکن (شاه، پادشاه ، شهنشاه) کبی آخرلرنده (ه) لفظیه یاخود اصلیه بولنان اسملرك جمعنده یالکز (ان) اداتی علاوه اولنوب (شاهان، پادشاهان ، شهنشاهان) اولور .

١٧٢. فارسیده غیرذی‌روح اولوب (ها) ایله جمعلنن فارسی اسملرك نهایتنده (ه) رسمیه بولندقده حذف اولنور : مثلا ؛ ژاله (چی ، شبنم) ـ ژالها . شکوفه (چیچك) شکوفها . پیاله (قدح) ـ پیالها .

١٧٣. فقط (ه) رسمیه حذف اولندقده التباس وقوع بولوریعنی بشقه براسم اولورسه (ه) رسمیه حذف اولنماز: مثلا؛ خانه ـ خانه‌ها جامه (روبه) ـ جامه‌ها . نامه (مکتوب) ـ نامه‌ها اولور . نته‌کیم آخرده‌کی (ه) رسمیه‌لر حذف اولندی، (خانها ، جامها ، نامها ، بادها) اولورکه (خان ، جام « بارداق » ، نام ، باد « روزکار اسملرینك جمعی اولور .

بونك برطرفنده « سکا یاپلمسنی ایستمدیکك شیئی بشقه‌سنه یاپمه » عباره‌سی وورقه‌نك ویریله‌بیله‌جکی چوجغك اسمی ، دیکرطرفنده‌ده صره‌سیله نصائح آتیه‌مندرجدر .
آداب بیتیه : (پدر) و (مادر) یکه مقتدر اولدیغك قدر معاونت ایت . (برادر) لریکه ، (همشیره) لریکه حسن معامله کوستر ، سکا ویریلان شیلری آنلرله تقسیم ایت .
آداب مکتب : خواجکان حقنده احترامکارانه حرکت ایله . مکتبك نظامنه مراعات ایت . آرقه‌داشلریکك امتحان کاغدلرندن استنساخه قالقشمه . قلمتراش ایله مکتب صره‌لرینی کسمه . کتابلریکك کناریته ، خالی صحیفه‌لرینه درسه متعلق اولمیان مناسبتسز سوزلر یازمه .

١٧٤. (ان) اداتیله جمعلنه‌جك فارسی اسملرڭ آخرنده حروف مددن (ا) یاخود (و) بولندقده ادات جمعدن اول برده (ی) زیاده قیلنیر : مثلا ؛ سخنکو (سوزصاحبی ، صاحب کلام) ـ سخنکویان ، ماهرو ، مهرو (آی یوزلو ، یوزی آی کبی اولان کوزل) ـ ماهرویان ، مهرویان . کدا (دیلنجی) کدایان . آشنا (یابانجی دکل ، بیلدك دوست) — آشنایان .

فقط آهو (جیلان ، دلبر ، کوزل) ، بازو (قول) ، کیسو (صاچ) نیکو (ایی ، صالح) ، ابرو (قاش) اسملرینك جمعی شاذ اوله‌رق (آهوان ، بازوان ، کیسوان ، نیکوان ، ابروان) اولور .

فصل سادس

عربی اسملر - کیفیت وکمیت

١٧٥. عربیده اسملر ایکی نوعدر برنجیسی مادهٔ فعله منسوب اولان

تنزه زمانی آدابی : مکتب شاکردانیله غوغا ایتمه ، آنلری استهزا ایلمه ، کندیلرینی محظوظ اولمدقلری لقبلرله چاغرمه .

آداب زقاق : خواجکانکه ، بیلدکلریکه تصادف ایتدیکڭ زمان مراسم احترامی ایفا ایت ، آنلرده سکا مقابله ایدرلر . قپولره ، دیوارلره تباشیر ایله یازی یازمه . (پیر) و (خسته) لر ایله اکلنمه .

(مابعدی وار)

زیرده‌کی مترادف لفظلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانعلی

اشتغال ایدن = مشغول اولان . شاکردان = طلبه . نظر اعتنالرنده = نظر دقتلرنده . مبین = مشعر . نصائح آتیه = بروجه زیر نصائح ، زیرده‌کی نصائح . مندرج = محرر . همشیره = قیز قارنداش ، خواهر . خالی = بوش . تصادف ایتمك = راست کلمك .

اسملردرکه مصدردن مشتق اولوروشونلردر (اسم فاعل ، اسم مفعول، صفت مشبهه ، اسم تفضیل ، مبالغهٔ اسم فاعل ، اسم آلت ، اسم زمان، اسم مکان ، مصدر میمی ، اسم منسوب ، اسم تصغیر) . بونلرك عمومنه اسماء مشتقه دینیلیر . فقط بیلمش اوللیکه بونلردن (اسم فاعل ، اسم مفعول ، صفت مشبهه ، اسم تفضیل ، مبالغهٔ اسم فاعل) عن اصل صفتدر . بونلردن (اسم فاعل ، اسم مفعول ، مبالغهٔ اسم فاعل) اسم معناسنیده افاده ایدر : مثلا ؛ (کاتب ، مکتوب ، بقال) ك شو جمله‌لرده اسم اولدقلرینه هیچ شبهه یوقدر : (کاتب کلدی ، پدرندن برمکتوب آلدم ، شوبقال چوق اوجوز مال صاتیور). نته کیم اسماء مشتقه مصدرلردن ظهور ایدییور؛ آنلردن مصدرلر صره‌سنده بحث اولنه‌جقدر. بوجنس اسم منسوب ایسه صفت اولوب صفتلر بابنده آندن بحث ایدیله‌جکدر .

١٧٦ . ایکنجیسی مادهٔ فعله منسوب اولمیان اسملردرکه بونلر اسم خاص یاخود علم ، اسم جنس، اسم عدد ومادهٔ فعله منسوب اولمیان اسم منسوب واسم تصغیرلردر. بونلردن اسم عدد ایله اسم منسوبده صفت اولدقلرندن آنلردن صفتلر صره‌سنده بحث ایدیله‌جکدر .

﴿مجرد یاخود اصلی ومزیدفیه اسملر﴾

١٧٧. عربیده براسمك بنیه‌سنده یعنی یاپلشنده کندیسنی ترکیب

---

٢٠ — تمرین

زیرده‌کی قرائت ایچون ویرلمش اولان متنده مفردلری ترکجه قاعده ایله جمعلتملی ، جمعلری‌ده مفرد ایتملی؛ قوس ایچنده بولنان اسملری‌ده فارسی قاعده ایله جمع یاپملی ومدلی کلمه‌لرك آلتندن بر، تنوینلی کلمه‌لرك آلتندن ایکی چیزکی چیزملی.

نورسیدکانه بعض نصایح (مابعد)

سفره آدابی : چاتالکی ، قاشیغکی آغزیکه صوقمه . یالکز کندی ایستدیککی

ایدن یازیلردن بشقه صکره‌دن علاوه‌اولنان‌حرفلربولنمزسه او اسم‌مجرد یاخود اصلی اولور : مثلا ، شمس (کونش) ، قمر (آی) ، دفترکبی اسملر مجرددر ، زیرا بنیه‌لرنده صکره‌دن علاوه اولنان یازیلریوقدر .

١٧٨. ایشته بر اسمك بنیه‌سنی ترکیب ایدن حرفلره حروف اصلیه‌دینیر، بناءً علیه (شمس اسمنده بولنان (ش ، م ، س) حرفلری حروف اصلیه‌دندر .

١٧٩ . عربیده براسمك بنیه‌سنده کندیسنی ترکیب ایدن یازیلردن بشقه حرفلر بولنورسه او اسم‌ده مزید فیه اولور : مثلا ؛ (کتـاب ، مکتـوب ، مرکب) کبیلر مزید فیه‌در . زیرا (کتـاب) ده (ا) ، (مکتوب) ده (م ، و) ، (مرکب) ده (م) زائد حرفلردر .

١٨٠ . ایشته براسمك بنیه‌سنی تشکیل ایتمین حرفلره‌ده حروف زائده دینیر؛ بناءً علیه (کتاب) اسمنده (ا) حروف زائده‌دندر.

١٨١ . حروف‌زائده‌یی ذاتاً اولجه کوسترمش اولدیغمزدن بوراده آنلرك موقعلرینی یالکز کوستره‌جکز .

دکل ، (دیکر) لرینك نه آرزو ایتدکلرینی دوشون . حریصانه ییك‌یمه . آغزکده لقمه وارکن سوز سویله . دیزلرکله سفره‌یه طایانمه .

نفسك حقنده کی آداب : یالان‌سویلمك ، مرائیانه حرکت ایتمك ، محاسن‌اخلاقه مغایر سوزلر تلفظ ایلمك‌کبی نفسکی تذلیل ایده‌جك حرکتلردن اجتناب ایله ، (بدخوی) آرقه‌داشلرله کورشمه . مکتبدن ، اویوندن عودت ایتدیکك زمان البسه‌ك توزلو ، طوپراقلی، لکه‌لی ، ییرتیق اولماملی . اشبو اخطارات هر (کس) حقنده کوسترلمسی لازم کلن « آداب ظرافت» ایله ختام بولیور . بوبنده چوجمك کندندن کوچك ، کندندن بیوك ، فقیر ، زنکین هرکس حقنده ادیبانه معامله ایتمسی توصیه اولنه‌رق دینیلیورکه : برشی ایسته‌یه‌جکك زمان « لطفاً » دیکی ، برشی‌قویردکلری‌زمان « تشکرایدرم» دیمکی زنهار اونوتمه . بریره کیره‌جکك وقت ،

١٨٢ . کلمه اولنده بولنان (همزه) دن صکره اوچ حرف اصلی بولنه‌جق اولورسه همزه زائد اولور : مثلا ؛ اجمل (پك کوزل) ، ارسال (کوندرمك) ، امتحان ، استخدام کلمه‌لرینك ابتدالرنده بولنان (أ) لر زائددر. بوکلمه‌لرك اولنده بولنان همزه‌لر باشده بولندقلری ایچون الف شکلنده یازلمش .

فقط ؛ اب (پدر) ، ام (والده) ، اثر ، ادب کبی کلمه‌لرك اولنده بولنان همزه‌لر زائد اولمیوب حروف اصلیه‌دن‌در ؛ چونکه کندیلرندن صکره ایکیشر حرف اصلی بولنمقده‌در . (اصطبل) کلمه‌سنده ایسه همزه زائد دکلدر ، چونکه کندندن صکره درت حرف اصلی واردر .

١٨٣ . واودن یاخود یادن دونمش اولمیان ویا همزهٔ اصلیه آخرده بولنان وزائد الفدن صکره کلن همزه‌لر زائد اولور : مثلا ؛ صحراء ، اولیاء ، کرماء(کریملر) ، بیضاء (بیاض) ، حمراء (قرمزی) کلمه‌لرنده بولنان صوك همزه‌لر زائددر. فقط (انتهاء ، انشاء) کبیلرده‌کی صوك همزه‌لر زائد دکلدر؛ زیرا (انتهاء) ده‌کی صوك همزه یاءدن و(انشاء) ده کی‌ده همزهٔ اصلیه‌دن دونمشدر : نته‌کیم (انتهاء) (نهایت) دن ، (انشاء) ده (نشأت) دن مشتق‌در . لسان عثمانیده صوکده بولنان همزه یازیلمز. اکر کندندن صکره ادات نسبت اولان (ی) یاخود تنوین کلسه همزه میدانه چیقار: مثلا ؛ انشائی ، انشائیه . ابتدائی ، ابتدائیه . بنا ـ بناءً

استحصال مساعده‌ایچون قپویه اور؛ ایچری کیره‌جك زمان قپویی یواشجه اورتمکی اونوتمه. اختیارلره یابانجیلر حقنده رعایتکارانه حرکتده بولون. کیروب چیقه‌جقلری زمان قپو آچق ، صندالیه ویرمك ، کیدرلرکن شمسیه‌لرینی بولمق کبی کندیلرینه خوش کورونه‌جك خدماتی ایفایه مسارعت کوستر . بشقه‌سی سویلرکن سوزه قارشمه ، خصوصاً سندن بیوك اولورسه. هر نره‌یه کیده‌جك ایسه‌ك وقتیله کیت ، زنهار کچ قالمه . متن (محمدعطا) بککدر .

١٨٤٠ حروف مددن اولان (الف) اوچ ویا درت حرف اصلی ایله برابر بولندقده زائد اولور. الف مقصوره ایسه نهایتده اوچ ویادرت حرف اصلی ایله برابر زائد اولور: مثلا ؛ بساط (کلیم ، کچه ، دوشمه) کتاب ، خفاف ، داخل ، صاحب ، خَلخال (عربستانده‌قادینڭ آیاقلرینه طاقدقلری زینت) علماء (عالملر) ، احترام . دعوی ، بشری (مژده) کلمه‌لرنده بولنان الفلر هپ زائددر .

فقط باب (قپو)، حال ، قال (سوز) کبیلرده‌کی الفلر زائداولمیوب واودن دونمشدر. اصللری (بوب ، حول ، قول) در . ناب (آزی دیشی) ده‌کی (ا) ده یادن دونمه‌در .

١٨٥٠ (ت) اصلی اولان اوچ حرف ایله بولندقده ابتداده ، وسطده وآخرده زائداولور : مثلا ؛ تعلیم (اوکرتمك)، تعلم (اوکرنمك)، تناصر (بربرینه یاردم ایتمك) کلمه‌لرنده بولنان ابتداده‌کی (ت) لر زائددر . (اکتساب، امتحان، اقتدار، مقتدر) کلمه‌لرینڭ وسطنده بولنان (ت) لر زائددر . (مرحمت، مطبعة ، مساعدة ، معاونت ، رحمت) کلمه‌لرینڭ آخرنده بولنان (ت، ة) لرده زائددر.

---

٢١ — تمرین

زیرده‌کی تمرینده بولنان عربی مجرد یاخود اصلی ومزید فیه کلمه‌لری بوللی، (ال) حرف تعریفلی وتشدیدلی لفظلری‌ده آیرملی

مؤلف قاموس فیروز آبادی (مابعد)

آنجق جناب علامه تتبعات وتعمیقات علیه‌سنه خلل کله‌بیلمك اعتذارینی بالتمهید سیاحتنده دوام ایلر ایدی. حجازده ایچه زمان قالمش وقاموسی اوراده تألیف ایتمشدر . عاصم افندی مرحومڭ ترجمه کرده‌سی اولوب بوکونکی کونده ایادیٔ استفاده‌ده کزمکده اولان قاموس اصل‌قاموس دکلدر. اصل قاموس «اللامع المعلم العجاب الجامع بین‌المحکم والعباب» نامیله آلتمش جلددن عبارت

١٨٦. (س) اوچ حرف اصلیسی اولان کلمه‌لرده همزه الف و (ت) ایله یاخود (م) و (ت) ایله زائد اولور : مثلا ؛ (استحصال ، استخبار ، استنطاق) کلمه‌لرنده بولنان (س) لر (ا ، ت) ایله برابر زائددر ، (مستخبر ، مستنطق) کلمه‌لرنده ایسه (س) لر (م ، ت) ایله برابر زائددر .

١٨٧. (ل) نادراً زائد حرف اوله بیلیر: فقط لسان عثمانیده مستعمل کلمات عربیه‌ده (ل)ك زائد اولدیغنه تصادف اولنمیور.

١٨٨ (م) کندندن صکره اوچ ویا درت حرف اصلی بولنه‌جق اولورسه ابتداده زائد اولور : مثلا ؛ (مکتب ، مطبعه ، معلوم ، مرحمت ، معلم ، مقتدر) کلمه‌لرنده بولنان ابتداده‌کی میملر زائددر. فقط (ملك ، ملح « طوز » مال) کبی کلمه‌لرده بولنان ابتداده‌کی میملر زائد دکلدر ؛ زیرا کندیلرندن صکره ایکی حرف اصلی بولنمقده‌در .

١٨٩. (ن) اوچ ویا درت حرف اصلیدن صکره کلمه‌نك نهایتنده حرف مد اولان (ا ، و ، ی) ایله برابر زائد اوله بیلیر: مثلا ؛ زعفران ، بطلان (یازینك اوزرینه ابطال ایچون چیزلمش چیزکی) ،

اوله‌رق حجازده تألیف ایلدکاری کتابدرکه بویله بیوك برکتابك تداولی مشکل اوله‌جغندن بعض علمانك واقع اولان نیازی اوزرینه مؤخراً کتاب مزبوردن شمدی المزده بولنان قاموسی تلخیص ایتمشدر. صکره‌لری فیروزآبادی حجازدن عنه‌کچه‌رك تهامه‌ده واقع زبید شهرینه مواصلت ایلدی. اوزمان اورانك حکمداری ملك اشرف اسماعیل ایدی. ملك غیاباً فضل وعرفانته عاشق اولدیغی فیروزآبادی‌نك ورودندن طولایی فوق العاده ممنونیت کوسترمش وعهده‌سنه زبید نیابتنی بالتوجیه «قاضی القضاة » عنوان موجب المفخره‌سیله قدرومنزلتلرینی ترفیع ایتمشدر . بعده سلطان اشرف علامه‌دن تحصیل علمه باشلادی . کون کچمزدی‌که علامه یاننده بولنمامش اولسون .

(مابعدی وار)

عمران (آبادانلق ، شنلك) ، نسیان (اونوتمـه) . زیتون (معروف میوه) . فقط (قانون) ، (عنوان) کلمه‌لرنده‌کی صوك نون زائددکلدر. برده کندندن صکره اوچ حرف اصلی بولندقده کدندن اول بولنـان همزه الف یاخود (م) ایله زائددر : مثـلا ؛ انجذاب (چکلمك) ، انضمام (ضم اولنمق) ، انکسـار (قیرلمق) ، انفصـال (آیرلمق) · منجـذب (چکیلن) ، منضم (ضم اولنان) ، منکسر (قیریلان) ، منفصل (آیریلان) کلمه‌لرنده بولنان نونلر هپ زائددر. فقط (انتظام) کلمه‌سنده‌کی (ن) اصلیدر چونکه کندندن صـکره اوچ حرف اصـلی اولمیوب ایکی حرف اصلی واردر ،

١٩٠. (و) اوچ ویا درت حرف اصلیله برابر اورته‌ده و نهایتده زائد اولور : مثلا؛ قبول، غروب (کونش باتمه‌سی) ، طلوع (کونش طوغمه‌سی) ، مکتوب ، دسـتور (قانون مجموعـه‌سی) ، عنـفوان (لطافت هنـکامنك ابتداسی) کلمه‌لرنده بولنان (و) لر هپ زائددر.

١٩١. (ه) ماء (صو) ام (والده) کلمه‌لرینـك جمعلری اولان

---

٢٢ — تمرین

زیرده‌کی متفق لفظلرك معنالرینی وزائدحرفلرینی بولوب مادهٔ اصلیه‌لرینی آیریجه‌یازملی و آنلرله کلاملر یاپملی·

قاموس · تألیف · جلد· شهر · توجیه·

شو کلمه‌لره مترادفلر بولوب آنلری جمله‌لر آره سنده قوللانملی

بوکونکی کونده · ایادیٔ استفاده‌ده کزمك· مزبور· واقع · شهر· مواصلت ایتمك · باشلامق · کچمك ·

زیرده‌کی کلمه‌لره مترادفلر بولملی و آنلرله جمله‌لریاپملی

کاه · آسمان · صاعد · دره · ایرماق · باران · سحاب · آب . آشیان · سرما · آرایش . ناکاه ·

(امواه ــ میاه) و (امهات) کلمه‌لرنده زائددر. (ه) نادراً زائداولور.

١٩٢. (ی) اوچ ویا درت حرف اصلی ایله برابر بولندقده ابتداده، اورته‌ده ونهایتده زائد اولور: مثلا؛ یبروح (یبروح الضم ــ بر نوع طاغ طورپی) کلمه‌سنده باشده‌کی (ی) زائددر. یانك ابتداده زائد اولمه‌سی نادردر.

(کبیر ، صغیر ، لطیف ، تعلیم ، تسلیم ، تدریس) کلمه‌لرنده وسطده بولنان یالر زائددر. (اهالی ، اراضی ، ایادی « اللر ») کلمه‌لرنده‌کی صوك یالر زائددر. فقط (جاریه) نك جمعی اولان (جواری) کلمه‌سنك یاسی اصلیدر.

١٩٣. لسان عربیده اصلی یاخود مجرد اسملر الك آزی اوچ الك چوغی بش حرفلی اولور. اوچ حرف اصلیسی اولانلره ثلاثیٔ مجرد دینیر. درت حرف اصلیسی اولانلره رباعیٔ مجرد وبش حرف اصلیسی اولان اسملره‌ده خماسیٔ مجرد نامی ویریلیر:

ثلاثیٔ مجرده مثال: قمر ، شمس، ذهب (آلتون) ، عنب (اوزوم)، رجل (ارکك آدم). رباعیٔ مجرده مثال: برزخ (برشبه جزیره‌یی قاره‌یه باغلایان یر) ،دفتر ، عسکر، درهم ، خردل ، ثعلب (تیلکی)

تمرین — ٢٣

آتیده‌کی مترادف کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

کیدوب کلمك ــ عزیمت وعودت. جلیل ــ عالی، والا. عندنده ــ یاننده نزدنده. بنا برین ــ بناءً علیه ، بناءً علی ذلك. متمادیاً ــ دائما ، دائم‌الاوقات. شهر ــ بلده. مقتدر ــ اقتدارلی ، صاحب اقتدار ، ذی اقتدار. متنفر اولمق ــ نفرت ایتمك. تزیین ایتمك ــ دوناتمق، بزه‌مك ، زینت ویرمك ، زینت‌بخش اولمق، آراسته ایتمك، پیراسته ایتمك.

جعفر (طاوشان). خماسىٔ مجرده مثال: اصطبل (آخور)، سفرجل (آيوا)، سجنجل (آينه) كبى. عندليب (بلبل)، عنكبوت (اوروميجك) اسملرى آلتى حرفلى ايسه‌ده برنجيده (ى)، (ايكنجيده (و) زائد حرف اولديغندن خماسى اعتبار اولنور.

١٩٤. لسان عربيده ايكى حرفلى اسملرده كورلمكده ايسه‌ده آنلر اساساً اوچ حرفلى اولوب برر حرفلرى حذف اولنمشدر: مثلا؛ اب (بابا)، اخ (برادر)، دم (قان)، بن (اوغل) اسملرينك آخرنده‌كى واولر طى اولنمش، يوقسه اصللرى (ابو، اخو، دمو، بنو) اولوب اوچ حرفليدر.

يد (ال) اسمنكده اصلى (يدى) اولوب (ى) طى اولنمشدر. فم (آغز)، آل (عائله، خاندان) اسملرينكده اصلى (فوه، اهل) اولوب تكرار اوچ حرفليدر. بن (اوغل) اصلى (ابن) ده اولور.

﴿مزيد فيه اسملر﴾

١٩٥. كنديسنده زائد حرف بولنان اسملره مزيدفيه ياخود ذو زياده دينيليركه درت، بش، آلتى نهايت يدى حرفلى اوله‌بيلير. بوندن آكلاشلديغنه كوره عربيده اڭ چوق حرفلى اسم يدى حرفليدن زياده اولماز. درت حرفلى مزيدفيه اسملره مثال: كاتب، كتاب، مكتب. بونلرده مادهٔ اصليه (كتب) اولوب الفلرو ميم زائددر. بش حرفلى مزيدفيه اسملره مثال: مكتوب، مطبوع، معرفت. بونلردن برنجيسنده ايكنجيسنده (م، و)، اوچنجيسنده (م، ت) زائددر.

شو متقابل كلمه‌لرله كلاملر ياپيكز

مفقود ـ موجود. مقتدر ـ غيرمقتدر. علما ـ جهلا. حيات ـ ممات.

آلتی حرفلی مزید فیه مثال : زنجبیل (زنجفیل دینیلن آجی کوك) ، عنکبوت (اورومجك) ، عندلیب (بلبل) . بونلردن برنجیسنده (ی) ایکنجیسنده (و) ، اوچنجیسنده (ی) زائددر . یدی حرفلی مزیدفیه اسملره مثال : استغفار (اللهدن مغفرت ایستمه) ، استقراض (اودنج پاره آلمه) . بونلرده) أ ، س ، ت ، ا) ،زائدحرفلردر .

﴿ وزن ﴾

١٩٦. عربیده اسملر هپ وزنلر ایله تعیین ایدیلیر . عربلر (فعل) ی وزن اعتبار ایدوب هرکلمه‌نك حروف اصلیه‌سندن برنجی حرفنه فاء الفعل ، ایکنجیسنه عین الفعل ، اوچنجیسنه لام الفعل ، دردنجیسنه لام الفعل ثانیه ، بشنجیسنه‌ده لام الفعل ثالثه دیرلر . ایشته بو (فعل)ه وزن دینلدیکی کبی اصل کلمه‌یه‌ده موزون دیرلر . موزونلر وزنلره مطابق اوللی یعنی حرفی حرفنه ، حرکه‌سی حرکه‌سنه ، سکونی سکوننه یاخود جزمی جزمنه اویغون کلملی : مثلا ؛ شمس ، نحل (بال آریسی) اسملری (فَعْل) وزننده‌در ؛ زیرا اوچ حرفلی ، وزن کبی برنجالی و برنجی حرفك حرکه‌سی‌ده اوستوندر . دیکر اسملر بویله تطبیق اولنه .

عربیده کیفیت — مذکر ومؤنث

١٩٧. عربی اسملر کیفیت نقطهٔ نظرندن ترکجه وفارسی کبی دکلدر . عربی هر براسم یامذکر ویامؤنث اولور .

١٩٨. عربیده مذکر ایکیدر : مذکر حقیقی ومذکر اعتباری

---

٢٤ — تمرین

زبده‌کی تمرینده بولنان مذکر ومؤنث کلمه‌لری بوللی ، نوعلرینی تفریق ایتملی .

یاخود مجازی ویا غیرحقیقی. مؤنث‌ده کذا ایکیدر مؤنث‌حقیقی ومؤنث اعتباری یاخود مجازی ویا غیر حقیقی.

١٩٩. اولاً؛ انسان وحیوان اسملری حقیقتده مذکر اولدقلرندن مذکر حقیقیدر: مثلا؛ ابراهیم، رجل (ارکك آدم) اب (پدر)، اخ (برادر)، صبی (ارکك چوجق)، ابن (ارکك اولاد)، مأمور، متصرف (ارکك‌صاحب)، معلم (ارکك‌خواجه). جمل (ارکك دوه)، دیك (خروس)، بقر، ثور (اوکوز)، حمام (ارکك کوکرجین).

٢٠٠. مسمالرنده ارککلك اولمیان وعربلرجه مذکر عد اولنان انسان وحیوان کوسترن اسملردن ماعدا اسملر مذکراعتباری‌یاخود مجازی ویاغیرحقیقیدر: مثلا؛ کتاب، قلم، درس، فکر، علم، فن، شجر (آغاج)، خط (یازی)، مال کبیلر مسمالرنده ارککلك اولمدیغندن هپ مذکر اعتباری یاخود مجازی ویا غیرحقیقیدر.

مؤنثلری ممکن ایسه مذکر، مذکرلری‌ده مؤنث یاپملی. مزیدفیه اولان‌کلمه‌لرك زائد حرفلرینی حذف ایدوب مادۀ اصلیه‌لرینی‌ده بوللی.

مؤلف قاموس فیروز آبادی (مابعد وصوك)

بونك نتیجه‌سی اوله‌رق سلطان کریمه‌سنی فیروز آبادی‌یه‌تزویج ایتمش ومؤخراً دخی شیخ‌الاسلاملق موقعنه کچیرمشدر. بنابرین‌متمادیاً نشر انوار فضل ومعرفت‌ایله اوزمان ایچنده زبید شهرینی مرکز کمالات ایتدی، که الآن عنده معارف مفقود کبی ایکن زبید شهرنده مقتدر علما بولنمسی، علامه‌نك سلسلۀ تدریساتی ماثر مشکوره‌سندندر.

زبیددن برقاچ دفعه ایفای حج ایچون حجازه کیدوب کلمشدر. متواضع، حلیم، کریم ولطیف المزاج ایدی. مال ومنال وحب‌جاهدن غایت‌متنفر اولوب عندنده اذواق حیات، نشر علمدن تألیف وتصنیفدن عبارت ایدی. کتبخانۀ جهانی یوز قرق ایکی جلد تألیف جلیلی الله تزیین ایتمشدر.

٢٠١. دیشی اولان انسان وحیوان اسملری حقیقتده مؤنث اولدقلرندن مؤنث حقیقیدرلر : مثلا ؛ زینب (قادین اسمی)، امرأة، مرأة (قادین)، ام (والده)، اخت (قیز قارنداش)، بنت (قیز)، متصرفه (قادین صاحب، صاحبه)، معلمه (قادین خواجه). ناقه (دیشی دوه)، دجاج، دجاجه (طاوق). بقره، ثوره (اینك)، حمامه (دیشی کوکرجین).

٢٠٢. مسمالرنده دیشیلك اولمیان وعربلرجه مؤنث عد اولنان انسان وحیوان کوسترن اسملردن ماعدا اسملر مؤنث اعتباری یاخود مجازی ویا غیرحقیقیدر. مثلا ؛ شمس (کونش)، ید (ال)، نسخه، رحمت، کلمه، خدمت کبیلر مسمالرنده دیشیلك اولمدیغندن هپ مؤنث اعتباری یاخود مجازی ویا غیرحقیقیدر.

٢٠٣. مؤنث اعتباری یاخود مجازی ویا غیرحقیقی ایکی قسمدر: برنجیسی مؤنث لفظی، ایکنجیسی مؤنث معنوی یاخود سماعی. مؤنث لفظی علامتله بیلنن مؤنثدر. علامت اوچدر : تاء زائده، الف مقصوره، الف ممدوده. بونلردن بری عربی بر کلمه‌نك آخرنده بولنه‌جق اولورسه اوکلمه مؤنث ومؤنث لفظی اولور. بوتاء زائده‌یه تاء تأنیث والفلره‌ده الف تأنیث، اوچنه بردن علامت تأنیث دیرلر. تاء تأنیث ایله مثال : رحمت، ندامت، سعادت، عباره، حکایه، رساله کلمه‌لری هپ مؤنث لفظی وبرنجی اوچ مثالك نهایتنده بولنان تاء تأنیثه تاء طویله‌دینیر ؛ زیرا اوزون یازلمشدر. صوك اوچ مثالده‌دخی (ه) شکلنده مدور یازیلوب (ه) رسمیه کبی اوقونمقده درکه بو تایه‌ده تاء موقوفه نامی ویریلیر.

فقط وقت ، سمت ، ثبات ، سكوت كبى تاء اصليه ايله منتهى اولان كلمه‌لر مؤنث اولميوب مذكردر ؛ زيرا آخرده‌كى تاء زائد اولميوب اصليدر.

الف مقصوره ايله مثال : دعوى ، دنيا ، تقوى (جناب حقدن صاقنمق) ، شورى، كبرى (الك بيوك) كلمه‌لرى هپ مؤنث لفظى‌در ، زيرا الف مقصوره ايله منتهى‌در . فقط (مصطفى) كبى اركك اسملرى و (متوفى) كلمه‌سى هرنه‌قدرالف مقصوره‌ايله‌نهايتلنمش ايسه‌ده مؤنث اولميوب مذكردر . بعض‌ده تاء تأنيث ايله نهايتلنن اسملر اركك‌كوستر- دكلرندن مذكردر : مثلا ؛ خليفه ، علامه كبى .

الف ممدوده ايله مثال : صحراء ، بيداء (چول) ، سوداء (سياه) حمراء (قرمزى) كبى .

٢٠٤. مؤنث معنوى ياخود سماعى اولان اسملر آنلردركه هم مسمالرنده ديشى برمخلوق اسمى دكل ، هم‌ده علامتله بيلنمز . يا عربلر عندنده مؤنث اعتبار اولنمش . اولا ؛ مملكت ، شهر وقبيله اسملرى مؤنث معنوى‌در : مثلا ؛ مصر ، شام ، مُضَر كبى . ثانياً ؛ حروف هجا يعنى (ا) دن (ى) حرفنه قدر يازيلر هپ مؤنث معنويدر . ايشته بو سببدن طولايى (الف مقصوره ، الف ممدوده ، هاى رسميه، تاءمدوره) دنيلير و (الف مقصور، الف ممدود، هاء رسمى، تاء مدور) دينلمز . ثالثاً ؛ انسان وحيوانده بولنان چفت اعضا مؤنث معنويدر : مثلا ؛ يد (ال) ، رجل (آياق) ، عين (كوز) اذن (قولاق) ساق(باجاق) كتف (اوموز) كف (آووج) قدم (آياق) فخذ (اويلوق ، بوط ايچى) ، عقب (اوكجه) . رابعاً ؛ روزكار وآتش اسملرى مؤنث

معنویدر : مثلا ؛ ریح (روزکار) ، شمال ، جنوب ، دبور (باطی روزکاری) ، قبول (کون طوغوسی روزکاری) ، صبا (پویرازدن اسن لطیف وخفیف روزکار) ، سموم (سام یلی) ، نار (آتش) ، سعیر (آلولنمش آتش ، جهنم) سقر (جهنم آتشی ، جهنم) . یالکز (اعصار ـ قاصرغه ، بوره) مستثنی در .

خامساً ، تاء تأنیث ایله منتهی اولمیان جمع مکسرلرك کافه‌سی مؤنث معنویدر : مثلا ؛ مکاتب (مکتبلر) ، مکاتیب (مکتوبلر) ، وظائف (وظیفه‌لر) ، کتب (کتابلر) ، دفاتر (دفترلر) کبی .

عربیده ایجابنه کوره هم مذکر وهم مؤنث اعتبار اولنان بر طاقم کلمه‌لرده واردرکه آنلردن بعضیلری بروجه زیر یازلدی : خمر (شراب) ، دار (بیوك او) ، نفس (روح ، جان) ، نار ، فردوس (جنت . باغچه) ، عنکبوت (اوروجك) ، لیل (کیجه) ، ملح (طوز) کبی .

❊ مذکر اولان کلمه‌لری مؤنث یاپمق ❊

٢٠٥. عربیده مذکر اولان اسملری وصفتلری مؤنث یاپمق ایچون آخرلرینه تاء تأنیث علاوه اولنورکه لسان عثمانیده (ه) شکلنده یازیلیر و (ه) رسمیه کبی اوقونور : مثلا ؛ والد (بابا) ـ والده (آنا) . متصرف ـ متصرفه (قادین صاحب) . معلم ـ معلمه . طالب (شاکرد) ـ طالبه (قیز شاکرد) . ثور (اوکوز) ـ ثوره (اینك) . کبیر (بیوك) ـ کبیره . صغیر (کوجك) ـ صغیره . لطیف (کوزل) ـ لطیفه . مقبول ـ مقبوله . فقط اسم تفضیل و (أَفْعَل) وزننده اولان صفت

مشبهه‌لرك مؤنثی بو قاعده‌یه تطبیقاً یاپلمیوب بسبتون بشقه‌جه یاپلدیغندن صره‌لرنده آنلردن بحث ایتمکی مناسب کورمشز .

متوفی (وفات ایتمش اولان) کلمه‌سـنك مؤنثی لسـان عثمانیده (متوفیه) صورتنده قوللانلمش ایسه‌ده طوغروسی (موفاة) اولدیغندن بویله قوللانمق مرجحدر. ذاتاً معناسنده مؤنثلك اولان کلمه‌لری تکرار مؤنث یاپماملی مذکرشکلنده براقملی: مثلا ؛ حامل (کبه قادین) دیمك اولورسه ذاتاً مؤنث‌در (حامله) دیمه‌ملی .

(مشـار الیه ، مومی الیه ، مظنون علیـه) کبی حرف جرلی اولان صفتلرك مؤنثی حرف جرلرك نهـایتنه کتیرلمش اولان ضمیرلرك یعنی (ه) لرك مؤنث ایدلمسیله یاپیلیر شـویله‌که: مشار الیها ، مومی الیها ، مظنون علیها کبی . ضمیرلر فصلنده بونلر حقنده مفصل معلومات ویریله‌جکدر .

کمیت عربیه ـ مفرد ، تثنیه وجمع

٢٠٦ . عربیده کمیتك مفرد ، تثنیه یاخود مثنی وجمـع دیه اوچ درجه‌سی واردر . مفرد یالکـز برشیه دلالت ایدر یعنی برجنسـدن بردانه کوسـترر : مثلا ؛ طرف (برطرف) ، حجر (برطاش) ، سفینه (برکمی)، مأمور (برمأمور)، متصرف (برمتصرف) کبی.

٢٠٧ . تثنیه یاخود مثنی ایکی شیه دلالت ایدر یعنی بر جنسدن ایکی دانه کوستررو ومفردك آخرینه ماقبلی مفتوح یعنی اوستونلو(ین) ونادراًده (ان) علاوه‌سیله یاپیلیر: مثلا؛ طرف ـ طرفین (ایکی طرف)، شریك ـ شریکین(ایکی اورتاق) ، مأمور ـ مأمورین (ایکی مأمور) متصرف ـ متصرفین (ایکی صاحب)، مرقوم ـ مرقومین(ایکی مرقوم).

لسان عثمانیده همان یالکز ثلث (اوچده بر) وملو کلمه‌لرینك تثنیه‌سی ثلثان (اوچده ایکی) وملوان (کیجه ایله کوندوز) اولور. مثلا؛ ثلثان مدت‌جزائیه‌لرینی اکمال ایدن محبوسینك با ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی سبیللری تخلیه قلنمشدر.

فقط اصطلاحات هندسیه‌ده تثنیه اوله‌رق استعمال اولنان تعبیرلردن بعضیسی (ان) اداتیله یاپلمشدر. مثلا: زاویتان، زاویتان‌متوافقتان، زاویتان متبادلتان داخلتان، زاویتان متبادلتان خارجتان کبی.

٢٠٨. فقط لسان عربیده تثنیه‌نك ایکی اداتی مساوات اوزره قوللانیلیر. بونلرك فرقنی بوراده کوسترمك لزومسز اولدیغندن عربی تحصیلی ایچون تألیف ایتمش اولدیغمز اصول عربی نام کتابمزده بوبابده معلومات مفصله ویرلمش اولدیغنی درمیان ایدرز.

٢٠٩. اوچ حرفلی والف مقصوره‌ایله منتهی اسملرك تثنیه‌سنده الف مقصوره چونکه واو ایله یا دن دونمه اولدیغندن مطلقا الف مقصوره اصللرینه دوندکدن صکره تثنیه اداتنی آلیر: مثلا، عصا (ال دکنکی) عصوین، فتی (کنج آدم)ـ فتیین.

٢١٠. الف مقصوره ایله منتهی اسم اوچ حرفدن زیاده حرفلی ایسه الف مقصوره یایه دونر: مثلا ؛ فتوی- فتویین .معنیـ معنیین. بشری ـ بشریین.

٢١١. مفرد براسمك صوکنده علامت تأنیث اولان الف ممدوده بولندقده تثنیه‌ده الف ممدوده‌کی همزه واوه دونر: مثلا؛ صحراء ـ صحراوین (ایکی‌صحرا)، غبراء (یر،یریوزی) ـ غبراوین.

٢١٢. براسمك آخرنده طی اولنمش بر حرف اولدقده

تثنیه‌ده طی اولنان حرف میدانه چیقار: مثلا، اب ـ ابوین (آنا بابا)، اخ (برادر) ـ اخوین.

آنجق فم (آغز)، ید (ال)، دم (قان) کلمه‌لرینك حذف اولنان حرفلری تثنیه‌ده مستثنی اوله‌رق میدانه چیقمیوب (فمین، یدین ودمین) اولور. فقط عربیده نادراً ده محذوف حرفلرك میدانه چیقمه‌سیله اولور.

٢١٣. آخرنده (ه) صورتنده تاء تأنیث بولندقده تثنیه‌ده میدانه چیقوب اصل تا صورتنده یازیلیر: مثلا، نقطه ـ نقطتین (ایکی نقطه)، فتحه ـ فتحتین (ایکی اوستون)، سفینه ـ سفینتین (ایکی کمی) نسخه ـ نسختین (ایکی نسخه)، بلده ـ بلدتین (ایکی شهر)، سنه ـ سنتین.

٢١٤. عربی بعض اسملرك تثنیه‌سی ایکی دانه کوسترمیوب ضدینی کوسترر: مثلا، اب ـ ابوین (ایکی بابا اولمیوب باباو آنا دیمکدر). زوج ـ زوجین (ایکی قوجه دیمك اولمیوب قاری ایله قوجه دیمکدر). قمر ـ قمرین (ایکی آی دیمك اولمیوب کونش ایله آی دیمکدر). بحر ـ بحرین (ایکی دکز اولمیوب بحرسیاه وبحرسفید دیمکدر). برّ ـ برین (ایکی

---

٢٥ — تمرین

زیرده‌کی تمرینده بولنان تثنیه‌لری بولوب مفرد یاپملی و متنده بولنان مفردلری ده تثنیه ایتملی.

سلطان البحرین وخاقان البرین السلطان ابن السلطان عبدالحمید خان ثانی افندیمز حضرتلری بر قاچ عصر ظرفنده حصولی غیرممکن اولان ترقیات علمیه وفنیه‌نك ربع عصر ظرفنده وجود پذیر اولمسنه موفق اولمشلردر. نقطتین بیننده اك قیصه طریق (خط) مستقیمدر. .. افندی ایله .. افندی بغدای تجارتی ایتمك اوزره عقد مقاوله ایتمشلردر. طرفیندن سرمایه اوله‌رق بیك عدد عثمانلی لیراسی وضع اولنمشدر. شریکیندن ... افندی مال مبایعه ایتمك ایچون ایجاب ایتدیکی زمان

قره دیمك اولیوب روم ایلی و آناطولی دیمکدر). نیر ـ نیرین (کونش ایله آی). مشرق ـ مشرقین (شرق وغرب) والد ـ والدین (پدر و والده). شونی بیلملی که بو خصوصده مذکر مؤنثه غالبدر یعنی مذکردن تثنیه یاپیلوب مؤنثدن یاپیلمز ؛ اویله که (والدین) یرینه (والدتین) ، زوجین یرینه (زوجتین) اولماز .

بعض کلمه‌لرك تثنیه‌سنده مفردلرك معناسی بسبتون دکشوب بشقه ایکی معنی افاده اولنور : مثلا ، اصغر (اك کوچك) دیمك ایسه‌ده (اصغرین) تثنیه‌سی (لسان وقلب). اصفر (صاری) دیمك ایسه‌ده (اصفرین) تثنیه‌سی (آلتون و وزعفران) دیمکدر . (ثقل) دن ثقلین (انسانلر وجینلر). (ملو) دن ملوان (کیجه ایله کوندوز) دیمکدر .
حرف جر ایله ضمیرلی اولان مفردلرك تثنیه‌سی ضمیرلرك تثنیه اولمسیله اولور : مثلا ؛ مومی الیه ـ مومی الیهما (ایکی مومی الیه) مشار الیه ـ مشار الیهما ، مدعی علیه ـ مدعی علیهما .

﴿ عربیده جمع ـ جمع سالم ـ جمع مذکر سالم ، جمع مؤنث سالم ﴾

٢١٥ . عربیده جمع بردن زیاده کوسترمیوب ایکیدن زیاده کوسترر

طشره‌یه کیده‌جکدر : اشبو تجارتدن حاصل اوله‌جق تمتع صافیدن ثلثانی ... افندی‌یه عائد اوله‌جقدر . شخصین بیننده تعاطی اولنه‌جق مقاوله‌نامه‌لر ایکی (نسخه) اولور . ابوینه حرمت ومحبت ایدن چوجق دارینده مسعود ومتین اوله‌بیلیر . ایکی بر جنسدن اولان حرفلره حرفین متجانسین دیرلر . ایکی ضلعی یکدیکرینه مساوی اولان مثلثه مثلث متساوی الساقین دیرلر .

آتیده‌کی مفردلری تثنیه یاپملی وآنلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

سفینه . زوج . بلده . مشرق (شرق) . جزیره . مأمور . متصرف . فتحه . کسره . ضمه . واضع امضا . فرقه . زاویه . صدر . دائره .

وايكی درلودر. جمع سالم ياخود مصحح وجمع مكسر. جمع سالم ياخود مصحح مفردك شكلنی بوزمايان ونهايتنه ادات علاوه‌سيله ياپيلان جمعدركه ايكی درلودر . بری جمع مذكر سالم، ديكری جمع مؤنث سالم .

٢١٦. جمع مذكر سالم ذوی‌العقولدن اولان يعنی انسان كوسترن وعربيده صفت اعتبار اولنان مذكر اسملر ايله تادن وتركيبـدن خالی علملرك جميدر. فقط بيلملی كه لسان عثمـانيده علملر بوقاعده‌ايله‌جمعلنه‌مز.

٢١٧. جمع مذكر سالم مفرد مذكر اولان اسمـك آخرينه ماقبلی مكسور (ين) وبعضـآده ماقبلی مضموم (ون) علاوه‌سـيله ياپيلير : مثلا ؛ مؤمن — مؤمنِين (مؤمنلر) ، مأمور — مأمورِين(مأمورلر)، متصرف — متصرفِين (صاحبلر) ، معلم — معلمين (معلملر) ، معزول — معزولين (معزوللر) ، صابر — صابرين (صبرليلر) . مرقوم - مرقومون (مرقوملر) . حاضر — حاضرون (حاضرلر) .

٢١٨. ذوی‌العقولك صفت نوعندن اولميان اسملر جمع‌مذكر سالم قاعده‌سيله جمعلنميوب جمع مكسر قاعده‌سيله جمعلنير . فقط ارض(ير، طوپراق) ، عالم (مخلوقاتك جمـله‌سی) اسمـلری ذوی‌القعولك صفت

---

٢٦ — تمرين

زيرده‌كی تمرينده بولنان جمع مذكر سالملری بولوب مفرد وتثنيه ياپملی

متقدمين ومتأخرين ادبانك آثار كزيده‌سنی مطالعه ايتمك وآنلرك يكديكرندن اولان فرقنی بولمق نه بيوك فائده‌در .ـ معلمين ايله متعلمين آره‌سـنده واقع اولان رابطۀ روحانيه پدرايله اولاد بيننده بولنان رابطۀ محبت كبی قوی ومتين‌اولملی.ـ مؤلفين ومحررين كرامك آثار ومقالات مفيده‌سی بر مكتب ادب تشكيل ايدركه آنلرك انسانيته كوستردكلری منافع عديده قابل تعداد دكلدر.ـ مميزين كرام حضورنده اجرا قلنان امتحانمزده سامعون صفتيله بولنان حاضرون فوق العاده

نوعندن اولمدقلری حالده جمعلری ارضین (طبقاتی اعتباریله ارضك جمعی)، عالمین (دنیاده بولنان بتون مخلوقات واشیا) اولور . فقط (ارض)ك جمع مکسری (اراضی) اولورسه (یرلر) ، (عالم) ك جمع مکسری (عوالم) اولورسه (دنیالر) دیمك اولور . (سنه) ایسه مؤنث اولدیغی حالده شاذ اوله‌رق جمعی (سنین) اولمشدر : مثلا ؛ سنین وفیره‌دن بری .

٢١٩. (ین) جمع مذکر سالم اداتی لسان عثمانیده (ون) اداتندن دها زیاده قوللانیلیر . فقط عربیده هر ایکیسیده مساوات اوزره قوللانیلیر شوقدر وارکه مقام استعماللری آیری در. بونلرینی آکلامق ایچون اصول عربی نام کتابمزه مراجعت اولنسون .

٢٢٠. صوکنده تشدیدلی (ی) بولنان مفرد مذکرلرك جمع مذکر سالمنده تشدید باقی قالیر . بوکبیلر ذوی العقول کوستروب (ون) اداتیله جمعلنیر: مثلا؛ منطقی ـ منطقیون (علم منطق عالملری)، جغرافیون(جغرافیا عالملری)، صرفی — صرفیون (صرفی ایی بیلنلر)، نحوی — نحویون (نحو علماسی) .

﴿جمع مؤنث سالم﴾

٢٢١. عربیده مؤنث حقیقی وآخرنده (ت ، ه) تأنیثی بولنان

ممنون اولدیلر.ـ بر لسانی تحت انضباطه آلان وقواعد لسانی مکمل بیلن ذواته صرفیون ونحویون دیرلر.ـ عید اضحی ملابسه‌سیله ثلثان مدت جزائیه‌لرینی اکمال ایدن محبوسینك سبیللری با ارادۀ سنیۀ حضرت پادشاهی تخلیه قلنه‌جقدر.ـ آتیده‌کی مفردلری جمع مذکر سالم ایتملی وآنلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی مرقوم . محتاج . معلم . جغرافی . طبیعی . مادی . موقوف . معاصر (بر عصرده یشایان) . سنه . راحم . ریاضی .

مؤنث غیر حقیقیلرك جمعنه جمع مؤنث سالم دینیرکه بوده جمع مذکر سالم کبی مفردك شکلنی بوزمازو علامت تأنیثی قالدیردقدن صکره یرینه (ات) اداتنی کتیرمکله یاپیلیر : مثلا ؛ والده — والدات (والده‌لر) . طالبه (قیز شاکرد) — طالبات . مخدره (اهل پرده قادین) — مخدرات . معلمه (خواجه خانم) ـ معلمات . عنایت ـ عنایات (عنایتلر) . اعانه ـ اعانات . صعوبت (زورلق) ـ صعوبات . غایت (صوك) ـ غایات کبی . فقط (نفر) مذکر اولدیغی حالده جمعی (نفرات) اولور .

٢٢٢ . الف مقصوره ایله نهایتلنن بعض مؤنث اسملر جمع مؤنث سالم قاعده‌سیله جمعلنیر : مثلا ؛ حبلی (کبه) ـ حبلیات .

٢٢٣ . الف ممدوده ایله نهایتلنن بعض مؤنث اسملرده جمع مؤنث قاعده‌سیله جمعلنیر ؛ یالکز شوقدر وارکه الفدن صکره کلن همزه جمعده واوه دونر : مثلا ؛ سماء (کوك) ـ سماوات . الف ممدوده‌نك حذفیله (سموات) ده اولور .

٢٢٤ . عربیده حروف هجا و آی اسملری (ا ت) ایله جمعلنیر : مثلا ؛ الف ـ الفات (الفلر) . محرم ـ محرمات . رمضان ـ رمضانات کبی .

٢٢٥ . آخرنده علامت تأنیث بولنان هرنوع مصدرلر ایله مذکر اولان مزیدفیه مصدرلر اکثریا (ات) ایله جمعلنیر : مثلا ؛ عنایت ـ عنایات . شکایت ـ شکایات . معاونت ـ معاونات . مقاوله ـ مقاولات . تبدیل ـ تبدیلات . تشکیل ـ تشکیلات . اجراء ـ اجراآت . انشاء ـ انشاآت تعریف ـ تعریفات . اصطلاح ـ اصطلاحات .

٢٢٦ . صفت اولوب ده جمعنده اسم معناسنی افاده ایدن و ذوی العقوله دلالتی اولمیان کلمه‌لر (ات) ایله جمعلنیر : مثلا ؛ مخلوق ـ مخلوقات

(جناب حقك یاراتدیغی بتون كورونن وكورونمه ین ذی روح موجودات) موجود ـ موجودات (بتون وار اولان شیلر، اشیا) . كائن ـ كائنات (واراولان شیلرك كافه سی) . محلول ـ محلولات . مایع (صوكبی آقغه صالح وصیویق اولان شی) ـ مایعات . مؤلف ـ مؤلفات (كتاب اوله رق میدانه كتیرلمش شیلر) . مكتوب ـ مكتوبات .

٢٢٧ . بنت (قیز) ، اخت (قیزقارنداش) ام (والده) كلمه لرینك جمعی (بِنات) ، (اُخات) (اُمّات) اوله جق یرده (بَنات) اولور یعنی برنجی حرف اولان (ب) اسره ایله اوقونه جق یرده اوستون ایله اوقونور . ایكنجیسی (اَخَوات) اولور یعنی مذكری اولان (اخ) ك اصلی (اخو) دن یاپیلیر . اوچنجیسی ایسه (امهات) اولور یعنی (ام) ك صوكنده كی (ه) میدانه چیقار .

٢٢٨ . مفرد مؤنث اولان عربی براسمك آخرنده (ات) بولنه ـ جق اولورسه جمعنده ایكی الف یان یانه كلمه رك هجنت واقع اولمامق ایچون برنجی الف اصلی اولان واوه دونر : مثلا ، ذات ـ ذاات ، ادات ـ اداات ، صلات ـ صلاات ، برات ـ براات ، زكات (انسانك مالندن وجه شرعی اوزره اخراج ایلدیكی مقدار معین) ـ زكاات اوله جق یرده (ذوات ، ادوات ، صلوات ، بروات ، زكوات) اولور . فقط (ا) اكر یادن دونمش ایسه جمعنده واوه دونمیوب یایه دونر : مثلا ؛ وفات (اولمه) ـ وفیات . نبات (اوت) ك جمعی (نباتات) اولور ؛ زیرا بو كلمه ده (ت) حروف اصلیه دن اولدیغندن قالیر .

٢٢٩ . بعض مصدر ثلاثیٔ مجردلرك جمع مؤنث سالم قاعده سیله

اولان جمعنده (ات)دن اول برشده‌لی (ی)ده زیاده‌اولنور: مثلا؛ نشر ـ نشریات • عطر (کوزل وقوقولو یاغ وترکیب) ـ عطریات • سوق ـ سوقیات • قول ـ قولیات (بوش لاقیردی) کشف ـ کشفیات • فعل ـ فعلیات • حس ـ حسیات • صرف ـ صرفیات • فرض ـ فرضیات •

٢٣٠. (فَعْلَة) وزننده اولان عربی اسملر (ات) اداتیله جمع یاپلدقده حرکه‌سز اولان عین‌الفعله اوستون ویریلوب (فَعَلَات) وزنی اوزره یاپیلیر: مثلا؛ جبهه (آلین) جبهات • وحدت (یالکزلق) ـ وحدات • ضربه (اورش، اورمه) ـ ضربات. دفعه ـ دفعات • قطره (طمله) ـ قطرات • صدمه (چارپمه) ـ صدمات. فقط مادهٔ اصلیه‌سنك ایکنجی حرفی حروف علتدن واو یاخود یا اولان و(فَعْلَة) وزننده بولنان اسملر حاللری اوزره قالیر: مثلا؛ زوجه (ارککك قاریسی، حلیله) ـ زوجات • عورت (زوجه) ـ عورات. صیحه (صوکدرجه‌ده یوکسك سسله هایقیرمه، پك سس) ـ صیحات.

٢٣١. (فِعْلَة) وزننده اولان عربی اسملرك عین‌الفعلی هم ساکن هم مفتوح، هم‌ده مکسور اوله‌بیلیر: مثلا؛ خدمت ـ خدمات، خِدَمات، خِدِمات. حلیه (زینت، سوس) ـ حلیات، حِلَیات، حِلِیات. قطعه ـ قطعات. بونلرك لسان عثمانیده مفتوحی دها چوق مستعملدر.

٢٣٢. (فُعْلَة) وزننده اولان عربی اسملرك عین‌الفعلی هم ساکن، هم مفتوح، هم‌ده مضموم اوله بیلیر: مثلا؛ شعبه (بولوك، قول) ـ شعبات، شُعَبات، شُعُبات. حجره (کوچك اوطه) ـ حجرات، حُجُرات •

فقط مادهٔ اصلیه‌نك ایکنجی حرفی (و) اولانلرك جمعنده (واو) ساکن ویامفتوح اولور مضموم اوله‌ماز : مثلا ؛ صورت- صورات ، صوَرات کبی.

اکر بو وزنده اولان کلمه‌نك مادهٔ اصلیه‌سنك صوك حرفی حروف علتدن (ی) اولورسه جمعده عین‌الفعل مضموم اوله‌ماز : مثلا ؛ رقیه - رقْیات ، رقَیات .

٢٣٣. عین‌الفعلی تشدیدلی اولان (فَعَّلَة ، فِعَّلَة ، فُعُّلَة) وزننده اولان کلمه‌لرك جمع مؤنث سالمنده تشدید سببیله عین‌الفعللری دائما ساکن قالیر: مثلا ؛ جنت - جنات (جنتلر)، جده (بیوك والده) - جدات. قبه (تپه‌سی یووارلاق اولان بنا) - قبات کبی .

٢٣٤. ترکجه وفارسی کلمه‌لر عربی قاعده‌ایله جمعلنمزلرسه‌ده بعض کلمه‌لر لسان عثمانیده یاکلش اوله‌رق (ات) اداتیله جمعلنوب استعمال اولنه کلمشدر. بونلر غلط مشهوردر . فارسی‌یه مثال : سبزه (یشیللك) - سبزوات . خرده (اوفاق شی)- خردوات. سپارش - سپارشات. پشمین - پشمینات ترکجه‌یه مثال : چفتلك - چفتلکات : چفتلکات همایون . آغا - آغوات ، آغاوات. (تحریرات) هرنه‌قدر (تحریر) ك جمعی ایسه‌ده (مکتوب) معناسنده مفرد اولوب جمعی (محررات) اولور. امرأة (قادین) کلمه‌سنك جمعی‌ده علی‌غیرالقیاس (نساء نسوان، نسوة) اولور: مثلا ؛ نسا آسا (قادین کبی) ، طائفهٔ نسوان .

٢٣٥. مؤنث اولان کلمه‌لردن چوغی جمع مؤنث سالم قاعده‌سیله جمعلنمیوب جمع مکسر وزنلری اوزره جمعلنیر : مثلا ؛ مرحمت -

مراحم ، مطبعه ـ مطابع کبی که بونلردن جمع مکسر صره‌سنده بحث اولنه‌جقدر.

﴿ جمع مکسر ﴾

٢٣٦. جمع مکسر مفردك ماده وهیئتنی دکشدیرن وهم مذکروهم ده مؤنث اولان مفردلردن یاپیلان جمعدرکه جمع سالم کبی قاعدهٔ مطرده‌سی اولمیوب مختلف وزنلر اوزره کلیر . بونلری ضبط ایتمك ایچون چوق اوقومق وایشتمك لازمدر . مذکردن جمع مکسره مثال : رجل (ارکك آدم) ـ رِجال . قلم ـ أقلام . کتاب ـ کُتُب (کتابلر).

مؤنثدن جمع مکسره مثال : رساله (دفتر) ـ رسائل . انثی (دیشی، قادین) ـ اِناث کبی .

٢٣٧. جمع قلت وجمع کثرت . ـ جمع مکسر اکر اوچدن اونه قدر کوسترسه جمع قلت واوندن زیاده کوسترسه جمع کثرت اسمنی آلیر . جمع قلت وزنلری درت اولوب شونلردر : أفعُل ، أفعال ،

---

٢٧ ـ تمرین

زیرده‌کی تمرینده بولنان جمع مؤنث سالملری بوللی وآنلری مفرد وقوس ایچنده‌کی مفردلری ده جمع مؤنث سالم یاپملی

انزوا

سلامت دارین ایچون انزوابی معتاد ایدیکز . وقت ، وقت عالمدن دست‌کش اوله‌رق برطرفه چکلمك لازمدر . انسان شخصنك موجودیتنی (نظام) اکمل کائناتی ، خالق موجوداتك عظمت وقدرتنی انزواده کوره بیلیر . یکری درت (ساعتك) برایکی ساعتی اولسون (ملاحظه) یه (صرف) ایدلمزسه روح برشی (کشف) ایده‌مز . متفکریندن بر (ذات) دیمشدرکه : « ملاحظه روحك

افعلة وفعلة . واکر بو وزنلر اوزره جمعلنن برکلمه‌نك بشقه بر وزن اوزره جمعی اولدقده بو وزنلر قلت بیان ایدر؛ یوقسه کثرت کوسترر : مثلا؛ حرف (یازی) ـ احرف (اون قدر یازی) ، حروف (اوندن زیاده یازی) . سیف (قلنج) اسیاف (اون قدر قلنج) سیوف (اوندن زیاده قلنج) . جمع مکسرك وزنلرینی قولایجه ضبط ایتمك ایچون زیرده‌کی صورت التزام اولندی .

❁ جمع مکسر ـ برنجی طاقم ❁

٢٣٨ . (فعل) وزننده اولان مفردلر (فعول ، افعال ، فعال ، فعلان ، فعالی) وزنلرندن بری اوزره جمعلنیر : فعول وزننده جمعلننلر؛ دین (بورج) ـ دیون ، حرف (یازی) ـ حروف . ظرف ـ ظروف . قبر (مزار) ـ قبور . شرط ـ شروط . امر (ایش) ـ امور . بیت (او) ـ بیوت . فن ـ فنون . شمس (کونش) ـ شموس . درس دروس . نفس ـ نفوس . رسم (ویرکو) ـ رسوم . حق ـ حقوق . حد ـ حدود ، الف (بیك) ـ الوف . ذنب (صوچ ، کناه) ـ ذنوب . سطح (برشیئك دوز اوستی) ـ سطوح . صدر (کوکس)

کوزیدر . بوکوز اولمازسه انوار حقیقت کوریلمز . » حکمتده دیمش که : « بن سالکلریمی انزوایه جلب ایدر وکندیلریله یالکز اورادە (مکالمه) و(مصاحبه) ایلرم . » فی الواقع ، حقیقت اکثر (دفعه) انزواده عرض دیدار ایدر . فقط انزواده بر شرط واردرکه آنك خارجنه چیقیلیر ایسه صفر الید قالنمش اولور: ذهن وفکرك (محاکمه) ایده‌بیله‌جکی ، حواسك استیعاب ایلیه‌جکی شیلری دوشونملیدر . عقلك حدودی (تجاوز) اولنور ایسه ایدیله‌بلك استفاده هیچدن

صدور . ضرب ـ ضروب «ضروب امثال». طیر (قوش)ـ طیور. عیب (قصور) ـ عیوب . عین (کوز) ـ عیون . غم (قایغی، تاسه، غصه) ـ غموم . قصر (کوشك) ـ قصور . قلب (یورك) ـ قلوب قید (باغ وبند) ـ قیود . لحم (ات) ـ لحوم . اصل ـ اصول. حب ـ حبوب . فصل ـ فصول . بیلملی‌که (فعول) وزننده بعض عربی کلمه‌لر هم جمع وهم‌ده مصدردر : مثلا ؛ صدور هم (صدر)ك جمعی وهم‌ده (ظهور ایتمك ، میدانه چیقمق) معناسنده مصدردر . قصور (قصر)ك جمعی وهم‌ده (نقصان) معناسنده مصدردر . (فاعل) وزننده اولان بعض مفردلر (فعول) وزننده جعلنمشدر : مثلا ؛ شاهد ـ شهود (شاهدلر).

۲۳۹ . (فَعَل)وزننده اولان مفردلر (اَفعال)وزننده‌ده جعلنیر: بیت (شعرخانه‌سی یعنی ایکی مصراعدن عبارت نظم) ـ ابیات ، شکل — اشکال ، صوت (سس) ـ اصوات ، زوج (ارکك) ـ ازواج، صیف (یاز) ـ اصیاف ، لون (رنك) ـ الوان، نوع ـ انواع ، باب (قپو) ـ ابواب. حال ـ احوال ، عام (ییل) ـ اعوام ، غیر (بشقه)ـاغیار، وقت ـ اوقات ، لفظ ـ الفاظ ، فرد (تك ویالکز) ـ افراد ، قوم ـ

عبارتدر . بونك ایچوندرکه « پلین» نام حکیم : « هیچدن بشقه برشی اوله‌میه‌جق بر شیئی یاپمقده ایسه هیچ بر شی یاپمامق دها اعلادر » حقیقتنی سویلمشدر .
توفیق افندی

آتیده‌کی کلمه‌لری جمع مؤنث سالم قاعده‌سیله جملتملی
و آنلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانملی

قطعه ، خدمت ، تشکر ، قطره (طمله) ، عباره ، حکایه، ذات، تخصیص، شعبه .

اقوام، قول (سوز) ـ اقوال، لحن (ازکی) ـ الحان، لوح (تخته) ـ الواح، مال ـ اموال، میت (اولو) ـ اموات، وزن (طارتی، آغیرلق، شعر اولچوسی) ـ اوزان، نور (آغاج چیچکی) ـ انوار، یوم (کون) ایام، دیر (مناستر) ـ ادیار، وقف ـ اوقاف، سهم (حصه) ـ اسهام.

۲۴۰. (فَعْل) وزننده اولوب ده (فِعَال) وزننده جمعلننلر: بحر (دکز) ـ بحار، تل (تپه) ـ تلال، عبد (قول) ـ عباد، عظم (کمیك) ـ عظام، حبل (ایپ) حبال، سهم (اوق) ـ سهام، کعب (طوپوق) ـ کعاب، کلب (کوپك) ـ کلاب، دار (قوناق) دیار.

۲۴۱. (فَعْل) وزننده اولوب ده (فِعْلَان) وزننده جمعلننلر: جار (قوکشو) ـ جیران، خال (بنك) خیلان، نار (آتش) ـ نیران.

۲۴۲. (فَعْل) وزننده اولوب ده (فَعَالی) وزننده جمعلننلر: ارض (یر، زمین) ـ اراضی، اهل ـ اهالی، لیل (کیجه) ـ لیالی، (یانك حذفیله «لیال» ده اولور). حول ـ حوالی (اطراف).

﴿ایکنجی طاقم﴾

۲۴۳. (فِعْل) وزننده اولان مفردلر (اَفْعَال، فِعَال) وزنلری اوزره جمعلنیر:

(فِعْل) وزننده اولوب ده (اَفْعَال) وزنی اوزره جمعلننلر: جنس ـ اجناس، حین (وقت) ـ احیان، رزق (کونلك یه‌جك) ـ ارزاق، ستر (اورتو) ـ استار، شعر ـ اشعار، صنف (طائفه، زمره) ـ اصناف.

طفل (چوجق) ـ اطفال. عید (بایرام) ـ اعیاد. فکر ـ افکار. مثل (بکزر اولان) ـ امثال. ملح (طوز) ـ املاح. نقض (بنایيقنديسی، بوزونديسی) ـ انقاض.

۲۴۴. (فعل) وزننده اولوب ده (فعال) وزننده جمعلننلر: ریح (روزکار) ـ ریاح. ظل (کولکه) ـ ظلال. ذئب (قورد) ـ ذئاب.

۲۴۵. (فعل) وزننده اولوب ده (فعول) وزننده جمعلننلر: علم ـ علوم. قدر (چوملك) ـ قدور. حصن (حصار، قلعه). حصون.

اوچنجی طاقم

۲۴۶. (فعل) و (فعل) وزننده اولان مفردلرك جمع مکسری (افعال، فعول وفعال) وزنلری اوزره جمعلنیر. (فعل، فعل) وزننده اولوب ده (افعال) وزننده جمعلننلر: افق (کوك کناری) ـ آفاق. ثلث (اوچده بر) ـ اثلاث. جرم (کناه) ـ اجرام. جزء (برشیئك برپارچه‌سی) ـ اجزا.

۲۸ — تمرین

زیرده‌کی تمرینده قوس ایچنده بولنان کلمه‌لری جمع مؤنث سالم یاپیکز؛ جمع مؤنث سالم وجمع مکسرلری بولوب مفردلرینی سویلیکز وچفت قوس ایچنده بولنان مفردلری ده جمع مکسر یاپیکز.

(سما)‌نك صاف، هوانك ساکت بر «زماننده» (طلوعه) قارشی، خفیف خفیف اسن نسیم دلنوازك (اهتزاز) ه کتیردیکی دالك اوستنده صاللانه صاللانه کوچوجك سیاه کوزلرینی دورادور «افقلره» دیکه‌رك، (مبهم) بر زمزمه ایله احتشام طبیعتی آلقشلایان سوداوی قوشك قنادلری «نور» ه بویانمش، قار کبی کوکسی اشعهٔ زرین خورشید آره‌سنده پارلامغه باشلامش.

حکم ـ احکام . حلم (دوش، رؤیا) ـ احلام . خلق (خوی، طبیعت) ـ اخلاق. سوق (چارسو) ـ اسواق. شغل (اوغراشمه ، مشغولیت) ـ اشغال . ظفر (طرناق) ـ اظفار . عذر ـ اعذار . عمر ـ اعمار . عضو ـ اعضا . غصن (دال) ـ اغصان . قطر (طرف، بر دائره‌یی مرکزندن ایکی‌یه آیران چیزکی) ـ اقطار . قوت (غدا) ـ اقوات .

٢٤٧. (فُعْل) و (فُعُل) وزننده اولوب ده (فُعُول) وزننده جمعلننلر: برج ـ بروج . غصن (آغاج دالی، شاخ) ـ غصون . (فعال) وزننده جمعلننلر: رمح ـ رماح. موه (مائك اصلی ـ صو) ـ میاه . خلاف قیاس اوله‌رق (فَعْل. فُعْل) وزننده اولان مفردلر (مَفاعِل) وزننده جمعلنیر: حسن (کوزللك) ـ محاسن . یمن (خیر و برکت) ـ میامن. سعی (چالشمق ، جدوجهد) ـ مساعی . سوء (کوتولك) ـ مساوی .

﴿ جمع مکسر ـ اوچنجی طاقم ﴾

٢٤٨. (فَعَل) وزننده اولان مفردلر (اَفْعال) و(فِعال) وزنلری اوزره جمعلنیر .

(فَعَل) وزننده اولوب ده (اَفْعال) وزننده جمعلننلر: سبب ـ اسباب.

بو مینی مینی (مخلوق) ، کوچك آیاقلرینی او داله ربط ایتدیکی « حالده » قنادلرینی بو صنعی آشیانه‌یی « روح » پرور جیو یلتیلریله شنلندیرن یاورولرینك اوزرینه آچار؛ او قدر کوچك کوردیکمز قوشجغزك حسیات رقیقهٔ پدرانه‌یه تبعیتله کائناتی محیط اولان کوچوجك «قلبی» خلجان ایچنده‌در. بر بهار صباحنك، ژاله‌لی چیچکلری آره‌سنده، وحشی چالیلر ایچنده « روحنك » اك حزین «لسانی» « قلبنك » اك « بلیغ » ترجمانی اولان (نغمه) لریله (رفیقهٔ) حیاتنه ـ سحرك،

اثر (ایز ، نشان ، فعل ، عمل) ـ آثار . احد (بر) ـ آحاد . اسد (آرسلان) ـ آساد (اسود ده‌اولور) . الم (آغری، درد، غم) ـ آلام. امل ـ آمال. ثمر (میوه) ـ اثمار. ثمن (قیمت ، بها) ـ اثمان. خبر ـ اخبار. دنس (کیروپاس) ـ ادناس. ذنب (قویروق) ـ اذناب . ذهب (آلتون) ـ اذهاب . زهر (چیچك) ـ ازهار . سقم (خسته‌لك) ـ اسقام . سلف ـ اسلاف . شجر (آغاج) ـ اشجار . شفق (شفقت) ـ اشفاق . صنم (بت) ـ اصنام . عدد (صایی) ـ اعداد . عسل (بال) ـ اعسال . علم (بایراق ، طاغ ، اسم خاص ، نشان مخصوص) ـ اعلام . عمل (ایش) ـ اعمال . غرض ـ اغراض. غنم (قویون) ـ اغنام ، فرس (آت) ـ افراس . فلك (کوك ، آسمان) ـ افلاك . قدم (آیاق) ـ اقدام . کدر ـ اکدار. لبن (سوت) ـ البان . وتد (قازیق) ـ اوتاد . وتر (کیریش ، یای چله‌سی) ـ اوتار . ورق (کاغد ، یاپراق) ـ اوراق. وثن (بت) ـ اوثان. هوی (آرزو، اشتیاق) ـ اهواء . خشب (آغاج) ـ اخشاب.

٢٤٩ . (فَعَل) وزننده اولوب ده (فِعال) وزننده جمعلنلر: جبل (طاغ) ـ جبال . فقط ملك (فرشته) اصلی (ملئك) اولدیغندن جمعی (ملائك، ملائکه) اولور، اَمر (بیورمه) جمعی ده (اَوامر) اولور.

روحی مجبور استغراق ایده‌مسی قابل اولمیان بر «زماننده» ـ (اعتراف) ایتدیکی محبتنك (ثمره)لری، شهبالنك محافظه ایتدیکی آشیانه ده، بر آز اول شفقه طوغرو قنادلرینی تحریك ایدن (والده)لرینی بکلر.

او مادر شفقت‌پرور، ارککندن صکره، یاورولری «طرفندن» متصل اویولان غاغه‌لرینه چوجقلرینك قوشاق «طمامنه» کفایت ایده‌جك بر « شی» صیقشدیرمش اولدیغی حالده، آوجیلرك دانهٔ اهانتندن کیزلنه کیزلنه وفقط سروروندن چیرپنه چیرپنه کلیر. (مابعدی وار) محمد جلال بك

٢٥٠ . (فَعِلْ) وزننده اولان مفردلر (اَفْعَالْ) وزنی اوزره جمعلنیر : کبد (جگر) ـ اکباد . عقب (اوکجه) ـ اعقاب . فقط ملك (پادشاه) جمعی (ملوك) کلیر .

(فَعَلْ) و (فُعُلْ) وزننده اولانلرده (اَفْعَالْ) وزنی اوزره جمعلنیر : عنب (اوزوم) ـ اعناب . رطب (تازه خرما) ارطاب .

٢٥١ . (فَعْلَهْ) وزننده اولان مفردلر (فِعَالْ) وزنی اوزره جمعلنیر : بلده (شهر) ـ بلاد (بلدان ده اولور) . جبهه (آلن) ـ جباه . جنت (باغچه) ـ جنان . خصلت (خوی ، طبیعت) ـ خصال . خیمه (چادر) ـ خیام . روضه (چایرلق ، چمنلك ، باغچه) ـ ریاض . قلعه (حصار) ـ قلاع . قریه (کوی) ـ قری (قری یعنی قافك ضمیله اوقومق ده اولور) . فقط (رَقَبه) نك ده جمعی رقاب (بویونلر ، قوللر) ، (دولت) ك جمعی (دُوَلْ) اولور . بو وزنده اولان بعض مفردلر جمع مؤنث سالم قاعده‌سیله جمعلنیر . نته‌کیم صیره‌سنده بحث اولندی .

٢٥٢ . (فِعْلَة) وزننده اولان مفردلر (فِعَلْ) وزنی اوزره جمعلنیر : ابره (ایکنه) ـ ابر . حرفت (صنعت) ـ حرف . حصه (بهره ، نصیب) ـ حصص . حکمت ـ حکم . حیله ـ حیل . عبرت ـ عبر . فرقه ـ فرق . فضه (کموش ، سیم) ـ فضض . قصه (داستان ، حکایه) ـ قصص . ملت ـ ملل . نعمت (ایلك) ـ

نعم . همت ـ همم . ذمت (عهده ، بورج) ـ ذمم . لحیه (صقال ، ریش) ـ لحی . قیمت ـ قیم .

٢٥٣ . (فُعْلَه) وزننده اولانلر (فُعَل وفِعال) وزنلرنده جمعلنیر : (فُعَل) وزننده جمعلننلر : تحفه (هدیه) ـ تحف . جمله ـ جمل . رتبه (پایه ، مرتبه) ـ رتب . شعبه (دال ، بوداق) ـ شعب . قله ـ قلل . قوت ـ قوی . نسخه ـ نسخ . نقطه ـ نقط (نقاط صورتنده‌ده یازیلیر) . نهیه (عقل) ـ نهی . صورت ـ صور . دره (انجی) ـ درر .

(فِعال) وزننده‌ده جمعلننلر : رقعه (مکتوب ، ورقپاره) ـ رقاع . بقعه (اراضیدن بر قطعه) ـ بقاع . قبه ـ قباب . انثی (دیشی) ـ اناث (برنجی حرفی ضم ایله اوقومق غلطدر) .

٢٥٤ . (فَعال) وزننده اولانلر (اَفْعِلَه) وزنی اوزره جمعلنیر : زمان ـ ازمنه . ثنا (حمد ، مدح) ـ اثنیه . جناح (قناد) ـ اجنحه . جواب ـ اجوبه . دواء (علاج ، درمان) ـ ادویه . طعام (یمك) ـ اطعمه . متاع (مال) ـ امتعه . مکان ـ امکنه . هوا ـ اهویه .

(فِعال) وزننده اولانلرده (اَفْعِلَه) وزنی اوزره جمعلنیر : امام ـ ائمه . سلاح ـ اسلحه . زمام (یولار) ازمه . عنان (دیزکین) ـ اعنه . لباس (روبه) ـ البسه . لسان (دیل) ـ السنه . لواء (سنجاق) الویه . مثال ـ امثله . اناء (قاب) ـ آنیه (آوانی‌ده اولور ودها چوق مستعملدر) . مزاج ـ امزجه .

(فُعال) وزننده اولانلرده (اَفعِلَه) وزنی اوزره جمعلنیر: دعا ـ ادعیه، زقاق ـ ازقه، سؤال ـ اسئله، شعاع (ایشیق ، ضیا) ـ اشعه، تراب (طوپراق) ـ اتربه. غراب (قارغه) اغربه،

٢٥٥ . (فِعال) وزننـده اولانلر بعضاً (فُعُل) وزننـده‌ده جمعلنیر: کتـابَ ـ کتب. جدار (دیوار). جدر. حجاب (پرده، حیا) ـ حجب. حصـان (قیزمش آت) ـ حصن. شمال ـ شمل. شهاب (کوك یوزنده آقوب کیتدیکی کورونن آتش پارچه‌سی)ـ شهب.

(فَعال)، (فِعال) و (فُعال) وزننده اولانلر بعضاً (فُعلان) و (فِعلان) وزننـده جمعلنیر: غزال (کیك) ـ غزلان. جـدار (دیوار) ـ جدران. غلام (قول ، اوغلان) ـ غلمـان. شـجاع (بهادر، جسور) ـ شجعان.

---

٢٩ — تمرین

یکرمی سکزنجی تمرینده‌کی تطبیقاتك دوامی

(یووا) ـ مابعد

«طبیعت» طرفندن بو بختیار (والده)یه بر (معاونت) اولمق اوزره آشیانه‌نك (مدخلنه) اوزانان واورادە طبیعی بر بالقون کبی کورونن آغمه‌نك اوستنه چیقار؛ قبـوغنك بر «قسمی» قیرلمش ده ایچنـدن یاورو قوشلرك کورونمکـده اولدیغنی (تنظیر) ایدن یومورطه «شکسته»کی آشیانهٔ لطیفك درونی بر آوازهٔ«مسرت» بر ولولهٔ سرورانکیز طولدیرر؛ چوجقلرك «روحلرنده» اولدیغی کبی قوشلرك روحلرنده‌ده اسرارینه واقف اوله‌مدیغمز بر حس نامتناهی واردر. والده آغزینی اوازتیر یاوروارلر (مقابله) ایدرلر، وجودلرینه نسبتله بیوك عد اولنه‌بیله جك آغزلرینی ـ آنلری‌ده زبون (احتیاج) ایلین بر حس طبیعی‌یه تبعیةً ـ آچارلر،

٢٥٦. (فَعيل) وزننده اولان (اَفْعِلَه) وزننده جمعلنیر: جليل (اولو، بیوك) ـ اجله. دليل (قلاوز، برهان) ـ ادله. عزیز ـ اعزه. (اَفْعِلا) وزنی اوزره‌ده جمعلنیر: صديق (طوغرو سویلین، دوست) ـ اصدقا. قريب (يقين، خصم) ـ اقربا. حبيب (دوست) ـ احبا. ذكی ـ اذكيا. نبی ـ انبيا. طبيب (دوقتور، حكيم) ـ اطبا. غنی (زنكين). اغنيا. ولی ـ اولیا، خليل (دوست، محب) ـ اخلا. (اَفْعال) وزنی اوزره‌ده جمعلنیر: شريف (شان وشرف صاحبی) ـ اشراف. مليح (طوزلو) ـ املاح. يتيم (اوكسوز چوجق) ـ ايتام (يتامی‌ده اولور). يمين (آند، سوكند) ـ ايمان. (فُعَلا) وزننده‌ده جمعلنیر: كفيل ـ كفلا. رفيق (آرقه‌داش) ـ رفقا. شريك (اورتاق) ـ شركا. ضعيف ـ ضعفا. اديب ـ ادبا. فقير ـ فقرا. (فِعال) وزننده‌ده جمعلنیر: كريم ـ كرام. عظيم ـ

« غدا » نرینی آلدقدن صكره او كوچك یووانك ایچنده مسروریتدن (مركب) جیولتیلر حكمفرما اولور.

والده‌لر بختیاردر: محب طیور اولان بر « مرحمت »لی مدنینك كندی آشیانهٔ سعادتی جوارنده حصوله كتیردیكی لطیف بر یووا ایچنده بر « هوا » ی نسیمك قارشیسنه یتشدیردیكی محبت (ثمره)لرینك آوازهٔ « شوق » وسرورینی دیكلیه دیكلیه جویبار آهسته روانك بو آوازهٔ شوق وسروره قاریشان نغمات حزینی ایشیده ایشیده كوزلرینه ـ سمای لاجوردیده شعشعه‌نشان اولان عظمت الهیه‌نك دلائل منیره‌سندن باشقه بر شی اولمیان ـ اختران ضیانثاره « عطف » ایده‌رك خالق كائناته قارشی عرض پرستش وشكران ایدر؛ فقط آره صره كندیسندن یرتیجی بر قوشك پنجهٔ غالبانه‌سندن اندیشناك كدر. !

(مابعدی وار) محمد جلال بك

(بیوك) ـ عظام ۰ كبير (بيوك) ـ كبار ۰ صغير (كوچك) ـ صغار ۰ فخيم (قدروشانی بیوك اولان) ـ فخام . عيل (تعيشه محتـاج) ـ عيال . (فَعْلى وزننده‌ده جمعلنیر : شتيت (طاغنيق اولان) ـ شتى . مريض (عليل) ـ مرضى ۰ ميت (اولو) ـ موتى . (فُعُل) وزنی اوزره‌ده جمعلنیر: طريق (يول) ـ طرق . سـبيل (آچيق و بيوك يول) ـ سبل . فقط صبى (كوچك چوجق) ـ صبيـان ۰ ضمير (درون ، قلب) ـ ضمائر ، ضماير . حديث (كلام شريف ، خبر) ـ احاديث اولور .

۲۵۷ ۰ (فَعُول) وزننده اولان مفردلرده (فُعُل) وزننده جمعلنیر: رسول (كوندرلمش اولان، پيغمبر عليه السلام)ـ رسل ۰ زبور(حضرت داود عليه السلامك كتابی) ـ زبر . صبور (زياده صبرلى) ـ صبر ۰ جزور (قربان ايديله‌جك دوه) ـ جزر ۰ عروس (كوه‌يى) ـ عرس ۰ عروس (كلين)ك جمعى عرائس اولور .

۲۵۸. (فاعِل) وزننده اولان مفردلر (فواعل) وزننده جمعلنیر: جامع ـ جوامع . ساحل (قيي) ـ سواحل . جانب(طرف)ـ جوانب. حاجب (قاش) ـ حواجب . تابع (برينـك آردندن كيدن ، برينه اطاعت ايدن ، بر ير داخلنده اولان) ـ توابع. (فُعلاء) وزننده‌ده جمعلنیر : عالم (بيليجى) ـ علما ۰ فاضل (فضيلت صاحبى) ـ فضلا. عاقل (عقللى) ـ عقلا . صالح ـ صلحا ۰ شاعر ـ شعرا . جاهل ـ جهلا. فقط (صاحب) و(طاهر = تميز)ك جمعى (اصحاب، اطهار)اولور. (وادى ـ دره) نك‌ده (اوديه) اولور ۰ (فاعِل) وزننـده اولان

(فُعّال) وزننده‌ده جمعلنیر: طالب (ایستیجی) ـ طلاب . ساکن (بر یرده اوطوران، طوران) ـ سکان . تاجر ـ تجار . کاتب ـ کتاب . (فَعَلَه) وزنی اوزره‌ده جمعلنیر: ساکن ـ سکنه . خادم ـ خدمه . وارث (میراثخور) ـ ورثه . طالب ـ طلبه . تابع ـ تبعه (تحت تبعیتده بولنانلر) . کاتب ـ کتبه . (فُعُّل) وزننده‌ده جمعلنیر: ساجد (سجده قیلان) — سجد . راکع (دیز اوستنه کلن) — رکع . (فُعُول) وزنی اوزره‌ده کلیر: شاهد (شهادت ایدیجی) — شهود . قاعد (اوطوریجی) — قعود . فُعْلان وزنی اوزره‌ده جمعلنیر: راهب (خرستیان پاپاسی) — رهبان . شاب (دلیقانلی اصلی شابدر) — شبّان . (فاعِل) وزننده اولان قاضی، داهی (غایت ذکی)، والی، هادی کلمه‌لرینك جمعی (قضاة، دهاة، ولاة، هداة) اولور .

٢٥٩ . (فاعِلَه) وزننده‌اولانلر (فَوَاعِل) وزننده جمعلنیر: قاعده — قواعد . حادثه — حوادث . طائفه — طوائف . قائمه — قوائم . فائده — فوائد . صاعقه (ییلدیرم) — صواعق . دائره — دوائر . سامعه (قولاق) — سوامع . ناصیه (آلن) — نواصی . نازله — نوازل .

---

٣٠ — تمرین ـ یوقاریکی‌نك مابعدی

زیرده‌کی تمرینده بولنان عربی جمع مؤنث سالم ایله جمع مکسرلری بولوب مفرد یازملی وقوس ایچنده‌کی مفردلری‌ده جمع مکسر ایتملی .

پدرلری مسعوددر: مهتاب لطافت نثارك قیرلره، چیچکلره، دره‌لره بخش ایتدیکی او روحانی، او الهی سکون ووحدت آره‌سنده رفیقه‌سنك، یاورولرینك نغمات سمادت ایله طربفزا اولدقلرینی ایشیده ایشیده، باغچه‌نك ملون، معطر چیچکلری آره‌سنده بویله بر آشیانهٔ (مسرتك)، محافظی، حامیسی اولدیغی ایچون

ناحیه (قریه‌دن کوچك وقصبه‌دن بیوك اولان یر) — نواحی • نادره (آز بولنان شی) — نوادر • نابضه (نبض طمری) نوابض • برنجی حرفی واو اولان مفرد کلمه‌لر (فعَائل) وزنی اوزره جمعلنیر : واسطه (آره‌یه کیرن ، بر شیئك حصولی ایچون استعمال اولنان آلت) — وسائط • واقعه — وقائع • بو کیبلرك همزه‌سی (ی) یه تبدیل اولنه بیلیر •

٢٦٠ • (فاعَل) وزننده اولانلر دخی (فَواعِل) وزننده جمعلنیر:
عالم (دنیا) — عوالم • خاتم (مهر ، یوزوك) — خواتم • طابق (کیره‌مید) — طوابق •

٢٦١ • (مَفعَل ، مفعِل ، مفعُل ، مفعله ، مَفعِله ، مَفعُله ومفعَله) وزنلرنده اولان مفردلر (مَفاعِل) وزننده جمعلنیر : (مَفعَل) — (مَفاعِل) :
مکتب ـ مکاتب • مَخزن ـ مخازن • مأخذ ـ مآخذ • مطبخ (یمك پشیره‌جك یر) ـ مطابخ • معنی ـ معانی • مطلب ـ مطالب • مقصد ـ مقاصد • مدفن ـ مدافن • مبلغ ـ مبالغ • مرکز ـ مراکز •

طلوع وغروب «زمانلر»ی جناب (حقه) قارشی الحان حمد و (ثنا) سنی املا ایدر؛ لکن بعضاً بر صیادك تفربندن، بر صاچمه دانه‌سنك اهانتندن قورقار!

یاورولری مسروردر : ماوی بر سمانك آلتنده، یشیل بر زمینك اوسـتنده، آنسزین کوزلرینی آچدقلری جهتله کیجه‌نك رنك ماتم آلودینه آسمانك سحائب ملونه‌سنه ، صولرك آقشنه ، قمرك کمال احتشـام ایله طلوعنه حیرتله باقارلر. نه پدرلری کبیییرتیجی قوش، نه والده‌لری کبی بر صاچمه دانه‌سی دوشونورلر؛ متصل اوترلر، جیرپنیرلر؛ متصل الحان معصومیتدن دم اوررلر. نهایت هیهات! او تنها اورمان ایچنده کیزلنن صیاد بی‌امانك دانهٔ اهانتی برکون بوزواللی یاورولره قارشی‌ده طنین‌انداز اولور...

محمد جلال بك

(مفعل) - (مفاعل) : موضع (وضع ایدیله‌جك یر) — مواضع . مسجد (نماز قیله‌جق محل ، سجده‌گاه) مساجد . منزل — منازل . مفصل (اویناق یر) — مفاصل . مجلس — مجالس . (مِفْعَل) — (مَفاعِل) : مجمر (بخوردان) — مجامر . منخل (الك) — مناخل منجل (اوراق) - مناجل . مطبخ (تنجره) - مطابخ . مرفق (دیرسك) - مرافق . مثقب (دله‌جك آلت) - مثاقب . (مَفْعَلَه) - (مَفاعِل) : مرحمت - مراحم . محکمه - محاکم . مرتبه - مراتب . مدرسه - مدارس . مطبعه - مطابع . مشجره (آغاجاق ، اورمان) مشاجر . مسرت (مسارر اوله‌جق یرده) مسارّ . مشقت (مشاقق اوله‌جق یرده) - مشاقّ . (مَفْعِلَه) - (مَفاعِل) : معرفت - معارف . موهبه (بخشش) - مواهب . مرثیه (اولوداستانی) - مراثی . (مَفْعُلَه) - (مَفاعِل) : مکرمه (کرم ، سخاوت) - مکارم . مأثره (اسکیدن قالان کوزل اثر ، یادکار) - مآثر . (مِفْعَلَه) - (مَفاعِل) : مکنسه (سوپورکه) - مکانس . مرفقه (قولتوق یاصدیغی) - مرافق . منطقه

آتیده‌کی مترادف کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانغلی

چیچك - شکوفه ، زهر . دره - وادی . الهی - ربانی . سما - کوك ، آسمان ، فلك ، آنسزین - بردن بره ، ناکهان ، ناکهانی . اورمان - مشجره . کوز - چشم ، عین .

شو متقابل کلمه‌لری جمله‌لر آره‌سنده قوللانغلی

روحانی - جسمانی . طلوع - غروب . تقرب - تباعد . قمر - شمس ، کونش ، خورشید ، آفتاب . پدر - آنا ، مادر ، والده ، ام .

(قوشاق)ـ مناطق . مشربه (صوايچه‌جك قاب) ـ مشارب . مشعله (ايشق ويره‌جك آلت)ـ مشاعل . مرآت (آيينه) ـ مرايا . مرقات (نردبان) ـ مراقى اولور .

٢٦٢. (مفعول) و (مفعال) وزنلرنده اولان مفردلر (مفاعيل) وزنى اوزره جمعلنير: مكتوب ـ مكاتيب. مخدوم (افندى‌زاده)ـ مخاديم. مشهور (شهرتلى) ـ مشاهير. منشور (فرمان‌عالى، برات‌شريف) ـ مناشير . مطلوب ـ مطاليب . مقدار ـ مقادير. منشار (دستره) ـ مناشير . مفتاح (آناختار) ـ مفاتيح . محراب (مسجدده امام افنديڭ طورديغى محل) محاريب. ميزان (ترازى) ـ موازين .

٢٦٣. (افعل ، افعل ، افعله) وزنلرنده اولان مفردلر (افاعل) وزننده جمعلنير: (افعل) ـ افضل (زياده‌فاضل) ـ افاضل . اكبر (اڭ بيوك) ـ اكابر . اعظم (اڭ بيوك) ـ اعاظم . افخم ـ افاخم . اكرم ـ اكارم . افعى (انكرك ييلانى) ـ افاعى . اول ـ اوائل . (افعل) ـ اصبع (پارمق) ـ اصابع . (افعله) ـ انمله (پارمق اوجى) ـ انامل . ارمله (طول قادين) ـ ارامل . فقط صفت مشبهه اولان (افعل) وزننڭ جمعى (فعل) و (فعلان) اولور : احمر (قرمزى) ـ حمر، حمران . اعمى (كور) ـ عمى، عميان . اصم (صاغير) ـ صم ، صمان .

٢٦٤. (فعيله) وزننده اولان مفردلر (فعائل) ، بعضاً ده (فعل) وزنلرنده جمعلنير : جريده (غزته) ـ جرائد . جزيره (آطه) ـ

جزائر. خزینه ـ خزائن. سفینه (کمی)— سفائن • حقیقت ـ حقائق دقیقه — دقائق • دفینه (کومولمش خزینه)— دفائن • صحیفه ـ صحائف • غریبه (تعجب اولنه‌جق شی)— غرائب • عجیبه (تعجب اولنه‌جق شی) عجائب • فضیلت — فضائل • قصیده (اوزون منظومه) ـ قصائد • مدینه (شهر)— مدائن • قبیله — قبائل • بو جمعلرده‌کی همزه یرینه (ی) یازیله‌بیلیر ایسه‌ده همزه ایله یازمق اولی‌در • (فُعُل) وزننده جمعلنلر: سفینه — سفن • صحیفه — صحف • مدینه — مدن •

٢٦٥• (فَعَلَه) وزننده اولانلر (فَعَالا) وزننده جمعلنیر: بریه (خلق) ـ برایا • ثنیه (اوکده بولنان درت دیش)ـ ثنایا • رعیه (زیر دست ، تابع) ـ رعایا • عطیه (بخشش) ـ عطایا • بلیه ـ بلایا • خفیه (کیزلی شی) ـ خفایا • مزیت (فضیلت) ـ مزایا • مطیه (بینك حیوانی) ـ مطایا • هدیه ـ هدایا • زاویه (کوشه) کلمه‌سنك‌ده جمعی بو وزنده جمعلنوب (زوایا) اولور •

٢٦٦• (تَفعِلَه) وزننده اولانلر (تَفَاعِل) وزننده جمعلنیر: تذکره ـ تذاکر • تجربه ـ تجارب • تقدمه (هدیه) تقادم • (تَفعِیل) وزننده اولانلر اکثریا (ات) ایله جمعلندیکی کبی بعضیلری‌ده (تَفَاعِیل) وزننده جمعلنیر: تدبیر (برایشك صوکنی دوشونمك) ـ تدابیر • تقریر ـ تقاریر • توقیع (خط همایون) ـ تواقیع • (تِفعَال) وزننده اولان مفردلرده (تَفَاعِیل) وزننده جمعلنیر: تمثال (صورت، اورنك) ـ تماثیل • تذکار ـ تذاکیر • (فرمان) فارسی اولدیغی حالده جمعی (فرامین) اولور •

۲۶۷ . (فاعول) وزننده اولان مفردلر (فواعیل) وزننده جمعلنیر: ناموس ـ نوامیس . قانون ـ قوانین. کانون (آتش اوجاغی)ـ کوانین. جاموس (مانده)ـ جوامیس. یاقوت (برجنس مور رنکلی طاش) ـ یواقیت . باکور ـ (ترفنده میوه) ـ بواکیر.

۲۶۸ . (افعیل ، افعول ، افعوله) وزنلرنده اولان مفردلر (افاعیل) وزننده جمعلنیر : اقلیم (کرهٔ ارضك یدیده برقطعه‌سی) ـ اقالیم. اکلیل (تاج مرصع) ـ اکالیل . اسلوب (طرز، طریق) اسالیب . ارجوح (صالنجق) ـ اراجیح. اقنوم (اصل) ـ اقانیم . اسبوع (هفته) ـ اسابیع . ـ اکذوبه (یالان ودوزمه سوز) اکاذیب . احدوثه (بمعناه ایضاً، عین معناده) ـ احادیث. ارجوفه (یالان سوز) ـ اراجیف.

۲۶۹ . (فعلل، فعلل، فعلل، فعلله وزنلرنده اولان مفردلر (فعالل) وزننده جمعلنیر : (فعلل) ـ جوهر (الماسه دائر اولان شیلر) ـ جواهر. عسکر ـ عساکر . دفتر ـ دفاتر . کوکب. کواکب . فرسخ (اوچ میللك مسافه) ـ فراسخ . ثعلب (تیلکی) ـ ثعالب . جدول ـ جداول. فعلل ـ درهم ـ دراهم. سنور (کدی) سنانیر. فعلل ـ عنصر (اصل) عناصر . لؤلؤ (اینجی ، در) ـ لآلی. قنفذ (کیرپی)ـ قنافذ. طحلب (یوصون) ـ طحالب (فعلله)ـ قنطره (کوپری) ـ قناطر . حنجره (بوغاز ، حلقوم) ـ حناجر .

۲۷۰ . (فعلی) و (فعلا) وزننده اولان مفردلر (فعالی) وزننده جمعلنیر : دعوی ـ دعاوی . صحرا (اووه) ـ صحاری . فتوی

(بر مسئلەنك جواب شرعیسی) فتاوی . فحوی (سوزك معناسی) ـ فحاوی ، فیفا (صوسز چول ، بیابان) ـ فیافی . (فَعْلان) وزننده اولانلرده (فَعالی) وزننده جمعلنیر : سکران (سرخوش) ـ سکاری ، ندمان (نادم وپریشان اولان) ـ ندامی . نصران ـ نصاری . بو وزنده اولان بعض کلمەلرك جمعی (فِعال) وزننده اولور : عطشان (صوسز) ـ عطاش . جوعان (آج) ـ جیاع .

۲۷۱ . (فَعْلیل) و (فِعْلیل) وزننده اولانلر (فَعالیل) وزننده جمعلنیر : قندیل ـ قنادیل . صهریج (صو خزینەسی) ـ صهاریج . تلمیذ (شاکرد) ـ تلامیذ (تلامذەده اولور) .

(فِعْلال) وزننده اولانلرده (فَعالیل) وزننده جمعلنیر : قرطاس (کاغد) ـ قراطیس . قنطار ـ قناطیر . سروال (کوملك ، ایچ طونی) ـ سراویل . کرباس (پاموقدن معمول خام بز) ـ کرابیس . (فعلول) وزننده اولانلرده (فَعالیل) وزننده جمعلنیر : عصفور (سرچه قوشی) ـ عصافیر . عنقود (اوزوم صالقمی) ـ عناقید . (فَعلول) وزننده اولانلرده بو وزنده جمعلنیر : تنور (اوجاق) ـ تنانیر . ینبوع (چشمه) ـ ینابیع . (فُعّال) وزننده اولانلرده بو وزنده جمعلنیر : دکان ـ دکاکین . تفاح (الما) ـ تفافیح . عقار (بر نوع کوك اسمی) ـ عقاقیر . خفاش (کیجه قوشی ، یراسه) ـ خفافیش . استاذ (بر فنده ماهر اولان) اساتیذ یاخود اساتذه اولور .

(فُعَّلْ) وزننده اولانلرده بو وزنده یاخود (فَعَالِلْ) وزننده جمعلنیر: سلّم (نردبان) ـ سلالیم یاخود سلالم کبی.

٢٧٢. عربی جمع مکسر اولان برکلمه‌یی ترکجه‌وفارسی قاعده‌ایله‌تکرار جمعلتمك جائز اوله‌ماز، بناءً علیه (مصارفات، لوازمات، دیونات) یرینه (مصارفلر، لوازملر، دیونلر) اولماز. بونك کبی‌ده (تجار)، (طلبه) کبی جمع مکسر اولان کلمه‌لری فارسی قاعده‌ایله جمعلتوب (تجاران، طلبکان) صورتنده جمعلتمك فاحش یاکلشدر. بناءً علیه (تجاران معتبران) ترکیب وصفیسی یاکلش اولوب یرینه (تجارمعتبره) یازملی. فقط جمع مکسر اولان اسملر برقاچ فاعله مضاف اولدقده ترکجه قاعده‌ایله جمعلنیر: مثلا؛ (فلان وفلان افندیلرك مصارفلری چوقدر) دینیلیر، چونکه هربرافندینك آیریجه مصارفی اوله‌بیلیر.

٢٧٣. بعض جمع مکسرلر واردرکه لسان عثمانیده مفرد کبی قوللانیله بیلیر: مثلا؛ اولاد (ولد)ك، طلبه (شاکردلر) (طالب)ك، (اعضا) (عضو)ك جمعی ایسه‌ده زیرده‌کی مثاللردن آکلاشیله‌جغی جهتله مفرد معناسنی‌ده افاده‌ایتدکلری میدانده‌در. (آ اولادم سوزلریمی دیکله‌یه‌جك اولورسه‌ك سنی برقات دها سوه‌جکم شبهه‌سزدر). (برادر زاده‌م دها طلبه‌در). (پدرم.. مجلسنده اعضادر). بو جمله‌ده (اعضا) اجزای بدندن اولمیوب بر رئیسك تحت امرنده بولنان ذات دیمکدر. فقط (ولد) مفرد مقامنده ترکیبده وبرده فلانك اوغلی فلان دیمك ایجاب ایتدیکنده غیر مسلم اولانلر ایچون قوللانیلیر: مثلا؛ ولد معنوی (جان اولادی)، ولد مستعار (جان اولادی). آغوب ولد بدروس کبی. برده (ولد)

يالكز اركك اولاده اطلاق اولنور؛ (اولاد) ايسه هم اركك وهم قيزه دينيله‌بيلير.

(اولاد) مفرد مقامنده استعمال اولندقده جمعی (لر) ايله اولور: مثلا ؛ اولادلرم ! علمده ترقی ايتمك ايچون دائما چالشمق اقتضا ايدر. فقط (طلبه ، اعضا) كلمه‌لری جمع مقامنده قوللانلدقده ترجمه‌قاعده‌ايله اصلا جمعلنه‌مز؛ بناءً عليه (مكتب طلبه‌لرندن، مجلس اعضالرندن) ديمك كلياً ياكلش اولوب (٠٠ مكتب طلبه‌سندن، ٠٠ مجلس اعضاسندن) ديملی.

﴿ جمع الجمع ﴾

٢٧٤. عربی بعض جمع مكسرلر بر دها يا جمع مؤنث سالم ويا جمع مكسر اولور ونهايتسز معناسنی ويرر. ايشته بو جمعه جمع‌الجمع ديرلر. مثلا، دين ـ ديون ، ديونات (نهايتسز بورج) حرف ـ حروف ، حروفات. لازمه ـ لوازم ، لوازمات. شرط ـ شروط ، شرائط (نهايتسز شرط). خصلت (خوی) ـ خصال ، خصائل. يد (ال) ـ ايدی ، ايادی. اسم ـ اسماء، اسامی.

فصل سابع

﴿ اجنبی كلمه‌لر حقنده ﴾

٢٧٥. لسان عثمانيده عربی وفارسی كلمه‌لردن ماعدا السنۀ اجنبيه‌دن آلنان كلمه‌لرده واردر : مثلا ؛ تلغراف، قوميسيون ، پروتستو، ژورنال، واپور، پوليس كبی.

٢٧٦- كلمات اجنبيه كيدركجه لسان عثمانيده چوغالمقده در، بناءً عليه آنلر حقنده بعض قواعد يازمق فائده‌دن خالى دكلدر. اولا ؛ اجنبى كلمه‌لرى مطلقا تركجه قاعده ايله جمع ياپوب فارسى وعربى قاعده اوزره جمعلتمه‌ملى : مثلا ؛ تلغرافلر ، قوميسيونلر ، پوليسلر ديملى؛ تلغرافات ، قوميسيونات ، پوليسان، ياخود پوليسين ديمه‌ملى .

كلمات اجنبيه حقنده بعض قواعد صرفيه كالدكجه يازيله‌جقدر.

لسان عثمانيده بوكرنكى كون استعمال اولنان اجنبى كلمه‌لردن برقسمنى بوراجقده درج ايتمكى مناسب كوردك . آبلوقه (ايتاليانجه) ، آبونه

تمرين — ٣١

زيرده‌كى نظمى نثره تحويل ايتملى؛ عربى كلمه‌لردن هانكيلرى جمع مؤنث سالم وهانكيلرى جمع مكسر ياپيلير سه ياز‌ملى .

چيچك

بحر خفيف ـ وزنى : فعلاتن (فاعلاتن) مفاعلن فعلن

يكى آچمش شكوفهٔ رعنا ... ناز ايله كاه اهتزاز ايلر،
نصل ايتمز زمانه استغنا ؟ ... حسن ايله آفتابه ناز ايلر.
صانكه بر لمعهٔ (١) لطافتدر ، ... جذبهٔ (٤) حسننه اولوب حيران
ياكه بر موجهٔ (٢) طراوتدر! ... عاشقانه سرود (٥) ايدر مرغان.
لمعه اماكه رنك رنك بها ، ... بوس ايدوب دستنى نسيم (٦) سحر،
موجه اماكه خنده خند صفا . ... نفحهٔ (٧) لطفنى توقع (٨) ايدر.
اوقنور جبهه‌سنده (٣) قدرت حق ،
كورينور سينه‌سنده نور شفق .

م ٠١

(١) لمعه ـ مرعتله پارلامه. (٢) موجه ـ طالغه. (٣) جبهه ـ آلن. (٤) جذبه ـ روحك هيجانه كلسى . (٥) سرود ـ ايرلامه، تغنى. (٦) نسيم ـ كوزل ولطيف اسن روزكار. (٧) نفحه ـ كوزل قوقو. (٨) توقع ـ اومه.

(فرانسزجه) ، آپارتمان (فرانسزجه) ، آتاشه (فرانسزجه ـ سفارت معيتنده اولان) . آتاشه ميليتر (فرانسزجه ـ سفارت عسكرى مأمورى) . آتاشه ناوال (فرانسزجه ـ سفارت بحرى مأمورى) . آجنته (ايتاليانجه) ، آجيو (ايتاليانجه ـ آقچه فرقنك معاملات صرافيه‌سى) . آختاپوت (رومجه ـ برجنس دكز حيوانى ، برنوع چبان) . آراروت (انكليزجه) . آرشيدوق (فرانسزجه) . آرمه (فرانسزجه) ، آزوت (فرانسزجه) . آفوروز (رومجه) ، آقاده‌ميا (رومجه) . آقتور (فرانسزجه ـ تياترو اويونجيسى) . آقتريس (آقتورك مؤنثى) . آقورده (ايتاليانجه) . آلاباندە (ايتاليانجه) . آلارغه (ايتاليانجه ـ آچيق دكز) . آلبوم (لاتينجه) . آلستە (ايتاليانجه) . آميرال (فرانسزجه) . آنافور (رومجه) . آنونيم (رومجه) . آووقات (فرانسزجه) . استمبوط . اسقونطو (فرانسزجه) . اوپرا (ايتاليانجه) . انتره‌صو (ايتاليانجه) . اونيفورمه ، بارومترو ، بارون ، بالو ، باندو ، بانديره ، بانقه ، بانقنوت ، بانكر ، پساپورط ، پروغرام ، پطريق ، پياسه ، پوليس ، پوليچه ، تراموای ، توالت ، تياترو ، تونل ، درام ، دوق ، دوشس ، دوقتور ، دولار ، ديپلوما (شهادتنامه) ، راپورتو ـ راپور ، ديركتور ، ژورنال ، ژوژ ، سانتيم ، شارلاتان ، شمندوفر ، غارصون ، غازينو ، فرانق ، قارت . دوويزيت ، قابينه ، قوميسر ، قوميسيون ، قارناوال (اتكسيمى) . قره‌دى ، قوپيه ، قونغره ، قونسولوس ، قونسر ، قوردون ، قومپانيه كبى .

آتيده‌كيلره مترادفلر بوللى و آنلرى جمله‌لر آره‌سنده قوللانغلى

يكى . آچق . شكوفه . لطافت . جبهه . قدرت حق . سينه . آفتاب . مرغان . توقع .

آتيده‌كيلره متقابللر بوللى و آنلرى جمله‌لر آره‌سنده قوللانغلى

يكى . آچق . نور . دست . حسن .

﴿ عربی جمع مکسر حقنده معلومات متممه ﴾

٢٧٧. عربی اسملرك جمع مكسرنده درت یازیدن زیاده‌سی حذف اولنور: مثلا؛ سفرجل (آیوا) ـ سفارج . عنکبوت (اوروجك) ـ عناکب . عندلیب (بلبل) ـ عنادل کبی . بعض مفردلری بشقه اسملر واردرکه جمعلری هپ بر اولور: مثلا ؛ بلبل ـ بلابل . بلبله (احزیکلی صو قابی) ـ بلابل . بلبله (کدر) ـ بلابل . عظم (کمیك) ـ عظام . عظیم (بیوك) ـ عظام . رجل (ارکك) ـ رجال . راجل (یایا ، پیاده) رجال کبی .

بعض عربی بر مفردك جمعی بسبتون بشقه کلمه اولور : مثلا ؛ امرأة (قادین) جمعی (نسا ، نسوان ، نسوة) اولور .

فصل ثامن

﴿ عثمانلیجه‌ده احوال اسم ﴾

٢٧٨. لسان عثمانیده کلمه‌لرك کلام یاخود جمله‌ده نهایتلرینه بعض اداتلر علاوه‌سیله آلدقلری شکله احوال اسم دینیر که یدی‌در : مجرد ، مفعول به ، مفعول الیه مفعول عنه ، مفعول معه ، مفعول فیه ، مضاف الیه .

٢٧٩. احوال اسمدن برنجیسی مجرددر . مفرد و جمع اولان کلمه‌لرك آخرنده بر ادات بولنمیوب حاللری اوزره قاله‌جق اولور ایسه مجرد اولور : مثلا ؛ درس ، او ، مکتب ، کاغد ـ درسلر ، اولر ، مکتبلر ، کاغدلر کبی .

مجردلر جمله‌ده یا مبتدا یا فاعل و یا نائب فاعل اولور . (هوا
کوزلدر) جمله‌سنده (هوا) مبتدا ، (بابام کلدی) جمله‌سنده (بابام)
فاعلدر . (جام قیرلدی) جمله‌سنده‌ده (جام) نائب فاعلدر ؛ زیرا قیرلدی
مجهول فعلدر .

لسان عثمانیده فارسی ، عربی واجنبی کلمه‌لرکده احوال اسمی طبق
ترکجه کلمه‌لر کبی اولور .

٢٨٠ . احوال اسمدن ایکنجیسی مفعول‌به اولوب ایکی‌در : بری
نکره یاخود غیرمعرف ودیکری معرف‌در . نکره اولان مفعول‌به کلمه‌لرك
مجرد حالی‌در : مثلا ؛ (بوکون کتابجیدن برکتاب آلدم) کلامنده
(کتاب) مفعول‌به نکره‌در . معرف اولان مفعول‌به ایسه مفرد وجمع
کلمه‌لرك آخرینه ماقبلی اسره‌لی بر (ی) اداتنك علاوه‌سیله یاپیلیر :
مثلا ؛ آغاجی ، آغاجلری ، طاشی ، طاشلری ، کتابی ، کتابلری ،
کللی ، کللری ، واپوری ، واپورلری .

(کتابلری ، دفترلری آلدم ومکتبه کیتدم) کلامنده (کتابلری ،
دفترلری) مفعول به معرف‌در . بر جمله‌ده مجرد اولان کلمه مبدا ،
فاعل ونائب فاعل اسمنی آلدیغی کبی مفعول به ده مفعول به صریح
یاخود یالکز مفعول صریح تسمیه اولنور . ایشته یوقاریده‌کی (کتابلری ،
دفترلری) کلمه‌لری مفعول به اولوب جمله‌نك فعلی اولان (آلدم)
فعلنكده مفعول به صریحی ویاخود مفعول صریحی در . بیلملی که
یالکز متعدی فعللر مفعول به صریح آلیر . مفعول به اداتی اولان
(ی) نظمده ضرورت وزن ایچون حذف اولنه‌بیلیر . ادبیات عتیقه‌ده
نثرده‌ده حذف اولنوردی ؛ فقط بو کون بو صورت نثر ایچون کلیاً

متروكدر . نثره مثال : (بندۀ درمخریده‌لرینی الی آخر العمر منتدار بیوردیكز) دینیله‌جك یرده اسكیدن (بندۀ درمخریده‌لرین) دینیله‌بیلیر ایدی. نظمه مثال : زانولرین ایلمش نهاده
تسهیل رضاع ایچون زمینه [معلم ناجی افندی]

برنجی مصراعده‌كی (زانولرین) زانولرینی مقامنده‌در .

۲۸۱ . احوال اسمدن اوچنجیسی مفعول الیه اولوب مفرد وجمع كلمه‌لرك آخرینه ماقبلی اوستونلو (ه) اداتنك علاوه‌سیله یاپیلیر : مثلا : آغاجه ، آغاجلره ، طاشه ، طاشلره ، كتابه ، كتابلره ، كله ، كللره ، واپوره ، واپورلره . مفعول بهدن ماعدا مفعوللر مفعول به غیر صریح یاخود مفعول غیر صریح اسمنی آلیر؛ بناءً علیه (مكتبه كیتدم) جمله‌سنده مفعول الیه اولان (مكتبه) كلمه‌سی (كیتدم) فعلنك مفعول غیر صریحی‌در .

۲۸۲ . احوال اسمدن دردنجیسی مفعول عنه اولوب مفرد وجمع كلمه‌لرك آخرینه (دن) اداتنك علاوه‌سیله یاپیلیر : مثلا ؛ آغاجدن ، آغاجلردن ، اودن ، اولردن ، كتابدن ، كتابلردن ، كلدن ، كللردن ، واپوردن ، واپورلردن . (دن) اداتی (دان) ده اوقونه‌جق اولورسه ینه (دن) صورتنده یازیلیر .

---

۳۱ — تمرین

زیرده‌كی تمرینده بولنان كلمه‌لرك احوال اسمدن نه اولدیغی، بوللی وقوس ایچنده اولان عربی مفردلری جمع وعربی جمعلری‌ده مفرد یاپملی

طاغ

دنیانك هر یری كوزلدر، (طبیعتك) هر لوحه‌سی بشسقه درلو لطافت عرض ایدر؛ فقط بنجه طاغدن كوزل، طاغدن جاذبه‌لی بر شی اوله‌ماز ! اووه ،

۲۸۳ . احوال اسمدن بشنجیسی مفعول معه اولوب مفرد وجمع کلمه‌لرك آخرینه (ایله) وبعضاً ده مخففی اولان (له) اداتنك علاوه‌سیله یاپیلیر : مثلا ، صو ایله ، کللر ایله ، آرزو ایله ، طاشلر ایله .

۲۸٤ . (ایله) نك (له) صورتنده تخفیف اولنه‌بیلمسی لاحق اوله‌جغی کلمه‌نك صوك حرفنه دقت ایتمکه متوقفدر . اکر کلمه‌نك صوك حرفی (ی) دن ماعدا حروف املادن ، یاخود (ی) دن ماعدا حروف مددن بری و (ه) رسمیه اولورسه (ایله) تخفیف اولنمیوب اصلی اوزره قوللانیلیر : مثلا ؛ (بویا ایله ، صو ایله ، سله ایله ـ آرزو ایله ، صفا ایله ، سرمایه ایله) صورتنده یازیلوب (بویاله ، صوله ، سله‌له ـ آرزوله ، صفاله ، سرمایه‌له) صورتنده اصلا یازیله‌مز . اکر کلمه‌نك صوك حرفی حروف املادن ویاخود حروف مددن (ی) اولورسه (ایله) اداتی ایکی صورتله‌ده قوللانیلیر . فقط ترکجه ضمیر اضافی مفرد وجمع غائب ایله مضاف اداتی اولان (ی) یا (سی) و (لری) اداتلرندن صکره مفعول معه اداتی الحاق ایدلمك آرزو اولندقده (له) صورتنك استعمالی اولی کورولور : مثلا ؛ کدی ایله یاخود کدیله . دستی ایله یاخود دستیله . (قلمی ایله ، قلملری ایله . حقه‌سی ایله ، حقه‌لری ایله . کتابی ایله ، کتابلری ایله) دینیله‌بیلیرسه‌ده (قلمیله ، قلملریله . حقه‌سیله ، حقه‌لریله . کتابیله ،

او (نظر) ك تماشاسندن عاجز قالدیغی فسحتکدهٔ صافیت نمون ؛ اورمان ، او هر طالغه‌یی بر بشقه (نور) اخضرك میل اعتلاسندن پیدا اولمش دریا ، دره ، او آب آهسته رواندهٔ کی چاغلدی آنجق خواب نوشین محبته طالمش بر کنجك تنفسی قدر طویوله‌بیلن آرامکاه طبیعت ؛ الحاصل دریا ، او مبدأدن منتهایه جوش ایدن (فکر) انسانیت کبی کاه خاموشانه ، کاه بلندانه فریادلر ایده‌رك ، قوتاندکجه

کتابلریله) یازلمق اولیدر ؛ زیرا بو کلمه‌لرك آخرنده بولنان (ی) لر ضمیر اضافیدر . (فیضی افندینك کتابیله درسمی اوکرندم) جمله‌سنده (کتابی) کلمه‌سنك صوکنده‌کی (ی) مضاف اداتی اولان (ی) در .

(ایله) برده (یله) شکلنده تخفیف اولنه‌بیلیر . فقط بو صورت (ایله)نك لاحق اوله‌جغی کلمه‌نك صوك هجاسنده‌کی حرکه‌نك اوستون اولمسنه متوقفدر . بو استعمال یالکز نظمه مخصوصدر : مثلا ؛ (یارب نه مطیه‌یله کزر قالب عالم) مصراعنده کورلدیکی کبی .

۲۸۵ . احوال اسمدن آلتنجیسی مفعول فیه اولوب مفرد وجمع اولان کلمه‌لرك آخرینه (ده) اداتنك علاوه‌سیله یاپیلیر وزمان ویا مکان بیان ایدر : مثلا ؛ (هفته‌ده اون بش صحیفه ترجمه یازی یازارم) جمله‌سنده (هفته‌ده) زمان بیان ایدییور . مکتبده بو کون اوچ درس آلدم) جمله‌سنده (مکتبده) مکان بیان ایدییور . زمان کوسترن مفعول فیهلردن بعضاً (ده) اداتی بوزولور : مثلا ؛ (بو کون چوق چالشدم ، بو سنه چوق درسم وار ، بو هفته هوا کوزل ایدی ، کچن سنه درسه چوق چالشدم) جمله‌لرنده (بو کونده ، بو سنه‌ده ، بوهفته‌ده ، کچن سنه‌ده) اولمامش ، (ده) حذف اولنمشدر .

۲۸٦ . (کی) ضمیر وصفیسیله نهایتلنن کلمه‌یه (ده) الحاق اولندقده

آسمانه یتشمکه ؛ عاجز قالدقجه بر قیا اویوغنه التجا ایتمکه چالشه‌رق حیاتنده یوروین (عالم) (غرابت) نما بیله طاغدن کوزل دکلدر . چونکه طاغده بو کوزللکلرك ، بو بیوکلکلرك هپسی بولنور : اوزرینه چیقیلنجه دره‌لر ، اورمانلر ، اووالر هپسی بردن (نظر) (حکمتـه) عرض جمال ایدر . طاغ دنیایی ؛ بلکه قدرت مولایی (انسانلره) تماشا ایتدیرمك ایچون قورلمش بر رصدخانهٔ طبیعتدر .

(کی) لفظنك یاسی نونه دونر : مثلا ؛ اوتەکی ـ اوتەکندە . بریکی ـ بریکندە . بنمکی ـ بنمکندە . سنککندە کبی .

٢٨٧. احوال اسمدن یدنجیسی مضاف‌الیه اولوب مفرد وجمع کلمەلرك آخرینه صاغر کاف علاوەسیله یاپیلیر: مثلا ؛ او ـ اوك ، اولر ـ اولرك ، کتاب ـ کتابك ، کتابلر ـ کتابلرك .

مضاف‌الیه اداتی اولان (ك) یرینه (ن) یازمق بیوك یاکلشدر.

٢٨٨. فارسیده مضاف‌الیه ، مفعول‌الیه و مفعول‌به اداتی اولان (را) لسان عثمانیده هیچ قوللانلمز ایسەده (قضارا) تعبیری قوللانیلیرکه بوده (تصادفی اولەرق) معناسندەدر . مفعول‌عنه ، مفعول‌معه ومفعول‌فیه اداتلری حقنده ادوات بحثنده معلومات ویریلەجکدر.

٢٨٩. لسان عربینك احوال ثانی یاخود دها طوغروسی اعرابی لسان عثمانیده هیچ قوللانلماز .

٢٩٠. مفرد مجرد اولان بر اسمك آخرنده حروف املادن (ا ، و ، ە ، ی) ، حروف مددن (ا ، و ، ی) وحروف رسمیەدن (ە ، ی) حرفلرندن بری بولنەجق اولورسه مفعول‌به ومفعول‌الیه اداتلرندن اول بر (ی) و مضاف‌الیه اداتندن اولده بر (ن) زیاده اولنور : مثلا ؛

طاغ دنیایه صیغەمیوب‌ده آسمانه طوغرو فرلایان لطائف خاکدانیدن وجود بولمش بر تجلیکاه قدرتدر. مهابت قدسیەسنی (توصیف) ایچون طاغه بدایع منورۀ الهیەنك (مبدأ) انتشاری دینلسه مبالغه ایدلمش اولماز. (شاعر) ك چالشوب چالشوب‌ده تصویرندن عاجز قالدیغی محاسن علویه جنتدن آیرلمش ، آسمانك انواریله امتزاج ایتمش‌ده آغوشنه آتلمش دیەك طاغك (لطافت) (روح) پرورانەسنی (تعریف) ایچون چوق دکلدر. (مابعدی وار)

مجرد الما،	مفعول‌به المایی،	مفعول‌الیه المایه،	مضاف‌الیه المانك
» قپو	» قپویی	» قپویه	» قپونك
» باغچه	» باغچه‌یی	» باغچه‌یه	» باغچه‌نك
» کدی	» کدی‌یی	» کدی‌یه	» کدینك

٢٩١. (ی) ایله نهایتلنن اسملرك مفعول‌به ومفعول‌الیهلرنده اداتلر منفصل یازلملیدر: مثلا؛ افندی ـ افندی‌یی، افندی‌یه، دستی ـ دستی‌یی، دستی‌یه، کدی ـ کدی‌یی، کدی‌یه کبی.

٢٩٢. (صو) اسمی هرنه قدر حروف املادن (و) ایله نهایتلنمش ایسه‌ده مضاف‌الیهی شاذ اوله‌رق (صونك) اوله‌جق یرده (صویك) اولور یعنی مفعول‌به ومفعول‌الیهی کبی اولور.

٢٩٣. شاید اسمك آخرنده بولنان (و، ه، ی) حروف املادن حروف مددن ورسمیه‌دن اولمیوب حروف اصلیه‌دن اولورسه مفعول‌به، مفعول‌الیه ومضاف‌الیهنده هیچ برتبدل وقوعبولمز: مثلا؛ او ـ اوی، اوه، اوك. قاو، قاوی، قاوه، قاوك. ماه (آی) ـ ماهی، ماهه، ماهك. آی ـ آیی، آیه، آیك اولور.

٢٩٤. بردن زیاده هجالی اولان و(ق) ویا (ك) ایله نهایتلنن ترکجه اسملرك صوك حرفی حرکه‌لندکده (ق) (غ) ه و (ك) ایسه کاف یائی‌یه دونر. بوکبی اسملرك صوك حرفی مفعول‌به، مفعول‌الیه ومضاف‌الیهده حرکه‌لنیر: مثلا؛ بالق — بالغی، بالغه، بالغك. قاشیق — قاشیغی، قاشیغه، قاشیغك. اوردك — اوردکی، اوردکه، اوردکك. دودوك — دودوکی، دودوکه، دودوکك.

٢٩٥. فارسی، عربی واجنبی اسملر بوقاعده‌یه تابع دکلدر: مثلا؛

زقاق — زقاقی، زقاقه، زقاقك. صندوق — صندوقی، صندوقه، صندوقك. حریق — حریقی، حریقه، حریقك اولمق ایجاب ایدر؛ زیرا بو کلمه‌لر عربیدر. مع مافیه (زقاق، صندوق) کلمه‌لری ترکجه‌ظن اولنوب ده (زقاغی، زقاغه، زقاغك. صندوغی، صندوغه، صندوغك) صورتنده یازلمش والآن ده یازلمقده ایسه‌ده طوغروسی شق اولدر. (ادراك) عربی اولدیغندن ادراکی، ادراکه، ادراکك اولور.

مردمك (ببك) فارسی اولدیغندن مردمکی، مردمکه، مردمکك اولور. (پطریق) اجنبی اسم اولدیغندن پطریقی، پطریقه، پطریقك اولور.

فقط اسماء اجنبیه‌دن (فرانق، لاستیك) اسملری مستثنی اوله‌رق (فرانغی، فرانغه، فرانغك)، (لاستیکی، لاستیکه، لاستیکك) اولور یعنی (ق) غینه، (ك) ایسه کاف یائی‌یه دونر.

٢٩٦. برده ترکجه برهجالی اولان و (ق) یاخود (ك) ایله نهایتلنن کلمه‌لرده (ق) غینه، (ك) ایسه کاف یائی‌یه دونمز: مثلا؛ اوق — اوقی، اوقه، اوقك. طوق، طوقی، طوقه، طوقك. کوك — کوکی، کوکه، کوکك. کوشك، کوشکی، کوشکه، کوشکك. کورك — کورکی، کورکه، کورکك. فقط (چوق) برهجالی اولدیغی حالده مستثنی اوله‌رق احوال ثلثه‌ده (ق) غینه دونمش: چوغی، چوغه، چوغك.

٢٩٧. بردن زیاده هجالی اولان و (چ) ایله نهایتلنن ترکجه کلمه‌لرك مفعول به، مفعول الیه و مضاف الیهنده (چ) (ج) ه دونر: مثلا؛ طوپاچ — طوپاجی، طوپاجه، طوپاجك. کیرچ — کیرجی، کیرجه، کیرجك. کرپیچ — کرپیجی، کرپیجه، کرپیجك. برهجالیلرده (چ)

جیمه دونمز : مثلا ؛ اوچ — اوچی ، اوچه، اوچلك . صوج — صوچی، صوچه، صوچلك .

فصل تاسع

﴿ لسان عثمانیده ترکیب اضافی ـ اضافت ترکیه ﴾

۲۹۸. برینك ویا برشیئك بشقه‌برینه ویابرشیئه عائد، منسوب و یا برینك ویاخود برشیئك نه‌اولدیغنی کوسترمك ایچون براسمك دیکربر اسمه‌ربط اولنمسنه اضافت یاخود ترکیب اضافی، ایکی‌اسمدن برینه‌مضاف الیه ، دیکرینه‌ده مضاف دینیر : مثلا ؛ (آغاجك‌دالی ، ویشنه‌آغاجی) ترکیب اضافیدر ؛ زیرا برنجی مثالده (دال) ك (آغاج) ه منسوب اولدیغی وایکنجی مثالده ایسه (آغاج) ك نه‌آغاجی ایدوکی آکلاشلمق اوزره ایکی اسم یکدیکرینه ربط اولنمش . برنجی مثالده (آغاجك) مضاف‌الیه، (دالی) مضاف ، ایکنجی مثالده (ویشنه) مضاف الیه (آغاجی) مضافدر .

---

۳۲ — تمرین

۳۱ نجی تمرینده‌کی تطبیقاتك دوامی.

طاغ (مابعد)

هله عاویتنسه کرهٔ (ارضك) بر کوشه‌سی مظهر کوریله‌میور. (سما) ایله مناسباتی واردر. بلوطلرك قوینته کیرر. (شمس) قمری زهره‌یی درآغوش ایدر. استانبولدن طیشاری چیقمیانلر جبالك کوزللکنی لایقیله بیلمزلر. واقعا شهریمزك همان هر (طرفی) طاغدر، حتی چاملیجه کبی دنیاده یك آز بولنور بر (جبل) بهشت‌نمونه‌ده مالکز.

٢٩٩ • لسان عثمانیده ترکجه قاعده ایله ترکیب اضافی استعمال اولندیغی کبی اسلوب فارسی اوزره یاپلمش ترکیب اضافیلر پك چوق ، اسلوب عربی اوزره یاپیلان ترکیب اضافیلرده اولدقجه قوللانیلیر . بونلردن صره‌لرنده بحث اولنه‌جقدر .

٣٠٠ • ترکیب اضافی اوچ درلودر : اضافت لامیه ، اضافت بیانیه واضافت تشبیهیه. اضافت لامیه تملك واختصاص یاخود نسبت کوستریر. ترکجه قاعده ایله اضافت لامیه یاپمق ایچون مضاف الیه اوله‌جق اسمك آخرینه صاغر کاف (ڭ) ویریلوب مضافدن اول و مضاف اوله‌جق اسمك آخرینه‌ده (ی) ویریلوب مضاف الیهدن صکره قونیله‌رق یاپیلیر : مثلا ؛ (معلمك کتابی ، احمدك قلمی ، اوك آناختاری ، مکتبك معلمی) برنجی ایکی مثالدن معلمك کتابه ، احمدك قلمه تملك ایتدکلری ، ایکنجی ایکی مثالدن‌ده آناختارك اوه ، معلمك مکتبه نسبت ایدلدیکی آکلاشلدیغندن اضافت لامیه در .

٣٠١ • ترکجه اسلوب اوزره یاپیله‌جق ترکیب اضافیلرك هرایکی اسمی ترکجه اوله‌بیله‌جکی کبی فارسی ، عربی واجنبی‌ده اوله‌بیلیر .

٣٠٢ • اضافت لامیه‌ده مضاف الیهك اداتی اولان (ڭ) برقاچ حالده حذف اولنور: اولا ؛ مضاف الیه مبهم یاخود غیرمعرف اولورسه :

مراقلیسی اولدیغ ایچون دکل؛ لمصلحة (مملکتمز) ده بر خیلی سیاحت ایدنلرذنم؛ آناطولینك چوق یرینی کوردم . ایشته بنی طاغلرك مفتونی ایدن بو سیاحتلرمدر. آناطولیده‌» او فردوس خاکدانی اطلاقنه سزاوار اولان (قطعهٔ) لطیفه‌ده نه قدر کوزل ، نه قدر مهیب؛ نه قدر علوی طاغلر واردر! آناطولیده ... شهرنده اقامت ایتدیکم صره‌ده ایدی‌که شهره ایکی کون (مسافه) سی اولان بر (قریه) یه کیتمك لازم کلدی. غایت موافق بر (رفیق) ایله

ثلا؛ (مکتب مدیری، او قپوسی) دینلدیکی وقت مدیرك هانکی مکتب
دیری، قپونك هانکی اوقپوسی اولدیغی معلوم دکلدر، آنك ایچون
مکتبك مدیری، اوك قپوسی) دینلمه‌مش. ثانیاً ؛ مضاف الیه ایله مضاف
رایکیسی برلکده علم یاخود اسم خاص اولورسه : مثلا ؛ قیزقله‌سی،
چوبان چشمه‌سی، بوغازایچی، فنار باغچه‌سی. بومثاللر براسمی‌در.
لثاً ؛ مضاف الیه اسم خاص ویابر صنف اسمی اولورسه : مثلا ؛ (کوچك
املیجه صویی، محله بکجیسی) مثاللرینك برنجیسنده مضاف الیه اولان
کوچك چاملیجه) اسم خاص، ایکنجیسنده (محله) بر صنف اسمی
لدیغندن ادات مضاف الیه حذف اولنمشدر.

٣٠٣. مضاف الیـه ایله مضاف اوله‌جق اسملرك آخرنده حروف
لادن، حروف مددن وحروف رسمیـه‌دن یاخـود غیر ملفوظه‌دن
ی بولنه‌جق اولورسه أدات مضاف الیه اولان (ڭ)دن اول بر (ن)
دات مضاف اولان (ی)دن اول بر (س) زیاده اولنور: مثلا؛ المانك
قه‌سی، باغچه‌نك قپوسی، کدینك پنجه‌سی کبی. فقط (صونك اعلاسی)
له‌جق یرده مستثنی اوله‌رق (صویك اعلاسی) اولور. احوال اسمده‌کی
لات اسلوب ترکی اوزره یاپیلان ترکیب اضافیده دخی واردر.

. یوله چیقدم. بهار هنوز کلمش ایدی. (حرکتمز) دن بر (ساعت) صکره
په‌یه چیقمغه باشلادق. او بیتدی؛ دها یوکسـك بر تپه کوروندی. آکاده
دق. بر اوچنجیسی ظهور ایتدی. حاصلی بوبله‌جه یدی سکز تپه آشـدقدن
ره عالی، (فکر) قدر عالی بر جبل سما (هیکل) عرض وجود ایتـدی؛
طرماغمه باشلادق. تمام درت ساعت چیقدق. وجودیمزه نهایت (درجه)ده
غونلق عارض اولمشدی. مع‌مافیه طاغك تپه‌سنه‌واصل اولنجه بن یورغونلغمی
یورغونلق نره‌ده قالیر موجودیتمی (حس) ایده‌میه‌جك قدر مستغرق
ت اولدم: آمان یاربی او نه (منظره) ایدی. (مابعدی وار)

٣٠٤ ۰ ترکجه اضافت لامیه‌نك ایکیدن زیاده‌سنی یان یانه قوللانمامليدر؛ زيرا سوزده‌کی فصاحتی ‌، انتظامی بوزار : مثلا ؛ (اویمزك قپوسنك کلیدینك آناختارینك اوجی) دینلدکده درت اضافت بر آره‌یه کلمش اولورکه هیچ مقبول دکلدر . بویله ایکیدن زیاده اضافت لامیه‌نك بر آره‌یه کلمه‌سنه تتابع اضافات دیرلر .

٣٠٥ ۰ برشیئك نوعنی واصلنی یعنی نه‌دن یاپلمش اولدیغنی بیلدیرن اضافته اضافت بیانیه دیرلر . اضافت بیانیه‌ده مضاف الیهه مبدل منه ومضافه‌ده بدل دینیر . ترکجه اضافت بیانیه‌ده مبدل منه هروقت اول، بدل ایسه صکره کلیر : مثلا ؛ کل آغاجی ‌، آصمه‌دالی . آلتون طاس ‌، کموش دستی ‌، ایپك مندیل . بومثاللرده (کل ‌، آصمه ‌، آلتون ‌، کموش ‌، ایپك) اسملری مبدل منه (آغاجی ‌، دالی ‌، طاسی ‌، دستی ‌، مندیل) اسملری‌ده بدل‌در . برنجی ایکی مثالده (آغاجك ‌، دالك) نه‌نوع آغاج اولدیغنی ‌، ایکنجی اوچ مثالده‌ده (طاسك ‌، دستینك ‌، مندیلك) نه‌دن یاپلمش بولندیغنی آکلاشلدیغندن اضافت بیانیه‌در .

٣٠٦ ۰ اضافت بیانیه‌ده نوع بیان اولندقده مبدل منهده (ڭ) هیچ بولنه‌مز : مثلا ، (آرمود آغاجی ، قوبون سودی) اضافت بیانیه‌لرنده (آغاجك ، سودك) نوعی بیان اولندیغندن (آرمود ، قویون) اسملرینك صوکنده (ڭ) بولنمامقده‌در .

اکر اضافت بیانیه‌ده اصل بیان اولنورسه اضافت بیانیه‌یی تشکیل ایدن هر ایکی اسمك صوکنده ادات بولنه‌مز : مثلا ، (تیمور یول ، آلتون یوزك ، باقر تپسی) مثاللرنده (یول ، یوزك ، تپسی) نك

اصلی یعنی نه‌دن یاپلمش اولدیغی بیان اولنلدیغندن بدلك صوکنده (ی) ده بولنمامقده‌در.

﴿ اضافت تشبیهیه ﴾

۳۰۷. اضافت بیانیه نوعندن اولان ومضاف مضاف‌الیهه ومضاف الیه‌ده مضافه بکزه‌ین ترکیب اضافی‌یه اضافت تشبیهیه دینیرکه کندیسنه بر شی بکزه‌دیلنه مشبه‌به، کندیسی بر شیئه بکزه‌ینه مشبه اسمی ویریلیر: مثلا، علم دریاسی، لیمون شکری، اکمك آیواسی، معرفت کونشی، عاطفت دریاسی که (دریا کبی علم، لیمون کبی شکر، اکمك کبی آیوا) دیمکدر.

۳۰۸. اضافت تشبیهیه ایکی صورتله اولور: اولا، مضاف الیه مضافه تشبیه ایدیلیر: مثلا، (علم دریاسی، معرفت کونشی) اضافت تشبیهیه‌لرنده (علم، معرفت) مضاف الیهلری (دریا، کونش) مضافلرینه تشبیه ایدلمشدر. (لیمون شکری، اکمك آیواسی)

---

۳۳ — تمرین

زبوده‌کی تمرینده بولنان ترکیب اضافیلری بولوب نوعلرینی تفریق ایتملی وقوس ایچنده اولان عربی مفرد کلمه‌لری عربی قاعده ایله جمع وجمعلری‌ده مفرد یاپملی. اسملرك احوال اسمدن نه اولدیغنی‌ده سویلملی.

طاغ - (مابعد)

طاغ، هر (طرف) طاغ!... بربرینك قوینـنه کیرمش اولان کوچك کوچك تپه‌لرك (حد) و (حسابی) یوق. همان بولندیغمز طاغ قدر یوکسك بیکلرجه جبال

اضافت تشبیهلرنده (شکر، آیوا) مضافلری (لیمون، اکمك) مضاف الیهلرینه بکزهدلمشدر.

٣٠٨. ترکیب اضافیلرك احوال اسمنده کرك مفرد، کرك جمع (مفعول معه) دن ماعداسنده مضافك آخرنده بولنان (ی) حذف اولنور و یرینه (ن) کلیر: مثلا، مفرد: مجرد- دفترك قابی، مفعول به - دفترك قابنی، مفعول الیه - دفترك قابنه، مضاف الیه- دفترك قابنك، مفعول عنه - دفترك قابندن، مفعول فیه - دفترك قابنده، مفعول معه - دفترك قابیله.

جمع: دفترك قابلری، دفترك قابلرینی، دفترك قابلرینك، دفترك قابلرنده، دفترك قابلریله. ترکیب اضافینك احوال اسمنده دقت اولنهجق بر جهت وارکه اوده شودر، جمع مفعول به، مفعول الیه ومضاف الیهده (ن) دن اول برده (ی) زیاده اولنور.

معالی مشحون کاه (سما) یه کاه دنیایه میل ایدهرك ایکیسندنده آیرلمق ایستمیورمش کبی یوکسله آلچاله بر (سلسله) تشکیل ایتمش. مغربی احاطه ایلیور. شرقده، جنوبده، شمالده ینه بر طاقم طاغلر... کیمنك اورتهسندن بر (ماء) صاف نبعان ایتمش. بیاض بیاض طاشلره چارپهرق اکریله بوکریله (کمال) سرعتله اینیور. آهنکندهکی عظمت جبالك مهابتنه موافق، هر (قطره) سی بر شعله قدر براق، کیمنك اذواق مخیلهدن طوکمش قدر لطیف نیهسی محاسن خاکدانییه انجذاب ایله آسماندن دوشمش بر پارچه کبی غایت آچیق مائی بر رنك ایچنده تابان، بر چوغی ضیالی (شمسك) نفوذ ایدهمیهجکی قدر صیق یاپراقلی، قویو یشیل رنکلی اشجاره مستغرق، نه (رتبه) یوکسلمه او (درجه) مهیب، لطافتی نسبتنده دهشت

﴿ اسلوب فارسی اوزره ترکیب اضافی واسم مرکب ﴾

٣٠٩ . اسلوب فارسی اوزره ترکیب اضافی یاپمق ایچون مضاف اولان اسم هر وقت اول قونیلور، آخری دائما مکسور اوقونور ومضاف الیه اولان اسمده صکره وضع اولنور : مثلا ؛ مدیر دائره (دائره‌نك مدیری)، رنك کل (کل رنکی)، آب زمزم (زمزم صویی)، لب دریا (دکز قییسی)، صاحب خانه (اوك صاحبی)، اطفال مملکت (مملکتك چوجقلری) کبی .

٣١٠ . فارسی اسلوب اوزره یاپیله‌جق ترکیب اضافیده مضافك صوك حرفی (ه) رسمیه ویا (ه) صورتنده (ت) ویاخود (ی) غیر ملفوظه اولدقده کسرهٔ اضافتی اوقومق ایچون بر همزه زیاده ایدیلیر: مثلا ؛ بندهٔ خدا (اللهك قولی)، بندهٔ خواجه (خواجه‌نك قولی)، پردهٔ ناموس (ناموس پرده‌سی)، بوسهٔ مادر (والده‌نك اوپشی)، رحلهٔ تدریس (تدریس رحله‌سی)، دائرهٔ اقتدار (اقتدار دائره‌سی)، سایهٔ عاطفت، والیٔ ولایت (ولایتك والیسی) ساقیٔ جهان (دنیانك ساقیسی)، بانیٔ مکتب وسائره کبی .

٣١١ . اکر مضافك آخرنده‌کی (ه)، (ی) اصلی یاخود لفظی اولورسه همزه کلمز، حالی اوزره قالیر : مثلا ؛ کناه بنده (قولك

انکیز ! بعض طاغلرده دوشه‌جك کبی خاکدانه میل ایتمش. قیالرکه کیمی انوار الهیه‌یه (معروض) بر آینه کبی مجلا، کیمی بر قیش بلوطی قدر مظلم.. (عمقنه) (نظر)ك یتشمکدن عاجز قاله‌جغی اوچوروملرکه کیمنك ایچنه کیجه ظن اولنه‌جق قدر واسع؛ مدید بر کولکه اوزانمش؛ کیمنك (سطح) مائلنه تموجات لطیفه‌سی حسیات قابیه کبی هانکی (شکله) کیرسه، هانکی رنکی کسب ایتسه (منبع) حیاتی

كناهى)، راه استقامت (طوغرولق يولى)، جاه رفعت، كوه مملكت (مملكتك طاغى)، ناى شكر (شكر قامشى). بو تركيب اضافيلرك مضافلرى آخرنده بولنان (ه) و (ى)لر اصلى اولديغندن همزه‌لنمه‌مش.

٣١٢. اكر مضافك آخرنده حروف مددن (ا) و يا (و) بولنه‌جق اولورسه كسرهٔ اضافتى اوقوتمق ايچون بر (ى) زياده اولنور: مثلا؛ خداى جهان (دنيانك صاحبى، الله)، خداى خانه (او صاحبى)، تماشاى طبيعت (طبيعتك تماشاسى)، بالاى ورقه (كاغدك بالاسى)، صفاى دل، غداى روح (روحك غداسى)، بوى سنبل (سنبل قوقوسى)، كيسوى اسب (آتك صاچى)، آرزوى وجدان (وجدان آرزوسى) كبى.

٣١٣. فقط مضافك آخرنده‌كى (و) اصلى ياخود لفظى اولدقده واودن صكره (ى) كلمز: مثلا؛ پرتو ماه (آى ضياسى)، قلمروحكومت (حكومتك اولكه‌سى)، جوّ هوا (هوا بوشلغى).

٣١٤. آخرنده الف ممدوده (اء) بولنان عربى كلمه‌لركه يالكز بولندقلرى زمان همزه‌سز يازيلير؛ مضاف اولدقلرنده همزه‌لرك اعاده‌سى جائزدر: مثلا؛ صفاء جان، صحراء مملكت كبى. فقط همزه‌يى هيچ يوق كبى عد ايدوب كسرهٔ اضافتى اوقوتمق اوزره بر (ى) زياده ايتمك دها شايعدر: مثلا؛ صفاى جان، صحراى مملكت.

اولان مهر (عالم) آرانك ضياسنه مفتونيت دائمه عرض ايلين برچتزاره ياصلامش ... بزم بولنديغمز طاغ ايسه او عالم علويده‌ده بر نمونهٔ علويت اوله‌جق قدر يوكسك. حاصلى هر(جهت)ى كوزل، هرطرفى لطافت دائمى. مهابت، قدسيت، عظمت، دهشت، لطافت انوار ايله، الوان ايله، ظلام ايله جريان ايليوردى. كيجه او طاغك تپه‌سنده‌كى كلبه‌ده بيتوتت ايتدك. اى (صنعتك) بر نبذه‌سنى تماشا

۳۱۵. مضاف اوله‌جق عربی اسم الف مقصوره ایله منتهی اولدقده شیوهٔ لسان فارسی اقتضاسنجه الف مقصوره (ى) کبی اعتبار اولنوب اوزرینه همزه کتیریلیر ایسه‌ده لسان عثمانیده الف مقصوره الفه تبدیل اولنور: مثلا؛ فارسیده معنیٔ سخن (سوزك معناسی) صورتنده اولور ایسه‌ده لسان عثمانیده (معنای سخن) طرزنده استعمال اولنور.

۳۱۶. اسلوب فارسی اوزره اولان اضافتده اوچ درلودر. اضافت لامیه، اضافت بیانیه واضافت تشبیهیه. اضافت لامیه‌یه مثال: مدیر مکتب، رئیس محکمه، اهالیٔ مملکت کبی. اضافت بیانیه‌یه مثال: درخت گل (گل آغاجی)، نگین زر (آلتون یوزوك)، سبوی سیم (گموش دستی). اضافت تشبیهیه‌یه مثال: کعبهٔ دل (گوکل کعبه‌سی)، دریای علم (علم دریاسی)، انوار معارف (معارف نورلری) کبی.

۳۱۷. اسلوب فارسی اوزره اولان ترکیب اضافیده هر ایکی اسم فارسی، عربی ویا بری فارسی دیکری عربی اوللی: مضاف ایله مضاف الیهك فارسی اولمه‌سنه مثال: خانهٔ پدر. لانهٔ مرغ (قوشك یوواسی). مضاف ایله مضاف الیهك عربی اولمه‌سنه مثال: نور معرفت، شعاع شمس، کتاب حکمت کبی. مضافك فارسی مضاف الیهك عربی

ایدنی قدرتنه حیران ایلین خلاق (عظیم) الشان! بکا او کلبه‌یی احسان ایت دیه‌مم؛ چونکه اویله (سما) ایله هم بزم الفت اولان بر اعتلاگاه محاسنده اسرار حیات ایتمك آنجق (ملکلره) یاقیشیر؛ فقط اعجز قوللنه او کوچك حقیر تپه‌لرك برنده بر مسکنجك احسانی (مرحمت) ربانیه‌کدن تمنی ایدرم. آه اویله بر (مسکنده) اویله مرتفع بر محلده هیچ دکلسه بر مدت امرار (عمر) ایلسه‌م نه قدر بختیار اولوردم.

اولمه‌سنه مثال: چشم بشر، سادكئ افاده (افاده ساده‌لكی) كبی. مضافك عربی مضاف‌الیهك فارسی اولمه‌سنه مثال: معنای سخن، محب پدر كبی.

فقط تركی واجنبی اسم اصلا اوله‌ماز: (دست هنر) دیه‌جك یرده (ال هنر)، (موسم صیف) دیه‌جك یرده (موسم یاز)، (درخانه) دیه‌جك یرده (قپوی خانه)، (معارف قومیسیونی) دیه‌جك یرده (قومیسیون معارف) دینیله‌مز. (رسم چكید) غلط مشهوردر.

۳۱۸. اسلوب فارسی اوزره یاپیله‌جق اضافتك دخی ایكیدن زیاده‌سنی یان یانه قوللانمقدن چكنملی، تتابع اضافاته میدان ویرمه‌ملی: مثلا؛ رحلهٔ تدریس معلم (معلمك تدریس رحله‌سی)، سبب تسویهٔ امور (ایشلرك تسویه‌سی سببی) كبیلر مقبول عد اولنور. فقط (سبب ترقئ شاگردان مكتب‌تفیض) كبی بش كلمه‌یی یكدیگره مضاف الیه قیله‌رق درت اضافتی یان یانه یازمق جائز دكلدر. فصاحته خلل كتیرر.

فارسی اسم مركب. — فارسی قاعده ایله اسم مركب یاپمق ایچون فارسی اسلوب اوزره یاپلمش اولان اضافتك مضاف‌الیهنی مضافه تقدیم وكسرهٔ اضافتی حذف ایتملی ویاخود اضافت فارسیه‌نك یالكز اسره‌سنی بوزملی. تقدیم تأخیره مثال: خدای كد یاخود كت (اوك صاحبی) تركیب اضافی اولوب (كدخدا) عثمانلیجه‌ده مستعملی (كتخدا) اسم مركب اولوركه محرفی (كهیا) در. بونك كبیلر: نامهٔ مقاوله ـ مقاوله‌نامه. نامهٔ وكالت ـ وكالتنامه. یالكز كسرهٔ اضافتك حذفیله یاپیلان اسم مركبه مثال: شم شیر (آرسلانك پنجه‌سی) اضافت اولوب شمشیر (برنوع غایت سرت آغاج) اسم مركبدر. بونك كبیلر:

سرعسكر ، سرِ نامه (مكتوبك باشى) ـ سرنامه (مكتوبك ، تذكره نك باش طرفنه يعنى بسمله‌دن صكره ارسال اولنان ذاتك نامنى ويا مقامنى تصريحاً يازيلان جمله) .

﴿ اسلوب عربى اوزره اضافت ياخود تركيب اضافى ﴾

٣١٩ . اسلوب عربى اوزره تركيب اضافىِ طبقى فارسى كبى مضاف اوله‌جق اسم اول ، مضاف اليه اوله‌جق اسم‌ده صكره قونيلور . يالكز فارسيده اولديغى كبى مضافك آخرى اسره ايله اوقونميوب اوترو ايله اوقونور ومضاف اليهك اولنه‌ده (ا ل) حرف تعريف علاوه اولنور . اسلوب عربى اوزره ياپيله‌جق اضافتده هر ايكى اسم مجرد عربى اوله‌جق : مثلا ؛ دارالفنون ، حفظ الصحه (صحتك حفظى) شمس المعارف ، خاتمة الكتاب (كتابك صوكى) ، دارالتحصيل (تحصيل ايچون بيوك مكتب) ، رأس المال (سرمايه) ، خالق الارض والسماء (ارض وسما خالقى) كبى .

٣٢٠ . عربى بو كبى اضافته اضافت معنويه دينلديكى كبى اضافت لاميه‌ده دينير . ذاتاً اضافت لاميه نامى ، عربيده (خاتمة الفصل) (خاتمة للفصل ـ يعنى فصل ايچون خاتمه) مقامنده اولوب مضاف اليهك اولنده (ل) حرف جر بولنمسندن آلنمشدر .

٣٢١ . اضافت عربيه‌نك اولنده حرف جر بولنمديغنده مضافك آخرى مضموم ، اكر حرف جر بولنه‌جق اولورسه مضافك آخرى مكسور اولور : حرف جرلى اضافته مثال : على قدرِ الطاقه (طاقتك يتديكى مرتبه‌ده) . فقط (حيث) كلمه‌سنك صوك حرفى اوترو

اولديغندن اضافت حالنده باش طرفى حرف جر اوله‌بيله اوتروا سره‌يه دونمز: مثلا؛ من حيث المجموع (مجموع اعتباريله، طوپدن). (حسب، عند، بين) كلمه‌لرينك صوك حرفى دائما مفتوح اولديغندن حرف جرسز اضافت حالنده اوستون اوترويه دونمز: مثلا؛ حسب البشريه، حسب الحميه، حسب الاخوه (قارنداشلق جهتيله)، عند الناس، بين الملل، بين الناس كبى.

٣٢٢. عربيده مضاف اوله‌جق كلمه اسم فاعل، اسم مفعول، صفت مشبهه نوعندن صفت اولدقده بر نوع اضافت ياپيليركه بو نوع اضافته عربيده اضافت لفظيه دينير. اضافت لفظيه مركب صفت معناسنى مفيد اولور: مثلا؛ صاحب الخيرات (خيرلى ايشلر صاحبى)، شاكر الاحسان (احسانه شكر ايديجى)، شاكر النعم (نعمتلره شكر ايديجى)، مشكور المساعى (سعيلرى شكره شايان اولان)، مفروض الادا (اداسى فرض اولان)، مقلوم الظفر (طيرناغى يونلمش)، عظيم الشان (شانى بيوك)، سريع الحركه (حركتى چابوق)، سريع الانتقال (آكلايشى چابوق)، ولى النعم (نعمتلر صاحبى)، كثير الاحسان (احسانى چوق اولان)، كريم الشيم (خويلرى كريم اولان)، حميد الخصال (خويلرى ممدوح ومكمل اولان).

«فصل عاشر»

﴿ادوات ترکیه ایله یاپیلان اسملر. اسم تصغیر، اسم مکان، اسم آلت، اسم زمان﴾

٣٢٣ . اکثریا بردن زیاده هجالی ترکجه، فارسی وعربی اسملرك مدلولنی کوچلتمك ویا آزالتمق ایجاب ایتدیکنده خفیف اولانلرك صوکنه (جك ، جکز). ثقیل اولانلرك آخرینه (جق ، جغز) اداتلرندن بری علاوه اولنور وبو اسملره اسم تصغیر دینیر : خفیفه مثال : تپه ـ تپه‌جك (کوچك تپه) ، چیچك ـ چیچکجك (کوچك چیچك) ، دره ـ دره‌جك . خانه ـ خانه‌جك (کوچك او) . ثقیله مثال : اوطه ـ اوطه‌جق (کوچك اوطه) ، بابا ـ باباجق (کوچك بابا) ، آنا ـ آناجق (کوچك آنا) ، دکان ـ دکانجق . کتاب ـ کتابجق (کوچك کتاب) . کزمه ـ کزمه‌جك (آز کزمه) آدم ـ آدمجکز . قادین ـ قادینجغز . کتاب ـ کتابجغز کبی .

٣٢٤ . بر هجالی اولان اسملره اکثریا (جکز ، جغز) اداتلری الحاق اولنور : مثلا ؛ ال ـ الجکز (کوچك ال) ، او ـ اوجکز (کوچك او) ، کوی ـ کویجکز (کوچك کوی) ، قوش ـ قوشجغز . قیز ـ قیزجغز .

(جکز) و (جغز) اداتلری بعضاً آجنه‌جق حال ، ترحم بیان ایدر : قیزجغز (زواللی ، بیچاره قیز) ، قوشجغز (زواللی ، بیچاره قوش) ، آدمجکز (زواللی ، بیچاره آدم) .

۳۲۵ . (جك، جق) اداتلرینك لاحق اوله‌جغی اسملرك صوكنده (ك) و (ق) بولندقده (ك) و (ق) حذف اولنور : مثلا ، دوشك ـ دوشجك (كوچك دوشك) ، دوداق ـ دوداجق (كوچك دوداق) ، قولاق ـ قولاجق (كوچك قولاق) .

۳۲۶ . اسم مكان — اسملرك صوكنه خفیف اولورسه (لك)، ثقیل اولورسه (لق) اداتی الحاق اولندقده برشیئك محلنی یعنی یرینی كوستریر واسم مكان اسمنی آلیر : مثلا ؛ چیچك ـ چیچكلك ، دیكن ـ دیكنلك ، كمور ـ كمورلك ، لیمون ـ لیمونلق ، طاش ـ طاشلق .

۳۲۷ . تركجه اسم مكان علی‌العموم برشیئك كثرتله بولندیغی یرینی كوستریر : مثلا ؛ طاش ـ طاشلق (طاشی چوق یر) ، چالی ـ چالیلق (چالیسی چوق یر) ، آغاج ـ آغاجلق (آغاجی چوق یر) دیمكدر .

۳۲۸ . بعض اسملرك صوكنه (لاق) اداتنك الحاقیله‌ده اسم مكان یاپیلیر : مثلا ؛ صو ـ صولاق (حیوانلرك صو ایچه‌جكی یر ، صولو یر) ، یای (یاز) ـ یایلاق (یازی كچیره‌جك یر) ، قیش ـ قیشلاق (قیشی كچیره‌جك یر). بعضاً (لاق) اداتنك (ق)ی‌ده حذف اولنور : مثلا ؛ یایلا ، قیشلا (قیشله) صورتنده یازلمقده‌در .

۳۲۹ . بعض قوش اسملری واردركه آنلرك صوكنده (لك، لق) اداتی بولنور ایسه‌ده بونلر نفس كلمه‌دن اولدیغندن اسم مكان ظن اولنمامه‌لی : مثلا ؛ چولاق (آلاجه قوش ، بقاچیه) ، ككلك كبی .

۳۳۰ . تركجه‌ده برده بعض مصدرلرك مادهٔ اصلیه‌لرینه (اق) اداتنك علاوه‌سیله اسم مكان یاپیلیر : مثلا ؛ قونمق ـ قوناق (قونه‌جق

یر) ، یاتمق ـ یاتاق (یاته‌جق یر) ، طورمق ـ طوراق (طوره‌جق یر) ، باتمق ـ باتاق (باته‌جق یر) .

٣٣١ اسم آلت . — اسملره لاحق اولان برده (لك) و(لق) اداتلری آلت وقاب کوسترر و او اسملر اسم آلت نامنی آلیر : مثلا؛ کوز ـ کوزلك (کوزه قویه‌جق آلت) ، بیبر ـ بیبرلك (بیبر قابی) طوز ـ طوزلق (طوز قابی) .

٣٣٢ . اسم زمان . — بعض اسملرك صوکنه (ین) وبعضاً ده (لین) اداتی زمان کوسترر و او اسم اسم زمان نامنی آلیر : مثلا ؛ قیش ـ قیشین (قیش زمانی) ، یاز ـ یازین (یاز زمانی) ، کوندوز ـ کوندوزین (کوندوز وقت) ، صباح ـ صباحلین (صباح وقتی) ، آقشام ـ آقشاملین (آقشام وقتی) . کیجه ـ کیجه‌لین (کیجه وقتی) .

٣٣٣ . ترکجه‌ده برده بعض مصدرلرك مادهٔ اصلیه‌لرینه (ك ، ق ، گی ، گو ، قی ، غی ، غو ، اچ وکج) اداتلرینك لاحق اولمسیله آلت کوسترن اسملر یاپیلیر : مثلا ؛ الەمك ـ الەك . طرامق ـ طراق . بیچمك ـ بیچکی . سورمك ـ سورکو . باصمق ـ باصقی . صارمق ـ صارغی . بورمق ـ بورغی . قیصمق ـ قیصاچ . سوزمك ـ سوزکج .

﴿ ادوات فارسیه ایله یاپیلان اسم تصغیر، اسم مکان، اسم آلت واسم زمان ﴾

٣٣٤ . فارسیده اسم تصغیر اداتی ایکیدر . بری (ك) ، دیکری (چه) . (ك) اداتیله اسم تصغیر لسان عثمانیده قوللانلمز ایسه‌ده

(چه) اداتیله یاپیلانلر قوللانیلیر : (ك) اداتیله مثال : پسر ـ پسرك (کوچك اوغل)، مرد ـ مردك (بیچاره آدم)، کنیز ـ کنیزك (کوچك خلایق). (چه) ایله مثال : مور ـ مورچه (کوچك قارنجه، دمیر قارنجه‌سی)، تاریخ ـ تاریخچه (کوچك تاریخ)، لغات ـ لغاتچه (کوچك لغت کتابی)، همیان ـ همیانچه (کوچك چانطه، کوچك طوربه)، پا ـ پاچه (کوچك آیاق : قویون، کچی، صیغیر آیاغی، آیاغه کیلن روبه‌نك آشاغی اوجی)، دیوان ـ دیوانچه (کوچك دیوان)، بازی (اویون) ـ بازیچه (اویونجاق) کبی.

۳۳٥. اسم مکان. — لسان عثمانیده فارسی قاعده ایله یاپیلان اسم مکان چوق مستعمل اولوب فارسی وعربی اسملرك آخرینه (ستان، زار، گاه، کده، سار، لاخ) اداتلرندن برینك لاحق اولمسیله یاپیلیر : مثلاً : گل ـ گلستان (گللك)، سنبلستان (سنبللك)، چمن ـ چمنستان (چمنلك)، سنك ـ سنکستان (طاشلق)، قبر ـ قبرستان (مزارلق)، هند ـ هندستان (هند مملکتی)، افغان ـ افغانستان (افغان مملکتی)، گل ـ گلزار (گللك)، چمن ـ چمنزار (چمنلك)، لاله ـ لاله‌زار (لاله‌لك)، آرام ـ آرامگاه (راحت

— ۳٤ تمرین —

قوس ایچنده بولنان کله‌لری جمعلملی، جفت قوس ایچنده بولنان کله‌لره بر مناسب مضاف بولوب آنلرله جمله‌لر یاپملی، کله‌لرکده احوال اسمدن نه اولدیغنی سویلملی وترکیب وصفیلری‌ده بولملی.

بیوك (برادر) دن کوچك برادره مکتوب

ایکی کوزم قارنداشم :

(مکتوبك) کلدی. کاشکی کلمیه ایدی ! بعین ایدرمکه سندن آیرلدم آیریله‌لی

ایده‌جك یر)، جان ـ جانگاه (جان یری، جان اوی)، جامه ـ جامه‌گاه (روبه اوطه‌سی)، تجارت ـ تجارتگاه (تجارت محلی یری) پیش ـ پیشگاه (حضور)، تماشا ـ تماشاگاه، قرار ـ قرارگاه، دست ـ دستگاه (تزگاه دینیلیر). (گاه) اداتی (که) صورتنده تخفیف اولنور: مثلا؛ تجارتکده، آرامکده کبی. آتش ـ آتشکده (آتشپرستلرك عبادتخانه‌سی)، می ـ میکده (میخانه). محنت ـ محنتکده (محنت محلی)، چشمه ـ چشمه‌سار (چشمه‌سی چوق اولان یر، چشمه، چشمه باشی موقعنده قوللانیلیر). کوه ـ کوهسار (طاغلق)، سنك ـ سنگلاخ (طاشلق). (اردو) کلمه‌سی ترکجه اولدیغی حالده مستثنی اوله‌رق (گاه) فارسی اداتنی آله‌رق (اردوگاه) صورتنده لسانده قوللانیلیر.

۳۳۶. برده فارسی وعربی اسملرك آخرینه (خانه، سرای) لفظلرینك لاحق اولمسیله اسم مکان یاپیلیرکه لسان عثمانیده چوق مستعملدر: مثلا؛ ساحلخانه (یالی)، درسخانه (درس آله‌جق یر)، میخانه، اجزاخانه، مهندسخانه، مسافرخانه (اوتل)، خسته‌خانه، ساحلسرای، مهمانسرای (مسافرخانه)، گلشنسرای (باغ وباغچه ایچنده اولان کوشك، قصر) کبی.

۳۳۷. اسم آلت. — فارسی وعربی اسملرك آخرینه (دان) اداتنك لاحق اولمسیله اسم آلت یاپیلیر: مثلا؛ شمع (موم) ـ شمعدان،

بکا هیچ بر شی بو مکتوبك قدر عذاب ویرمه‌مشدر. نصل مذنب اولمه‌یم؟ بن سنی هر (سنه) (صنفکده) برنجی کورمك ایستدم؛ سن ایسه او شرفی شمدی‌یه قدر احراز ایده‌مدك. ایشته بو سنه‌ده کوج (حال) ایله امتحان ویردیککی واکر (درسلرك) بریندن بر نومرولك دها قیریله‌یدی «صنف» کچمه‌مش اوله‌جقدی (خبر) ویریپورسك. خسته اولمشدك: ایچه تخطر ایده‌مدیکك ایکی اوچ (مسئله)

شکوفه ـ شکوفه‌دان (چیچك قابی)، ریك (قوم، یازی‌یه سرپیلن توز) ـ ریکدان (ریك قابی)، بخور (توتسی ـ بخوردان (ایچنده بخور یاقمغه مخصوص قاب)؛ بخوردانلق یاکلشدر. چای ـ چایدان.

٣٣٨. اسم زمان. — فارسی وعربی بعض اسملرك صوكنه (ستان) و (گاه، گه) اداتلری زمان کوستر: مثلا؛ زم (برودت، صغوق) ـ زمستان (قیش، قیش موسمی)، تاب (حرارت، صیجاقلق) ـ تابستان (یاز، یاز موسمی)، سحر (طاڭ یری آچلمزدن اولجه اولان وقت) ـ سحرگاه، سحرگه (سحر وقتی). برده (ان) اداتی (بهار) لفظنك آخرنده بولندقده اسم زمان اداتی اولور: بهار ـ بهاران (بهار وقتی) بهار مقامنده‌ده قوللانیلیر.

٣٣٩. عربی اسم تصغیر، اسم مکان، اسم آلت، اسم زمانی بوراده تعریفدن صرف‌نظر ایدوب عربی مصدرلر صره‌سنده آنلردن بحث ایده‌جکز.

﴿باب ثالث﴾

«فصل حادی عشر»

﴿صفت ـ ترکیب وصفی یاخود ترکیب توصیفی﴾

٣٤٠. صفت بر اسمك حال وکیفیتنی یعنی نصل، نه حالده

وارمش. «امتحانده» هر نصلسه آنلری صوردقلری ایچون شاشرمشلك؛ خواجه‌لرك‌ده انصافسزلق ایتشلر. آت ایچون کری قالمشلك! بویله واهی

بولندیغنی وقاچ دانه اولدیغنی بیـان ایدن کلمـه‌درکه اکثریا اسملر ایله برابر بولنور . صفت ایله برابر بولنـان اسمه لسـان عثمانیده موصوف دینلدیکی کبی هر ایکیسـنه بردن ترکیب وصفی یاخود ترکیب توصیفی اسمی ویریلیر : مثلا ؛ (بیوك او ، کوزل باغچـه ، اوصلو چوجق ، درت او) دینـلدکده (بیـوك ، کوزل ، اوصلو ، درت) صفت‌در ؛ زیرا (او ، باغچه ، چوجق ، او) اسملرینك نصـل ، نه حالده ، قاچ دانه اولدیغنی کوستریبور ؛ (او ، باغچه ، جوجق) اسملری نته‌کیم صفت ایله برابر بولنیور موصوف وترکیب ایسه ترکیب وصفی یاخود توصیفی در .

٣٤١ . بر کلمه‌نك صفت اولدیغنی آکلامق ایچـون اسمك اولنه (نصل ؟) سؤالنی کتیرملی یاخود صفت اولان کلمه‌دن صکره (کیمسه) ، (شی) لفظلرندن برینی علاوه ایتملی ، اکر بر معنی چیقارسـه صفت اولور : مثلا ؛ (کوزل یازی ، عقللی چـوجق ، بیوك مکتب) ترکیبلرنده (کوزل ، عقللی ، بیوك) صفتدر ؛ زیرا (نصـل یازی ؟ نصل چوجق ؟ نصل مکتب ؟ یاخود کوزل شی ، عقللی کیمسه بیوك شی) دینلدکده بر معنی چیقیور .

٣٤٢ . صفتلر ایکی درلودر . سمـاعی و قیاسی . صفت سماعیه بر قاعدۀ مخصـوصه ایله یاپلیوب لسـانده صفت اوله‌رق زبانزد اولان

(سببلره) اینانیرمی‌یم ؟ سکا یوز بیك (کره) سویلدم : (انسان) ایچون یلان سویلیوب‌ده صکره یالانی میدانه چیقدیغنی کورمك ، (قباحتنی) اعتراف ایتمکدن بیك قات زیاده باعث محجوبیتدر . ایی امتحان ویره‌مدیککه (سبب) اوله‌رق بیان ایلدیکك اوچ ماده‌یی (تدقیق) ایده‌لم ؛ نه قدر اینانلمز شیلر اولدیغی باق نصـل میدانه چیقار . کیفسز اولدیغکه دائر شمدی‌یه‌قدر هیچ بر مکتوبکده «بحث» یوق ایدی ؛ اما دیه‌جکسککه « خسته‌لغمی نصل خبر ویره‌یم ؟ مراقدن چیلدیرردك . »

كلمه‌لردركه استماع ايله اوكره‌نيلن صفتلردر. تركجه صفت سماعيه‌يه مثال: آق ، قره ، بيوك ، كوچك ، كوزل ، يوكسك ، قيصه ، آلچاق ، اوزون ، طار ، كنيش ، بول ، اكرى ، دوز ، يشيل ، صارى . بر، ايكى ، آلتى . فارسى صفت سماعيه‌يه مثال: سرخ (قرمزى) ، سبز (يشيل) ، خوب (كوزل) ، نيك (ايى) ، بد (فنا) ، ترش (اكشى) . آسان (قولاى) ، دشوار (زور) ، دور (اوزاق) ، سفيد (بياض) ، دو (ايكى) . چهار (درت) ، كبى . عربيده صفت سماعيه يالكز عدد كوسترن كلمه‌لردر ، ديكر صفتلر اكثريا مصدردن مشتقدر. بونلردن مصدر بابنده بحث اولنه‌جقدر. صفت سماعيه‌يه صفت اصليه و بسيطه اسمى ده ويريلير.

٣٤٣ . صفت قياسيه ايسه بر قاعدهٔ مخصوصه ايله ياپيلان صفتلر اولوب برآز صكره بونلردن بحث ايده‌جكز .

٣٤٤ . لسان عثمانيده تركجه صفتلردن ماعدا فارسى و عربى صفتلر پك چوق قوللانيلير . تركجه ، فارسى وعربى صفتلر يالكز اولدقلرى حالده تركجه قاعده اوزره (لر) اداتيله جمعلنير : مثلا ؛ اوزونلر ، چالشقانلر ، كوچكلر ، عاقللر ، هنرورلر (هنرليلر) .

﴿ تركجه اسلوب اوزره تركيب وصفى ياخود توصيفى ﴾

٣٤٥ . لسان عثمانيده اسلوب تركى ، فارسى وعربى اولمق اوزره

بو سوز سفسطه‌دن عبارت قالير ، چونكه كيفسزلككى خبر آلير آلمز استحصال مأذونيتله « استانبوله » كلمك بنم ايچون قولاى بر شى اولديغنى بيليرسك ؛ سنى چالشمقدن منع ايده‌جك قدر اهميتلى بر خسته‌لغه دوچار اولمش اوله ايدك كندك (خبر) ويرمه‌مك بيله بشقه‌سنك يازه‌جغى ده پك اعلى معلومكدر . نه يالان سويله‌يم

اوچ درلو ترکیب وصفی مستعمل‌در ، بونلردن بسبتون اسلوب عربی اوزره یاپیلان ترکیب وصفی چوق استعمال اولنماز .

٣٤٦ . اسلوب ترکی اوزره ترکیب وصفی یاپمق ایچون صفت اوله‌جق کلمه موصوف اوله‌جق کلمه‌یه تقدم ایدر وصفت وموصوف ترکجه کلمه‌لردن ماعدا فارسی و عربی واجنبی‌ده اوله‌بیلیر : صفت ایله موصوفك ترکجه اولمسنه مثال : کوزل سس ، بیوك او ، اورته بوی . صفتك ترکجه وموصوفك فارسی اولمسنه مثال : کوزل خانه ، اوصلو شاکرد کبی . صفتك فارسی وموصوفك ترکجه اولمسنه مثال : بدخوی ، شیرین باقش کبی . صفتك ترکجه وموصوفك عربی اولمسنه مثال : قوی درس ، بیوك مکتب . صفت ایله موصوفك فارسی اولمسنه مثال : خردمند شاکرد ، نیك بین خواجه . صفت ایله موصوفك عربی اولمسنه مثال: عالی بنا ، واسع صحرا کبی . موصوفك اجنبی کلمه اولمسنه مثال: بیوك پیانو ، جسیم فابریقه ، مکمل قونسر کبی .

٣٤٧ . اسلوب ترکی اوزره یاپلمش اولان ترکیب وصفی‌یی جمع یاپمق ایچون بهمه‌حال یالکز موصوفك آخرینه جمع ترکی اداتی اولان (لر) الحاق ایدیلیر ، صفت حالی اوزره قالیر : مثلا ؛ (کوزل یازی)

قارنداشم ، کیفسز اولدیغکی طویه‌رق مراق ایتمك بنجه حالشمدیغکی (حس) ایله وجداناً متأثر اولمغه مرجح ایدی ، کاشکی (خسته) اوله‌ایدك ، « حیسات » معنویه البته حیات مادیه‌دن (قیمتلیدر) . برنجیسنه عارض اولان بر (علت) جداً تداوی ایدلمزسه انسانی مزاره کوتورمکله‌ده اکتفا ایتمز ، روحده بولندیغی ایچون الی‌نهایه دوام ایدر ، (مضرتی) بر (شخصه) منحصرده قالمز ، بتون (عالم) انسانیته ساریدر : مثلا سنده تنبللك (علتی) بر آز وار ، عزمکی (صرف) ایده‌رك بونی دفع ایتمیورسك . (مابعدی وار)

جمعی (كوزل يازيلر) اولوب (كوزللر يازيلر ، كوزللر يازى) اصلا اوله‌ماز . تركجه اسلوب اوزره اولان تركيب وصفينك احوال اسمنده يالكز موصوف احوال اسم اداتلرينى قبول ايدر ، صفت حالى‌اوزره قالير : مثلا ؛ بيوك آغاج - بيوك آغاجى ، بيوك آغاجه ، بيوك آغاجدن ، بيوك آغاجه ، بيوك آغاج ايله ، بيوك آغاجك .

﴿ اسلوب فارسى اوزره تركيب وصفى ياخود توصيفى ﴾

٣٤٧ . اسلوب فارسى اوزره تركيب وصفى ياپمق ايچون هر وقت موصوف صفته تقدم ايدر و صوك حرفى اضافت فارسيه‌ده مضافك آخرى مكسور اولديغى كبى اسره ايله اوقونور : مثلا ؛ شاكردِ درايتمند ، معلم شهير ، كتاب نفيس كبى . اسلوب فارسى اوزره ياپلمش اولان تركيب وصفيده موصوف فارسى قاعده ايله جمعلندكده صفت‌ده لسان عثمانيده جمعلنير : مثلا ؛ شاكردان درايتمندان ، خستكان بيچاركان ، خواجكان معارفمندان كبى .

٣٤٨ . اسلوب فارسى اوزره ياپيله‌جق تركيب وصفيده كرك موصوف وكرك صفت بهمه‌حال فارسى ويا عربى اوملى ، تركجه‌واجنبى كلمه اصلا اوله‌ماز : مثلا ؛ (چارسوى كبير ، شمس منير ، خواجهٔ شهير) ديه‌جك يرده (چارسوى بيوك ، كونش منير ، خواجهٔ شهرتلى) ديمك اصلا جائز دكلدر .

فقط (سنجاق شريف ، اغورميامن‌موفور ، بيورلدئ عالى ، اردوى همايون ، قشلهٔ همايون ، فابريقهٔ همايون ، قوميسيون عالى) كبى تركيب وصفيلرك برنجى ايكنجى واوچنجيسنده موصوفلر تركجه ، دردنجى

وبشنجیسنده ایسه اجنبی کلمه‌لر اولدیغی حالده اسلوب فارسی اوزره یاکلش اوله‌رق ترکیب اولمش . فقط بوکبیلر لسان عثمانیده غلط مشهور اوله‌رق زبانزد اولمقده‌دز .

٣٤٩ . اسلوب فارسی اوزره یاپیله‌جق ترکیب وصفیده موصوفك آخرنده (ه) رسمیه یاخود تاء موقوفه ویا (ی) غیر ملفوظه بولنه‌جق اولورسه اضافت فارسیه‌ده اولدیغی کبی موصوفك آخرنده‌کی کسره‌یی اوقوتمق ایچون (ه) ایله (ی) نك اوزرینه بر همزه زیاده اولنور : مثلا ؛ سایهٔ معارفوایه ، والدهٔ محترمه ، نامهٔ بلاغت علامه ، بانئ ثانی حامئ اعظم (اك بیوك حامی) ، والئ مشارالیه کبی . فقط موصوفك صوکنده‌کی (ه) و (ی) اصلی یاخود لفظی اولدقده همزه کلمز : مثلا ؛ پادشاه معارفپناه وشهنشاه عدالت اکتناه افندیمز حضرتلری . راه مستقیم (طوغرو یول) ، ماه جاری (بو آی ، شهر حال) ، می‌کلکون (قرمزی شراب) .

٣٥٠ . فارسی ترکیب وصفیده موصوف اوله‌جق اسمك آخرنده حروف مددن (ا) ویا (و) بولندقده موصوفك صوکنده بولنان کسره‌یی اوقوتمق ایچون بر (ی) زیاده ایدیلیر : مثلا ؛ خدای بی‌انباز (شریکی اولمیان الله) ، تماشای لطیف ، صدای حلاوت ادا (طاتلی سس) ، سمای نیلکون (لاجورد کوك) ، چارسوی کبیر ، روی دلفریب (یورك آلدادیجی ، غایت کوزل یوز) ، بازوی زور آور (قوتلی قول) ، سبوی تهی (بوش دستی) .

٣٥١ . اسلوب فارسی اوزره ترکیب وصفی‌یی تشکیل ایدن موصوف ایله صفت هرایکیسی‌ده عربی اولدقده کیفیت وکمیت اعتباریله

مطابقت اجرا اولنور شویله که ؛ اولا : موصوف مفرد مذکراولدقده صفتی‌ده مفرد مذکر اولور: مثلا : مکتب عالی ، مؤلف شهیر، کتاب نافع کبی . ثانیاً : موصوف مفرد مؤنث اولدقده صفتی‌ده مفرد مؤنث اولور : مثلا ؛ جریدهٔ فنیه ، رسالهٔ موقوته، مطبعهٔ عامره کبی . ثالثاً: موصوف تثنیه مذکر اولدقده صفتی‌ده تثنیه مذکر اولور : مثلا ؛ متصرفین مرقومین ، معلمین مومی الیهما ، حرمین محترمین (ایکی محترم شهر یعنی مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره) ، خطین مذکورین کبی . رابعاً : موصوف تثنیه مؤنث اولدقده صفتی‌ده تثنیه مؤنث اولور : مثلا : نسختین مزبورتین ، زاویتان داخلتان (داخلده بولنان ایکی زاویه) ، زاویتان خارجتان (خارجده بولنان ایکی زاویه) کبی . خامساً : موصوف جمع مذکر سالم اولدقده صفت یا جمع مذکر سالم یا جمع مکسر و یا مفرد مؤنث اولور : مثلا ؛ متصرفین مرقومین ، معلمین مشهورین ، مصنفین محققین ، مؤلفین کرام ، جغرافیون متقدمه ، سیاحین مشهوره ، صرفیون متبحره کبی . سادساً : موصوف جمع مؤنث سالم اولدقده صفتی اکثریا مفرد مؤنث و نادراً‌ده جمع مؤنث سالم اولور : مثلا ؛ ترقیات جدیده ، مطبوعات حاضره ، تشکرات عظیمه ، ادوات عربیه ، صلوات زاکیات یاخود صلوات زاکیه (خالص دعالر) ، جنات عالیات . سابعاً : موصوف جمع مکسر وذوی العقولدن اولدقده صفت یا مفرد مؤنث ، یا جمع مکسر ویا جمع مذکر سالم اولور: مثلا ؛ کتبهٔ مقتدره ، طلبهٔ مطیعه ، وکلای فخام ، وزرای عظام ، شعرای متقدمین ، ادبای متأخرین . ثامناً : موصوف جمع‌مکسر وذوی‌العقولك غیریسنه مسمی‌اولدقده صفتی اکثریا مفرد مؤنث‌اولور:

مثلا ؛ اخلاق حسنه، وظائف مقدسه، آثار نافعه، الطاف جلیله.
بعضاً موصوف ذوی‌العقولدن اولوب ده جمع مؤنث سالم ویا جمع مکسر اولدقده صفت فارسی قاعده ایله جمعلنه‌بیلیر: مثلا ؛ ذوات معارفمندان، کتبهٔ متحیزان کبی.

٣٥٢ . عربی موصوف مؤنث اولوب ده آخرنده ترکجه بر ادات بولندقده صفت مؤنث اولماز مذکر اولور : مثلا ؛ (مطالعه‌سی مستقیم بر افندی‌در، طبیعتکز ممدوحدر، افاده‌سی صحیح بر ذاتدر) دینیلیر (مطالعه‌سی مستقیمه، طبیعتکز ممدوحه، افاده‌سی صحیحه) دینلمز.

٣٥٣ . فقط علم حقوقه دائر بعض تعبیرلر بو قاعده‌دن مستثنی‌در: مثلا ؛ (مدتی منقضی، وراثتی ثابت) دینیله‌جك یرده (مدتی منقضیه، وراثتی ثابته) دینلمشدر.

٣٥٤ . آخرنده (ه) رسمیه بولنان فارسی موصوفلری مؤنث ظن ایدوب صفتلری‌ده مؤنث ایتمك غلط فاحشدر : مثلا ؛ کتابخانهٔ شرقیه، اجزاخانهٔ عثمانیه، سایهٔ مقدسه، نامهٔ مرغوبه یاکلش اولوب طوغروسی (کتابخانهٔ شرقی، اجزاخانهٔ عثمانی، سایهٔ مقدس، نامهٔ مرغوب) در.

٣٥٥ . فقط غلط مشهور اوله‌رق (طوپخانهٔ عامره، پوسته‌خانهٔ عامره، ترسانهٔ عامره، فسخانهٔ عامره) ترکیب وصفیلری لسان عثمانیده قوللانلمش وقوللانلمقده‌در.

٣٥٦ . موصوف عربی ومؤنث اولوب ده صفتی فارسی بر کلمه اولدقده صفت اصلا مؤنث ایدیلمز : مثلا ؛ (خدمت ناچیز، مرتبهٔ

بالاترین، آثار کمتری) اولور (خدمت ناچیزه، مرتبهٔ بالاترینه، آثار کمتریه) اوله‌ماز.

٣٥٧. بعض ترکیب وصفیلرده صفتك آخرنده (ی) نسبت بولنه‌جق اولورسه فارسی اعتبار اولنوب موصوف مؤنث اولدقده مطابقت جاری اولماز: مثلا؛ (شقهٔ محبی، نمیقهٔ عاجزی) کبیلر لسانه خوش کلوب (شقهٔ محبیه، نمیقهٔ عاجزیه) خوش کلمز. حتی (ی) ایله منتهی بعض عربی صفتلر مؤنث اولان موصوفلری ایله مطابقت ایتمز: مثلا؛ (ذات عالیه) اوله‌جق یرده (ذات عالی) اولور.

٣٥٨. برده مؤنث موصوفك صفتی اولنه (نا) فارسی ادات نهی کلدکده مطابقت جاری اولماز، اما (نا) نك یرینه (غیر) عربی ادات نهی کلدکده مطابقت جاری اولور: مثلا؛ (احوال نامشروع، الفاظ نالایق، اعذار نامشروع) اولور (نامشروعه، نالایقه) اولماز. فقط (احوال غیر مشروعه، الفاظ غیر لایقه، اعذار غیر مشروعه) دینلدکده طوغرو اولور.

٣٥٩. مؤنث سماعی یاخود معنوی اولانلردن بعضیلری کاه مذکر عد اولنوب صفتلری‌ده بعضاً مؤنث بعضاً مذکر اولور: مؤنثه مثال؛ نفس ناطقه (روح انسانی)، نفس امّاره (انسانی قبایحه سوق ایدن قوت)، نفس مطمئنه (صفات ذمیمه‌دن پاك واخلاق حسنه ایله متصف قوت). مذکره مثال: نفس نفیس. مؤنث سماعی یاخود معنوی اولانلرك صفتی‌ده کاه مذکر، کاه مؤنث کلیر: مذکره مثال؛ ید مؤید (قوتلندیرلمش ال) یاخود ید مؤیده. ید واحد (انحصار) مؤنثه مثال: ید بیضا، ید علیا، ید طولی (اك اوزون ال)، یدغالبه کبی.

٣٦٠ . الف ممدوده والف مقصوره ایله منتهی مؤنثلرك صفتی مؤنث اولمامق لسان عثمانیده دها زیاده فصاحتی موجب اولور: مثلا، (صحرای واسع، فتوای شریف) دیمك (صحرای واسعه، فتوای شریفه) دیمكدن اولیدر .

٣٦١ : بعضاً بو كبی تركیب وصفیده مؤنث موصوف حذف اولنوب یالكز صفتی مؤنث حالنده قوللانیلیر : مثلا؛ (داخلیه، خارجیه، مالیه، ملكیه، طبیه، اعدادیه) صفتلری مؤنث اولمش زیرا محذوف مؤنث موصوفلری واردر شویله كه (امور داخلیه، امور خارجیه، امور مالیه، علوم ملكیه، فنون طبیه، علوم اعدادیه).

﴿ اسلوب عربی اوزره تركیب وصفی ﴾

٣٦٢ . اسلوب عربی اوزره تركیب وصفی لسان عثمانیده پك آز قوللانیلیر یالكز سنهٔ هجریه آیلرینه ویا عربی اسم خاصلره صفت ویرلدكده اسلوب عربی جاری اولور، یوقسه سائر احوالده عربی تركیب توصیفی لسان عثمانیده قوللانلمز. عربیده موصوف اول صفت صكره كلیر یالكز موصوفك آخری مكسور اوله جق یرده مضموم اولور . موصوف مذكر اولدقده صفتده مذكر، مؤنث اولدقده صفتده مؤنث اولور ، موصوف (ال) حرف تعریف ایله معرف اولدقده صفتده (ال) حرف تعریفله معرف اولور . فقط شونی بیلملی كه عربیده اسم خاصلر ذاتاً معرف اولدیغندن (ال) حرف تعریف آلمز : مثلا ؛ خدیجة الكبری، رمضان المبارك، محرم الحرام،

شوال المکرم، صفرالخیر، شعبان المعظم. بو مثاللرده موصوفلر اسم خاص اولدیغندن حرف تعریف آلمامش.

﴿ ترکجه صفت قیاسیه ـ ادوات ترکیه ایله یاپیلان صفتلر ﴾

٣٦٣. صفت قیاسیه قاعده ایله یاپیلان صفتلر اولوب بونلردن بر طاقمی فعللردن مشتق اولور و اسم فاعل، اسم مفعول، صفت مشبهه، مبالغهٔ اسم فاعل نامله‌ریله یاد اولنورکه بونلردن فعللر بابنده بحث اولنه‌جقدر. دیگر طاقمی ایسه اسملرك وسماعی صفتلرك نهایتنه بعض اداتلر علاوه‌سیله یاپیلیر که ایشته بوراده بونلری اطرافلیجه تعریف ایده‌جکز.

٣٦٤. ترکجه فارسی وعربی اسم جنس وبرده اسم خاصلرك آخرینه (لی) و (لو) اداتلرندن برینك علاوه‌سیله صفت قیاسیه یاپیلیر ونسبت، مالکیت یعنی نره‌لی وصاحب اولمق معنالرینی ویرر. فقط (لی) و (لو) اداتلرینك مقام استعمالی آیری‌در. اسکی املاده (لی) یرینه (لو) و (لو) یرینه (لی) قوللانیلیر ایدی. حالبوکه بوکونکی لسان ادبیده کلمه‌نك صوك هجاسی مفتوح ویا مکسور اولدقده (لی)، مضموم اولدقده (لو) اداتی کتیریلیور: (لی) ایله مثال؛ ادرنه‌لی، بروسه‌لی، اطنه‌لی، جانلی، عقللی، سوگلی، قوتلی کبی. (لو) ایله مثال: استانبوللو،

تمرین — ٣٥

تمرینده بولنان کلمه‌لرك احوال اسمدن نه اولدیغنی سویلیکز، اصطلاحلری بولیکز وقاموس ایچنده بولنان کلمه‌لری‌ده عربی قاعده ایله جمع وممکن ایسه صفت یاپیکز صفتلری بولیکز وجذرلرینی سویلیکز.

طربزونلو، قاضی کویلو، کویلو کبی . فقط القاب رسمیەنك صوکی هر وقت مستثنی اولەرق (لو) اداتی بولنور.

٣٦٥ . بو اداتلر ایله یاپیلان ومالکیت کوسترن قیاسی صفتلرك منفیسی (لی ، لو) یرینه (سز) اداتنك علاوەسیله یاپیلیر : مثلا ؛ طاتلی ـ طاتسز ، سوسلو ـ سوسسز ، عقللی ـ عقلسز ، قیمتلی ـ قیمتسز ، سویملی ـ سویمسز .

٣٦٦ . اسم جنسلرك آخرینه (جی) اداتی علاوه اولندقده صفت یاپیلیر و بر صنعتله، برایشله اشتغال ایدن کوسترر. فقط شونی بیلملی که بو کبی صفتلر اسم کبی ده قوللانیلیر : مثلا ؛ کتابجی، اکمکجی، شکرجی، آش (یمك) ـ آشجی ، یوغورتجی ، اوطەجی (رسمی دائرەلرده خدمتجی) . (شکرجیدن شکر آلدم) جملەسنده (شکرجی) صفت ایسەده اسم کبی قوللانلمشدر. (آشجی قادین کلدی) جملەسنده ایسه (آشجی) صفت (قادین) ده موصوفدر .

٣٦٧ . بعض کلمەلرك نهایتنه (جه) اداتی علاوه اولندقده صفت یاپیلیر ونسبت کوسترر . بو اداتلرله یاپیلان صفتلره اسم منسوب دیرلر: مثال؛ اوجه، ترکجه، عثمانلیجه، عربجه، آلمانجه، فرانسزجه، انکلیزجه.

مکتوبك مابعدی

بویله دوام ایدرسەك نه اولەجق ؟ کیتدکجه او (مرض) کسب وخامت ایدەجکندن فیاض قدرتك (ذهنکه) بخش ایلدیکی (نور) ذکا آلشدیغی، سودیکی بر (مکاندن) محزون محزون آیریلەرق علویتنی کوسترمکه دها قابلیتلی بر مظهریت آرامق ایچون آسمانه اوچەجق؛ یرینه (ظلمت) جهالت کلەجك؛ قات قات اولمش بیك (لیل) مظلم جهالت آلتنده قالان (عالم) انسانیت ده

لسان کوسترن بو کبی صفتلر بر جمله‌ده یالکز بولندقلرنده اسم کبی قوللانلمش اولور : مثلا ؛ (بو سنه ترجمه‌ده چوق ترقی ایده‌جکسکز، فرانسزجه قولای تحصیل اولنور برلساندر) جمله‌لرنده (ترجمه لسان فرانسزجه لسان) دیه‌جك یرده‌در . (جه) اداتی لیاقت، تشبیه‌ده کوسترر : مثلا ؛ مردجه (ارآدمه‌لایق، ارآدم کبی)، انسانجه (انسان کبی ، انسانه لایق)، چوجقجه (چوجق کبی، چوجغه لایق)، درویشجه . (جه) اداتیله یاپیلان بو کبی صفتلره (سنه) اداتی‌ده لاحق اوله‌بیلیر : مثلا ؛ انسانجه‌سنه ، چوجقجه‌سنه .

٣٦٨ . (جه) اداتی صفت سماعیه یاخود بسیطه‌یه لاحق‌اولدقده ادات تقلیل اولور یعنی صفتك معناسنه (آز) معناسنی علاوه ایدر: مثلا ؛ ایبجه (آز ایی)، آغرجه (آز آغر)، قولایجه (آزقولای)، اوزونجه (آز اوزون)، خفیفجه (آز خفیف) . بعضاً بو (جه) اداتی صفتلره لاحق اولدقده آز ایله چوغك آره‌سنی کوسترر : مثلا ؛ (کوزلجه ، چوقجه) که از کوزل ایله چوق کوزلك آره‌سی ،آز ایله چوغك آره‌سی دیمکدر .

٣٦٩ . صفت سماعیه‌لرده معنای تقلیل افاده ایتمك ایچون خفیفلره (مترك)، ثقیللره (مترق) اداتی قوللانیلیر : مثلا ؛ اکشیمترك (آز

احتمال‌که او کیجه‌لرك رینی محو ایده‌بیله‌جك بر کونشدن محروم قاله‌جق، حال بویله ایکن چالشمزسه‌ك هم (جنکه) نه قدر فنالق ایتمش اولورسك ! کناه دکلمی ؟ امتحانده شاشیرمق (مسئله) یی ایی چالشمیان هر (شاکرد)ك ـ کندینی معذور کوسترمك ایچون ـ ورد زبانی اولان سوزلردندر. واقعا امتحان ویرمك قولای بر شی دکلدر، خصوصیله محجوب طبیعتلی اولانلر دها زیاده شاشیررلر، فقط (انسان) بر شیئی ایی بیلدیکی سویلر، او قدر ایی سویلرکه برنجی کلمه‌دن

اکشی)، صارمترق (آز صاری)، آجیمترق (آز آجی)، یشیلمترق .

٣٧٠ . اسملری تصغیر ایدن (جك ، جق) اداتلری صفتلره لاحق اولدقده تفضیل معناسنی افاده ایدر: مثلا؛ تازه‌جك (پك تازه)، کورپه‌جك (پك کورپه) ، قیصه‌جق (پك قیصه). بو اداتلر بعض صفتلره لاحق اولدقده صفتك حالی بر آز دکشیر وشویله اولور : یوکسك ـ یوکسه‌جك ، اوفاق تفك ـ اوفاجق تفه‌جك ، آلچاق ـ آلچاجق ، طار ـ طاراجق ، آز ـ آزاجق ، آزیجق . بیوك ـ بیوجك. کوچك ـ کچوجك .

٣٧١ . بعض اسملره وصفت سماعیه‌لره (مسی) اداتی لاحق اولدقده تشبیه معناسنی افاده ایدن صفت اولور : مثلا ؛ اومسی (اوه بکزر)، کوشکمسی (کوشکه بکزر) ، اکشیمسی (اکشی‌یه بکزر)، طاتلیمسی (طاتلی‌یه بکزر)، آبدالمسی (آبداله بکزر) .

٣٧٢ . خفیف اولان اسملره (لك)، ثقیل اولانلره (لق) اداتلرینك لاحق اولمسیله صفت قیاسیه یاپیلیر ونسبت افاده ایدر: مثلا؛ کوکلك ، کیجه‌لك ، آیلق ، هفته‌لق ، سنه‌لك ، ییلاق ، قیشلق ، یازلق. بو اداتلر سماعی صفتلره لاحق اولدقده اسم معنی یاپیلیر : مثلا ؛ کوزللك ، اوزونلق ، قولایلق . یشیللك ، صیجاقلق ، سرینلك کبی .

(درجه) وقوفی آکلاشیلیر. محجوبیتندن دیلی طوتیلورسه (لسان) (حالی) تکلم ایدر. برده تحریری، امتحان موجود اولدقدن بشقه امتحان هیئتنی تشکیل ایدن ذوات (طرفندن) هر چوجغه (طور) وحالنه کوره (معامله) اولنمق طبیعیدر. ذاتاً سن شاشیرمغه محجوبیتنی (سبب) کوستریورسك، ایجه بیلدیکك ایکی اوچ مسئله وارمش‌ده ... بونی یازارکن کیم بیلیر وجدانك نه قدر معذب اولمشدر. مادامکه بیلدیکك ایکی اوچ مسئله‌دن عبارت ایدی، نیچون بر کوچك

﴿ فارسی صفت قیاسیه ـ ادوات فارسیه ایله یاپیلان صفتلر ﴾

٣٧٣ . فارسی وعربی اسم جنس ایله اسم خاصلرك آخرینه یای ممدوده الحاقیله صفت قیاسیه یاپیلیر . بو (ی) ممدوده ترکجه‌نك (لی ، لو ، جه) اداتلرینك معناسنی افاده ایدر: مثلا؛ شامی (شاملی)، حلبی (حلبلی)، بغدادی (بغدادلی)، عثمانی (عثمانلی)، فارسی ، عربی (عربجه)، فن ـ فنی (فنه منسوب)، نام ـ نامی (ناملی)، فقط بر صفتك صوکنده (ی) فارسی ادات نسبتی بولندیغی حالده آرتق بر دها (جه) ترکجه ادات نسبتی کتیرمك یاکلش اولور ؛ بناءً علیه (فارسی) یرینه (فارسیجه) ، (عربی) یرینه (عربیجه) اوله‌ماز.

٣٧٤ . بر اسمك آخرنده (ه) رسمیه یاخود غیرملفوظه بولندقده (ه) واوه دونر وبعده (ی) نسبت کتیریلیر : مثلا ؛ ادرنه ـ ادرنوی، بروسه ـ بروسوی، فرانسه ـ فرانسوی، قونیه ـ قونیوی، آطنه ـ آطنوی.

٣٧٥ . (مند) و (ناك) اداتلری فارسی وعربی یالکز اسم جنسلرك آخرینه لاحق اولور ونسبت افاده‌ایدن صفت یاپیلیر : مثلا؛ حصه‌مند (حصه‌لی)، هنرمند (هنرلی)، هوشمند (ذکاوتلی)، خردمند (عقللی)، فرحناك ـ فرحلی ، فیض ـ فیضناك . اندیشه (دوشونجه)

(همتله) آنلرکده ایچندن چیقمدك ؟ یوقسه سائر بالجمله مسائلك تدقیق وحفظنه مانع اولمیان خسته‌لق یالکز بو اوچ (ماده)یی اوکرنمه‌کی می منع ایتدی ! نصل تناقصه دوشدیککی کوریورسك یا ... (عیب) دکلمی . خواجه‌لریکك حقکده انصافسزلق ایتملری بخشنه کلنجه : بو هیچ قبول اولنور شیلردن دکل . معلملك (صفت) جلیله‌سنی حائز اولان (ذاتلر) (عالم) وبناءً علیه (صاحب) وجداندرلر. کیمسه‌نك (حقنی) ابطال ایتمزلر . هم بر شاکرد (معلمنه) نه یولده فنالق ایده‌بیلیرکه

لەسنه (ناك) اداتی لاحق اولدقده (ه)نك حذفیله (اندیشناك) اولور.

۳۷۶ . (ور)، (یار) و (وار) اداتلری فارسی وعربی یالکز اسم جنسلرك آخرینه لاحق اولور ونسبت افاده ایدن صفت یاپیلیر: مثلا ؛ هنرور (هنرلی)، نامور (ناملی)، بختیار (بختلی)، هوشیار (عقللی)، امیدوار (امیدلی)، ماهوار (آیلق).

۳۷۷ . برده (ین، گین) اداتلری‌ده نسبت افاده‌ایدن صفت‌یاپار: مثلا ؛ زرین (آلتون کبی صاری وپارلاق، آلتوندن یاپلمش)، سیمین (کوموشدن یاپلمش، کوموش کبی)، رنکین (رنکلی)، شیرین (سوت کبی، طاتلی)، عنبرین (عنبرلی).

۳۷۸ . (انه) اداتی فارسی وعربی اسم جنسلر ایله صفتلره لاحق اولور ونسبت، تشبیه ولیاقت افاده ایدر: مثلا ؛ شاهانه، پدرانه (بابا کبی، باباجه)، برادرانه (برادر کبی)، مادرانه (والده کبی، والده‌یه لایق)، شاعرانه، عاقلانه، عفیفانه (عفت ایله متصف اولان کبی)، عاجزانه، فاضلانه. (انه) اداتیله صفت اوله‌جق فارسی اسمك آخرنده (ه) رسمیه بولندقده (ك) فارسی‌یه دونر: مثلا ؛ بنده - بندکانه (قول کبی). (ون) اداتی‌ده نادراً صفت قیاسیه یاپان اداتدر.

۳۷۹ . (بان، وان) اداتلری بر ایشله مشغول اولمق کوسترن اداتلردر. ترکجه‌نك (لی، لو، جی) اداتلری کبی: مثلا ؛ باغبان (باغجی)،

یدن مقابلةً غدر کورسون ؟ معلمینك طلبه‌یه قارشی کوستردیکی پدرانه شدت ینك دیدیکك کبی ـ انصافسزلق دکل، محض انصاف، عین‌عنایتدر؛ زیرا بیکارله یوجقك وبناءً علیه ملیونلرله انسانك استقبالی الرینه تودیع اولنمش؛ (وظیفه) لری ك بیوك، پك مقدسدر. لیاقتسزه (مرحمت) ایدرلرسه‌ده (جاهلی) عالم صفتیله یاداللهك باشنه مسلط ایلدکلرندن طولایی غضب الهی‌یه اوغرارلر؛ لیاقتلی‌یی

دربان (قپوجی)، شتربان (دوه‌جی)، باغچه ـ باغچوان (هـای رسمی حذف اولنور). شتروان (دوه‌جی).

٣٨٠ . (کار، گر) اداتلری‌ده صفت یاپار و بر ایشـله، صنعتـله اشـتغال ایدن یعنی فاعلیت افاده ایدر : مثلا ؛ خدمتکار، پرهیزکار (کناهدن چکینن)، پروردکار (بسلیجی اولان جناب‌حق)، مروتکار (انسانیتلی، انسانیت ایدن)، وفاکار (سـوزنده، وعدنده طوران صدیق)، زرگر (آلتون ایشلین، قیومجی)، کیمیـاکر (کیمیاجی) آهنکر (دمیرجی)، کفشکر (پابوججی، قوندره‌جی).

٣٨١ . (وش، آسا، مانند) ده (مسی) کبی تشبیه اداتی‌در: مثلا ؛ مه‌وش (آی کبی)، پری‌وش (پری کبی کوزل)، نساآسا (قادین کبی)، بهشت‌آسا (جنت کبی)، جنت‌آسا، فرشته مانند (ملك کبی).

٣٨٢ . فارسی منفی صفت یاپمق ایچـون فارسی و عربی اسملرك ومصدرلرك اولنه (بی) اداتی علاوه اولنور : مثلا ؛ بی‌وفا (وفاسز)، بی‌خبر (معلوماتسز)، بی‌حساب (حسـابسز)، بی‌تاب (طـاقتسز، درمانسز)، بی‌حد (حدسز)، بی‌نهایه (نهایتسز)، بی‌آرام (راحتسز)، بی‌ادب، بی‌عار (عارسز). (بی) اداتنی منفصل یازمق اولی‌در.

٣٨٣ . فارسی وعربی صفت اولان کلمـه‌لری نفی یاپمق ایچـون اوللرینه (نا) اداتی علاوه اولنور : مثلا ؛ ناقابل (قابل اولمیـان)،

حقندن محروم براقیرلرسه بتون انسانلری استفاده‌دن محروم ایتدکلری ایچون الی‌الابد جالب نفرین اولورلر. امین اول‌که (حقیقته) موافق اولمیه‌رق امتحان هیئتنی بر چوجغك له وعلیهنه اماله ایدن معلم، لغرض بر مظنون حقنده بیان (رأی) ایدن (حاکمدن) زیاده وجدان عذابنه دوچار اولور.

(مابعدی وار)

خوش (خوش اولمیان)، ناموجود (موجود اولمیان)، نالایق (لایق اولمیان)، نابینا (آنادن طوغمه کور)، ناپاك (کیرلی)، نامحدود (حدی اولمیان)، نامتناهی (نهایتسز)، نامعلوم (معلوم اولمیان)، نادیده (کورلمه‌مش) . فارسی وعربی بعض اسملره ومصدرلره‌ده (نا) علاوه اولنمشدر : مثلا ؛ نامزاج (مزاجسز)، ناتوان (قوتسز)، ناتمام (تمام اولمیان)، ناحق (حقه موافق دکل، حقسز)، ناخلف (خیرسز اولاد) . بعضاً اسملر اولنه علاوه اولنه‌جق (نا) اداتندن صکره (ب) اداتی‌ده کلیر : مثلا ؛ نابجا (یولسز، یرنده‌اولمیان، مناسبتسز)، نابکار (ایشه کلمز، یاراماز، فائده‌سز)، نابمحل (محلسز، یولسز)، نابهنکام (وقتنده اولمیان، صره‌سز) . (نا) اداتی فارسی امر حاضرلرك اولنه کلدکده نهی صفت یاپیلیر : مثلا ؛ دان (بیل) ـ نادان (بیلمین، جاهل)، خواه (ایسته) ـ ناخواه (ایسته‌مین)، خواه‌ناخواه (ایسته‌ر ایستمز)، شناس (طانی، بیل) ـ ناشناس (بیلمز، طانیمز)، ساز (یاپ) ـ ناساز (اویغون اولمیان، موافق اولمیان) .

﴿ عربیده یاپیلان صفت یاخود اسم منسوب ﴾

٣٨٤ . عربی اسملری نسبت افاده ایدن صفت یاپمق ایچون آنلرك صوك حرفنی مکسور قیلدقدن صکره آخرلرینه بر یاء مشدده کتیرملی : مثلا ؛ شامیّ (شاملی)، حلبیّ (حلبلی)، بغدادیّ (بغدادلی)، عثمانیّ (عثمانلی)، فارسی، شرقی (شرقه منسوب)، غربی (غربه منسوب)، فنی (فنه منسوب) کبی .

٣٨٥ . اسمك آخرنده تاء تأنيث (ت، ة) بولندقده حذف اولنور وبعده (ى) نسبت الحاق ايديلير : مثلا ؛ ملت ـ ملی، عادت ـ عادی، طبیعت ـ طبیعی، مكه ـ مكی (مكه‌لی)، ادرنه ـ ادرنی . فقط (ادرنی، آطنی، فرانسی) كبیلر لسان عثمانیده مستعمل اولمیوب یرینه قاعدهٔ فارسیه اوزره (ادرنوی، اطنوی، فرانسوی) قوللانیلیر .

٣٨٦ . اسمك آخرنده الف مقصوره بولندقده اوچ صورتله اسم منسوب یاپیلیر : اولا ؛ الف مقصوره حذف اولندقدن صكره یاء مشدده گتیریلیر: مثلا ؛ عیسی ـ عیسیّ (عیسی علیه السلام حضرتلرینه منسوب اولان)، موسی ـ موسیّ (موسی علیه السلام حضرتلرینه منسوب اولان) . ثانیاً ؛ الف مقصوره واوه چویرلدكدن صكره یاء مشدده الحاق ایدیلیر : عیسوی، موسوی، دینوی . ثالثاً ؛ الف مقصوره‌یی الفه تبدیل ایتدكدن صكره بر (و) وآندن صكره‌ده ادات نسبتی گتیرمكله یاپیلیر : مثلا ؛ عیساوی، موساوی . فقط معلوم اولسونكه لسان عثمانیده ایكنجی صورت یالكز قوللانیلیر . الف مقصوره ایله نهایتلنن اسم بش وآلتی حرفلی اولدقده الف مقصوره حذف اولندقدن صكره (ى) نسبت گتیریلیر: مثلا؛ مصطفی ـ مصطفیّ .

٣٨٧ . اسمك صوك حرفی علامت تأنیث اولان الف ممدوده بولندقده الف ممدوده‌نك همزه‌سی واوه قلب ایتدكدن صكره (ى) نسبت گتیریلیر : مثلا ؛ صحراء ـ صحراوی (صحرایه متعلق)، بیضاء ـ بیضاوی . همزه‌سی حرف اصلیدن دونمش اولورسه ایكی صورتله اسم منسوب اولور یا همزه واوه دونر ویا همزه قالیر : مثلا ؛ سماء (گوك) ـ سماوی، سمائی . شتاء (قیش) ـ شتاوی، شتائی. ماء (صو)ـ

ماوی، مائی . همزه حروف اصلیه‌دن اولدقده همزه باقی قالیر و بعده یاء نسبت کلیر : مثلا ؛ قثاء ـ قثائی. جبّائی . ابتداء ـ ابتدائی .

۳۸۸ . (فَعیلة و فُعیلة ، فَعیل، فُعیل) وزنلرنده اولان اسملری اسم منسوب یاپمق ایچون (ی) ایله تالر حذف اولندقدن صکره تشدیدلی (ی) کتیرملی : مثلا ؛ حنیفه ـ حنفی، مدینه ـ مدنی، جزیره ـ جزری، قریش ـ قرشی . فقط (طبیعت، سلیقه) مستثنی اوله‌رق (طبیعی، سلیقی) اولور یعنی یالر حذف اولنماز . برده (ی) ایکی بر جنسدن حرف آره‌سنده بولندقده حذف اولنماز : مثلا ؛ حدیده ـ حدیدی . جدیده ـ جدیدی . حریر ـ حریری کبی .

۳۸۹ . آخری طی اولنان ایکی حرفلی اسملرک اسم منسوبنده طی اولنان حرفلر میدانه چیقار: مثلا ؛ اب ـ ابوی (پدره منسوب)، اخ ـ اخوی (برادره منسوب)، دم ـ دموی، بد ـ بدوی. (سنه، شفة) کلمه‌لرینک اسم منسوبی (سنهی، شفهی) اولور ایسه‌ده (سنه) نککی لسان عثمانیده (سنوی) صورتنده قوللانیلیر.

۳۹۰ . (امه، کره، لغت) کبی صوک حرفلری حذف اولنوب ده یرلرینه تاء عوض کلن کلمه‌لرک اسم منسوبنده محذوف اولان حرفلر میدانه چیقار وتاء عوض حذف اولنور. بناءً علیه (اموی ، کروی، لغوی) اولور .

---

۳۶ — تمرین

زیرده‌کی تمرینده بولنان فارسی ترکیب اضافیلری بولملی، ترکجه ترکیب اضافیلری ده فارسی‌یه چویرملی وعربی جمعلری مفرد یاپملی وترکیب وصفیلری ده بولملی، صفتلرک نوعنی تعیین ایتملی.

۳۹۱ . بعض عربی کلمه‌لرك اسم‌منسوبی (انی) اداتنك‌علاوه‌سیله اولور : مثلا؛ رب ـ ربانی ، روح ـ روحانی ، جسم ـ جسمانی ، نور ـ نورانی ، تحت ـ تحتانی ، فوق ـ فوقانی . (ناصره) نك اسم منسوبی نصرانی اولور .

۳۹۲ . عربیده جمعلردن اسم منسوب یاپلمز : مثلا ؛ (ناسی ، علومی ، فنونی) اولمیوب انسانی ، علمی ، فنی اولور . فقط لسان عثمانیده شاذ اوله‌رق اخلاقی ، دولی (دولتلره منسوب) ، جنودی اولیور : مثلا ؛ رسالهٔ اخلاقیه ، مناسبات دولیه ، تنسیقات جنودیه . برده بر قومه ، جماعته ، بلده‌یه وقبیله‌یه علم اولان جمعلر مستثنی اوله‌رق منسوب اولور : مثلا ؛ انصار ـ انصاری . مدائن ـ مدائنی کبی .

۳۹۳ . اسم منسوبلری مؤنث یاپمق ایچون آخرلرینه (ه) علاوه ایتملی : مثلا ؛ شرقی ـ شرقیه ، غربی ـ غربیه ، ارضی ـ ارضیه ، فنی ـ فنیه ، علمی ـ علمیه ، روحانی ـ روحانیه ، جریدهٔ علمیه ، محصولات ارضیه ، رؤسای روحانیه ترکیبلرنده کورلدیکی کبی .

۳۹٤ . یالکز عربی کلمه‌لرك اولنه صاحب معناسنه اولان (ذی ، ذو) کلمه‌لرینك علاوه‌سیله (لی ، لو) معناسنی‌ویرن ، مالکیت کوسترن صفت یاپیلیر : مثلا ؛ ذی‌روح ـ (روحلی) ، ذی‌قیمت ـ (قیمتلی) ،

معارف

دنیاده معارف کلمه‌سندن دها جلیل ، دها مبارك کلمه‌نك ندرتنی کوردکجه انسان بومقدس کلمه‌یی نصل تبجیل ایده‌جکنی بیله‌میوب انکشت بر دهان حیرت‌قالیور ! اشرف مخلوقاتك مدار تمیز شرافتی اولان ناطقیتی بحق تزیین وتذهیب ایدن معارف کلمهٔ محترمه‌سنك احتوا ایتدیکی معانیٔ ونیره‌یی دوشوندکجه انسان دریای حیرته

ذی‌حیات (حیاتی اولان) ، ذی‌اقتدار (اقتدارلی) ، ذو زیاده (زیاده حرفلی) . لسان عربیده (ذو ، ذی) نك مقامی آیری‌در یعنی (ذو) مجرد ، (ذا) مفعول‌به ، (ذی) ایسه مضاف‌الیه ایچوندر . فقط لسان عثمانیده بو قاعده جاری دکلدر . (ذی) ایله اولانلری (ذی)، (ذو) ایله اولانلری‌ده (ذو) ایله قوللانیلی . (ذا) ایسه لسان عثمانیده هیچ قوللانلمز . بونلرك جمعی ایسه (ذوی) اولور وکندیسندن صکره کلن اسمك اولنـه (ال) حرف تعریف علاوه اولنور : ذوی العقـول (عقللیلر) ، ذوی‌الارواح (ذی‌روح اولانلر) ، ذوی‌الوقار (وقارلیلر) .

﴿ وصف ترکیبی یاخود صفت مرکبه ﴾

٣٩٥ . وصف ترکیبی یاخود صفت مرکبه بر ترکیب‌درکه ایکی کلمه‌نك یان یانه کلمه‌سندن ترکب ایدر ویالکز بر صفت معناسنی افاده ایلر . ترکجه قاعده ایله وصف ترکیبی یاپمق ایچـون ایکی قاعده وار بری ترکجه صفتی موصوفدن اول کتیرملی : مثلا ؛ قره‌کوز، قره‌قاش، آچیق کوز ، آچیق ال . بونلر بر موصوفه صفت اولور : مثلا ؛ قره کوز قویون ، قره قاش چوجق ، آچیق کوز آدم کبی‌که (قره‌کوزلو ، قره قاشـلی ، آچیق کوزلو) دیمکدر. دیکری ترکجه بر اسمدن صکره

طالوب کیتمکدن کندینی آله‌میور! شو معزز، مبارك کلمه‌نك تجسم ایتمش بولندیغی بلاد متمدنه‌یه بر کره عطف نظر امعان ایدیکز . نه‌لر کورمزسکز ! دها چوجق تعبیرینه لایق کوره‌جکمز ارباب فطانت وعرفان وسعت احاطه‌لری، کثرت‌وقوف ومعلومات متنوعه‌لریله انظار احترام وتقدیری کندی طرفلرینه چویررلر ، ارباب اختصاصه توجیه انظـار مدققانه اولنسه انسان نوع بنی بشرك تأمین استراحت

ويا اول ترجه‌ـه بر فعل كتيرمكله ياپيلير : مثلا ؛ كولر يوز. بونلر بر موصوفه صفت اولور : مثلا؛ كولر يوز آدم .

﴿ قاعدهٔ فارسيه اوزره وصف تركيبى ياخود صفت مركبه ﴾

٣٩٦ . فارسيده وصف تركيبى يدى قاعده ايله ياپيلير : اولا ؛ كسرهٔ اضافتى حذف ايدوب مضاف‌اليهى مضافه تقديم ايده‌رك وصف تركيبى تركب ايدر : مثلا ؛ پرتو ماه (آيك ضياسى) ، روى ماه (آى يوزى) اضافت اولوب ماه پرتو (آى‌ضيالى) ، ماه رو (آى يوزلو) وصف تركيبى اولور. بو كبى صفتلر برموصوفه صفت اولور : مثلا ؛ روى ماه پرتو (آى ضيالى يوز) ، مردم ماه رو (آى يوزلوآدم) . ثانياً ؛ يالكز كسرهٔ اضافتى حذف ايتمكله‌ده وصف‌تركيبى ياپيلير: مثلا؛ صاحب وجدان (وجدان صاحبى اولان) ، صاحب خانه (خانه صاحبى اولان) ، صاحب ديوان (ديوان صاحبى اولان) .
ثالثاً ؛ فارسى تركيب وصفينك صفتى موصوفه‌تقديم وكسرهٔ موصوفى‌ده حذف ايتمكله وصف تركيبى ياپيلير : مثلا ؛ زبان شيرين (طاتلى ديل) ـ شيرين زبان (طاتلى ديللى) ، خوى پاكيزه (كوزل خوى)ـ پاكيزه خوى (كوزل خويلو) ، چشم سياه (قره كوز) ـ سياه چشم (قره كوزلو) ، بخت نيك (ايى بخت) ـ نيك بخت (ايى بختلى) ، روى

كامله‌سنه‌، تسريع ترقيات مدنيه‌سنه حصر وجود ايدن بوغيور داهيلرى برحيرت قدرشناسانه ايله تلقى ايتمك مجبور يتنده‌ن كنديني بر درلو قورتاره‌مز. اوروپانك آسيانك، آمريقانك، آفريقانك، اوستراليانك بعض جهاتنى نور فيوضاتله تنوير ايدوب لذت بى‌عديلنى بزه‌ده طاتديران ، ممالك عثمانيه‌مزك هر طرفنى ضياى سعادتله اضائه ايدن كلهٔ جليل القدر معارفك تأثيرات سريعهٔ اعجازكارانه‌سى قدر

ترش (اکشی یوز) ـ ترش روی (اکشی یوزلو). بوی خوش (کوزل قوقو) ـ خوشبو (کوزل قوقولو). بو صفتلر برموصوف ایله برلشه‌رك ترکیب وصفی یاپیلیر: مثلا؛ طفل سیاه چشم (سیاه کوزلو چوجق)، زن پاکیزه خوی (کوزل خویلو قادین)، کل خوشبو (کوزل قوقولو کل).

بعض فارسی ترکیب وصفیلردن موصوفك یالکز اسره‌سی حذف ایدیله‌رك وصف ترکیبی یاپیلیر: مثلا؛ دل تنك (طار کوکل) ترکیب وصفی اولوب دلتنك (طار یورکلی) وصف ترکیبی‌در. سائر مثاللر: دل شاد (مسرور کوکل) ـ دلشاد (مسرور کوکللی).

هر ترکیب وصفیدن وصف ترکیبی یاپیله‌مز: مثلا؛ (بنای عالی) ترکیب وصفی اولوب (عالی بنا) دینلدکده وصف ترکیبی معناسنی افاده ایده‌مز، ینه ترجمه اسلوب اوزره ترکیب وصفی اولور.

بعضاً ده صفت موصوفه تقدیم اولندقده حاصل اولان ترکیب مرکب اسم اولور: مثلا؛ خوشاب (خوشاف دینیلن بر نوع صولو طاتلی).

بونك کبی هر ترکیب اضافیدن وصف ترکیبی یاپیله‌مز: مثلا؛ لذت طعام (یمکك لذتی) ترکیب اضافی اولوب (طعام لذت) دینلدکده هیچ بر معنی افاده ایتمز.

محیرالعقول، مؤثر، عالی، فیاض هیچ بر تأثیر یوقدر دیه ادعا ایدلسه مبالغه‌یه حمل اولنه‌ماز! نصل حمل اولنه‌بیلیر که یکرمی بش سنه‌لك بر همت جدیه بوخرابه‌زار جهالتی کلزار عرفان‌ومدنیته تحویله کفایت ایدییور! عطالتك، جهالتك، وحشتك دائما خصم فاضلی، دشمن غالبی اولان «معارف» نوع بنی بشری اسفل‌السافلین جهالت ووحشتدن تا اوج بالای انسانیت ومدنیته چیقارمش ودها حالا

بعضاً ده مضاف‌الیه مضافه تقدیم قلنـدقدن حاصل اولان ترکیب مرکب اسم اولور : مثلا؛ آب سیل (سیل صویی) ترکیب اضـافی اولوب (سیلاب) شدتله وکثرتله آقان صو معناسنده اسم مرکب‌در.

رابعاً؛ مشبه ایله مشبه‌بهك ترکیبیدر. بو ترکیبده‌ده اسره حذف اولنـور : مثلا؛ روی کل (کل یوزی)، قد سرو (سرو بویی) ترکیب اضـافی اولوب کل‌رو (کل کبی یوزی اولان)، سرو قد (سرو کبی بویی اولان) وصف‌ترکیبیدر. بو کبی صفتلرده موصوف ایله برابر ترکیب وصفی تشکیل ایدر.

خامسـاً : فارسی اسم مفعوللر فارسی ویا عربی اسملردن صکره کتیریلوب وصف ترکیبی یاپیلیر : مثلا؛ حریق‌زده (یانغیندن‌اورلمش) (زده)فارسی اسم‌مفعولدر. سائر مثاللر: دلبسته (کوکل‌ویرمش)، نعمت دیده (اییلك کورمش اولان ، منتدار) ، لطف‌دیده (لطف کورمش اولان). بعضـاً اسم مفعول اسمدن اول قـونیلور. ترکیبـده اسم مفعولك آخرنده‌کی هاء رسمیه بعضاً حذف‌اولنور : مثلا؛ (غم آلوده) یرینه (غم آلود) کبی.

سـادساً : فارسی وعربی اسملردن صکره فارسی بر امر حاضر کتیرمکله وصف ترکیبی یاپیلیر واسم فاعل معناسنی افاده ایدر : مثلا؛ معارفپرور (معارفی بسله‌ین)، بنده‌پرور (قول بسله‌ین) ، وقعه‌نویس

چیقارمقده‌بولنمشدر. انسانه رب‌جلیلنی، پیغمبرذیشاننی. پادشاه عالمپناهنی طانیته‌جق واسطهٔ جلیله یالکز معارفدر. دنیایه نیچون کلدیکنی، نه ایله مکلف اولدیغنی فکر بشره یالکز معارف یرلشدیره‌بیلیر. انسانلری بحق ایفای وظائف مودوعه ایتمکه موفق‌قیلان معارفدن بشقه برشی دکلدر. وجودلریله افتخارایتدیکمز ابن‌سینالری، سنان پاشالری، فضولیلری یتشدیرن معارفدر. مزاپوتامیا چوللرینی بر معمورهٔ

(وقعه یازان) ، دلفریب (کوکل آلدادیجی ، پك کوزل) ، حیات بخشا (حیات ویرن) ، حیرت‌افزا (حیرت آرتیران) . سابعاً : ایکی عین کلمه آره‌سنه (ا) مساوات علاوه‌سیله یاپیلیر : مثلا ؛ لبالب (دوداق دوداغه) ، کوناکون (درلو درلو) ، نوعانوع (درلو درلو) .

٣٩٧ . وصف ترکیبلرك صورت املاسنده دقت ایدیله‌جك جهت شوندن عبارتدر : وصف ترکیبی‌یی تشکیل ایدن برنجی کلمه‌نك صوك حرفی حروف متصله‌دن ایسه حسن خطه چیرکینلك ویرمدیکی ، اوقونشده ده کوجلك چکلمدیکی حالده ایکنجی کلمه ایله متصل یازیلیر : مثلا ؛ رهنما ، دلتنك ، کلرخ ، دلبر ، . بعض وصف ترکیبلر ایکی صورتله‌ده یازیلیر : مثلا ؛ معارفپرور یاخود معارف‌پرور . سعادتنمون یاخود سعادت‌نمون . مجرد متصل یازیله‌جقلره مثال : عالی‌همت ، زینت‌فزا ، عبرت‌آمیز که بونلر (عالیهمت ، زینتفزا ، عبرتآمیز) صورتنده یازیله‌جق اولورسه هم چیرکین اولور وهم‌ده کوج اوقونور .

٣٩٨ . امر حاضر ایله یاپیلان وصف ترکیبی‌یی نفی یاپمق ایچون امر حاضرك اولنه (نا) نفی اداتی کتیریلیر ، اسمك اولنه کتیرلمز : مثلا ؛ وظیفه‌شناس (وظیفه‌سنی بیلن) ـ وظیفه‌ناشناس (وظیفه‌سنی بیلمین) ، سخن‌شناس ـ سخن‌ناشناس ، قانون‌شناس ـ قانون ناشناس

دلنشین شکلنه قویان معارفدر : بر قاچ یوز سنه اول بیابان وحشت اولان آمریقا بو کون جهان مدنیتی معموریتنه ، ترقیات سریعه‌سنه ، تجددات دائمه‌سنه حیران ایدوب براقیور ! نه سایه‌سنده ؟ یالکز معارف سایه‌سنده ! آفریقانك خریطه‌لرده یوزلرجه ، بیکلرجه سنه‌لردن بری « اراضئ مجهوله » دیه کوستریلن اقسام وسطیهٔ مظلمه‌سنی کشف ایتدیرن معارف دکلده یانه‌در ؟ ملتلری برعائله حالنه قویان مطبوعات ،

اولور (ناوظیفه‌شناس) وسائره اولماز .

٣٩٩ . عربیده وصف ترکیبی مقامنه اضافت لفظیه استعمال اولنورکه بوندن اضافتلر فصلنده بحث اولندی .

﴿ فارسی وعربی صفتلری اسم معنی یاخود اسم مطلق یاپمق ﴾

٤٠٠ . فارسی صفت اصلیه و قیاسیه‌یی اسم معنی یاخود اسم مطلق یاپمق ایچون آخرینه بر (ی) الحاق اولنور : مثلا ؛ دوست ـ دوستی (دوستلق) ، مسافرپرور ـ مسافرپروری ، تندرست (وجودی صاغلام) ـ تندرستی (صاغلق ، صحت وجود) ، خشنود ـ خشنودی (خشنودلق ، رضا) ، تنپرور (وجودی بسله‌ین) ـ تنپروری .

٤٠١ . صفت فارسیه‌نك آخری (ه) رسمیه یاخود غیر ملفوظه اولدقده کاف فارسی‌یه دونر : مثلا ؛ بنده ـ بندکی (قوللق) ، آسوده (مستریح ، راحتده) ـ آسودکی (استراحت) ، ساده (زینتسز) ـ سادکی (ساده‌لك) ، زنده (دیری ، حیاتده اولان) ـ زندکی (دیریلك ، حیات) ، زاده ـ زادکی (زاده‌لك) ، زندکیٔ تازه (تازه حیات) ، سادکیٔ افاده (افاده ساده‌لکی) ، (زنده) دن (زندکانی) ده اولور .

٤٠٢ . صفت فارسیه‌نك آخری الف یاخود واو ممدوده اولدقده

شمن دوفر ، واپور ، تلغراف ، تلفون ، الکتریق کبی آثار ترقیات مدنیه‌یی ایجاد ایتدرن معارف دکلیدر ؟ مطبوعاتی ماللرك واسطهٔ نشر افکار عمومیه‌سی اولمق شرف جهتیتنه نائل ایدن معارفدن بشقه نه اوله‌بیلیر ؟ انسانه شرافت انسانیه‌سنی بحق تقدیر ایتدیرن معارفك نور رفاهیت و سعادتندن محروم اولان بولره باقکز ! تحصیل وتتبع معارف بدایتنده لذتسز بیله کورونسه تعمیق ایدلدکجه انسانده

(ی) اسمیتدن اول بر (ی) دها زیاده اولنور : مثلا؛ آشنا (بیلدك) ـ آشنایی (آشنالق)، روشنا (آیدین، ضیادار) ـ روشنایی، دانا (بیلیجی، عالم) ـ دانایی (بیلیجیلك، عالملك).

٤٠٣ . عربی (ی) مشدده ایله یاپیلان صفتلری یاخود اسم منسوبلری اسم معنی یاخود مطلق یاپمق ایچون آخرلرینه بر (ت) علاوه اولنور : مثلا؛ علوی ـ علویت (یوکسکلك)، قدسی ـ قدسیت کبی . فقط خشنودی، پریشانی، بندکی یرینه (خشنودیت پریشانیت، بندکیت) قوللانمق جائز اولهماز؛ زیرا فارسیدر.

٤٠٤ . عربی اسم یاخود مصدر اولان کلمه‌لری (ی) مصدریت یاخود (ی) اسمیت ایله اسم یاپمامالی: مثلا؛ (سبب، رجحان، شکران، تمام) ذاتاً اسم یاخود مصدر اولدیغندن (سببیت، رجحانیت، شکرانیت، تمامیت) دیه بر دها اسم یاپمق لزومسز ایسه‌ده اکثریا (سببیت ویرمك، بیان شکرانیت ایتمك، تمامیت ملك) کبی سوزلره تصادف ایدلمکده‌در .

﴿ ترکجه‌ده صفت تأکیدیه وصفتلرك درجه‌سی ﴾

٤٠٥ . ترکجه بعض صفتلر واردرکه شدت افاده ایدر وبونلره

ـ معارف ایچون ـ بر مفتونیت معالی‌پرورانه، بر مجلوبیت عالم پسندانه پیدا اولور : بر درجه‌ده‌که او آدم آرتق معارفسز یشایه‌مز. ثباتکارانه مطالعه، غیرت آورانه تتبع معارفك اك عالی اك مشکورالهمم معاونلرندندر ! خلاصه اوله‌رق دینیله‌بیلیرکه : انسان انسانیتی انجق معارفك نوسطیله آکلایه‌بیلیر. دارین‌ده سعادت آنجق معارفه انتسابله، خدمتله ممکندر. (محی الدین)

صفت تأكيديه نامی ویریلیر . عادی صفتلری صفت تأكيديه یاپمق ایچون صفتلرك برنجی هجاسنی و یا برنجی حرفنی آلوب اکثریا آخرینه (ب) ، (پ) ، (س) ، (م) حرفلرندن برینی الحاق ایتملی وصفتك برنجی هجاسنده‌کی حرکه ایله اوقوملی : مثلا : سیاه ـ سیم سیاه ، یووارلاق ـ یوس یووارلاق ، بوش ـ بوم بوش ، قرمزی ـ قب قرمزی ، یشیل ـ یم یشیل ، بللی ـ بس بللی ، بتون ـ بسبتون ، طولو ـ طوب طولو ، قوری ـ قوپ قوری ، صاری ـ صاپ صاری ، قوجه ـ قوس قوجه ، قیوراق ـ قیس قیوراق ، یاصی ـ یام یاصی ، دیك ـ دیم دیك کبی . فقط مستثنی اوله‌رق چبلاق ـ چیرل چبلاق ، صیقلام ـ صر صیقلام اولور .

٤٠٦ . صفتلرك اوچ درجه‌سی واردر . عادی ، مقایسه ومبالغه درجه‌لری . مقایسه درجه‌سنه اسم تفضیل جزئی ، مبالغه درجه‌سنه اسم تفضیل کلی‌ده دینیر . صفتلرك عادی درجه‌سی کندی اصل حاللریدر : مثلا ؛ بیوك ، کوچك ، یشیل ، کوزل ، اوزون دینلدکده عادی صفت اولور . مقایسه درجه‌سی یاخود اسم تفضیل جزئی برینك و یا بر شیئك دیکره نسبتله آندن دها زیاده فضل ورجحانی اولدیغنی افاده ایتمك ایچون قوللانیلیر وایکی صورتله یاپیلیر : اولا ؛ صفتك اولنه (اڭ) اداتی علاوه اولنور : مثلا ؛ صولرك اڭ کوزلی قرمقولاق صویی‌در . باغچه‌مزده‌کی آغاجلرك اڭ میوه‌داری شو آغاجدر . ثانیاً ؛ صفتدن اول کلن کلمه‌نك صوکنه (دن دها) ، (دن دها زیاده) الحاق اولنه‌رق یاپیلیر : مثلا ؛ بنم کتابم عثمان افندینك کتابندن دها بیوکدر . شو آت دیکر آتلردن دها زیاده کوزلدر .

ایشته بو مثاللرده (صولر، آغاجلر، کتابلر، آتلر) بربریله مقایسه اولنمش وبرینك دیکرندن یاخود دیکرلرندن فضل ورجحانی اولدیغی آکلاشیلیور.

صفتلرك مبالغه درجه‌سی ویاخود اسم تفضیل کلی صفتلره مبالغه معناسنی علاوه ایدر وصفتلرك اولنه (چوق، پك‌زیاده، زیاده‌سیله، پك چوق، غایت، فوق‌العاده، حددن زیاده) کلمه‌لرندن برینك‌علاوه‌سیله یاپیلیر : مثلا ؛ پك کوزل، چوق بیوك، پك زیاده‌اوجوز، زیاده‌سیله عقللی، پك چوق اوصلو، غایت زنکین، فوق‌العاده غیرتلی، حددن زیاده چالشقان کبی.

﴿ فارسی صفتلرك درجه‌سی ﴾

٤٠٧ . فارسی‌وعربی عادی‌صفتلری‌مقایسه درجه‌سنه‌قویمق‌یاخود اسم تفضیل جزئی یاپمق ایچون آخرلرینه (تر) اداتی علاوه اولنور: مثلا ؛ خوب (کوزل) ـ خوبتر (دها کوزل)، واسع (کنیش) ـ واسعتر (دها واسع)، بالا (یوکسك) ـ بالاتر (دها یوکسك) . بو (تر) اداتیله یاپیلان صفتلر فارسیده مبالغه یاخود اسم تفضیل کلی معناسنی افاده ایتدیکی کبی لسان عثمانیده‌ده اویله‌در : مثلا ؛ خوب (کوزل) خوبتر (دها کوزل،الڭ کوزل) کبی . بد (فنا) کلمه‌سنه (تر) اداتی‌لاحق‌اولدقده (د)حذف‌اولنه‌رق(بتر)صورتنده تخفیف‌اولنور.

٤٠٨ . فارسی وعربی عادی صفتلری مبالغه درجه‌سنه قویمق یاخود اسم تفضیل کلی یاپمق ایچون آخرلرینه (ترین) اداتی الحاق ایدیلیر : مثلا ؛ بالا ـ بالاترین (پك یوکسك)، فاضل ـ فاضلترین

(پك فاضل)، خوبترین (اك كوزل)، واسع-واسعترین (پك كنيش)، كم-كمترین (پك آز، پك اكسيك، پك حقير)، به-بهترین (اك ايی). بو صورتده اسم تفضيل كلی بر مضاف‌اليه مضاف اوله‌رق اسلوب فارسی اوزره تركيب اضافی ويا تركيب‌وصفی حالنده قوللانيلير مثلا ؛ فاضلترين ادبا (اديبلرك اك فاضلی)، بزركترين شعرا (شاعرلرك اك بيوكی)، كمترين بندكان (قوللرك اك حقيری)، كمترين امور (ايشلرك اك اكسيكی). بندهٔ كمترين (پك حقير قول).

بعضاً ده صفت عاديه‌نك آخرينه (ين) اداتنك الحاقيله اسم تفضيل كلی ياپيلير : مثلا، به-بهين (پك ايی)، كمين (پك حقير) : بونلر بر موصوفه صفت اوله‌رق قوللانيلير : مثلا ؛ آيين بهين كبی. بعضاً ده (ين)دن صكره برده (ه) الحاق اولنور: مثلا ؛ كمينه، بهينه: مثلا ؛ معروض چاكر كمينه‌لريدركه.

عربينك اسم تفضيلی مصدر ثلاثیٔ مجرددن مشتق اولديغندن مصدرلر بابنده آندن بحث ايده‌جكز.

﴿ اسماء عدد ياخود صفات عدديه - اسماء اعداد تركيه ﴾

٤٠٩. صاييلر كوسترن كلمه‌لره اسماء عدد دينوب اسملرك كميتنی يعنی قاچ دانه اولديغنی كوستردیكندن صفتدر. اسماء عدد درت قسمدر. اولا ؛ عدد اصلی، ثانياً عدد وصفی ياخود رتبی، ثالثاً عدد توزيعی، رابعاً عدد كسری ياخود جزئی.

٤١٠. عدد اصلی ايكی درلودر بسيط ومركب. بر، ايكی، اوچ، درت، بش، آلتی، يدی، سكز، طقوز بسيطدر. اون، اون بر،

اون ایکی ، اون طقوز ، یکرمی ، یکرمی بر ، اوتوز ، اوتوز طقوز ، قرق ، قرق بر ، قرق طقوز ، اللی ، آلتمش ، یتمش ، سکسان ، طقسان ، یوز ، بیك ، اون بیك ، یوز بیك ، ملیون عدد مرکبدر . بردن طقوزه قدر آحاد ، اوندن یوزه قدر عشرات ، یوزدن بیکه قدر مآت ، بیکدن اون بیکه قدر الوف دینیر .

٤١١ . ترکجه‌ده عدد اصلیلرك جمعی یوقدر . یالکز (یوز ، بیك ، یوز بیك ، ملیون) ك جمعی مستعملدر : مثلا ؛ یوزلرجه قلم آلدم ، بیکلرجه نصیحت ویردم ، یوز بیکلرجه آدم کوردم ، ملیونلرجه کتاب صاتدم .

٤١٢ . ترکجه عدد اصلی هروقت موصوفه تقدم ایدر . موصوف ایسه اصلا جمعلنه‌مز : مثلا ؛ (اوچ کتاب ، اون ایکی یمورطه ، یکرمی بش دفتر) دیه‌جك یرده (اوچ کتابلر ، اون ایکی یمورطه‌لر ...) لزومسزدر . فقط مستثنی اوله‌رق (اون بش نفس) دینیله‌جك یرده (اون بش نفوس) دینیلیور . (نفوس) ایسه (نفس) ك عربی جمعیدر .

٤١٣ . اسم عدد ایله برابر بولنان موصوفه معدود دینیلیر ؛ بناءً علیه (اون بش نفوس) ترکیبنده (اون بش) اسم عدد ، (نفوس) ایسه معدوددر .

بعض آثارده اسماء عدد اصلیله برابر بولنان موصوفك جمع اولدیغنه‌ده تصادف اولنمقده‌در : مثلا ؛ دونمای همایون بر یوز اللی قدر بیوك وکوچك کمیلر بونلره سدراه اولمق ایستدیلر (عبدالرحمن بك) .

٤١٤ . لسان عثمانیده اسماء عدد اصلیله برابر دانه معناسنده بعض کلمه‌لر قوللانیلیر شویله که نفر ، رأس (باش) ، باب (قپو) ،

قطعه، نسخه، پاره، قبضه، عدد. مثلا؛ اون ایکی نفر مکتب طلبه‌سی، یکرمی رأس قویون کبی. فقط بیلملی‌که بونلرك محل استعمالی بسبتون آیری‌در، یکدیکرینك یرینه قوللانلمز. (نفر) یالکز انسان حقنده قوللانیلیر: مثلا؛ بش نفر مکتب طلبه‌سی، اون اوچ نفر ترزی، درت نفر چوجق کبی. (رأس) یالکز درت آیاقلی حیوان حقنده مستعملدر: مثلا؛ یکرمی رأس قویون، اون رأس جاموس؛ ایکی رأس اسب، بر رأس استر (قاطر). (باب) ابنیه حقنده استعمال اولنور: مثلا؛ درت باب جامع شریف، اوچ باب مکتب، ایکی باب خانه، بر باب دکان کبی. (قطعه) اوراق، نشان، سفینه، عرصه حقنده قوللانیلیر: مثلا؛ ایکی قطعه عرضحال، بر قطعه علم وخبر. بر قطعه نشان ذیشان عثمانی، اوچ قطعه یلکن کمیسی، بر قطعه خالی عرصه کبی. (نسخه) کتاب، رساله وامثالی حقنده استعمال اولنور: یوز نسخه کتاب، اون ایکی نسخه الفبای عثمانی. (پاره) طوپ حقنده مستعملدر: مثلا؛ حریق ظهورنده یدی پاره طوب انداخت ایدیلیر. قلنج کبی صاپندن طوتیلیر شیلره (قبضه) قوللانیلیر: مثلا؛ اوچ قبضه قلنج، ایکی قبضه بچاق کبی. ایکی آیاقلی حیوانلر و الده صاییلیر اوفق تفك بتون شیلر حقنده (عدد) مستعملدر: مثلا؛ یدی عدد طاوق، بر عدد خروس، اوتوز عدد عثمانلی لیراسی، یکرمی عدد یومورطه، یوز عدد لیمون کبی.

٤١٥. برینك ویا بر شیئك درجه ومرتبه‌سنی یعنی قاچنجی اولدیغنی کوسترن عدده عدد وصفی یاخود رتبی دینیرکه عدد اصلینك آخرینه (نجی) اداتنك الحاقیله یاپیلیر: مثلا؛ بر - برنجی. اوچ -

اوچنجی . بش ـ بشنجی . سکز ـ سکزنجی . طقوز ـ طقوزنجی . اون ـ اونجی . اوتوز ـ اوتوزنجی الی آخره .

٤١٦ . عدد اصلینك آخرنده (ی) بولندقده عدد وصفی یاپیله‌جغی وقت (ی) حذف اولنور : مثلا ؛ ایکی ـ ایکنجی . آلتی ـ آلتنجی . یدی ـ یدنجی . یکرمی ـ یکرمنجی . اللی ـ اللنجی . شاید صوکنده (ت) بولنه‌جق اولورسه (د) ه دونر : درت ـ دردنجی .

٤١٧ . بر مقدارك مساوات اوزره آیریلوب طاغیدلمه‌سی ایچون قوللانیلان عدده عدد توزیعی نامی ویریلیر وعدد اصلینك صوك حرفنه ماقبلی مفتوح بر (ر) الحاق ایتمکله یاپیلیر : مثلا ؛ برر ، اوچر ، بشر ، اونر ، اوتوزر ، قرقر ، یوزر ، بیکر کبی . عدد اصلینك صوك حرفی (ی) اولدقده (ر) دن اول بر (ش) مفتوحه زیاده اولنور : مثلا ؛ ایکیشر ، آلتیشر ، یدیشر ، یکرمیشر ، اللیشر .

٤١٨ . عدد اصلینك صوك حرفی (ت) اوله‌جق اولورسه (د) ه دونر : درت ـ دردر .

٤١٩ . عدد توزیعی عمومیت معناسنی افاده ایده‌جك اولورسه تکرار اولنور : مثلا ؛ بوندن اونر اونر صایکز ، المادن ایکیشر ایکیشر آلهلم . درسه بشر بشر چیقارمق اوله‌ماز ، برر برر اولور .

٤٢٠ . بر مقداردن بر قسم آلنمش اولدیغنی افاده ایتمك ایچون استعمال اولنان عدده عدد کسری یاخود جزئی دینیلیر وعدد اصلیدن صکره (ده) اداتنی کتیردکدن صکره آلنه‌جق قسمی کوسترن عدد اصلی‌یی وضع ایتمکله یاپیلیر : مثلا ؛ اوچده بر ، درتده بر ، اونده بر ، یوزده درت ، یوزده سکز ، یوزده یکرمی ، بیکده اوچ .

فقط بر شیئك یاریسنی کوسترمك ایچون یالکز اولدیغی حالده

(یارم) لفظی قوللانیلیر : مثلا ؛ یارم ساعت ، یارم اوقه ، یارم او، یارم لیرا . اکر بر عدد تام ایله برابر بولندقده (یارم) یرینه (بچق) قوللانیلیر : مثلا ؛ اوچ بچق ساعت ، ایکی بچق آی ، بر بچق سنه ، اون ایکی بچق درهم وسائره . (یارم) یرینه بعضاً (یاری) قوللانیلیر : مثلا ؛ یاری یول .

﴿ اسماء عدد فارسیه ﴾

٤٢١ . اسماء عدد فارسیه‌دن کافه‌سی لسان عثمانیده قوللانلمز . بردن اون بره قدر اولان و برده (یوز، بیك ، یوز بیك) معادلی بولنان عدد اصلیلر ترکیب اوله‌رق نادراً قوللانیلیر . بونلری مثاللر ایله کوستره‌جکز . دیکرلری ایسه برای معلومات کوستره‌جکز . یك (١) دو (٢) ، سه (٣) ، چهار، چار (٤) ، پنج (٥) ، شش (٦) ، هفت (٧) ، هشت (٨) ، نه (٩) ، ده (١٠) ، صد (١٠٠) ، هزار(١٠٠٠) صدهزار (١٠٠٠٠٠) : ترکیبلره مثال ؛ یکپاره (بر پارچه ، پارچه‌سز ، بتون) ، یکپا (بر آیاقلی ، طوپال) ، یکجهت (موافق) ، یکچشم (تك کوزلو) ، یکدانه (اشی اولمیان دانه - کوهر یکدانه) ، یکدل (کوکللری بر) ، یک‌دیکر (بر بری) ، یکزبان (هپ بر آغز) ، یکرنك (دوز رنکلی ، ساده ، بی‌ریا) ، یکسال ، یکساله (بر سنه‌لك) ، یکسان(برابر ، مساوی) ، یکشنبه (پازار کونی) . دوچشم (ایکی کوز - مشهود دوچشم افتخار اولمق . فوق‌العاده افتخارله کورمك) ، دوجهان

---

٣٦ — تمرین

زیرده‌کی منظومه‌ده بولنان اسلوب عربی وفارسی اوزره یاپیلان ترکیب اضافیلری بولملی وقوس ایچنده‌کی ترکیب اضافیلری ده عربیه چویرملی ، ترکیب وصفیله وصف ترکیبلری ده بولملی .

(دنیا وآخرت)، دوباره (ایکی کره ایکی . حیله ،دك) . سه‌پا (اوچ آیاقلی بر آلت)، سه‌خوان (نصارادن اقانیم ثلثه‌یه قائل اولان)، سه‌شنبه (صالی) . چهارشنبه. ترکیده مخففی اولان (چار) قوللانیلیر. چارپا (درت آیاقلی ـ حیوانات چارپایان) ، چارچوبه (چرچیوه)، چارپاره (محرفی چالپاره)، چارسو (درت طرفی دکان اولان یر ، چارشی)، چارمیخ (صلیب، چارماق)، چارکوشه (درت کوشه‌لی، مربع، درت کوشه)، چارچشم (درت کوز ـ چار چشم ایله منتظر اولمق)، چار اقطار جهان (دنیانك درت طرفی) . پنجشنبه، پنجپا (ینکج)، پنجکانه (بشدن عبارت ـ نماز پنجکانه) . شش جهت (آلتی طرف)، شش پا (آلتی آیاقلی)، ششپر (دیللی طوپوز)، ششتا (آلتی تللی طنبور)، ششخانه . هفت اقلیم (یدی اقلیم)، هفت پیکر (افلاك) هشت پا (آختاپوت)، نه‌طاق (طقوز قبه‌لی ـ نه طاق آسمان . ده ساله (اون یاشنده، اون سنه‌لك) . صد آفرین (یوز آفرین)، صد

اوصاف جمیلهٔ اجداد شهنشاهی

بحر رمل = وزنی : فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن، فعلاتن، فعلن.

ای شهنشاه کرم‌گستر ودانش پرور،
سایهٔ لطف خدا، پرتو (انوارازل)،
خاك پایکله اولور چشم جهانبین روشن؛
کرد راهکله بولور آینهٔ جان صیقل.
ایلدی کشف ایله اظهار کرامت کرمك،
ایتدی مشکلریز خواجهٔ احسانك حل.
کیمه‌کیم رهبر اوله (بدرقهٔ احسانك)
بولنه قارشی طوتار (شمع هدایت) مشعل.

کرچه کاملره عالمده نهایت یوقدر،
منت اللهه‌سنی جمله‌دن ایتمش اکمل.
درکه حقه نیاز ایلیه‌لم ای باقی
جمله‌دن (دولت سلطانه) دعادر افضل.
اوله وصفکله مزین (صفحات ایام)،
طوله مدحکله کتبخانهٔ ادیان وملل.
(حارس مملکت)دولت واقبالك اوله
مالك الملك خداوندجهان عزوجل.
(باقی)

برك (یوز یاپراقلی). هزار آفرین (بیك آفرین)، هزار بار (بیك کره)، هزار فن (پر معرفت ، صنعتکار)، هزار پا (بیك آیاقلی ، قرق آیاق دینیلن حیوانجغز)، هزار داستان ، هزار دستان (بلبله صفت اولور).

فارسی عشرات شونلردر : یازده (۱۱) ، دوازده (۱۲) ، سیزده (۱۳) ، چارده (۱٤) ، پانزده (۱٥) ، شانزده (۱٦) ، هفده (۱۷) ، هژده (۱۸) ، نوزده (۱۹) ، بیست (۲۰) ، بیست ویك (۲۱) ، سی (۳۰) ، سی‌ودو (۳۲) ، جهل ، چل (٤۰) . چهل‌وسه (٤۲) ، پنجاه (٥۰) ، پنجاه‌وچهار (٥٤) ، شست یاخود شصت (٦۰) ، شصت وپنج(٦٥) ، هفتاد (۷۰) ، هشتاد (۸۰) ، نود (۹۰) ، دویست(۲۰۰) سیصد (۳۰۰) ، چهارصد (٤۰۰) ، پانصد (٥۰۰) ، ششصد (٦۰۰) هفتصد (۷۰۰) ، هشتصد (۸۰۰) ، نهصد (۹۰۰) ، ده هزار یاخود بیور (۱۰۰۰۰) . (بیور) بوکون لسان فارسیده‌ده مستعمل دکلدر. صد هزار (۱۰۰۰۰۰) بوکا فارسیده (لك) ده دینیر. پانصد هزار (٥۰۰۰۰۰) .

نادراً اسماء عدد اصلیه‌نك آخرینه (کانه) و (تا) اداتلری الحاق اولنور : مثلا ؛ دوکانه (ایکی دانه) ، یکتا (یالکز ، اقرانی اولمیان) ، دوتا (ایکی‌قات ، بوکلمش ، اکرلمش). (یك) ده یکانه اولور.

٤۲۲ . فارسیده‌کی اعداد وصفیه یاخود رتبیه لسان عثمانیده پك نادر اوله‌رق قوللانیلیر. فارسی عدد اصلی‌یی عدد وصفی یاپمق ایچون

زیره‌کی ترکیب اضافیلری اسلوب عربی اوزره ترکیب اضافی یاپدقدن صکره آنلری جمله‌لر آره‌سنده قوللانمالی. (اللهك قدرتی. اللهك حکمتی. سلطانلرك سلطانی افندیمز. مشکلاتك حلالی. همتك حفظی).

آخرینه ماقبلی مضموم بر (م) ویا (می) ویاخود (مین) اداتلرندن برینك الحاقیله یاپیلیر: یکم (برنجی) یاخود نخست، نخستین: مثلا ؛ نخستزاد، نخستزاده (اول طوغان، ایلك طوغمش اولان)، خندهٔ نخستین بهار (ایلك بهار قوقولری کلمکه باشلادیغی زمان). دوم، دومی، دومین (ایکنجی)، سیوم یاخود سیم (اوچنجی)، چهارم، چارم، چارمین (دردنجی): مثلا؛ کتاب چارم (دردنجی کتاب یعنی قرآن عظیم الشان) سپهر چارمین (دردنجی کوك)، پنجم (بشنجی)، ششم (آلتنجی)، هفتم، هفتمین (یدنجی)، هشتم، هشتمین (سکزنجی)، نهم (طقوزنجی): مثلا ؛ فلك نهم (طقوزنجی کوك)، دهم (اوننجی)، یازدهم (اون برنجی)، صدم (یوزنجی)، هزازم (بیکنجی).

٤٢٣ . فارسی اسماء عدد توزیعیدن لسان عثمانیده یالکز (یکان یکان = برر برر) قوللانیلیر : مثلا ؛ یکان یکان صایمق. ایکی عدد اصلی‌یی یان‌یانه کتیرمکله عدد توزیعی یاپیلیر: دو دو (ایکیشر ایکیشر)، سه سه (اوچر اوچر)، صد صد (یوزر یوزر).

٤٢٤ . فارسی اسماء عدد کسری یاخود جزئیدن نیم (یارم) چهاریك : چاریك (دردده بر) : مثلا ؛ نیم رسمی، نیم جزیره، نیم پوخته (یاری پیشمش)، نیم نکاه (کوز اوجیله باقمه). برچاریك مجیدی عثمانلیجه‌ده مستعملدر. چار ازبیست (یکرمیده درت)، پنج از سی (اوتوزده بش)، دو از صد (یوزده اون) کبیلر فارسی عدد کسری‌در .

٤٢٥ . فارسی اسماء عدد اصلیدن پنج (بش)، هفت (یدی) نك آخرینه (ه) الحاقیله خصوصی بر معنی افاده ایدن کلمه میدانه کلیر . بو (ه)یه هاء نسبت خاص دیرلر: مثلا؛ پنجه (انسانك اللری، حیوانده

بش پارمقلی اوك آیاغك هیئت مجموعه‌سی)، هفته (یدی کوندن عبارت اولان مدت، اسبوع).

﴿ اسماء اعداد عربیه ﴾

٤٢٦ . عربی اعداد اصلیه‌دن بعضلری لسان عثمانیده قوللانیلیر . بیلمش اوللی‌که رتبه، نشان، رؤس، برات و فرمان همایونلرك تاریخی مطلقا عربی اعداد اصلیه ایله یازیلیر. اعداد اصلیهٔ عربیه‌نك یکرمی‌یه قدرینك مذکر ومؤنثی آیریدر، فقط یکرمیدن اوچ یوزه قدر مذکر ومؤنث هپ بردر . اوچیوزدن طقوز یوزه قدر آحاد مؤنث اولور. آحاد: مذکر ـ واحد، احد (بر)، اثنان، اثنین (ایکی)، ثالث، ثلاثه (اوچ)، اربعه (درت)، خمسه (بش)، ستة (آلتی)، سبعه (یدی)، ثمانیه (سکز)، تسعه (طقوز)، عشره (اون) . آحاد مؤنث: واحده، احدی (بر)، اثنتان، اثنتین (ایکی)، ثلث، اربع، خمس، ست، سبع، ثمانی = ثمان، تسع، عشر. بوندن آکلاشلدیغنه‌کوره عربیده اسماء عدد اصلی اوچدن باشلایه‌رق اون بره قدر (ه) ایله منتهی اولدیغی حالده مؤنث اولمیوب مذکردر، (ه) سز ایسه مؤنثدر .

عشرات: مذکر ـ احد عشر (اون بر)، اثنا عشر (اون ایکی)، ثالثه، ثلثه عشر (اون اوچ)، اربعه عشر (١٤)، خمسه عشر (١٥)، ستة عشر (١٦)، سبعه عشر (١٧)، ثمانیه‌عشر (١٨)، تسعه‌عشر (١٩).

عشرات مؤنث: احدی عشرة، اثنتا عشرة، ثلاث = ثلث عشرة، اربع عشرة، خمس عشرة، ست عشرة، سبع عشرة، ثمانی عشرة، تسع عشرة . عشرون، عشرین (٢٠)، ثلثون، ثلثین (٣٠)، اربعون،

اربعین (٤٠)، خمسون، خمسین (٥٠)، ستون، ستین (٦٠)، سبعون، سبعین (٧٠)، ثمانون، ثمانین (٨٠)، تسعون، تسعین (٩٠).

مآت — مائة (١٠٠)، مأتان، مأتین (٢٠٠)، ثلث مائة (٣٠٠) اربع مائة (٤٠٠)، خمس مائة (٥٠٠) الخ.

الوف — الف (١٠٠٠)، الفان، الفین (٢٠٠٠)، ثلاثة، ثلثة آلاف، الوف (٣٠٠٠)، اربعة آلاف (٤٠٠٠).

٤٢٧. عربیده الك اول آحاد، صكره عشرات، صكره مآت واك صكره ده الوف یازیلیر: مثلا؛ فی سنة احدی وثمانین ومائتین والف (١٢٨١). فی سنة خمس وثلثمائة والف (١٣٠٥). فی سنة تسع عشرة وثلثمائة والف (١٣١٩). لسان عثمانیده مستعمل اولان عربی اعداد اصلیه‌یه مثال: احد، واحد ـ بونكله آنجق جناب حق وصفلانیر. مثلا؛ بردر الله، اسمی الواحد، پس احددر، خدا صفاتنده برلكنه جهان قوی شاهد. واحد بی مثیل ذاتنده احد هما (ایكیدن بری)، واحد قیاسی.

مؤنثی اولان (احدی) شو وجهله قوللانیلیر: احدی الحسنیین (غازیلك ایله شهیدلكدن بری). جمعی اولان (آحاد) شویله‌جه قوللانیلیر: آحادن بری (برآدم)، آحاد ناس (اهالی). برده بردن اونه قدر اولان عددلرك هپسنه بردن حسابده (آحاد) دینیر. احد (احدیت) «اللهك برلكی» صورتنده اسمیته انتقال اولنور: بارگاه احدیته عرض تحمیدات ایتمك. شهور ثلاثه (اوچ آی)، بلاد ثلثه (اوچ بلده یعنی ایوب، غلطه، اسكدار)، ازمنهٔ ثلثه (اوچ زمان)، اقانیم ثلثه، مواسم

اربعه (درت موسم)، جهات اربعه (درت طرف)، مسائل اربعه (درت مسئله). ذوار بعة الاضلاع (درت طرفى اولان شكل هندسى)، حواس خمسه (بش طويغو)، قطعات خمسه (دنيانك بش قطعه‌سى)، اوقات خمسه (بش وقت)، بلاد خمسه (رتب علميه‌دن بر رتبه. بو رتبه‌يى حائز اولان ذواته «فضيلتلو افندى» ديرلر). رسوم ستّه (آلتى ويركو يعنى مسكرات، دخان، طوز، تمغا، حرير، صيد ماهى رسمى)، جهات ستّه (آلتى طرف)، شهور ستّه (آلتى آى)، ستهٔ ثَور (اوكوز صوغوغى كه ايلك بهارده اولور)، مواد ستّه (آلتى ماده)، عجائب سبعه (يدى عجيبه)، سبعهٔ سياره (يدى سياره)، صحن ثمان (رتب علميه‌دن برمرتبه)، مواد تسعه (طقوز ماده)، قلاع تسعه (طقوز قلعه)، افلاك تسعه (طقوز كوك)، تنبيهات عشره (اون تنبيه)، اوامر عشره (اون امر).

٤٢٨. بوقاريده‌كى مثالردن آكلاشيله‌جغى وجهله اعداد اصليه‌نك اوچدن اون بره قدر اولانلر ايله برابر بولنان موصوفلر مؤنث اولدقلرى حالده اعداد اصليه مؤنث اولمامش مذكر اولمش. عربيده مؤنث اولمسى جائز ايسه‌ده لسان عثمانيده مذكرى زبانزد اولمشدر. (حواس خمس) طوغروسى ايسه‌ده (حواس خمسه) سويلمك شايعدر.

٤٢٩. اعداد اصليه‌نك عشراتندن (ون) ايله اولانلر لسان عثمانيده قوللانلمز (ين) ايله نهايتلننلر قوللانيلير. عربيده ايسه هر ايكيسنك محل استعمالى آيرى‌در (اصول عربى نام اثريمزه مراجعت اولنه). عشرات لسان عثمانيده شو يله‌جه قوللانيلير: مثلا؛

ثلاثین اعتباریله یارین عید اضحی‌در . اربعین (کانون اول زومینك طقوزندن کانون ثانینك اون یدیسنه قدر اولان قرق کونلك شتایه دیرلر). اربعین‌چیقارمق ـ روحانیلرك دعا ایله چیردکلری قرق کون‌که بوکا چله دخی دینیر. خمسین (اربعیندن صکره کلن اللی کونلك صغوق که ختامنده بهار کلیر). ستین سنه (آلتمش سنه ـ ترجمه‌ده بونك یرینه قرق ییل قوللانیلیر) . الف اول (هجرت نبویه علیه اکمل التحیه‌دن صکره کچن ایلك بیك ییل)، الف کامل (بیکنجی سنهٔ دوریه) .

٤٣٠ . عربینك اعداد وصفیه یاخود رتبیه‌سی اوننجی‌یه قدر لسان عثمانیده چوق مستعملدر آندن یوقاریسی نادراً قوللانیلیر . اعداد وصفیهٔ عربیه‌نك مذکری (فاعل) وزنی‌اوزره یاپیلیر: حادی (برنجی) یاخود اول، ثانی (ایکنجی)، ثالث (اوچنجی)، رابع (دردنجی)، خامس (بشنجی)، سادس (آلتنجی). بیلمش‌اولملی‌که (سته)نك اصل ماده‌سی (سدس) اولدیغندن مشتقاتی هپ بوندن کلیر . سابع (یدنجی)، ثامن (سکزنجی)، تاسع (طقوزنجی)، عاشر (اوننجی)، حادی‌عشر (اون برنجی) ثانی عشر (اون ایکنجی) ثالث عشر (اون اوچنجی) رابع عشر (اون دردنجی) الخ. بونلرك مؤنثی آخرلرینه (ه) علاوه‌سیله اولور: حادیه، ثانیه ، ثالثه ، رابعه ، خامسه، سادسه ، حادیه عشر، ثانیه عشر، ثالثه عشر الخ. یالکز (اول)ك مؤنثی (اُولی) اولور. اسماء اعداد وصفیه‌نك مذکرلرینه بعضاً تنوین الفتح الحاق اولنور وبوده ماده ماده یازیله‌جق شیلرده اکثریا مستعملدر : اولا (برنجی اوله‌رق)، ثانیاً ، ثالثاً ، رابعاً ، خامساً ، سادساً ، سابعاً ، ثامناً ، تاسعاً ، عاشراً کبی . حالت وقفده تنوینلرك حذفیله‌ده اولور .

عربینك اعداد توزیعیه‌سی لسان عثمانیده اصلا استعمال اولنماز.

٤٣١ . عربیده‌كی اعداد كسریه‌دن لسان عثمانیده قوللانیلانلر شونلردر: نصف (یارم) ، ثلث (اوچده بر) ، ثلثان (اوچده ایكی)، ربع (درتده بر) ، خمس (بشده بر) ، سدس (آلتیده بر) ، سبع (یدیده بر) ، ثمن (سكزده بر) ، تسع (طقوزده بر) ، عشر (اونده بر) . اعداد كسریه یاپمق ایچون عربی اعداد اصلیه‌نك ماده‌ٔ اصلیه‌سنی آلملی و بر ویا ایكی ضمه ایله اوقوملی . یالكز (نصف) بو قاعده‌دن مستثنی‌در .

٤٣٢ . عربینك اعداد كسریه‌سی بعضاً تركجه‌نك اعداد اصلیه‌سیله براشدرك قوللانیلیر: مثلا؛ ایكی ربع، اوچ ربع، برثلث، درت ربع .

﴿باب رابع ـ فصل ثانی عاشر﴾

﴿ضمیرلر ـ ضمائر تركیه﴾

٤٣٣ . ضمیر اویله بر كلمه‌در كه بر اسمی تكرار ایتمه‌مك ایچون او اسمك یرینی طوتار . یرینی طوتدیغی اسمه‌ده مرجع دینیر : مثلا؛ (پدرم بو كتابلری آلدی، بو دفترلری آلانده پدرمدر) دیه‌جك یرده (بو دفترلری آلانده اودر) دینیلیر كه (او) كلمه‌سی ضمیردر، مرجعی‌ده (پدرم) لفظی‌در .

٤٣٤ . ضمیرلرك‌ده اسملر كبی كمیتی واحوال اسمی واردر، بونلردن ماعداده اوچ ذاتی یاخود شخصی واردر واسملری شونلردر : متكلم،

مخاطب، غائب. متکلم سوز سویله‌ین، مخاطب سوزی دیکله‌ین، غائب ایسه حاضر اولمیوب‌ده حقنده سوز سویله‌نک ضمیری‌در.

٤٣٥ . لسان عثمانیده مستعمل ضمیرلر بش نوعدر شویله‌که؛ ضمیر شخصی، ضمیر اضافی، ضمیر وصفی، ضمیر نسبی وضمیر فعلی.

٤٣٦ . ضمیر شخصی بر شخص معین کوسترن ضمیرلر اولوب اوچدر: بن (مفرد متکلم)، سن (مفرد مخاطب)، او (مفرد غائب)، بز (جمع متکلم)، سز (جمع مخاطب)، آنلر (جمع غائب) در.

٤٣٧ . برای تعظیم (سن) دیه‌جك یرده مفرد مقامنده (سز) دینلدیکی کبی (سزلر، ذاتکز، ذات عالیکز، ذات والالری، ذات عالیلری، خاکپایکز، افندیمز) کبی تعبیرلرده اکثریا قوللانیلیر (بن) یرینه‌ده (بنده‌کز، قوللکز، بنده‌لری، قوللری، چاکرلری، چاکر کمینه‌لری)، قادین اولورسه (جاریه‌لری) کبی تعبیرات مستعملدر. (او) یرینه‌ده (مرقوم، مزبور، مومی‌الیه. مشارالیه) وبونلرك مؤنثی، تثنیه‌سی وجمعی اولان (مرقومه، مرقومان، مرقومون، مزبوره، مزبوران، مزبورین، مومی‌الیها، مومی‌الیهما، مومی‌الیهم، مشارالیها، مشارالیهما، مشارالیهم) کتابت رسمیه‌ده قوللانلمقده‌در.

ضمیر شخصیلرك احوال اسمی بروجه زیر تحریر اولندی:

	مفرد			جمع		
مجرد	بن	سن	او	بز	سز	آنلر
مضاف‌الیه	بنم	سنك	آنك	بزم	سزك	آنلرك
مفعول‌الیه	بکا	سکا	آکا	بزه	سزه	آنلره

مفعول‌به	بنی	سنی	آنی	بزی	سزی	آنلری
مفعول‌عنه	بندن	سندن	آندن	بزدن	سزدن	آنلردن
مفعول‌معه	بنمله	سنکله	آنکله	بزمله	سزکله	آنلرله
مفعول‌فیه	بنده	سنده	آنده	بزده	سزده	آنلرده

٤٣٨ . ضمیر شخصی مفرد وجمع غائب اولان (او، آنلر) بعضاً مرجعسز اوله‌رق ایراد اولنور: مثلا؛ ایی شاکرد اودرکه اوقومه‌نك یازمه‌نك فوائد کثیره‌سنی درعقب آکلار . شفقتلی والده اودرکه چوجقلرینی دائما ایی یوله سوق ایدر، قصورلرینی یوزلرینه اورر .

٤٣٩ . ضمیرلرك ایکنجیسی ضمیر اضافی اولوب مضافلره لاحق اولور وصفت حکمنی حائزدر. ضمیر اضافینك‌ده مفردی وجمعی ، اوچ شخصی یاخود ذاتی واحوال اسمی واردر :

مفرد متکلم ـ م — جمع متکلم ـ مز
« مخاطب ـ ك — « مخاطب ـ کز، یکز
« غائب ـ ی، سی — « غائب ـ لری

مثلا ؛ اوم، اوك ، اوی ، اومز ، اویکز ، اولری. باشم، باشك، باشی ، باشمز ، باشکز ، باشلری . اکر اسمك صوك حرفی حروف املادن ، حروف مددن و حروف رسمیه‌دن اولورسه ضمیر اضافی مفرد غائبی اداتندن اول بر (س) زیاده اولنور: آنام، آناك، آناسی، آنامز، آناکز، آنالری. اکر اسمك صوك حرفی حروف منفصله‌دن

٣٧ — تمرین

٣٥ نجی و ٣٦ نجی تمرینلرده بولنان ضمیرلری ، مبهماتی بواوب نوعلرینی تفریق ایتملی .

(و) اولورسه ضمیر اضافینك جمع متكلم ومخاطبنده ضمیرلردن اول (ی) زیاده اولنمق اولی‌در: (اویمز، اویكز) اولور. فقط اسكی املاده بونلر یاسز یازیلیر.

۴۳۹. بعضاً ضمیر اضافیلی كلمه‌لرك اولنه ضمیر شخصینك مضاف الیهی ده علاوه اولنور: مثلا؛ بنم دفترم، سنك كتابك، آنك قلمی، بزم دفتریمز، سزك كتابكز، آنلرك قلملری. اوله علاوه اولنان بوضمیرلره ضمیر منفصل اضافی، اسمك آخرینه لاحق اولان ضمیر اضافیلره ده ضمیر متصل اضافی دیرلر. فقط اكثریا یالكز ضمیر متصل اضافی قوللانیلیر بعضاً ده (كتابم)، (بنم كتابم) دیه‌جك یرده (بنم كتاب) ده دینیلیر.

۴۴۰. ضمیر اضافیلی اسملرك احوال اسمی اسملر كبی اولور:

مفرد	مجرد	مضاف الیه	مفعول الیه	مفعول به	مفعول عنه	مفعول معه	مفعول فیه
متكلم —	كتابم	كتابمك	كتابمه	كتابمی	كتابمدن	كتابمله	كتابمده
مخاطب —	كتابك	كتابكك	كتابكه	كتابكی	كتابكدن	كتابكله	كتابكده
غائب —	كتابی	كتابنك	كتابنه	كتابنی	كتابندن	كتابیله	كتابنده
متكلم —	كتابمز	كتابمزك	كتابمزه	كتابمزی	كتابمزدن	كتابمزله	كتابمزده
مخاطب —	كتابكز	كتابكزك	كتابكزه	كتابكزی	كتابكزدن	كتابكزله	كتابكزده
غائب —	كتابلری	كتابلرینك	كتابلرینه	كتابلرینی	كتابلرندن	كتابلریله	كتابلرنده

۴۴۱. برجمله‌ده متكلم، مخاطب، غائب ضمیر بولندقده مخاطب غائبه، متكلم ده مخاطبه غالبدر: مثلا؛ بن ایله سن یازدق، سن ایله او یازدیكز، بنم وسنك كتابمز، آنك وسنك دفتریكز. بعضاً بویله ایكی

ضمیر اضافیلی مفرد اسم بر آره‌یه کلدکده جمع یرینه مفردده جائزاولور: مثلا؛ سنك، بنم کتابم. آنك، سنك دفترك کبی.

٤٤٢ . ضمیرلردن اوچنجیسی ضمیر وصفی اولوب (کی) لفظیدر که اسملرك وضمیر شخصیلرك مفعول فیهنه وبرده ضمیر شخصیلرك و اسملرك مضاف الیهلرینه الحاق اولنور: مثلا؛ ترلاده‌کی، کویده‌کی، اوده‌کی، باغچه‌ده‌کی، بنده‌کی، سنده‌کی، بزده‌کی، سزده‌کی؛ بنمکی، بنمکیلر، سنککی، سنککیلر، آنککی، بزمکی، بزمکیلر، سزککی، آنلرککی، برادرککی، پدرککی، چوجغککی. ضمیر وصفینك احوال اسمی واردر. مفعول معهدن ماعداسنده ضمیر وصفینك یاسی (ن) ه دونر: مثلا؛ بنمکنك، بنمکنه، بنمکنی، بنمکندن، بنمکنده، بنمکیله.

٤٤٣ . ضمیرلردن دردنجیسی ضمیر نسبی‌در که فعللرك بعض صیغه‌لرینه وبرده خبرلره لاحق اولان ضمیرلردر. ضمیر نسبیلر شونلردر: مفرد متکلم ایچون (م)، مفرد مخاطب ایچون (سك)، مفرد غائب ایچون (در) که ضمیر نسبی اولمیوب ادات خبر اسمنی آلیر. جمع متکلم ایچون (ز)، جمع مخاطب ایچونده (سکز).

مثلا؛ بن شاکردم، سن چالشقانسك، بز شاکردز، سز چالشقانسکز، یازارم، یازارسك، یازارز، یازارسکز. ایشته بونلرك صوکنده‌کی ضمیرلر ضمیر نسبی‌در.

٤٤٤ . ضمیر نسبی مفرد وجمع متکلم آله‌جق کلمه‌نك صوك حرفی حروف املادن، حروف مددن و حروف رسمیه‌دن اولدقده ضمیر نسبیدن اول بر (ی) زیاده اولنور: مثلا؛ اوصلویم، اوصلویز، عقللی‌یم، عقللی‌یز، آنایم، آنایز، خواجه‌یم، خواجه‌یز کبی.

٤٤٥ . ضمیرلردن بشنجیسی ضمیر فعلی درکه فعللرك ماضی شهودی صیغه‌سنك نهایتنده بولنور و شونلردر: مفرد متکلم ایچون (م)، مفرد مخاطب ایچون (ك)، مفرد غائب ایچون (ی)، جمع متکلم ایچون (ك ، ق)، جمع مخاطب ایچون (یکز)، جمع غائب ایچون (لری). مثلا: کلدم، کلدك، کلدی، کلدك، کلدیکز، کلدیلر. یازدم، یازدك، یازدی، یازدق، یازدیکز، یازدیلر فعللرنده کورلدیکی کبی.

﴿ ترجمه اسم اشارت ﴾

٤٤٦ . اسم اشارت معین برشخصه، برحیوانه و بر شیئه اشارت اولنان (بو، شو، او) جمعی (بونلر، شونلر، آنلر) لفظلرندن عبارتدر. (بو) قریب، (شو) متوسط، (او) ایسه بعید ایچوندر. اسم اشارت ایله اشارت اولنانه (مشارالیه) دیرلر. مثلا: (بو کتاب، شو دفتر، او قلم) دینلدکده (کتاب، دفتر، قلم) مشارالیهدرلر.

٤٤٧ . اسم اشارت مشارالیهیله برلکده بولندقده و جمعلنمك ایجاب ایتدکده اسم اشارت مفرد قالوب مشارالیهی جمعلنیر: مثلا: بو کتابلر، شو دفترلر، او قلملر اولور.

٤٤٨ . اسم اشارتلرك احوال اسمی واردر شویله‌که:

مجرد	مضاف الیه	مفعول لیه	مفعول به	مفعول عنه	مفعول معه	مفعول فیه
بو	بونك	بوکا	بونی	بوندن	بونکله	بونده
شو	شونك	شوکا	شونی	شوندن	شونکله	شونده
او	آنك	آکا	آنی	آندن	آنکله	آنده

جمع

بونلر بونلرك بونلره بونلری بونلردن بونلرله بونلرده
شونلر شونلرك شونلره شونلری شونلردن شونلرله شونلرده
آنلر آنلرك آنلره آنلری آنلردن آنلرله آنلرده

٤٤٩ . ادبیات عتیقه‌ده (شو) یرینه (شول) ، (او) یرینه (اول) استعمال اولنوردی ؛ فقط ادبیات جدیده‌ده (شول) استعمالدن کلیاً ساقط اولوب (اول) نظم ورسمیاتده یالکز قوللانیلیر .

٤٥٠ . اسم اشارتلره (را) اداتی لاحق اولدقده مکان افاده ایدر : بورا ، شورا ، اورا ، بورالر ، شورالر ، اورالر : فلان کتاب بوراده صاتیلیر ، شوراسی بنم دکانمدر ، اورالری لطیفدر . بعضاً بونلرك مفردینه (جق) اداتی‌ده لاحق اولور : بوراجق ، شوراجق ، اوراجق : بوراجقده اوطوروب استراحت ایده‌لم ، شوراجقده برآز اوطوریکز شمدی کلیرم ، اوراجقده کل آغاجی دیکلمشدر .

٤٥١ . (اشبو)ده اسم اشارت کبی استعمال اولنوب تنبیه کوسترر : (اشبو ، ایشته بو) دن مخفف اولوب سند کبی محرراتده چوق قوللانیلیر : مثلا ، اشبو سندده محرر مبلغك اداسنه کفیلم . اشبو سند اعطا قلندی .

٤٥٢ . (بو ، شو ، او) آخرینه (قدر) کتیرلدکده یاخود (بو ، شو) نك نهایتنه (نجه) اداتی الحاق ایدلدکده مقدار افاده اولنور : مثلا ، بوقدر وقتدن بری ، شونجه وقتدن بری ، شوقدر امك ویردم ، شونجه امك ویردم کبی .

﴿ مبهمات ـ مبهمات ترکیه ﴾

٤٥٣ . برشخص ، برحیوان ویا برشیئی بللی ایتمیه‌رك بیلدیرن کلماته مبهمات دیرلر. ترکجه‌ده‌کی مبهمات شونلردر: (کندی ، کیم ، نه ، قاچ ، هانکی ـ قنغی ، نصل ، نیجه ، نره ، هانی ، نه‌قدر ، هپ ، بتون ، بشقه ، هیچ ، کیمسه) .

— کندی ـ بولفظ اولا یالکز اوله‌رق قوللانیلیر: مثلا؛ بوکتابی کندی آلدی یعنی بشقه‌سی آلمدی. بوکا ضمیر اضافی‌ده لاحق اولور شویله‌که : کندیم ، کندیك ، کندیسی ، کندیمز ، کندیکز ، کندیلری . فقط اسکی املا اصولیله (کندم ، کندك) صورتنده یازیله‌کلمکده ایسه‌ده طوغروسی (ی) ایله‌در. بعضاً (کندی) کلمه‌سی تکرار ایده‌رك (کندی کندیمه ، کندی کندیمی ، کندی کندیکزه ، کندی کندینه) صورتلری‌ده قوللانیلیر. بونك احوال اسمی واردر : کندم ، کندیمك ، کندیمه ، کندیمی ، کندمدن ، کندمده ، کندمله .

کیم ، نه ـ (کیم) انسان ، (نه) انسانك غیریسندن سؤال ایچوندر : مثلا؛ کیم کلدی ؟ بواوی کیم طوتدی؟ برادریکز سزه نه‌سویلیوردی؟ پدرك چارسودن نه‌کتیره‌جك ؟ بونلر بعضاً یکدیکرینك یرینه قوللانیلیر .

— (کیم) و (نه) یه ضمیر اضافی الحاق اولنور شویله‌که: کیمی ، کیمز ، کیمکز ، کیملری . نه‌م ، نه‌ڭ ، نه‌سی ، نه‌مز ، نه‌کز ، نه‌لری . ضمیر نسبی‌ده لاحق اولور : (کیم ، کیمسك ، کیمدر ، کیمز ، کیمسکز ، کیملردر . نه‌یم ، نه‌سك ، نه‌در ، نه‌یز ، نه‌سکز ، نه‌لردر یاخود نه‌درلر) . (نه‌در)

(ندر) صورتنده یازیله‌بیلیرکن ایسه‌ده بك طوغرو دکلدر؛ (ه)یی حذف ایتمه‌ملی. فقط نظمده حذف جائز اولور. بونلرك‌ده احوال اسمی واردر (کیم، کیمك، کیمه، کیمی، کیمکله ـ کیمله، کیمده. کیملر، کیملرك، کیملره، کیملری، کیملردن، کیملر ایله، کیملرده). (نه، نه‌نك، نه‌یه، نه‌یی، نه‌دن، نه ایله، نه‌ده ـ نه‌لر، نه‌لرك، نه‌لره، نه‌لری، نه‌لردن، نه‌لر ایله).

— (قاچ) عدددن سؤال ایچوندر: مثلا؛ قاچ کشی، قاچ قویون، قاچ کتاب، قاچ اوقه، ساعت قاچدر؟ بونك‌ده احوال اسمی واردر: (قاچك، قاچه، قاچی، قاچدن، قاچده) مثال: قاچه آله‌جغز، بو کتابلردن قاچی سنکدر، دفترلری قاچدن آله‌جغز، ساعت قاچده کله‌جکسکز کبی. (قاچ) لفظنك آخرینه (ر) الحاق اولنه‌رق شووجهله قوللانیلیر: قاچره صاتیورسکز، قاچر پاره‌یه ویریورسکز. (قاچ)ك جمعی یوقدر. (قاچ)ك اولنه (بر) عدد اصلیسی علاوه اولنه‌رق (برقاچ) صورتنده قوللانیلیر: برقاچ کوندن بری کبی.

—(هانکی ـ قنغی) ایکی ویا زیاده شخص، حیوان واشیادن برینی تعیین ایچون موقع سؤالده استعمال اولنور: مثلا؛ هانکی شاکرد، هانکی کدی، هانکی طاش، هانکی قلم کبی. بولفظه ضمیر اضافینك مفرد غائبیله، جمع متکلمی، مخاطبی وغائبی الحاق اولنور: هانکیسی، هانکیمز، هانکیکز، هانکیلری. بونلرك احوال اسمی ضمیر اضافیلی اسملرك احوال اسمی کبیدر. ادبیات عتیقه‌ده (هانکی) یرینه (قنغی) قوللانیلیر ایدی. فقط بوکون (قنغی) یرینه (هانکی) قوللانلمقده‌در. یالکز کتابت رسمیه‌ده (قنغی) دها بتون متروك دکلدر.

— (نصل، نیجه) کیفیتدن سؤال ایچون استعمال اولنور: نه‌دیریکز

نصلدر؟ ایيلرمی؟ اوت افندم ایيلردر، خیردعا کزله مشغولدر. بو نصل چوجق؟ بو نصل زور ایشدر؟ (نیجه) ادبیات عتیقه‌ده (نصل) معناسنده مستعمل ایدیسه‌ده بوکون متروك اولوب تکثیر ایچوندر یعنی چوق معناسنی افاده ایدر: مثلا؛ (بن نیجه اوتانه‌دن وارەیم درکاهکه ربنا) مصراعنده (بن نیجه ..) (بن نصل اوتانه‌دن) مقامنده‌در. (نیجه امکلر صرف ایتدم، نیجه الطافه نائل اولدم) مثاللرنده (برچوق) معناسنده‌در. (نصل) مادامکه (نه اصل) دن مخففدر (ناصل) صورتنده یازمق اولی‌در.

— (نسنه) شی معناسنده اولوب ادبیات عتیقه‌ده چوق استعمال اولنمش ایسه‌ده بوکون بردرجه متروك کبی‌در: نسنه یوق بنده.

—(نره) مطلقا مکاندن سؤال اولنور: مثلا؛ نره‌یه کیدییورسکز؟ نره‌ده‌در؟ فقط ادبیات عتیقه‌ده بو مقامده (قنده) قوللانیلیر ایدی: مثلا؛ قنده‌در بی‌خبر وقنده خبیر؟ (قنده) بوکون ادبیاتدن مهجوردر.

— (هانی) مکان قریبدن سؤال ایچون قوللانیلیر: مثلا، برادرك هانی بوراده دکلمی؟ ادبیات عتیقه‌ده بونك یرینه (قنی) قوللانیلیر ایدیسه‌ده بوکون بوده استعمالدن ساقط اولمشدر. برده زماندن سؤال ایچون اولان (قاچان) لفظی ادبای متقدمین قوللانمشلر ایسه‌ده ادبای متأخرین بوکا متروك نظریله باقمقده‌در. بو مقامده (نه وقت، نه زمان، وقتاکه) کبی لفظلر قوللانیلیر.

— (نه قدر) غیر معین بر مقدار افاده ایدر: مثلا؛ نه قدر وقتدن کلیرسکز؟ نه قدر یورولدم بیلیرمیسکز؟

— (هپ، بتون) اشخاص، حیوان واشیانك کافه‌سنی افاده ایدن

مبهماتدندر: مثلا؛ بتون خلق ممنوندر. بونلره مفرد غائب وجمع متکلم ایله مخاطب ضمیر اضافیلر الحاق اولنه‌بیلیر: مثلا؛ هپسی، هپمز، هپکز. بتونی، بتونمز، بتونکز. بونلرك احوال اسمی واردر. (بتون بتون) یاخود (بسبتون) صورتنده‌ده قوللانیلیر.

— (بشقه) اشخاص، حیوان واشیانك مجموعنی بیان ایدر: مثلا؛ بشقه سوز، بشقه اولر، بشقه مال یوقمی. بونك آخرینه ضمیر اضافینك مفرد وجمع غائبی الحاق اولنور شویله‌که: بشقه‌سی، بشقه‌لری.

(هیچ) نفی کلی معناسنی افاده ایدر واکثریا کندندن صکره (بر) و (برکیمسه) کلیر: مثلا؛ بوراده هیچ آدم یوق، هیچ برچوجق بویله یارامازلق ایتمز، هیچ برکیمسه درسده بوقدر تنبللك ایتمیور.

—(کیمسه) مثبت جمله‌لرده غیر معین برشخص، منفی جمله‌لرده شخص ایچون نفی کلی بیان ایدر: مثلا؛ کیمسه کیتدیمی؟ کیمسه درسنی کوزل اوکرنمه‌مش کبی. (کیمسه) نك جمعی اولمیوب احوال اسمی وار: کیمسه، کیمسه‌نك، کیمسه‌یه، کیمسه‌یی، کیمسه‌دن، کیمسه ایله، کیمسه‌ده. بونك یرینه ادبیات عتیقه‌ده (کمسنه) قوللانیلیر ایدی. الآن کتابت رسمیه‌ده مستعملدر. صرف عثمانیده ضمیرلره، اسم اشارته، مبهماته کنایات اسمی ویریلیر.

﴿ فارسی وعربی ضمیرلر، اسم اشارت ومبهمات حقنده ﴾

٤٥٤. فارسی ضمیرلر لسان عثمانیده هیچ استعمال اولنماز. فقط عربی ضمیر شخصینك مفرد مذکر غائبی اولان (هوَ) ومفرد مؤنث غائبه‌سی اولان (هیَ) بعضاً ترکیب مخصوص سببیله لسان عثمانیده قوللانیلیر:

مثلا ؛ هوالباقی (او یعنی الله باقیدر)، هوالمعین (او یعنی الله معیندر) کما هو حقه (لایق وجهله) ، کما هی حقها (لایق وجهله)؛ هوهو سنه (عینی عیننه ، الفی الفنه) . برده اولنه (یا) حرف نداسنك علاوه‌سیله و وقف حالنده (یاهُو) صورتنده قوللانیلیرکه لسان عثمانیده (بکا باقسه‌لڭآ) ، یاخود (یا فلان) معنالرنده قوللانیلیر.

٤٥٥ . برده ضمیر اضافیٔ عربینك مفرد مذکر مخاطبی اولان (كَ) ایله جمع مخاطب اولان (کُم) ومفرد مذکر غائب اولان (ه) ، مفرد مؤنث غائبه اولان (ها) ، تثنیه غائب اولان (هما) وجمع غائب اولان (هم) ترکیب اوله‌رق لسان عثمانیده مستعملدر : مثلا ؛ علیك السلام (سنك اوزرینه سلام) ، سلام علیکم (اوزریکزه سلام) ، رحمة‌الله علیه (اللهك رحمتی آنك اوزرینه) ، بعدهُ (آندن صکره) ، مومی‌الیه (مفرد مذکر)، مومی‌الیها (مفرد مؤنث)، مومی‌الیهما (تثنیه)، مومی‌الیهم (جمع). مشارالیه (مفرد مذکر)، مشارالیها (مفرد مؤنث) ، مشارالیهما (تثنیه)، مشارالیهم (جمع) مدعیٰ علیه (حقنده دعوی اولنان کیمسه ـ مفرد مذکر) ، مدعی علیها (مؤنث) ، مدعی علیهما (تثنیه) ، مدعی علیهم (جمع) جمع مؤنث غائبه ایچون عربیده (هُنَّ) وار ایسه‌ده لسان عثمانیده هیچ استعمال اولنماز. عربی ضمیر اضافینك غائبی اولنده بولنان کلمه‌نك صوك حرفی مفتوح ویا مضموم اولورایسه ضمیر مضموم و اکر مکسور ویا اولنده حرف جر اولورسه اووقت ضمیر مکسور اوقونور: مثلا ؛ بعدهُ ، شانهُ (آنك شانی)، مجده (آنك شرفی) ، بتمامهِ (تمامیله) مشارالیهِما، مشارالیهِم.

٤٥٦ . فارسینك اسم اشارتی اولان این (بو، شو)، آن (او) یالکز ترکیبده نادراً قوللانیلیر. ترکیب اولدقده (این) ده‌کی الف حذف اولنور: بعدازین (بوندن صکره، بوندن بویله)، بنابرین (بوکا بناءً)، ازین سبب (بوسببدن) ازین جمله. ازآین جمله کبی.

٤٥٧ . عربی اسم اشارتدن بر قاچی لسان عثمانیده نادراً ترکیب اوله‌رق استعمال اولنور: ذا (بو)، هذا (ایشته بو، اشبو)، مؤنثی (هذه)، ذاك (شو). مثال: کذا (بونك کبی)، مع هذا (بونکله برابر)، فی یومنا هذا (بوکونکی کونده)، الحالة هذه (شمدی، شو حالده)، کذلك (شونك کبی). بناءً علی ذلك (بونك اوزرینه)، هکذا (بوده آنك کبی)، بعد ذا (بوندن صکره، آندن صکره)، مع ذلك (شونکله، بونکله برابر).

٤٥٨ . فارسی مبهماتدن لسان عثمانیده مستعمل اولانلر شونلردر: خود (کندی) مثلا: رأی خودیله یاپدی. (خود) ایله برچوق وصف ترکیبی یاپیلیر. مثلا: خودفروش (کندینی صاتان)، خودکام (کندی منفعتندن باشقه برشی دوشونمین)، خودنما (کندینی اورته‌یه سوره‌رك عرض آلایش ایدن)، خودبین (کندینی کورن، کندینی بکنن)، خود بخود (کندی کندینه، کندیلکندن): نصل خود بخود کلمه‌بیلدیکز.

— چه (نه): مثلا: چه فائده (نه فائده)، چه چاره (نه چاره).

— چند (برقاچ): مثال: چند کون اقدم (برقاچ کون اول)، چند سنه مقدم، چند دفعه. (چند) ك آخرینه (ان) الحاق اولندقده (اوقدر) معناسنی افاده ایدر: چندان نصیحت کبی. فقط بیلملی که ادبیات حاضره‌ده (چندان) استعمالدن ساقط اولمشدر.

— خیلی (اپیجه، چوقجه) معناسنده اولوب (خیلی زماندن بری، خیلی مدت، برخیلی) صورتنده استعمال اولنور.

— دیکر (بشقه) که (دکر) صورتنده نظمده تخفیف اولنه بیلیر: دیکر صورتده، طرز دیکر (بشقه طرز). دیکر (یك)دن صکره کلهرك (یکدیکر - بربری) صورتنده قوللانیلیر: مثلا؛ یکدیکره معاونت وجیبهٔ ذمتدر.

(هر) — عمومیت بیان ایدر ومنحصراً مفرده داخل اولور: (هرآدم، هر چوجق، هردکانده بولنمز، هر یرده اوطورمز) اولور، (هرآدملر) اولماز. هر دم، هر بار (دائما) ترکیبلری لسانده قوللانیلیر. بو (هر) ترکجه مبهمات ایله برلشهرك برکلمه عد اولنه بیلن مبهمات تشکیل اولنور: هر کیم، هر نه، هر هانکی، هر قاچ، هر نصل. (هر بر، هر کس) ده بوقبیلدن مبهمات صاییله بیلیر.

(هر)ك اولنه فارسی (ب) اداتی علاوه اولنهرق (بهر) صورتنده قوللانیلیرکه (هر بر) معناسنی مفید اولور: مثلا؛ بهری بش غروشدن شوقدر غروش ایدر، اکمکك بهر قیهسی قرق پارهدر.

٤٥٩. عربی مبهماتدن لسان عثمانیده مستعمللر شونلردر: (ذات، نفس) کلمهلری یا اوللرینه عربی ادات آلهرق ویا آخرلرینه ترکجه ضمیر اضافی علاوه اولنهرق قوللانیلیر: بالذات، بالنفس: مثلا؛ ذات عالیکزی بالذات طانیمق شرفنه نائل اولدم، بالذات کیتدی، بالنفس کورشدی، بنفسه (کندی نفسیله). نفس (کندی، یالکز) معناسنده جملهده یالکز اولهرق ده قوللانیلیر: مثلا؛ نفس استانبولده بولنیور، نفس متکلم (متکلمك کندی).

— بعض (بر طاقم ، بر قاچ ، بر مقدار) معنالرینه مبهماتدندر . مفرد وجمع هر اسمه داخل اوله‌بیلیر : مثلا ؛ بعض آدم ، بعض حکیم ، بعض شی ، بعض اشیا ، بعض کره ، بعض دفعه ، بعض قوله کوره ، بعض روایته نظراً ، بعضیسی شویله یاپار ، بعضیسی بویله ، بعضمز یازه‌لم ، بعضمز چیزه‌لم .

(بعض) دن صکره ضمیر اضافی کلدکده (ی) ایله (بعضیمز) یازه‌جق یرده (ی) سز یازمق اولی ایسه‌ده (بعضیسی) بعضیلری (ی) ایله یازیله کلمکده‌درکه شمدی (ی) سز یازانلرده واردر . (بعض) لفظنه تنوین الفتح لاحق اوله‌رق (بعضاً) صورتنده‌ده قوللانیلیر و (بعض کره) معناسنی افاده ایدر : مثلا ؛ بعضاً یازار و بعضاً اوقور .

— (فلان) بنی آدمدن واسماء اعلامدن کنایه‌در . عربیده فانك ضمیله اوقونور ایسه‌ده لسان عثمانیده فانك کسریله اوقومق شایع اولمشدر : فلان چوجغی کورمدم ، فلانی کوره‌جکم .

— اکثر (اك چوق ، اك زیاده) معناسنده‌در مثلا ؛ اکثر خلق ، اکثر وقت ، خلقك اکثری ، شعرانك اکثری . (اکثر) مقامنده (اکثری) قوللانمالی : بناءً علیه خلقك اکثریسی ، شعرانك اکثریسی طوغرو دکلدر .

(اکثر) ك آخرینه (یّا) الحاقیله (اکثریّا) اك چوق وقتده ، اك زیاده معنالرنده قوللانیلیر : مثلا ؛ فلان چوجق اکثریا درسنی اوکرنمز . بومقامده (اکثری) ده قوللانیلیر : مثلا ؛ انسانلر اکثری قیاس نفس ایله حکم ایتمزلر .

— جمله (هپ ، بتون) معناسنده‌در وشو وجهله قوللانیلیر :

جمله عالم، جملهمز، جملهکز، جملهسی، جملهٔ اشیا. (جمله) ایله برابر جمیع وهپ لفظلرینه احتیاج یوقدر: بناءً علیه (جمیع وجمله)، (جمله هپ) دیمهملی.

بونك آخرینه تنوین الفتح لاحق اولهرق جملةً (جملهسی، هپسی) معناسنده قوللانیلیر: مثلا: جملةً سوندك، جملةً مسرور اولهجغز.

— کافه (هپ، جمله) معناسندهدر وشو وجهله قوللانیلیر: کافهٔ ادبا، کافهٔ الم، کافهکز، کافهسی یوز بوقدر. (کافه) نك آخرینه تنوین الفتح الحاقیله (کافةً) صورتنده قوللانیلیر.

— جمیع (هپ، بتون) معناسنده اولوب شویلهجه قوللانیلیر: جمیع عالم - جمیع عالمه مرحمتلو پادشاهمز افندیمز، جمیع ناس، جمیع اقوام، جمیع احوال، جمیع سؤال، جمیع فن کبی. آخرینه تنوین الفتح الحاقیله (جمیعاً) صورتنده قوللانیلوب (بتون بتون، هپسی) معنالرینی افاده ایدر.

(کلّ) هر، هپ، بتون معنالرنده اولوب کل یوم (هر کون)، امورك کلیسی، کلیاً صورتلرنده مستعملدر.

﴿باب رابع - فصل ثالث عشر﴾

﴿افعال - افعال ترکیه﴾

٤٦٠. فعل کچمش ویا شمدیکی ویا کلهجك زمانده برایشك ویا بر حالك ویاخود برکیفیتك وقوع بولمهسنی بیان ایدر: (درسمی یازدم، پدرم

بکا کوزل برقلم آله‌جق ، برادرم درسنی بیلمیور ، شو چوجق چوق چالشیور) جمله‌لرنده (یازدم ، آله‌جق، بیلمیور، چالشـیور) فعلدر : زیرا برایش برحال وبرکیفیت کوستریور. برنجیسی کچمش، ایکنجیسی کله‌جك، اوچنجیسی ودردنجیسی‌ده شمدیکی زمانی بیان ایدییور.

٤٦١ . ترکجه‌ده فعللر ایکی‌یه تقسیم اولنور : برنجیسی مصدر ، ایکنجیسی فرع فعل .

﴿ مصدر و مصادر ترکیه ﴾

٤٦٢ . مصدر ذاتاً معنای لغویسـنده چیقه‌جق یر، اصل دیمك اولدیغی کبی فعللرك لفظ ومعنی جهتیله اصـل و مأخذی درکه بتون مشتقاتی بوندن چیقار.

٤٦٣ . ترکجه‌ده مصدرلر ایکی نوع‌در: مصدر خفیف ومصدر ثقیل. صوکنده (مك) اداتی بولنانلره خفیف ، صوکنده (مق) اداتی بولنانلره‌ده ثقیل مصدر دینیر: مثلا ؛ سومك، کلمك، ویرمك، کیتمك، کورمك خفیف؛ آلمق، اوطورمق، قالمق، یازمق‌ده ثقیل مصدردر.

٤٦٤ . ترکجه مصـدرلرده ایکی قسم وار : بری مادهٔ اصـلیه ودیکری ادات مصدر: مثلا ؛ (کلمك،ویرمك) مصدرلرنده (کل،ویر) مادهٔ اصلیه (مك) ادات مصدردر. (اوقومق، یازمق) مصدرلرنده (اوقو، یاز) مادهٔ اصلیه (مق) ادات مصدردر. ترکجه‌ده برفعلك مادهٔ اصلیه‌سی امر حاضریدر .

٤٦٥ . صوکنده (مك) و (مق) بولنان مصدرلره اصلی اسمی ویریلیر .

٤٦٦ . مصدر اصلی اسم کبی استعمال اولندیغندن اسملر کبی احوال اسمیه تابع در ، یالکز مضاف الیهی وجهی کلمز : مثلا ؛

ویرمك ویرمکه ویرمکی ویرمکدن ویرمکله ویرمکده

اولمق اولمغه اولمغی اولمقدن اولمقله اولمقده

چالشمق چالشمغه چالشمغی چالشمقدن چالشمقله چالشمقده

اسکی املاده مصدرلرك مفعول معینده (ق)ی غینه تبدیل اتمکده جائزدی . فقط بوکون (ق) حرکه‌لندیکی ایچون غینه تبدیل ایدلمز .

(ق) غینه دوندکده صیغهٔ بیده اولور : مثلا ؛ اولمغله (اولدیغی ایچون) دیمکدر .

مصدرلرك مفعول معینده (له) ایله (برابر)ده بولنه‌بیلیر : چالشمقله برابر ، اولمقله برابر ، کیتمکله برابر .

٤٦٧ . ترکجه مصدر اصلیلرك خفیفلرینه (لك) ، ثقیللرینه‌ده (لق) اداتنری علاوه اولندقده اسم معناسنی افاده ایدن کلمه‌لر حاصل اولورکه بونلره مصدر تأکیدی نامی ویریلیر : مثلا ؛ کلمك ـ کلمکلك ، کیتمك ـ کیتمکلك ، چالشمق ـ چالشمقلق ، یورمق ـ یورمقلق ، یورلمق ـ یورلمقلق ، قالمق ـ قالمقلق .

٤٦٨ . مصدر تأکیدینك صوکنه ضمیر اضافی متصل الحاق اولنه‌بیلیر : مثلا ؛ کیتمکلکم ، کیتمکلکك ، قالمقلغی ، یورلمقلغمز .

٤٦٩ . مصدر اصلینك ادات مصدرینی قالدیروب یرینه (مه) کتیرمکله اسم معناسنی افاده ایدن کلمه‌لر حاصل اولورکه بونلره مصدر تخفیفی نامی ویریلیر : مثلا ؛ کلمك ـ کلمه ، کیتمك ـ کیتمه ، قالمق ـ قالمه ، یازمق ـ یازمه ، کزمك ـ کزمه .

٤٧٠ . مصدر تخفیفینك صوكنه ضمیر اضافی متصل علاوه اولنه‌بیلیر: مثلا ؛ کیتمدم، کلمه‌ك، قالمه‌سی، یازمه‌مز، کزمه‌کز، کزمه‌لری. مصدر تخفیفلرك احوال اسمی واردر شویله‌که: کزمه‌نك کزمه‌یه، کزمه‌یی، کزمه‌دن، کزمه ایله ، کزمه‌ده : مثلا ؛ کزمه‌نك فائده‌سی چوقدر ، کزمه‌یه کیتدم ، کزمه‌یی سورم ، کزمه‌دن کلیورم کبی . ضمیر اضافی لاحق اولدقده (کلمه‌م، کلمه‌ك ، کلمه‌سی ، کلمه‌مز ، کلمه‌کز، کلمه‌لری) اولور . یالکز مفرد غائب (کلمه‌سی) صورتنده‌ده یازیلیرکه کتابت رسمیه‌ده استعمال اولنان بودر.

٤٧١ . مصدر اصلیلرك ادات مصدرلرینی قالدیروب یرلرینه اوکی اسره‌لی بر (ش) کتیرمکله اسم معناسنی افاده‌ایدن کلمه‌لر حاصل اولورکه بونلره حاصل مصدر نامی ویریلیر : مثلا ؛ آلمق ـ آلش . ویرمك ـ ویرش. کیتمك ـ کیدش. باقمق ـ باقش. صاتمق ـ صاتش. اوطورمق ـ اوطورش. طورمق ـ طورش.

٤٧٢ . مصدر اصلیلرك مادهٔ اصلیه‌لرینك صوك حرفی حروف املادن اولدقده (ش)دن اول برده (ی) زیاده قیلنیر: مثلا؛ اوقومق ـ اوقو ـ اوقویش . سویلمك ـ سویله ـ سویله‌یش آغلامق ـ آغلایش . آکلامق ـ آکلایش .

٤٧٣ . حاصل مصدرلرك ده احوال اسمی واردر شویله‌که: آلش‌ویرش، آلش ویرشك، آلش ویرشه، آلش ویرشی، آلش ویرشدن ، آلش ویرش ایله، آلش ویرشده. آخرلرینه ضمیر اضافی ده الحاق اولنه‌بیلیر: آلش ویرشم ، آلش ویرشك، آلش ویرشی ، آلش ویرشمز ، آلش ویرشکز، آلش ویرشلری .

٤٧٤ . مصدر اصليلرك (ك) و(ق) حرفلرينى قالديروب صوك هجانك اسره‌لى اوقونمه‌سيله اسم معناسنى افاده ايدن كلمه‌لر حاصل اولوركه بونلره اسم مصدر نامى ويريليز: مثلا ؛ آلمق ـ آلم، صاتمق ـ صاتم، ايچمك ـ ايچم، بوكمك ـ بوكم، قيرمق ـ قيرم، قورمق ـ قورم، كسمك ـ كسم . بيلمليكه مصدر تأكيدى ، مصدر تخفيفى وحاصل مصدره‌ده اسم مصدر ديئيليز .

٤٧٥ . بعض مصدرلرك مادهٔ اصليه‌لرينه (تى) الحاق اولندقده اسم معناسنى ويرن مصدر ياپيليز : مثلا ؛ بولانمق ـ بولانتى ، كزنمك ـ كزنتى، قرارمق ـ قرارتى، آغارمق ـ آغارتى.

٤٧٦ . بعضاً ده مادهٔ اصليه‌نك صوكنه (نتى) اداتنك الحاقيله اسم مصدر ياپيليز: آقمق ـ آقنتى، صيقمق ـ صيقنتى، اوزمك ـ اوزنتى، سپورمك ـ سپورنتى، صيزمق ـ صيزنتى. (بيورلدى) دخى بوقبيلدندر فقط بونده ادات (لدى) در .

﴿ تركجه مصدرلرك ثبوتى ونفيسى ـ فعللرك ﴾
﴿ معنالرينه كوره جنسى ﴾

٤٧٧ . مصدرلر يا ثبوتى و يا نفى اولور . مصدر ثبوتيلردن خفيف اولانلرى نفى ايتمك ايچون ادات مصدردن اول (مه) ، ثقيل اولانلرى نفى ياپمق ايچون ادات مصدردن اول (ما) كتيرمكله ياپيليز: مثلا ؛ سومك ـ سومه‌مك ، كيتمك ـ كيتمه‌مك ، كلمك ـ كلمه‌مك ، يازمق ـ يازمامق ، اوقومق ـ اوقومامق ، چالشمق ـ چالشمامق .

اسکی اصول املاده خفیف مصدرلری‌ده نفی یاپمق ایچون (ما) کتیریلیر ایدی: مثلا ؛ سومامك ، کلمامك، اوکرنمامك ، ویرمامك کبی‌که الآن کتابت رسمیه‌ده استعمالدن ساقط اولمامشدر .

٤٧٨ . مصدر تأکیدی، مصدر تخفیفی وحاصل مصدردن نفی یاپمق ایچون مادهٔ اصلیه‌دن صکره ادات نفی اولان (مه، ما) الحاق اولنور: مثلا ؛ ایچمکلك ـ ایچمه‌مکلك ، چالشمقلق ـ چالشمامقلق ، ویرمه ـ ویرمه‌مه ، کیتمه ـ کیتمه‌مه ، قالمه ـ قالمامه ، قالش ـ قالمایش کبی . اسکی املاده بو مصدرلرك‌ده نفیسی یالکز (ما) ایله یاپیلیر ایدی‌که الآن کتابت رسمیه‌ده مستعملدر : مثلا ؛ کیتمامه ، کلمامه کبی . حتی مصدر تخفیفیلرك نفیسنده (مه) اداتنك (ه) سی اسکی املاده حذف اولنور: (کیتمامسی، کلمامسی، بیورلمامسی) صورتنده یازیلیرکه قاعدهٔ (کیتمه‌مه‌سی، کلمه‌مه‌سی، بیورلمامه‌سی) صورتنده یازلمق ایجاب ایدر.

٤٧٩ . فعللر معنی اعتباریله یامعلوم ویامجهول اولور. فاعلی ذکر اولنان فعله معلوم دیرلر: مثلا؛ (برادرم بوکون صباح ارکن مکتبه کیتدی) کلامنده (کیتدی) فعلی معلوم فعلدر؛ زیرا فاعلی اولان (برادر) کلامده ذکر اولنمشدر .

٤٨٠ . فاعلی ذکراولنمیوب مفعولی فاعل مقامنده اولان فعله‌ده مجهول فعل دیرلر: مثلا: (قپو چالندی، جام قیرلدی) جمله‌لرنده (چالندی، قیرلدی) فعللرینك فاعلی بللی اولمدیغندن ومفعول اولان (قپو) و(جام) جمله‌ده فاعل یرینه کچمش اولدیغندن (چالندی ، قیرلدی) فعللری مجهول‌در . مجهول فعلك فاعلنه لسان عثمانیه‌ده نائب فاعل دیرلر .

بناءً علیه (قپو چالندی ، جام قیرلدی) جمله‌لرنده (قپو) و (جام)؛ (چالندی) و (قیرلدی) فعللرینک نائب فاعلیدر.

٤٨١ . فعللر معنالرینه کوره معلوم و مجهول اولدقدن بشقه متعدی ولازم‌ده اولور . فاعلك فعلی آخره تجاوز ایده‌جك یعنی کچه‌جك اولورسه اوفعل متعدی اولور : مثلا ؛ (باغچه‌ده‌کی آغاجی کسدم) جمله‌سنده (کسدم) فعلی متعدیدر؛ زیرا (کسمك) فعلنك کسیلن شی اوزرینه تأثیری واردر . شونلر متعدی فعللردر : یازمق ، اوقومق ، کورمك، سومك، آلمق .

٤٨٢ . فاعلك فعلی آخره تجاوز ایتمیه‌جك اولورسه اوفعل لازم اولور: مثلا؛ (بو آقشام اسکدارده برادریمك اونده قالدم) جمله‌سنده (قالدم) فعلنك بشقه‌سی اوزرینه تأثیری اولمدیغندن لازم فعلدر . شونلر لازم فعللردر: اویومق، یاتمق، اولمق، آتلامق، قورومق کبی .

﴿ معلوم فعلی مجهول، لازم فعلی متعدی، متعدی ﴾

﴿ فعلی لازم یاپمق ﴾

٤٨٣ . معلوم فعللری مجهول قیلمق ایچون مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی حرکه‌سز اولوب ده (ل) اولمازسه ادات مصدردن اول بر (ل)، حرکه‌لی

---

۳۸ — تمرین

زیرده‌کی نظمی نثره تحویل ایتملی، ترکیب وصفی و وصف ترکیبلری بوملی، کلمه‌لردن هانکیلری ترکجه ، فارسی اداتلرایله صفت یاپیلیرسه آنلری یازملی . اداتله یاپیلان صفت وار ایسه آنلری ده بوملی، ضمیرلری وفعللری ده کوسترملی .

ویا حروف املادن بریله و یاخود (ل) ایله منتهی اولورسه ادات مصدردن اول بر(ل) علاوه‌ایتملی: مثلا؛ (سومك، كسمك، دیزمك، قیرمق، یازمق) معلوم فعللر اولوب مادهٔ اصلیه‌لرینك صوك حرفلری حركه‌سز اولمقله برابر (ل)ده دكلدر؛ آنك ایچون مجهوللری (سولمك، كسلمك، دیزلمك، قیرلمق، یازلمق) اولور. (آرامق، اوقومق) معلوم فعل اولوب مادهٔ اصلیه‌لرینك صوك حرفلری حروف املادن اولدیغی ایچون مجهوللری (آرانمق، اوقونمق) اولور.

(قیلمق، سیلمك، بیلمك، ایشلمك، اولمق) معلوم فعل اولوب مادهٔ اصلیه‌لرینك صوك حرفلری (ل) اولدیغی ایچون مجهوللری (قیلنمق، سیلنمك، بیلنمك، ایشلنمك، اولنمق) اولور.

ادات مصدردن اول (ت)لی مصدرلر مجهول یاپلدقده (ت) (د)ه دونر: مثلا؛ آراتمق ـ آرادلمق ، اونوتمق ـ اونودلمق ، ایشتمك ـ ایشیدلمك ، كوتمك ـ كودلمك ، ایتمك (ایلمك معناسنده اولورسه) ـ ایدلمك ، كیتمك ـ كیدلمك . فقط آتمق ـ آتلمق ، صاتمق ـ صاتلمق ، قاتمق ـ قاتلمق كبیلر شاذ در؛ نته‌كیم (ت)لر ابقا اولنمشدر.

٤٨٤ . لازم فعللری متعدی یاپمق ایچون مادهٔ اصلیه‌لرینك صوك حرفی

(كتابه) بر كوچوجك چوجغك قبری اوزرنده محرردر

بحر مضارع : وزنی ـ مفعول، فاعلات، مفاعیل، فاعلن یاخود فاعلان.

ای ساخورده صارماشیق! ای نوجوان چمن! ای ناله‌زن مكا! ـ سن كه اولورسك صدارسان
ای درلو درلو تازه نباتات موجزن! ازهار ایچنده اویقویه طالمش ایكن شبان
ای معبد اله! ـ كه اولدك خدا نما، بیچاره‌نك معارض اولورسك فراغنه
فیضكله عقلی ایتدك الوهیت آشنا ـ سویلرسك آكلاشیله‌جق سوز قولاغنه

ساکن اولانلره (در)، حروف املادن بری ویا (ر) ایله منتهی اولانلره (ت) علاوه ایتملی: مثلا؛ (طورمق، کزمك، اوتانمق، دکمك، ایرمك، کولمك) لازم ومادهٔ اصلیه‌لرینك صوك حرفلری ساکن اولدیغندن متعدیلری (طوردرمق، کزدرمك، اوتاندرمق، دکدرمك، ایرندرمك، کولدرمك) اولور.

شاذ اوله‌رق (قورقمق) دن (قورقوتمق)، (آقمق) دن (آقتمق)، (صارقمق) دن (صارقتمق)، (قالقمق) دن (قالدیرمق). (ایچمك) دن (ایچلمك)، (دوشمك) دن (دوشورمك)، (آرتمق) دن (آرتیرمق)، (چیقمق) دن (چیقارمق)، (آشمق) دن (آشیرمق)، (بیشمك) دن (بیشیرمك)، (طاشمق) دن (طاشیرمق)، (طوغمق) دن (طوغورمق)، (قوپمق) دن (قوپارمق)، (یاتمق) دن (یاتیرمق)، (کتمك) دن (کتیرمك)، (کیتمك) دن (کوندرمك) اولور.

(آغلامق، اوینامق، آجیمق، اوشومك، تورەمك، اوطورمق، اوکسورمك، قورومق) لازم ومادهٔ اصلیه‌لرینك صوك حرفلری حروف املادن ویا (ر) اولدیغندن متعدیلری (آغلاتمق، اویناتمق، آجیتمق، اوشوتمك، تورەتمك، اوطورتمق، اوکسورتمك، قوروتمق) اولور. (طارلمق) شاذ اوله‌رق (طارلتمق) اولور؛ زیرا مادهٔ اصلیه‌سنك صوك حرفی حروف املادن ویا (ر) دکلدر.

ای باد! ای قوافل امواج بی‌قرار! ای میوه‌لر — که ولولهٔ روزکار ایله
ای کائنات ایچنده‌کی الحان بی‌شمار! ایلرسکز سقوط یره انکسار ایله
اورمان! — که هپ کلوب کچن ارباب انتباه ای نوبهار شوقی ایله ایلیوب ظهور
برفکر ایله ایدر سنی آرایش نکاه — آفاقی درلو نغمه ایله ایکله‌دن طیور!

٤٨٥ . متعدی اولان فعللر بعضاً بر و بعضاً ده ایکی دفعه متعدی ایدیلیر مثلا ؛ اوقومق ذاتاً متعـدی‌در (اوقوتمق ـ اوقوتدرمق) ، یازمق ذاتاً متعـدی‌در (یازدرمق ـ یازدرتمق) . سـویلمك داتاً متعـدی‌در (سویلتمك ـ سویلتدیرمك) . کورمك (ایش ایچون) ـ کوردرمك ، (برشی ایچون) کوسترمك . ایچمك ـ ایچیرمك ، قویمق ـ قویدرمق ، طاقمق ـ طاقدرمق .

٤٨٦ . متعدی برفعلی لازم یاپمق ایچون مادهٔ اصلیه‌نك صوکنه بعضاً (ش) ، بعضاً (ن) و بعضاً ده (ل) کتیریلیر که فعل مطاوعت اسمنی آلیر : مطاوعت فعل اویله برلازمدرکه ایشلنن ایشك ینه ایشلینه عائد اولدیغنی کوسترر : مثلا ؛ (صاومق) متعدی اولوب (صاوشمق) مطاوعت اولور. طارامق ـ طارانمق ، آرامق ـ آرانمق ، کورمك ـ کورنمك ، دیکمك ـ دیکلمك اولور . فقط شـاذ اوله‌رق (قورتارمق ، یوتمق ، طاغتمق) دن (قورتلمق ، یوتقونمق ، طاغلمق) اولور .

بیلملی که مطاوعت ایله مجهول فعللردن بعضـیسی مشـترکدر یعنی بعض فعل مجهول مطاوعت‌ده اولور: مثلا ؛ (ییقانمق) هم مجهولدر هم‌ده مطاوعت‌در. اکر فعلك ایشی بربشقه‌سی طرفندن اجرا اولنورسه

ای متصل یتشدیروب اطرافدن هوا
امواج بی نهایه‌یی جوشان ایدن فضا!
ای جوده‌لر یتشدیریجی خاك فیضناك!
ای انجیلر نثار ایدیجی بحر سینه‌چاك!
یاپراقلر! ای شکوفه‌لر آچمش غصون تر!
داللر ایچنده قوش بیودن آشیانه‌لر!

آرتق کسك کورلتی‌یی طالسون خیالنه،
برپارچه ترك ایدك چوجغی کندی حالنه
راحتسز اولسون، اویوسون طفل ناتوان
مادرده اشك دیده‌سنی ایلسون روان.

ویقتور هوغودن مترجم ـ معلم ناجی

مجهول اولور : مثلا ؛ (کوملکلر ییقاندی) دینلدکده (ییقـاندی) مجهول فعلدر ؛ زیرا کوملکلر بر بشقه‌سی طرفندن ییقانمشـدر. اکر فعلك فاعلی کندی کندینه ایشلرسه مطاوعت اولور: مثلا ، (عمجه‌م ییقاندی) دینلدکده (ییقاندی) مطاوعت‌در؛ زیرا(عمجه) کندی کندینه ییقانمشدر، بشقه‌سی طرفندن ییقانمامشدر .

٤٨٧ . فعل‌مشارکت.— ایکی ویا دهازیاده اشخاص بیننده یکدیکره قارشی اجرا اولنان ایشی بیان ایدن فعله فعل مشـارکت دینیر . فعل مشارکت یاپمق ایچون بعض فعللرك مادهٔ اصلیه‌سـنه بر (ش) علاوه ایتملی : مثلا ؛ سومك ـ سوشمك (بربرینی سومك) ، کورمك ـ کو-رشمك (بربرینی کورمك) ، سویلمك ـ سویلشمك (بربریله سویلمك) ، قوشمق ـ قوششمق (برابر قوشمق) ، چکمك ـ چکشمك ، چارپمق ـ چارپشمق ، کولمك ـ کولشمك ، اورمق ـ اورشمق .

٤٨٨ . مشارکت‌بیان‌ایدن فعللردن بعضاً شووجه‌ایله‌متعدی‌یاپیلیر: یاناشمق ـ یاناشدیرمق ، بارشمق ـ بارشدرمق ، چکشمك ـ چکشدرمك .

٤٨٩ . ترکجه افعال‌عامه شونلردر: ایتمك ، ایلمك ، قیلمق ، بیورمق ، اولمق ، بولمق وبونلرك مجهوللری (ایدلمك ، قلنمق ، بیورلمق ، اولنمق)درکه بونلردن‌ده بحث اولنه‌جقدر .

---

٣٩ — تمرین

قوس ایچنده‌بولنان کلمه‌لره ممکن‌ایسه‌ترکجه ، فارسی‌اداتلر الحاق‌ایتمکله‌صفت‌یاپملی ؛ اداتله یاپلمش اولان ترکجه ، فارسی صفتلری وترکیب وصفیلری‌ده بولملی ، نه‌قاعده ایله یاپلمش‌اولدقلرینی سویلملی ، عربی‌جملری‌ده مفرد یاپملی ، صفتلرك درجه‌سنی بیان ایتملی وضمیرلر ، فعللر حقنده اوکره‌نیلن قاعده‌لری سویلملی .

﴿ ترکجه اسملردن و صفتلردن مصدر یاپمق ﴾

٤٩٠ . اسمك آخرینه خفیف اولورسه (لمك)، ثقیل اولورسه (لامق) الحاقیله مصدر حصوله کلیر: مثلا، شکر ـ شکرلمك ، طوز ـ طوزلامق ، باغ ـ باغلامق متعدی مصدردر . مجهوللری (شکرلنمك، طوزلانمق ، باغلانمق) اولور . (او، کدر، خوی) اسملردن شو وجه ایله مطاوعت فعل یاپیلیر : اولنمك، کدرلنمك، خویلانمق کبی .

٤٩١ صفتلرك آخرینه خفیف اولانلره (لمك، لشمك، لنمك، لتمك) ثقیل اولانلره (لامق، لاشمق، لانمق ، لاتمق) الحاقیله مصدر یاپیلیر : مثلا ؛ زنکین ـ زنکینلشمك ، آغرلاشمق ، ایلشمك ، خوشلانمق، کوزللنمك ، قولایلامق ، طاتلیلانمق ، طاتلیلاتمق ، قولایلاتمق ، قولایلانمق ، کوزللتمك ، یشیللنمك کبی. فقط (صاری)دن (صارارمق)، (قرمزی) دنده (قیزارمق)، (قره) دن (قرارمق) کلیر.

﴿ ترکجه‌ده فرع فعل ﴾

٤٩٢ . ترکجه‌ده مصدرلردن برقاچ صفت تشکیل اولنورکه بونلره فرع فعل اسمی ویریلیر .

احوال لیال

(کیجه) عالملری بکا پك تأثیر ایدر . سعادتلی زمانمك اك نشوه‌لی وقتلری کیجه‌لر ایدی. کدرلی زمانمك اك مؤلم اوقاتی ینه کیجه‌لر اولمشدر، اویله انسان تصور ایده‌مم‌که کیجه هنکامنده برحس روحانیله متحسس اولمسون !
کیجه‌لرده‌کی معنوی تأثیرلر ـ آفتابك اغترابنده‌کی لطافت حزینانه ایله بدأ

ترکجه‌ده فرع فعل درتدر. اولا: اسم فاعل، ثانیاً: اسم مفعول، ثالثاً: مبالغهٔ اسم فاعل، رابعاً: صفت مشبهه.

٤٩٣. اسم فاعل ـ برایشك یاپانی و ایشلینی کوسترن کلمه‌یه اسم فاعل دینیرکه یالکز معلوم فعللردن یاپیلوب مجهول فعللردن یاپیلمز.

٤٩٤. ترکجه مصدردن اسم فاعل تشکیل ایتمك ایچون اکر مصدر خفیف ایسه ادات مصدر اولان (مك) ی قالدیروب یرینه ماقبلی اوستونلو بر (ن)، اکر ثقیل ایسه ادات مصدر اولان (مق) ی قالدیروب یرینه (ان) کتیرملی.

خفیف مصدردن مثال: ویرمك ـ ویرن، کلمك ـ کلن، سومك ـ سون، بیلمك ـ بیلن.

ثقیل مصدردن مثال: یازمق ـ یازان، آلمق ـ آلان، قیرمق ـ قیران.

(کلمك) مصدری خفیف اولدیغی حالده اسم فاعلی اسکی املاده والآن‌ده کتابت رسمیه‌ده شاذ اوله‌رق (کلان) صورتنده یازلمقده ایسه‌ده طوغرو دکلدر.

٤٩٥. (ایتمك، کیتمك، ایشیتمك) مصدرلرندن اسم فاعل یاپلدقده مادهٔ اصلیه‌لرینك (ت) لری (د) ه دونوب (ایدن، کیدن، ایشیدن) اولور.

ایدر، صباحك (فیض) انفلاقیله نهایت بولور. (جهانه) لطیف منظره‌لر کوسترن غروب ـ نه‌قدر عادی نظرله باقلسه ینه برحس غریبی دعوت ایدر، کیجه‌لرده ایسه هر درلو احتسامات وتأثرات اجتماع و انتشار ایلر!

ارباب خیال تعریف میال «آبستن صفا وکدر» دیمکله (حقیقت) سویلشلردر. فصول اربعه‌ده‌کی کیجه‌لری اوقات حیاتدن مسرتله کچن، کدرله تباه اولان

فقط (اورتمك، سورتمك، بیتمك، دورتمك) مصدرلرندن اسم فاعل یاپیلدقده (ت)لر (د)ه دونمیوب (اوتن، سورتن، بیتن، دورتن) اولور.

٤٩٦ . اگر مادهٔ اصلیه‌نك صوڭ حرفی حروف املادن بری اولورسه خفیفلردن اسم فاعل (ین)، ثقیللردن اولورسه (یان) علاوه‌سیله یاپیلیر : مثلا ؛ دنه‌مك ـ دنه‌ین، یورومك ـ یوروین، چیكنه‌مك ـ چیكنه‌ین، اوده‌مك ـ اوده‌ین، اوقومق ـ اوقویان، اویومق ـ اویویان، اصمارلامق ـ اصمارلایان .

٤٩٧ . اسم فاعلك منفیسنی یاپمق ایچون خفیف وثقیل مصدرلرك مادهٔ اصلیه‌لری آخرینه (م) علاوه‌سیله اولور : مثلا ؛ كلن ـ كلمین، ویرن ـ ویرمین، سون ـ سومین، قالان ـ قالمیان، یازان ـ یازمیان، اولان ـ اولمیان .

یكی املاجیلر اسم فاعلك منفیسنی یاپمق ایچون خفیف مصدرلرك مادهٔ اصلیه‌لری آخرینه (مه)، ثقیللر گلنده (ما) علاوه‌سیله یاپیورلر : مثلا ؛ كیدن ـ كیتمه‌ین، ایدن ـ ایتمه‌ین، قالان ـ قالمایان، یازان ـ یازمایان . اسكی اصول املاده اسم فاعللرك منفیسی خفیف وثقیل مادهٔ اصلیه‌لرك آخرینه (میان) اداتنك علاوه‌سیله یاپیلیردی كه الآن كتابت رسمیه‌ده مستعملدر: مثلا؛ كیتمیان، كلمیان، سومیان، بیلمیان كبی .

ادوار مختلفه ایچنده (تجربه) ایلدم . بهار و (صیفك) كیجه‌لریله بحرلرنده‌كی بعض حالات كوندوزلرنده بولنه‌ماز ؛ چنلر آره‌سنده چاغلایان صولر ، آغاجلر اوستنده ترنم ایدن قوشلر كیجه‌یه مخصوص اولان سكون حزین ایچنده دیكلنیلیرسه (سامعه) ، (قلبه) بشقه بر تأثیر حاصل ایدر !

عالم نشو ونما ، محو اولور كبی منظره‌لر تشكیل ایدن خریفك خلیلی

۴۹۸ . ترکجه اسم فاعللر یالکز قوللانلدقلرنده اسم کبی اولور وترکجه (لر) اداتیله جمعلنیر : مثلا ؛ (کیدن برادرمدر) جمله‌سنده (کیدن) اسمدر. کیدنلر، کلنلر، ویرنلر، یازانلر، اوقویانلر کبی.

— سائر لسانلرده (که) ایله سویلنن سوزلر ترکجه‌ده اسم فاعل ایله اولور : مثلا ؛ (شو آدم که کیدییور قوکشومدر) اوله‌جق یرده (شو کیدن آدم قوکشومدر) اولور .

۴۹۹ . ترکجه اسم مفعول — فعلك ایشی کندی اوزرینه واقع اولمش اولدیغنی بیلدیرن کلمه‌یه اسم مفعول دیرلر.

اسم مفعول مجهول فعللردن کلیر و طبقی اسم فاعل کبی یاپیلیر : مثلا ؛ یازیلان، آرانان، قلنان، سویلن، کوریلن، بیلنن، ایدیلن کبی. اسم مفعوللرده (لر) اداتیله جمعلنیر : یازیلانلر، سویلنلر کبی .

۵۰۰ . برده اسم مفعول مادۂ اصلیه‌نك آخرینه (مش) اداتنك الحاقیله یاپیلیر : مثلا ؛ ایدلمش، کیدیرلمش، قیرلمش، باصلمش، یازلمش، بیورلمش، قلنمش، سولمش کبی.

۵۰۱ . اسم مفعولك ده منفیسی مادۂ اصلیه‌نك اوزرینه ثقیللره (میان)، خفیفلره (مین) اداتلرینك الحاقیله یاپیلیر : مثلا ؛ یازلمیان، قیرلمیان، سولمین، کورلمین، بیلنمین . فقط یکی املاجیلر ثقیل مصدرلرك مادۂ

کیجه‌لرنده علائق برك وباردن تجرد ایتمش اولان اشجار ـ جهانی اخطار ایچون بر هیکل عبرتنما شکلنده کورینورلر. آرایش فصل بهار ایکن نوازش نسیم ایله لطافتلی موجه‌لر پیدا ایدن سبز زار، سوق شدید روزکار ایله عالم حیاتدن سمت فنایه چکلدکارینی بیلدیررلر . شدائد (شتا) یه مصادف کیجه‌لر پك دهشتلیدرلر! (مابعدی وار)

اصلیه‌لرینه (مایان)، خفیف مصدرلره (مه‌ین) اداتلرینك الحاقیله یاپارلر. مثلا؛ یازلمایان، قیرلمایان. ایدلمه‌ین، کورلمه‌ین. (مش) اداتیله یاپیلان اسم مفعولك منفیسی اسکی املاده (مش) دن اول (ما) اداتنك علاوه‌سیله یاپیلیر: مثلا؛ ایدلمامش، سولمامش، یازلمامش، قیرلمامش.

یکی املاجیلر ایسه خفیفلره (مه)، ثقیللره (ما) علاوه‌سیله یاپارلر که تلفظ اعتباریله دها طوغرودر: مثلا؛ ایدلمه‌مش، ویرلمه‌مش، بیورلمامش.

٥٠٢ . ترکجه بعض فعللرك حاصل مصدری اسم مفعول معناسنی افاده ایدر: مثلا؛ (باصمه کتاب، یازمه کتاب، کسمه طاش، طولمه آیاق قابی) که (باصلمش کتاب، یازلمش کتاب، کسلمش طاش، ایچنه مقوی طولدیرلمش آیاق قابی) دیمکدر.

٥٠٣ . برقاچ فعلك مادۀ اصلیه‌سنه (لی) اداتی علاوه اولندقده اسم مفعول معناسی افاده اولنور: مثلا؛ قاپامق ـ قاپالی (قاپانمش)، آصمق ـ آصیلی (آصلمش) دیمکدر: مثلا ؛ قاپالی کتاب، دیوارده آصیلی اولان ساعت. مادۀ اصلیه‌نك آخرنده (لا، له) اداتلری بولندقده حذف اولنور وصکره (لی) کتیریلیر: مثلا؛ صاقلا ـ صاقلی (صاقلانمس) کبی.

٥٠٤ . مبالغۀ اسم فاعل — برایشی دائما یاپان ویا برصنعتله مشغول اولان کوسترر وایکی صورتله یاپیلیر. اولا مبالغۀ اسم فاعل مادۀ اصلیه‌نك آخرینه (یجی) اداتنك الحاقیله یاپیلیر: مثلا ؛ یاز ـ یازیجی (یازی یازمقله دائما مشغول اولان)، سیل ـ سیلیجی (سیلمك صنعتیله مشغول اولان)، پیشیر ـ پیشیریجی. ثانیاً خفیف مصدرلرك مادۀ اصلیه‌لرینه (کن) وثقیللرککنه‌ده (غان) اداتلرینك الحاق ایدلمسیله

یاپیلیر: مثلا ، چکشمك ـ چکشکن ، اوشمك ـ اوشنکن ، اوتانمق ـ اوتانغان (دائما اوتانان) ، صولومق ـ صولوغان.

٥٠٥ . مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی (ش) یاخود (ت) اولدقده (غان) یرینه (قان) الحاق اولنور : مثلا ؛ چالشمق ـ چالشقان (دائما چالشان) ، آتشمق ـ آلشقان (دائما آلشان)، صرتمق ـ صرتقان (دائما آغزی آچیق سسسز کولمه)، یاپشمق ـ یاپشقان (دائما یاپشان)، اونوتمق ـ اونوتقان (دائما اونودان) .

فقط بوقاعده‌نك بعض مستثنالری واردر شویله‌که: بیلمك ـ بیلکیج، طالمق ـ طالغیج ، یوزمك ـ یوزکیج ، اوتانمق ـ اوتانغاج ، سوزمك ـ سوزکیج ، اوشمك ـ اوشنکیج اولور.

٥٠٦ . صفت مشبهه. — مصدرلردن یاپیلان، برحال وصفتك بر شخصده، برحیوانده ویا برشیده ثابت ودائمی اولدیغنی بیلدیرن صفتدرکه هر مصدردن کلمز.

٥٠٧ . صفت مشبهه ترکجه‌ده ایکی صورتله یاپیلیر شویله‌که اولا ؛ خفیف وثقیل مصدرلردن ادات مصدرك میمی حذف ایتملی: مثلا؛ چورومك ـ چوروك ، تترمك ـ تترك ، یورومك ـ یوروك ، بونامق ـ بوناق، اوینامق ـ اویناق، آقصامق ـ آقصاق، ایصلامق ـ ایصلاق . فقط (قوزقق) دن (قورقاق) اولور (قورقق) اولماز.

٥٠٨ . مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی ساکن اولدقده صفت مشبهه‌ده (ك) دن و (ق) دن اول بر (ی) زیاده اولنور : مثلا ؛ دلمك ـ دل ـ دلیك ، کسمك ـ کس ـ کسیك ، یارمق ـ یار ـ یاریق ، آچمق ـ آچ ـ آچیق ، یانمق ـ یان ـ یانیق ، قیرمق ـ قیر ـ قیریق .

۵۰۹ . مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی مضموم اولدقده (ك)دن و(ق)دن اول بر (و) زیاده اولنور: مثلا: طوكمق ـ طوك ـ طوكوق ، اویمق ـ اوی ـ اویوق ، قوپمق ـ قوپ ـ قوپوق .

ثانیاً: مادهٔ اصلیه‌نك آخرینه خفیفلرده (گین) وثقیللرده (غین) الحاق ایتملی: مثلا: شیشمك ـ شیشگین ، ازمك ـ ازگین ، پیشمك ـ پیشگین ، طالمق ـ طالغین ، قیرمق ـ قیرغین ، بیلمق ـ بیلغین .

۵۱۰ . اكر مادهٔ اصلیه‌نك آخرنده (ش) ویاخود (ت) بولنورسه (غین) یرینه (قین) اداتی كتیریلیر: مثلا: طاشمق ـ طاشقین ، چاتمق ـ چاتقین .

۵۱۱ . مادهٔ اصلیه‌نك صوكی مضموم اولدقده (كین ، غین ، قین) یرینه (كون ، غون ، قون) كلیر: مثلا: دوزمك ـ دوزكون ، دوشمك ـ دوشكون ، یورمق ـ یورغون ، طولمق ـ طولغون ، جوشمق ـ جوشقون ، طوتمق ـ طوتقون .

۵۱۲ . صفت مشبهه دخی اسم فاعلك معناسنی افاده ایدر ایسه ده اسم فاعلده ثبوتی معنی یوق . صفت مشبهه‌ده ثبوتی ودائمی بر معنی وار: مثلا: (اوینایان چوجق كلدی) دینلدكده (اوینایان) اسم فاعلدر كه چوجغك وقت معینده اوینادیغنی كوستریور . (اویناق چوجق كلدی) دینلدكده

(احوال لیالدن مابعد) ۳۹ نجی نمرنده‌كی لطیفه‌لك دوامی:

(كرهٔ) زمینی صارصیده‌جق كبی موجب هراس اولان فورطنه‌لر آغاجلره تصادم ایتدكجه نه مهیب صدالر ایشیدیلیر! كردن فراز اوج بالااولان اشجار یرلره قپانیرلر ، قرا كاغك دهشتی ، روزكارك (شدتی) ایله مرزمین محدود اولدقلری خاطره كلیر .

دكز عالملرینك كیجه‌لری باك مهمدر: مساعد (هوا) ایله بر ده مهتابه تصادف ایدن كیجه‌نك سیاحت بحریه‌سی نه قدر لطیفدر ! (صفا) یه باقلسه ـ رنك ماهیی .

(اویناق) صفت مشبهه‌درکه (دائما اوینایان) معناسنده‌اولوب (اویناقلق)، چوجقدن اصلا چیقماز.

﴿ فعللرده شخص یاخود ذات ﴾

٥١٣ . ضمیرلرده اوچ شخص ویاخود ذات اولدیغی کبی فعللرده دخی اوچ شخص یاخود ذات‌واردر شویله‌که: متکلم، مخاطب، غائب. السنهٔ سائره‌دن بعضیسنده متکلمه (برنجی شخص یاخود ذات)، مخاطبه (ایکنجی شخص یاخود ذات)، غائبه‌ده (اوچنجی شخص یاخود ذات) دینیر. متکلم سوز سویلین، مخاطب کندیسنه سوز سویلنیلن، غائب حقنده سوز سویلنیلن‌در. شخص و یاخود ذات مفرد وجمع اولور: مفرد متکلم، مفرد مخاطب، مفرد غائب. جمع متکلم، جمع مخاطب، جمع غائب.

٥١٤ . مفرد شخصلر دائما بر شخص، برحیوان ویا شی ایچون، جمع شخصلر ایسه بردن زیاده شخص، حیوان وشی‌ایچون قوللانیلیر: مثلا؛ مسافرلرم کلدی، قوش اوچدی، آغاج چیچکلندی، آرقه‌داشلرم کلدیلر، قوشلر اوچدیلر، آغاجلر چیچکلندیلر. فقط‌شوراسنی‌ده بیلملی‌که حیوان و اشیا ایچون جمع شخص قوللانه‌جق یرده مفرد قوللانمق‌ده

ایچنده ضیا یاپمش اولان قزله اطراف نورانیسنده‌کی شفاف کوکبلر اظهار بدایع خلقت ایچون برر شعلهٔ قدرتما کبی لمعه‌دار اولورلر. دکزه عطف نظر ایدلسه عالم حیواناتك اجرام واجسامی آغوش انعکاسنده تجلی ایتمك ایچون (طبیعتدن) (یر) یوزینه برآیینهٔ سیمین قونلمش صانیلیر.

قشلی کیجه‌لرده دکز راکد اولسه بیله سیاحت بحریه ایله الفتسز اولانلرجه.

جائزدر: مثلا؛ قوشلر اوچیور، آغاجلر چیچکلنیور، کونلر اوزایور. فقط فاعل مفرد اولوب ده پك بیوك بر ذات كوستردكده برای تعظیم مفرد شخص یرینه جمع قوللانیلیر: «افندی حضرتلری تشریف بیوره‌جقلر، معلم افندی بو كون پك كوزل درس تقریر ایتدیلر». بو خصوص متكلم، مخاطب ایچون ده جائزدر: مثلا؛ برمعلم شاكردانه شویله دیه‌بیلیر: «بیك كره سزه دیدك‌كه درسكزی كوزل اوكره‌نكز». (بو كون كلیرسك) دیه‌جك یرده (بوكون كلیرسكز) دینلدكده بر ذاته تعظیم ایدلمش اولور.

﴿ فعللرده زمان ﴾

٥١٥. فعللرده اوچ زمان واردر شویله‌كه: ماضی، حال، استقبال یاخود مستقبل. ماضی برایشك كچمش زمانده وقوع بولمش اولدیغنی، حال شمدیكی، استقبال یاخود مستقبل ایسه كله‌جك زمانده وقوع بوله‌جغنی بیان ایدر.

٥١٦. ماضینك ایكی صیغه‌سی واردر بری ماضیٔ شهودی، دیكری ماضیٔ نقلی. متكلم وقوع بولمش اولان بر ایشی كوزیله كوردیكنی ویا كوزیله كورمش كبی بیلدیكنی سویلمك ایسترسه ماضیٔ شهودی صیغه-

---

خشیت اكسیك اولماز. فورطنه‌لی قراكلق كیجه‌لرده ایسه تلاطم دریا هر وقتدن زیاده مدهشدر. طاغ كبی جسامتلی كورینن واپور مصادمهٔ امواجه قارشی مصادف سیل خروشان اولمش خسپاره‌لر كبی بووارلانیر، سرنلرك ولولهٔ سامعه خراشیله یالپه كورلتیسندن یورلكره خلجانلر كلیر، (نور) نظره عمای موقت ایراث ایدن ظلمات (لیل) ایله تموجاتك بیاض كوپوكلرندن بشقه كوزلره بر حال كورنمین او

(مابعدی ۲۳۶نجی صحیفه‌ده‌در).

سیله سویلر: مثلا؛ (معلم افندی کلدی، بزه کوزل کوزل درس ویردی) جمله‌لرنده (کلدی، ویردی) ماضیٔ شهودی‌در. بونلردن متکلمك سویلدیکنی کوزیله کورمش اولدیغی آکلاشیلیور. (جناب حق دنیایی وآنده بولنان بالجمله مخلوقاتی آلتی کونده یاراتدی) جمله‌سنده (یاراتدی) ماضیٔ شهودیدر. متکلم بو سوزی سویلدیکنده هرنه قدر کوزیله کورمه‌مش ایسه‌ده کوزیله کورمش کبی بیلدیکی آکلاشیلیور.

٥١٧ . مادهٔ اصلیه‌نك آخرینه (دی) الحاق اولندقده ماضیٔ شهودینك مفرد غائبی یاپیلیر: مثلا کلمك ـ کل ـ کلدی. قالمق ـ قال ـ قالدی. متکلم ومخاطبی یاپمق ایچون بوکا ضمیر فعلی الحاق ایتملی؛ یالکز شو قدر وارکه مفرد وجمع متکلم ایله مفرد مخاطبه ضمیرلردن اول (ی) حذف اولنور وثقیل مصدرلره جمع متکلم یاپمق ایچون (ك) یرینه (ق) کتیریلیر: خفیف مصدرلردن ماضیٔ شهودی‌یه مثال: کلدم، کلدك، کلدی ـ کلدك، کلدیکز، کلدیلر. ثقیل مصدرلردن ماضیٔ شهودی‌یه مثال: یازدم، یازدك، یازدی ـ یازدق، یازدیکز، یازدیلر. فقط یکی املا اصولنی التزام ایدنلر ماضیٔ شهودیده مفرد غائبك صوکنده‌کی (ی)یی هر شخصده ابقا ایدییورلر شویله‌که (کلدیم کلدیك، کلدی ـ کلدیك، کلدیکز کلدیلر). بو املا البته دها طوغرو ایسه‌ده کتابت رسمیه‌ده استعمال اولنمدیغندن هنوز شایع اولمامشدر.

٥١٨. ماضیٔ شهودینك منفیسی مادهٔ اصلیه‌دن صکره بر (م) کتیرمکله وماضیٔ شهودینك ثبوتیسی قاعده‌سیله یاپیلیر: مثلا؛ کلمدم، کلمدك، کلمدیکز، کلمدیلر. یکی املاجیلر (م) یرینه خفیفلرده (مه)، ثقیللرده (ما) کتیرییورلر: کلمه‌دم، کلمه‌دك، کلمه‌دی ـ کلمه‌دك، کلمه‌دیکز، کلمه‌دیلر. یازمادم،

یازمادك، یازمادی - یازمادق، یازمادیکز، یازمه‌دیلر. بو ده کتابت رسمیه‌ده قبول اولنمامشدر.

٣١٩. ماضیٔ نقلی — کچمش زمانده وقوع بولان برایشی متکلم بشقه‌سندن ایشتدیکنی بیلدیرن صیغه‌یه ماضیٔ نقلی دیرلر: مثلا؛ (آرقه‌داشم درسنی بوکون کوزل اوکرنمش) دینلدکده آرقه‌داشك درسنی اوکرندیکی متکلم کوزیله کورمیوب بشقه‌سندن ایشتمش اولدیغی آکلاشیلدیغندن (اوکرنمش) ماضیٔ نقلیدر.

٥٢٠. ماضیٔ نقلینك مفرد غائبنی یاپمق ایچون مادهٔ اصلیه‌یه (مش) اداتی الحاق اولنملی: مثلا: کل - کلمش - کیت - کیتمش. یاز - یازمش کبی. ماضیٔ نقلینك متکلم و مخاطب شخصلرینی یاپمق ایچون ده مفرد غائبك آخرینه ضمیر نسبی کتیرملی که هیئت عمومیه‌سی شویله اولور: کلمشم کلمشسك. کلمش، کلمشز، کلمشسکز، کلمشلر.

٥٢١. ماضیٔ نقلینك منفیسی ثبوتینك مادهٔ اصلیه‌سنه خفیفلره (مه) کتیرمکله یاپیلیر: مثلا: کلمه‌مشم، کلمه‌مشسك، کلمه‌مش، کلمه‌مشز، کلمه‌مشسکز، کلمه‌مشلر. قالمامشم، قالمامشسك، قالمامش، قالمامشز، قالمامشسکز، قالمامشلر. فقط اسکی املاده خفیفلردخی (ما) ایله اولور ایدی: مثلا؛ کورمامشم، کورمامشسك، کورمامش، کورمامشز، کورمامشسکز، کورمامشلر بو صورت تلفظ نقطهٔ نظرنجه طوغرو دکلدر فقط رسمیاتده الآن قوللانلمقده‌در.

بیلملی که لسان عثمانیده ماضیٔ نقلی یرینه ماضیٔ شهودی و ماضیٔ شهودی یرینه‌ده ماضیٔ نقلی استعمال اولنور: مثلا؛ بن استانبولی کزمشم (بن استانبولی کزدم) مقامنده‌در. بوراده ماضیٔ نقلی ماضیٔ شهو-

دی یرینه قوللانلمش. حاتمه دیدیلرکه سندن زیاده کریم برآدم کورمشمیسك؟ دیدی «کورمشم». بوراده (دیدیلر، دیدی) ماضیٔ شهودی ایسه‌ده ماضیٔ نقلی مقامنده قوللانلمش. (کورمشمیسك، کورمشم) ماضیٔ نقلیلرده ماضی شهودی یرینه قوللانلمش.

٥٢٢. حال زمانی ـ برایشك شمدیکی زمانده وقوع بولدیغنی افاده ایدر ومفرد غائبی مادهٔ اصلیه‌یه، صوك حرفی حروف متصله‌دن اولدقده، (یور)، (ا، و، ه)دن ماعدا حروف منفصله‌دن اولدقده (ییور) اداتنك الحاقیله یاپیلیر. (یور) ایله مثال؛ قالیور، اولیور، چکیور، کلیور. اوقویور، اوینایور، بزه‌یور. (ییور) ایله مثال: یازییور، کیدییور، ویرییور. مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی (ت) اولدقده حال صیغه‌سنده داله دونر: مثلا؛ کیت ـ کیدییور، ایشیت ـ ایشیدییور، ایت ـ ایدییور. حال صیغه‌سنك تصریفی: قالیورم، قالیورسك، قالیور، قالیورز، قالیورسکز، قالیورلر.

٥٢٣. حال زمانك نفیسی اداتدن اول (م) علاوه اولنمقله یاپیلیر: مثلا؛ قالمیورم، قالمیورسك، قالمیور، قالمیورز، قالمیورسکز، قالمیورلر.

بعض املایی التزام ایدنلر اداتدن اول خفیف فعللرده (مه)، ثقیللرده (ما) علاوه ایدییورلر ایسه‌ده کتابت رسمیه‌ده هنوز قبول اولنمامشدر.

٥٢٤. استقبال یاخود مستقبل زمانی التزامی صیغه‌سندن یاپلدیغندن اولا التزامی صیغه‌سندن بحث اتمك اقتضا ایدر.

٥٢٥. التزامی صیغه‌سی — برایشك یاپلمسنده متکلمك آرزوسی اولدیغنی افاده ایدر ومفرد غائبی مادهٔ اصلیه‌یه بر (ه)، مادهٔ اصلیه‌نك

صوك حرفی حروف املادن بری اولدقده (یه) الحاق ایتمكله یاپیلیر: مثلا؛ یازه، كیده، كله، اوقویه كبی. التزامی صیغه‌سنك تصریفی: یازه‌یم، یازه‌سك، یازه، یازه‌لم، یازه‌سكز، یازه‌لر. مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی (ه) اولدقده التزامی صیغه‌سنده حذف اولنور: سویلیه، ایشیده، بكلیه كبی. یكی املاده حذف اولنمز

٥٢٦ . مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی (ت) اولدقده التزامی صیغه‌سنده (د) ه دونر: مثلا: كیت ـ كیده‌یم، ایت ـ ایده‌یم، ایشیت ـ ایشیده‌یم كبی .

٥٢٧ . استقبال یاخود مستقبل — بر ایشك كله‌جك زمانده وقوع بوله‌جغنی افاده ایدر والتزامی صیغه‌سنك مفرد غائبنه خفیفلرده (جك)، ثقیللرده (جق) الحاق ایتمكله مفرد غائبی و بوكا ضمیر نسبی علاوه‌سیله دیكر شخصلری یاپیلیر. خفیفه مثال: كله‌جك، ویره‌جك، كیده‌جك. ثقیله مثال: یازه‌جق، قاله‌جق. تصریفی: ویره‌جكم، ویره‌جكسك، ویره‌جك، ویره‌جكز، ویره‌جكسكز، ویره‌جكلر.

یازه‌جغم، یازه‌جقسك، یازه‌جق، یازه‌جغز، یازه‌جقسكز، یازه‌جقلر. ثقیل مصدرلرك استقبال زماننده مثاللرده كورلدیكی كبی (ق) متكلم شخصده حركه‌لندیكی ایچون (غ) ه دونمش .

حال هولناكده هوانك سكونندن زیاده ضیای (نهار) ه انتظار ایدیلیر ، صباحه تقرب ایچون دقیقه‌لر بیله حسابه آلنیر ! وقتاكه (نور) سحر ـ امداد معنوی‌یه مأمور بر (ملك) قدمی كبی آفاق (سما) ده رونما اولمغه باشلار ، كوكللرده بر آز انشراح ظهوری حس ایدیلیر و او حس ایله اعصابه‌ده بر جسارت كلیر . سیاحت بریه‌نك‌ده كیجه‌لری شایان دقتدر . عربه‌لر ، شمندوفرلر كبی (مدنیت)

٥٢٨ . مضارع صیغه‌سی — هم حاله دلالت ایدر یعنی شمدیکی زمانده برایشك وقوع بوله‌جغنی کوسترر وهم‌ده استقباله یعنی برایشك کله‌جك زمانده وقوع بوله‌جغنی افاده ایدر : مثلا ؛ (شمدی کیدرم) جمله‌سنده (کیدر) حال معناسنی افاده‌ایدر . (یارین کیدرم) جمله‌سنده ایسه (کیدرم) (کیده‌جکم) مقامنده اولوب استقبال معناسنی ویرر .

٥٢٩ . مضارع صیغه‌سی برقاچ درلو یاپیلیر : اولاً ؛ مادۀ اصلیه‌نك صوك حرفی حروف املادن بری اولدقده اوزرینـه عمومیتله ساکن بر (ر) الحاق اولنه‌رق مفرد غائبی یاپیلیر : مثلاً ؛ اوقو ـ اوقور ، آغلا ـ آغلار ، قاپا ـ قاپار . دیکر شخصلر ایسـه بوبك اوزرینه ضمیر نسبی الحاق اولنمقله یاپیلیر : اوقورم ، اوقورسك ، اوقور ، اوقورز ، اوقورسکز ، اوقورلر .

٥٣٠ . مادۀ اصلیه ایکی ، اوچ ودرت حرفلی وبرهجالی اولوب‌ده آخری ساکن اولدقده خفیف فعللرده یالکز ماقبلی مفتوح بر (ر) ، ثقیل اولانلرده (ار) الحاق اولنه‌رق مضـارع یاپیلیر : مثلاً ؛ سو ـ سور ، از ـ ازر ، اولچ ـ اولچر ، اورك ـ اورکر ، یاز ـ یازار ، قاچ ـ قاچار ، ییرت ـ ییرتار ، قورق ـ قورقار ، بوز ـ بوزار . فقط (کلمك ، قالمق ، آلمق ، بیلمك ، صانمق) فعللرینك مضارعی مستثنی اوله‌رق (کلیر ،

حاضره محاسنندن اولان وسائط نقلیه‌نك رجحانی مسلم ... ذوقمجه عالم سفر جمعیتلی بر کاربان ایچنده بولنمقدر ؛ ضیای مهتاب ایله مستغرق تجلیات اولمش یاز کیجه‌لرنده اوتلو ، صولو (صحرا) ایچنده یوله کیدشـدن بك محظوظ اولورم ، رفقـای کارباندن هر بری خوشجه برحال ایچنده بولنورلر ، کیمی مقصـد سفر نه ایسه آنی تفکرله ساکتانه یولنه دوام ایلر ، کیمیسی رفیقلریله حسحال ایدر ، کیمیسی (مابعدی ٢٤٠ نجی صحیفه‌ده‌در) .

قالیر، آلیر، بیلیر، صاتیر) اولور یعنی (یر) آلیر . بونلر اسکی املاده (کلور، قالور، آلور، بیلور، صاتور) صورتنده یازیلیرکه کتابت رسمیه‌ده الآن مستعمل اولان بودر. حالبوکه طوغروسی شق اولدر زیرا مضارعدن اول کلن حرف اسره‌لیدر اوتورولو دکلدر.

٥٣١ . مادهٔ اصلیه‌نك صوك حرفی ساکن اولوب ده درت حرفلی، بش حرفلی، آلتی حرفلی وبردن زیاده هجالی اولورسه اووقت صوك هجانك حرکه‌سنه باقیلیر. صوك هجا مفتوح ویا مکسور اولدقده (یر)، مضموم اولدقده (ور) الحاقیله مضارع یاپیلیر: مثلا: اوصان۔ اوصانیر، ایشیت ـ ایشیدیر، کوستر ـ کوستریر، اوطور ـ اوطورور، اونوت ـ اونودور کبی. برهجالی ومضموم اولان مادهٔ اصلیه‌لردن مضارع یاپمق ایچون (ور) اداتی الحاق اولنور: اول ـ اولور، بول ـ بولور. فقط صور ـ صورار، قوش ـ قوشار، سوز ـ سوزر. بعض (ور) یرینه اسکی املاده یالکز (ر) یازیلیر: مثلا؛ کورر، اوطورر، اوکسورر.

٥٣٢ . مضارعك نفی صیغه‌سی شویله تصریف اولنور: کیدرم ـ کیتمم، کیتمزسك، کیتمز، کیتمیز، کیتمزسکز، کیتمزلر. یازارم ـ یازمم، یازمزسك، یازمز، یازمیز، یازمزسکز، یازمزلر. ثقیل فعللرده یکی املاجیلر (م) یرینه (ما) یازییورلر: اوقومام، اوقومازسك، اوقوماز، اوقومایز، اوقومازسکز، اوقومازلر. بوصورت کتابت رسمیه‌ده قبول اولنمامشدر.

٥٣٣ . وجوبی صیغه‌سی — برایشی ایشلمك خصوصنده وجوب ولزوم بیان ایدر ومادهٔ اصلیه‌نك نهایتنه (ملی) اداتنك الحاقیله مفرد غائبی وبونك اوزرینه‌ده ضمیر نسبی کتیرمکله دیکر شخصلری یاپیلیر :

مثلا؛ کل ـ کلملی، کیت ـ کیتملی، یاز ـ یازملی، اوقو ـ اوقوملی. وجوبی صیغه‌سنك تصریفی: کلملی‌یم، کلملیسك، کلملی، کلملی‌یز، کلملیسکز، کلملیدرلر. مفرد وجمع متکلمك ضمیرلری منفصل، مخاطبك ضمیرلری ایسه متصل یازیلیر. ثقیل ماده‌لره یکی املاجیلر (ملی) یرینه (مالی) کتیررلر: یازمالی، قالمالی کبی که کتابت رسمیه‌ده قبول اولنمامشدر.

٥٣٤. وجوبی صیغه‌سنك نفیسی مادهٔ اصلیه‌نك آخرینه (ماملی) کتیرمکله یاپیلیر: مثلا؛ کیتماملی، چکماملی، یازماملی کبی. یکی املاده ایسه خفیف ماده‌لری (مه‌ملی) اداتی کتیریلیر: مثلا؛ کلمه‌ملی، ویرمه‌ملی کبی که کتابت رسمیه‌ده هنوز مستعمل دکلدر.

٥٣٥. امر حاضر صیغه‌سی — برآدمه امر ایتمك ایچون قوللانیلیر. ترکجه‌ده مصدرلرك مادهٔ اصلیه‌سی امرحاضرك مفردیدر. جمعی یاپمق ایچون آخرینه (ك) ، تعظیم ایچون (کز) الحاق اولنور: مثلا؛ کل ـ کلك ـ کلکز، آل ـ آلك ـ آلکز. امر حاضرك مفردی آخرنده حروف املادن بری بولندقده جمعنده بر (ی) زیاده اولنور: آرایك ـ آرایکز، اوقویك ـ اوقویکز، اویویك ـ اویویکز.

امر حاضرك صوك حرفی حروف منفصله‌دن اولورسه (کز) یرینه (یکز) کلیر: سو ـ سویکز، کز ـ کزیکز، یاز ـ یازیکز، اوطور ـ اوطوریکز.

امرحاضرك نفیسی مفردك اوزرینه (مه) الحاقیله یاپیلیر ونهی حاضر اسمنی آلیر: کلمه؟ کیتمه؟ یازمه؟ جمعنده یالکز (م) کلیر: کلمیك، کلمیکز، یازمیك، یازمیکز. یکی املاده امرحاضرك جمعی ایچون خفیفلرده (مه)، ثقیللرده (ما) کلیر: مثلا؛ کلمه‌یك، قالمایك، کلمه‌یکز، قالمایکز کبی.

٥٣٦ . امر غائب صیغه‌سی — غائب شخص حقنده امر ایچون قوللانیلیر وامر حاضرك آخرینه مفرد ایچون (سون)، جمع ایچون (سونلر) الحاق ایتمکله یاپیلیر: مثلا؛ کل ـ کلسون ـ کلسونلر، سو ـ سوسون ـ سوسونلر، یاز ـ یازسون ـ یازسونلر، اوقو ـ اوقوسون ـ اوقوسونلر، بیور ـ بیورسون ـ بیورسونلر. یکی املاده امر حاضرك صوك هجاسی مفتوح ویا مکسور اولدقده (سین) کتیریلیور: کیتسین، کاسین، ویرسین کبی که الآن کتابت رسمیه‌یه کیرمه‌مشدر.

امر غائبك نفیسی ویاخود نهیسی (مسون) اداتیله یاپیلیر: کلمسون، سومسون، یازمسون کبی. یکی املاده خفیفلرده (م) یرینه (مه)، ثقیللرده (ما) کتیریلیر. فقط بعض مقامده امر غائب امر افاده ایده‌جك یرده آرزو بیان ایدر: مثلا: (جناب حق پادشاهمز افندیمز حضرتلرینه اوزون عمرلر احسان بیورسون) جمله‌سنده البته امر یوقدر.

مرکب صیغه‌لر

٥٣٧ . مرکب صیغه‌لر فعل اعانه ایله تصریف اولنان صیغه‌لره دینیر. فعل اعانه‌نك اوچ صیغه‌سی واردر شویله‌که: ماضیٔ شهودی، ماضیٔ نقلی وشرط.

فعل اعانه‌نك ماضیٔ شهودیسنك تصریفی: ایدم، ایدك، ایدی، ایدك، ایدیکز، ایدیلر.

کندی حالنجه شرقی اوقور، آرالقده بانك جرس‌ده سامعه نواز اولور. رفاه ایله مسقط رأسه عودت کبی معهودانه برسفر ایدیلیر ایسه هرخطوه‌سنده دنیالر دکر مسرتلر اغتنام ایدیلیر. هنکام افتراقده خانه‌ده‌کی حزن وداعه بدل بر ذوق وصال تصور اولنور، (پدر) و (مادر)، اولاد و عیال، اقربا واحبا مقابله‌ٔ نظرده کبی خیاله کلیرلر، (صورت) مواصلات، موقع ملاقات تفکر

فعل اعانه‌نك ماضیٔ نقلیسنك تصریفی : ایمشم ، ایمشسك ، ایمش ، ایمشز ، ایمشسکز ، ایمشلر .

فعل اعانه‌نك شرط صیغه‌سنك تصریفی : ایسه‌م ، ایسه‌ك ، ایسه ، ایسه‌ك ، ایسه‌کز ، ایسه‌لر .

٣٥٨. بو فعل اعانه یالکزجه فعل کبی براسم ویا صفت ایله بولنوب کلام تشکیل ایدر : مثلا ؛ (بن چوجق ایدم ، بز خواجه ایدك ، پدرم زنکین ایمش ، سز عالم ایمشسکز ، معلوماتلی ایسه‌ك جواب ویر) کبی .

٥٣٩ . فعل اعانه‌نك اوچ صیغه‌سی اولدیغندن مرکب صیغه‌لرده اوچدر . ماضیٔ شهودیسیله حکایه ، ماضیٔ نقلیسیله روایت ، شرط صیغه‌سیله شرط صیغه‌لری یاپیلیر .

٥٤٠. حکایه صیغه‌سی ـ فعللرك امر حاضر ، امر غائب صیغه‌لرندن ماعدا دیکر صیغه‌لرینك مفرد غائبی فعل اعانه‌نك ماضیٔ شهودیسیله ویاخود ماضیٔ شهودیسی ایله فعل اعانه‌نك مفرد غائبی تصریف اولندقده حکایهٔ ماضیٔ شهودی صیغه‌سی یاپیلیر : مثلا ؛ یازدی ایدم ، یازدی ایدك ، یازدی

اولنور ، هر برینه مخصوص لطیفه‌لر ، مؤاخذه‌لر حاضرلانیر ، بو خیالات آره‌سنده اوبقوده کوزلری اشغل ایدر ، آواز جرس ننی ، کبی کلیر ، صاله‌یه دائر (مفرح) رؤیالر کوریلور . قوناق برینه ایندکده هرکس برموقع انتخاب ایلر ، قهوه ایچون (آتش) یاقیلیر ، اطعمه تدارکنـه باقیلیر ، افراد معیتی اولانلر دخی اللری ایله ایش کورمکه (هوسلنیر) ، بو یولده‌کی سفرك عکسی اوله‌رق مسقط رأسدن غربته کیدش تأثردن خالی اوله‌ماز ، کیجه‌نك تصویر ایدیلان اوحالنده متأسفانه خاطره‌لرله اوغراشیلیر ، خانه‌ده‌کی عائله‌نك هرحالی کوز اوکنده بر لوحهٔ حزین تشکیل ایدر ، هله کندی اوطه‌سنده‌کی سکونك خیالی هر دقیقه یورکنی سزلدیر .

ایدی، یازدی ایدك، یازدی ایدیکز، یازدی ایدیلر . یازدم ایدی، یازدك ایدی، یازدی ایدی، یازدق ایدی، یازدیکز ایدی، یازدیلر ایدی .

حکایهٔ ماضیٔ نقلی : یازمش ایدم ، یازمش ایدڭ ، یازمش ایدی ، یازمش ایدك، یازمش ایدیکز، یازمش ایدیلر یاخود یازمشلر ایدی .

حکایهٔ حال : یازییور ایدم، یازییور ایدڭ، یازییور ایدی، یازییور ایدك، یازییور ایدیکز، یازییور ایدیلر یاخود یازییورلر ایدی .

حکایهٔ استقبال : یازه‌جق ایدم ، یازه‌جق ایدڭ ، یازه‌جق ایدی ، یازه‌جق ایدك، یازه‌جق ایدیکز، یازه‌جق ایدیلر یاخود یازه‌جقلر ایدی .

حکایهٔ مضارع : یازار ایدم، یازار ایدڭ، یازار ایدی، یازار ایدك، یازار ایدیکز، یازار ایدیلر یاخود یازارلر ایدی .

حکایهٔ التزامی : یازه ایدم، یازه ایدڭ، یازه ایدی، یازه ایدك، یازه ایدیکز، یازه ایدیلر .

حکایهٔ وجوبی : یازملی ایدم ، یازملی ایدڭ ، یازملی ایدی ، یازملی ایدك، یازملی ایدیکز، یازملی ایدیلر .

اوقات (نهار) ــ اشتغالات دنیویه‌یه منحصر بولندیغندن صحبت احبا ، وصلت دلربا کیجه‌لره مخصوص کبیدر . صنوف ناسدن اقسام پرهیزکاران کیجه‌لری عفیفانه ، عارفانه حال وقال ایله کچیررلر ، ظریفانه اکلنجه‌لری بولنور ، کتب اخلاقیه ، آثار ادبیه اوقونور ، تحف زمینلی حکایه‌لر ، آدابه موافق لطیفه‌لر جریان ایدر . رندانه صحبتلر مائل هوی اولانلره خوش کلیر ! ظرفادن بر قاچ احبا ایله انجمن الفتی ادیبانه ترتیب ایدن ، مؤثر نغمه‌لر ، شوق آورانه ترنملر ابکار مضامین ، حجله‌گاه خیالی کیجه‌لری تزیین ایلر ، مهرهٔ شعر و (انشا)، زادهٔ طبیعتلرینی کیجه‌لری آغوش تصویره آلیرلر ، ترنمات (طرب) کیجه‌لری مؤثردر ، نغمات لطیفه کیجه‌لری وجد آور اولور . (خیری بك)

٥٤١ . (ایدی) کلمه‌سی (دی) صورتنده تخفیف اولنه‌بیلیر . یالکز حکایهٔ التزامیده (یدی) صورتنده تخفیف اولنور : کلدیدی، کلشدم، کله‌جکدم، کله‌یدم.

٥٤٢ . روایت صیغه‌سی — فعللرك ماضیٔ شهودی، امر حاضر، امر غائب صیغه‌لرندن ماعدا دیکر صیغه‌لرینك مفرد غائبی فعل اعانه‌نك ماضیٔ نقلیسیله تصریف اولندقده روایت صیغه‌سی یاپیلیر ؛ مثلا ؛ کلش ایمش ، کله‌جك ایمش کبی .

روایت ماضیٔ نقلی .— یازمش ایمشم ، یازمش ایمشسك ، یازمش ایمش ، یازمش ایمشز ، یازمش ایمشسکز ، یازمش ایمشلر .

روایت حال .— یازییور ایمشم ، یازییور ایمشسك ، یازییور ایمش ، یازییور ایمشز ، یازییور ایمشسکز ، یازییور ایمشلر .

روایت استقبال .— یازه‌جق ایمشم یازه‌جق ایمشسك ، یازه‌جق ایمش ، یازه‌جق ایمشز ، یازه‌جق ایمشسکز، یازه‌جق ایمشلر .

روایت مضارع .— یازار ایمشم ، یازار ایمشسك ، یازار ایمش ، یازار ایمشز ، یازار ایمشسکز ، یازار ایمشلر .

روایت التزامی .— یازه ایمشم ، یازه ایمشسك ، یازه ایمش ، یازه ایمشز ، یازه ایمشسکز ، یازه ایمشلر .

روایت وجوبی .— یازملی ایمشم ، یازملی ایمشسك ، یازملی ایمش ، یازملی ایمشز ، یازملی ایمشسکز ، یازملی ایمشلر .

٥٤٣ . روایت صیغه‌سنده (ایمش) (مش) صورتنده تخفیف اولنه‌بیلیر : یازمشمش ، یازییورمش ، یازه‌جقمش ، یازارمش ، یازملیمش . یالکز التزامی صیغه‌سنده (یمش) صورتنده تخفیف اولنور : یازه‌یمش کبی .

٤٤٤ . شرط صیغه‌سی — فعللرك امر حاضر ، امر غائب صیغه‌لرندن ماعدا دیکر صیغه‌لرك مفرد غائبی فعل اعانه‌نك شرط صیغه‌سیله تصریف اولندقده شرط صیغه‌سی یاپیلیر :

ماضیٔ شهودیٔ شرطی . — یازدم ایسه، یازدك ایسه ، یازدی ایسه ، یازدق ایسه ، یازدیکز ایسه ، یازدیلر ایسه ، یاخود یازدی ایسه‌م ، یازدی ایسه‌ك ، یازدی ایسه، یازدی ایسه‌ك، یازدی ایسه‌کز، یازی ایسه‌لر .

ماضیٔ نقلیٔ شرطی . — یازمش ایسه‌م ، یازمش ایسه‌ك ، یازمش ایسه، یازمش ایسه‌ك، یازمش ایسه‌کز یازمش ایسه‌لر.

حال شرطی . — یازییور ایسه‌م، یازییور ایسه‌ك، یازییور ایسه ، یازییور ایسه‌ك، یازییور ایسه‌کز یازییور ایسه‌لر .

استقبال شرطی . — یازه‌جق ایسه‌م، یازه‌جق ایسه‌ك ، یازه‌جق ایسه، یازه‌جق ایسه‌ك، یازه‌جق ایسه‌کز، یازه‌جق ایسه‌لر .

مضارع شرطی . — یازار ایسه‌م، یازار ایسه‌ك ، یازار ایسه ، یازار ایسه‌ك، یازار ایسه‌کز، یازار ایسه‌لر .

التزامیٔ شرطی . — یازسه‌م، یازسه‌ك ، یازسه ، یازسه‌ق یازه‌سکز، یازسه‌لر .

وجوبیٔ شرطی . — یازملی ایسه‌م، یازملی ایسه‌ك، یازملی ایسه، یازملی ایسه‌ك، یازملی ایسه‌کز، یازملی ایسه‌لر .

— شرط صیغه‌لری ده شو صورتله تخفیف اولنه‌بیلیر : یازدیسه یازمشسه یازییورسه یازه‌جقسه یازارسه یازسه یازلسه . جمع غائبلرده ادات جمع عن اصل فعلك آخرینه الحاق ایدلمکده اولور :

یازدیلرسه، یازمشلرسه یازیورلرسه یازه‌جقلرسه یازارلرسه. التزامی ووجوبی صیغه‌لرینک شرطی بویله‌اوله‌ماز.

— حکایه، روایت وشرط صیغه‌لرینک نفیسنی یاپمق ایچون عن‌اصل فعلی نفی یاپملی شویله‌که: یازمدی ایدی. یازمامش ایدی. یازمیور ایدی. یازمیه‌جق ایدی. یازمز ایدی. یازمامش ایمش. یازمیه‌جق ایمش. یازمدی ایسه. یازمامش ایسه. یازمیه‌جقسه کبی.

{ «کلمك» مصدر ثبوتیسنك صورت تصریفی }

ماضئ شهودی		حکایهٔ ماضئ شهودی	
کلدم	کلدك	کلدی ایدم	کلدی ایدك
کلدك	کلدیکز	کلدی ایدك	کلدی ایدیکز
کلدی	کلدیلر	کلدی ایدی	کلدی ایدیلر

ماضئ شهودئ شرطی		ماضئ نقلی	
کلدم ایسه	کلدك ایسه	کلمشم	کلمشز
کلدك ایسه	کلدیکز ایسه	کلمشسك	کلمشسکز
کلدی ایسه	کلدیلر ایسه	کلمش	کلمشلر

حکایهٔ ماضئ نقلی		روایت ماضئ نقلی	
کلمش ایدم	کلمش ایدك	کلمش ایمشم	کلمش ایمشز
کلمش ایدك	کلمش ایدیکز	کلمش ایمشسك	کلمش ایمشسکز
کلمش ایدی	کلمش ایدیلر	کلمش ایمش	کلمش ایمشلر

ماضئ نقلئ شرطی

كلمش ايسه‌م	كلمش ايسه‌ك
كلمش ايسه‌ك	كلمش ايسه‌كز
كلمش ايسه	كلمش ايسه‌لر

حال

كليورم	كليورز
كليورسك	كليورسكز
كليور	كليورلر

حكايهٔ حال

كليور ايدم	كليور ايدك
كليور ايدك	كليور ايديكز
كليور ايدی	كليور ايديلر

روايت حال

كليور ايمشم	كليور ايمشز
كليور ايمشسك	كليور ايمشسكز
كليور ايمش	كليور ايمشلر

حال شرطی

كليور ايسه‌م	كليور ايسه‌ك
كليور ايسه‌ك	كليور ايسه‌كز
كليور ايسه	كليور ايسه‌لر

استقبال

كله‌جكم	كله‌جكز
كله‌جكسك	كله‌جكسكز
كله‌جك	كله‌جكلر

حكايهٔ استقبال

كله‌جك ايدم	كله‌جك ايدك
كله‌جك ايدك	كله‌جك ايديكز
كله‌جك ايدی	كله‌جك ايديلر

روايت استقبال

كله‌جك ايمشم	كله‌جك ايمشز
كله‌جك ايمشسك	كله‌جك ايمشسكز
كله‌جك ايمش	كله‌جك ايمشلر

استقبال شرطی

كله‌جك ايسه‌م	كله‌جك ايسه‌ك
كله‌جك ايسه‌ك	كله‌جك ايسه‌كز
كله‌جك ايسه	كله‌جك ايسه‌لر

مضارع

كليرم	كليرز
كليرسك	كليرسكز
كلير	كليرلر

اخطار. — ماضئ شهودينك روايت صيغه‌سی يوقدر.

حکایهٔ مضارع | روایت مضارع

کلیر ایدم	کلیر ایدك	کلیر ایمشم	کلیر ایمشز
کلیرایدك	کلیر ایدیکز	کلیرایمشسك	کلیر ایمشسکز
کلیر ایدی	کلیر ایدیلر	کلیر ایمش	کلیر ایمشلر

مضارع شرطی | التزامی

کلیر ایسه‌م	کلیر ایسه‌ك	کله‌یم	کله‌لم
کلیر ایسه‌ك	کلیر ایسه‌کز	کله‌سك	کله‌سکز
کلیر ایسه	کلیر ایسه‌لر	کله	کله‌لر

حکایهٔ التزامی | روایت التزامی

کله ایدم	کله ایدك	کله ایمشم	کله ایمشز
کله ایدك	کله ایدیکز	کله ایمشسك	کله ایمشسکز
کله ایدی	کله ایدیلر	کله ایمش	کله ایمشلر

التزامئ شرطی | وجوبی

کلسه‌م	کلسه‌ك	کلملی‌یم	کلملی‌یز
کلسه‌ك	کلسه‌کز	کلملیسك	کلملیسکز
کلسه	کلسه‌لر	کلملی	کلملیدرلر

حکایهٔ وجوبی | روایت وجوبی

کلملی ایدم	کلملی ایدك	کلملی ایمشم	کلملی ایمشز
کلملی ایدك	کلملی ایدیکز	کلملی ایمشسك	کلملی ایمشسکز
کلملی ایدی	کلملی ایدیلر	کلملی ایمش	کلملی ایمشلر

وجوبئ شرطی | امر حاضر | امر غائب

کلملی ایسه‌م	کلملی ایسه‌ك	کل	کلسون
کلملی ایسه‌ك	کلملی ایسه‌کز	کلکز	کلسونلر
کلملی ایسه	کلملی ایسه‌لر		

{صیغه‌لرك استفهامی صورتی}

٥٤٥ ترکیجه بر صیغه‌یی استفهامی یاپمق ایچون (می) اداتی الحاق اولنور شویله‌که: ماضیٔ شهودینك استفهامیسی — یازدممی؟ یازدکمی؟ یازدیمی؟ یازدقمی؟ یازدیکزمی؟ یازدیلرمی؟

ماضیٔ نقلینك استفهامیسی .— یازمشمی‌یم؟ یازمشمیسك؟ یازمشمیدر؟ یازمشمی‌یز؟ یازمشمیسکز؟ یازمشمیدرلر؟

حال صیغه‌سنك استفهامیسی .— یازییورمی‌یم؟ یازییورمیسك؟ یازییورمی؟ یازییورمی‌یز؟ یازییورمیسکز؟ یازییورمیدرلر؟

استقبال صیغه‌سنك استفهامیسی .— یازه‌جقمی‌یم؟ یازه‌جقمیسك؟ یازه‌جقمی؟ یازه‌جقمی‌یز؟ یازه‌جقمیسکز؟ یازه‌جقمیدرلر؟

مضارع صیغه‌سنك استفهامیسی.— یازارمی‌یم یازارمیسك؟ یازارمی؟ یازارمی‌یز؟ یازارمیسکز؟ یازارمیدرلر؟

التزامی صیغه‌سنك استفهامیسی .— یازه‌یم‌می؟ یازه‌سکمی؟ یازه‌می؟ یازه‌لمی؟ یازه‌سکزمی؟ یازه‌لرمی؟

وجوبی صیغه‌سنك استفهامیسی .— یازملی‌می‌یم؟ یازملی‌میسك؟ یازملی‌میدر؟ یازملی‌می‌یز؟ یازملیمیسکز؟ یازملی‌میدرلر؟

امر غائب صیغه‌سنك استفهامیسی .— یازسونمی؟ یازسونلرمی؟

امر حاضرك استفهامی صورتی یوقدر . التزامینك استفهامیٔ مخاطبی هیچ قوللانلماز. غائبی یرینه‌ده امر غائب صیغه‌سنك استفهامیسی قوللانیلیر .

٥٤٦ · بعض فعللرك ماضیٔ نقلی، استقبال ومضارع صیغه‌لرینك مفرد

غائبی بر موصوفه صفت اوله‌بیلیر : مثلا ؛ بونی کورمش آدم وارمی ؟ بونی یاپار کیمسه یوق، بونی یازار آدم بیلمیورم، بونی یازه‌جق کیمسه بیلم.

٥٤٧. مرکب صیغه‌لرك استفهامیسنی یاپمق ایچون هر وقت ادات استفهام اولان (می) عن اصل فعلك صوکنه کلیر . یالکز التزامیده فعل اعانه‌دن صکره کلیر : مثلا ؛ کلدکمی ایدی ؟ کلمشمی ایدیکز؟ کیده‌جکمی ایدی ؟ کیدییورمی ایمش ؟ کیدرمیدك کیتملی می ایدك ؟

﴿ مصدردن مشتق بشقه صیغه‌لر ﴾

٥٤٨. ترکجه مصدردن مشتق طقوز صیغه‌دها واردرکه شونلردر: صیغهٔ تعلیلیه، صیغهٔ سببیه، صیغهٔ ابتدائیه، صیغهٔ تعقیبیه، صیغهٔ توقیتیه، صیغهٔ عطفیه، صله، صیغهٔ تشبیهیه، حال ترکیبی صیغه‌سی .

٥٤٩. صیغهٔ تعلیلیه سبب وعلت افاده ایدن صیغه‌درکه مصدرك آخرینه (ین) الحاق اولنه‌رق وادات مصدرك کافی (ك) فارسی یه و (ق) ی (غ) ه تبدیل ایدیله‌رك یاپیلیر : مثلا ؛ کیتمکین (کیتدیکی ایچون) ، اولمغین (اولدیغی ایچون) ایلمکین (ایلدیکی ایچون). بو صیغه الیوم یالکز کتابت رسمیه‌ده آز چوق قوللانیلیر .

٥٥٠. صیغهٔ سببیه سبب بیان ایدن صیغه‌درکه مفعول عنه اداتیله یاپیلیر شویله‌که : کلدیکمدن ، کله‌جکمدن ، اولدیغندن ، اوله‌جغندن کبی : مثلا؛ (یارین کله‌میه‌جکمدن عفویکزی استرحام ایدرم) جمله‌سنده کله‌میه‌جکمدن) کله‌میه‌جکم سببله دیمکدر .

٥٥١. صیغهٔ ابتدائیه برایشك بدایت وقوعنی کوستروب اوزماندن اعتباراً تکلم زماننه قدر بلا فاصله دوام وقوعنی افاده ایدر والتزامی

صیغه‌سنك مفرد غائبنه (لی) الحاق اولنه‌رق یاپیلیر : مثلا ؛ کله‌لی ، کیده‌لی ، چالشه‌لی ، اوقویه‌لی ، یازه‌لی بونك متکلم ، مخاطب وغائبی هپ بردر . یالکز یکدیکرندن تفریق اولنمق ایچون اولارینه ضمیر شخصی کتیرملی : مثلا ؛ بن کله‌لی ، سن کیده‌لی ، اوچالشه‌لی ، بز شاکرد اوله‌لی ، سز آدم اوله‌لی ، آنلر چوجق اوله‌لی . مثلا ؛ (ایلك بهار کله‌لی چوق چالشمیورسکز) یعنی (ایلك بهار کلدیکی زماندن شو آنه قدر) دیمکدر . (لی) اداتندن صکره (بری) ویا (دن بری) الحاق اولنه‌بیلیر : مثلا ؛ یاز کله‌لی بری ، قیش کله‌لیدن بری .

٥٥٢ . صیغهٔ انتهائیه بر ایشك آرتق نهایت بولدیغنی افاده ایدر ومادهٔ اصلیه‌نك آخری ساکن ایسه مکسور قیلدقدن صکره (نجه) واکر حروف املادن ایسه (ینجه) اداتنك الحاقیله یاپیلیر : مثلا ؛ (درسمی اوکرنجه‌یه چالشیرم) یعنی (اوکرندیکم وقته قدر) دیمکدر . اکثریا بواداتلردن صکره (یه قدر ، یه‌دك ، یه‌دکین) لفظلری‌ده الحاق اولنور : اوکرنجه‌یه قدر ، کیدنجه‌یه‌دك ، کلنجه‌یه‌دك ، کلنجه‌یه دکین . فقط (دك) (دکین) لفظلری بوکونکی لسانده چوق مستعمل دکلدر .

٥٥٣ . صیغهٔ تعقیبیه برایشك اجراسندن همان صکره دیکر برایشك اجرا اولندیغنی افاده ایدر ومادهٔ اصلیه‌نك آخری ساکن ایسه مکسور قیلدقدن صکره (نجه) و اکر حروف املادن ایسه (ینجه) اداتنك الحاقیله یاپیلیر : مثلا ؛ کلنجه ، طوغنجه ، ایسته‌ینجه : بن کلنجه اوکیتدی یعنی (بنم کلدیکمدن همان صکره اوکیتدی) دیمکدر . کونش طوغنجه کوکبلر نابدید اولور یعنی (کونشك طوغدیغندن همان صکره) دیمکدر . ادبیات عتیقه‌ده خفیف مادهٔ اصلیه‌لره (یجك) ، ثقیللره (یجق) علاوه‌

سیله یاپیلیردی‌که بوکون بوصورت افاده متروکدر : مثلا ؛ بن کلیجك او اوطورمدی . شویله اولیجق کبی . صیغهٔ تعقیبیه صله صیغه‌سندن صکره (کبی) لفظنك علاوه‌سیله‌ده یاپیلیر : مثلا ؛ بن کلدیکم کبی او کیتدی ، سنی کوردیکم کبی یانکه کلدم . اکر تعقیبك تعجیلی آرزو اولنورسه مضارعك مفرد غائبنك ثبوتی ومنفیسنی یان یانه یازمق لازمدر : مثلا ؛ بن درسمی یازار یازمز معلم افندی کلدی .

٥٥٤. صیغهٔ توقیتیه کندیسندن صکره کلن فعلك ایشنی بر زمانه شرط قیلمق ایچون قوللانیلیر وماضئ شهودینك جمع متکلمنه (جه) اداتنك الحاقیله یاپیلیر : مثلا ؛ کلدك ـ کلدکجه . کیتدك ـ کیتدکجه . یازدق ـ یازدقجه ، اوقودق ـ اوقودقجه . درسمی یازدقجه کوزل اوکرنیورم ، کیجه‌لین آسمانه باقدقجه جناب حقك عظمتنه حیران اولورم . بوصیغه بعضاً مقام تصغیرده دخی قوللانیلیر : مثلا ؛ اسانده اولدقجه معلومات کسب ایتمشم .

٥٥٥ صیغهٔ عطفیه ایکی عینی صیغه‌ده‌کی فعللری (و) حرف عطف ایله باغلایه‌جق یرده برنجی فعلك مادهٔ اصلیه‌سنه (وب) الحاق ایده‌رك ایکنجی فعله باغلانیر . (وب) ایله یاپیلان صیغه‌یه صیغهٔ عطفیه دینیر : مثلا ؛ کلوب کیتدی ، باغروب چاغیرر . (شو چوجق درسنی اوقویوب ازبرلدی) که درسنی اوقودی وازبرلدی دیمکدر . اکر

---

٤٠ — تمرین

زیرده بولنان اسماء عددی بولملی ، آنلری وصفی ، توزیعی ، کسری حاللرینه قویملی ، ضمیرلری بولملی جنسلرینی تعیین ایتملی ترجمه ، فارسی وعربی ترکیب اضافی ووصفیلری‌ده بولملی ، صفتلرك نوعنی سویلملی ، ممکن ایسه آنلری صفت تأکیدیه یاپملی ، ترجمه فعللری‌ده بولملی ونه صیغه اولدقلرینی سویلملی .

ماده‌ٔ اصلیه‌نك صوك حرفی حروف املادن اولورسه (وب) دن اول بر (ی) ده زیاده اولنور : اوقویوب، آغلایوب، بزه‌یوب كبی .

صیغه‌ٔ عطفیه‌یه معطوف علیه وبوكا مربوط فعله‌ده معطوف دیرلر . معطوف نه صیغه اولورسه معطوف علیه‌ده اوصیغه‌ده اولور : مثلا ؛ (كلوب كیده‌جك ، كلوب كیدر ، كلوب كیتمش) (كله‌جك وكیده‌جك، كلیر وكیدر، كلمش وكیتمش) دیمكدر ٪.

٥٥٦ صیغه‌ٔ صله — ایكی صیغه‌دن یاپیلیر. اكر ایشك وقوعی ماضی ویا حال زمانلرینه متعلق ایسه ماضیٔ شهودینك مفرد غائبنه خفیفلرده (كی) ، ثقیللرده (غی) اداتنی الحاق اولنور : مثلا ؛ كلدی . كلدیكی ، كیتدی ـ كیتدیكی ، كوردیكی . كلمدی ـ كلمدیكی . یازدی ـ یازدیغی، آلدی ـ آلدیغی، چالشدی ـ چالشدیغی. یازمدی ـ یازمدیغی. اكر ایشك وقوعی استقبال زمانه تعلق ایدر ایسه استقبال صیغه‌سنك مفرد غائبنه بر (ی) الحاقیله یاپیلیر : مثلا ؛ كله‌جك ـ كله‌جكی ، كیده‌جك ـ كیده‌جكی ، یازه‌جق ـ یازه‌جغی، قاله‌جق ـ قاله‌جغی . صیغه‌ٔ صله‌نك جمعی واردروشووجهایله اولور : كیتدیكی ـ كیتدكلری، كلدیكی ـ كلدكلری . یازدیغی ـ یازدقلری، یازه‌جغی. یازه‌جقلری.

٥٥٧. صیغه‌ٔ صله‌نك متكلم ومخاطبی‌ده واردركه ضمیر اضافیله یاپیلیر:

عمرك چوجقلغندن

پدرك قرق آلتی یاشنده اولدیغی حالده ارتحالنده بن تخمیناً سكز یاشنده ایدم . قیافتی حالا كوزمك اوكنده‌در . اورته بویلو ، ككیش اوموزلو ، قوی البنیه، بیوجك باشلی، دكیرمی چهره‌لی، قالینجه قره قاشلی، الا كوزلو ، اریجه قاره بیقلی، بیاض تنلی، مهیب السیما. باشنه كیدیكی بیوك تونس فسنك اوزرینه بیوجك بر یمنی صارار؛ ككیش كوكسنی كوجه قاپلایه‌بیلن قایطان وصیرمه ایشله‌لی

مثلا ؛ كیتدیكم، كیتدیكك، كیتدیكی ، كیتدیكمز ، كیتدیككز كیتدكلری . یازدیغم ،یازدیغك، یازدیغی، یازدیغمز، یازدیغكز، یازدقلری. كیده‌جكم ، كیده‌جكك ، كیده‌جكی، كیده‌جكمز، كیده‌جككز ، كیده‌جكلری . اوقویه‌جغم، اوقویه‌جغك، اوقویه‌جغی، اوقویه‌جغمز، اوقویه‌جغكز .

۵۵۸ صیغهٔ صله‌نك احوال اسمی‌ده واردر شویله‌كه : كیتدیكم ، كیتدیكمك، كیتدیكمه، كیتدیكمی ، كیتدیكمدن ، كیتدیكمده . یازه‌جغم ، یازه‌جغمك، یازه‌جغمه، یازه‌جغمی ،یازه‌جغمدن، یازه‌جغمده، یازه‌جغمله.

۵۵۹. صیغهٔ صله‌نك مفعول‌عنهی سبب وعلت افاده ایدر وصیغهٔ سببیه اسمنی آلیر : مثلا ؛ یازدیغمدن ، یازه‌جغمدن ، كله‌جكمدن ، اولدیغندن كبی . (شمدی درسمی یازه‌جغمدن باغچه‌یه چیقمیه‌جغم) كلامنده (یازه‌جغمدن) یازه‌جغم ایچون، یازه‌جغم سببله معناسنده‌در .

۵٦۰. صیغهٔ صله‌نك مفعول‌فیهی وقت افاده ایتدیكندن صیغهٔ توقیتیه نامنی آلیر : مثلا ؛ یازدیغمده، كلدیكمده، قاله‌جغكزده ، یازه‌جغكزده كبی . (درسمی بیتردیكمده چوق ممنون اولورم) كلامنده (بیتردیكمده)

چوقه یلكنده‌كی دوكمه‌لرك قسم كلیسی همان یاز قیش چوزه‌ك بولنور . یلكك اوزرنده‌كی ساده چوقه صالطه‌نك قوللری بر آز قیصه‌در . ایری طوغون یاقه‌لر دائما كوزه چارپار . بلنده اعلاسندن زمینی بیاض چیچكلی بر عجم شالی كوریلور . بونك صاری زمینلی براشی‌ده اوموزنده، یاخود قولنده بولنور . بونی اكثریا منديل مقامنده قوللانیر . بلنده‌كی شالك ایچنده مستور اولان محفظه‌لی، ایری جورجی پیریول ساعتك صیرمه اورمه ایشلمه‌لی ، اورته‌سی دوكمه‌لی كوستكنی یلكك قسم عالیسنده‌كی دوكمه‌لرك برینه ایلشدیریویرر . دیزلرندن بر پارچه آشاغی ایتدكده اولان چوقه شلوارك آلت طرفلرینی بیاض اخمخه توزلقلری ستر ایتمشدر . آیاقلری علطه‌كاری، آز اوستلو، ظریف قرمزی یمنیلره آلیشقدر .

(مابعدی وار) معلم ناجی

بیتردیکم وقت دیمکدر .

٥٦١. صله صیغه‌سی (که) معناسنی افاده ایدر : مثلا ؛ (یازدیغم درس ، کوردیکم چوجق، یازه‌جغـك یازی) اودرسی‌که یازدم ، او چوجغی‌که کوردم، اوبازی‌یی‌که یازه‌جقسك) دیه‌جك یرده‌در .

٥٦٢ . صیغهٔ صله هم اسم ، هم فعل اوله‌بیلیر ، اسم اولدیغنـده مضاف اولور واولنده بولنان اسمده مضاف‌الیه اولدیغندن (ڭ) آلیر: مثلا ؛ برادرمك چالشـدیغنی کوریورم ، معلم افندینك یازدیغی یازی کبی یازمغه چالشه‌جغم . بومثاللرده (چالشدیغی ، یازدیغی) صله‌لر اسم ومضاف اولوب مضاف‌الیه‌لری واردر .

٥٦٣ صیغهٔ صله فعل اولدیغنده مفعوله هیچ ادات‌مضاف‌الیه‌اولان (ك) الحاق ایدلمز: مثلا؛ (یازی یازدیغنی کورمدم، کوز یاشی‌دوکدیکنی کوردم) جمله‌لرنده (یاردیغنی، دوکدیکنی) صـله‌لری فعل اولدیغنـدن (یازی، کوز یاشی) مفعوللری (ك) آلمامش .

٥٦٤. فعل‌اعانه‌نك‌ماضئ شهودیسی اولان(ایدی) ایدوکی‌صورتنده صله صیغه‌سی اولورکه (اولدیغی) مقامنده لسـان عثمانیده‌نادراً قوللا. نیلیر : مثلا ؛ طلبه‌دن فلان افندینك ذکی ایدوکنی هرکس سویلیور.

٥٦٥. صله صیغه‌لرینك لسان عثمانیده الکچوق استعمال اولنانلری (اولدیغی، اولدقلری، اولدیغنه ، اولدقلرینه، اولدیغندن ، اولدقلرندن اولمسیله ، اولمسـنه ، اولملریله ، اولملرینه) صیغـه‌لریدر . هرفعلك بو

زیرده‌کی ترکجه اسماء اعدادك عربیسنی بوللی وآنلری جمله‌لرآره‌سنده‌قوللاملی.
بر، اوچ، بش، ایکی، درت، یدی، اوچنجی ، دردنجی ، بشنجی ، بیك ، یوز، اوتوز، قرق، سکز، آلتنجی، اونده بر، درتده بر، بشـده بر، ایکنجی، اونجی ، یدنجی، طقوزنجی، آلتمش، اللی ، اون برنجی، اون بشنجی .

صیغەلری صله صیغەسی اولور : مثلا ؛ قالدیغی، قالدقلری، قالدیغنـه، قالدقلرینه، قالدیغندن، قالدقلرندن، قالمسیله، قالمسنه، قالملریله، قالملرینه کبی .

٥٦٦. برعبارەده برنجی جملەده (اولدیغی) صیغۀ صلەسی بولندقده آکا مربوط ایکنجی جملەده (بولندیغی، اوچنجیده (ایدوکی) قوللانمق ایجاب ایدر : مثلا ؛ طلبەدن فلان افندینك عقللی اولدیغی وچوق زماندن بری درسلرینه چالشمقده بولندیغی بنجه معلومدر .

٥٦٧. (اولدیغی) کبیلر صله فعلی اولدقده آخرلرینه (جهتله، اوزره، وجهله) کبی لفظلر الحاق اولنەبیلیر وتعلیل افاده ایدر : مثلا ؛ پدرم بوکون چارشویه اینمش اولدیغی جهتله اوده قالدم . هرکسجه معلوم اولدیغی اوزره (اولدیغی وجهـله یاخود وجدایله) اوقومق یازمق چوق فائدەلیدر .

٥٦٨. (اولدیغنه) کبیلر صله فعلی اولدقده آخرلرینه (کوره، بناءً، نظراً، مبنی) لفظلری الحاق اولنەبیلیر وتعلیل بیان ایدر: مثلا، برادرم چالشقان اولدیغنـه وچالشقانلر ترقی ایتدکلرینـه بناءً برادرمده ترقی ایدەجك .

٥٦٩. صیغۀ تشبیه — مشابهت بیان ایدن صیغەدرکه ماضیٔ نقلی ایله مضارعك مفرد غائبلرینه (جەسـنه) الحاق ایتمکله یاپیلیر : مثلا ؛ قوشارجەسـنه کیدییور (قوشار کبی) ، کولرجەسـنه (کولر کبی) ، اوینارجەسنه، یاغشجەسنه .

٥٧٠. صیغۀ حال ترکیبی — بشقه برفعلدن اول کلیر واوفعلك فاعلنك

---

٥٤ نجی تمرینده‌کی تطبیقاتك دوای قوس ایچنـده بولنان کلمەلرك فارسیسنی عربیسنی ممکن ایسه بولملی؛ چفت قوس ایچنده بولنان کلمەلری‌ده عربی قاعـده ایله صفت قیاسیه یاخود اسم منسوب یاپملی، فعللری بولوب نه جنس، نه زمان ونه صیغه اولدقلرینی سوءالی. چفت قوس ایچنده بولنان کلمەلرك نه اولدیغنی ده بیان ایتملی .

نه حال و حركتده بولنديغنى افاده ايدوب التزامى صيغه‌سنك مفرد غائبنه خفيفلرده (رك)، ثقيلرده (رق) الحاق ايتمكله ياپيلير: مثلا؛ ايتمك – ايده – ايده‌رك. كلمك – كله – كله‌رك. كولمك – كوله – كوله‌رك – يازمق – يازه – يازه‌رق. قالمق – قاله – قاله‌رق. (معلم افندى قوشه‌رق كليور) ديندكده معلم افنديك نصل كلديكى آكلاشيلير. اسكى املاده يالكز (ايده‌رك، كيده‌رك) حال تركيبى صيغه‌لرى (ه) سز (ايدرك، كيدرك) صورتنده يازلمقده ايسه‌ده طوغرو دكلدر نته‌كيم التزامى صيغه‌سنك مفرد غائبنده (ه) واردر. فقط الآن رسميده بو كلمه‌لر (ه) سز يازيليور.

مصدردن مشتق بو صيغه‌لرك عمومنه ضيغ ربطيه، دينير چونكه مضمونلرى ديكر جمله‌لرك مضموننه ربط اولنور.

{ افعال مركبه }

٥٧١. افعال مركبه ايكى فعلدن مركب اولوب بشقه برمعنى ويرن ويا فعل اعانه ايله اسمدن ياپيلان فعللردر كه جمعاً بش نوعدر شويله كه: فعل تعجيلى، فعل اقتدارى، فعل مقاربه، فعل استمرارى وفعل مفاجئه.

٥٧٢. فعل تعجيلى برايشك عجله ايله ياپيلمه‌سنى افاده ايدر ومادهٔ اصليه-

---

عمرك چوجقلغندن (مابعد)

اوزرنده اسكى دكل. رنكى تغير ايتمش برشى بولنماز. پك ياقيشقلى، طولغون وجودلو برعثمانيدر. (بونكله برابر) شيشمان دينيله‌جك برحالده دكلدر. استانبولده طوغمش، بيومش؛ فقط كنديسنى بيلمينلر استانبوللو ظن ايتمزلر. سراجخانه خلقندن على بكى طانيانلر هنوز آز دكلدر. اخلاقنه دائرده (بر قاچ) سوز سويليه‌لم: تربيه‌لى براسلام اهل بيتى ايچنده يتشمش حسن الخلقه بر آدمك قلبى، حسياتى نصل اولور؟ پدرك قلبى، حسياتى ده ايشته اويله‌در. كيمسه‌يه دناءق ايتمه‌مشدر؛ فقط پك چوق كيمسه‌لرده «ايلك» ايتمشدر. «طوغرولق» «مردلك»

سـنه صوك حرفی سـاکن اولدقده بر (ی) ، حروف املادن بری اولدقده (یی) الحاق ایتدکدن صکره (ویرمك) فعلنك تصریفیله یاپیلیر: مثلا ؛ کلی ویرمك (چابوق کلمك) ، کیـدی ویرمك (چابوق کیتمك) ، یازی ویرمك (چابوق یازمق) ، اوقویی ویرمك (چابوق اوقومق) : تصریفی - کلی ویردم ، کلی ویردك ، کلی ویردی ، کلی ویردك ، کلی ویردیکز ، کلی ویردیلر . کلی ویرمشم ، کلی ویرمشسك . کلی ویره جك . کلی ویرییور . کلی ویر . کلی ویرمه کبی .

٥٧٣. فعل اقتداری - فاعلك برایشی یاپمقده قدرتی اولدیغنی افاده ایدر وفعل التزامینك مفرد غائبی (بیلمك) فعلنك تصریفیـله یاپیلیر : مثلا ؛ کله بیلیرم ، کله بیلیرسك . یازه بیله جك . یازه بیلمش ، یازه بیللی ، یازه بیلسون ، فعل اقتدارینك امر حاضری یوقدر .

٥٧٤. فعل اقتدارینك نفیسی (کیده بیلمه مك ، یازه بیلمه مك) اولمیوب (کیده مه مك ، یازه مامق) اولور : مثلا ، کیده مدم ، قاله مامش کبی .

٥٧٥. فعل مقاربه بعض فعللرك التزامی مفرد غائبی (یازمق) فعلنك تصریفیله یاپیلیر وآز قالدی که ، آز قالمش که معنالرینی افاده ایدر : مثلا ؛

کندیسـنه پدری احمد آغادن موروثدر . بر آز حـدید کورینور ، لکن ناءحل حدت ایتمز . غضبنی تحریك ایدن خصوصات ملطفا تربیهٔ اسلامیه ، «انسانیته» یاقشمیـه جق شیلردر . یورکی عائله محبتیله مشحون اونقـله برابر هیچ بروقت شیاردیجی معامله ده بولنمدیغنـدن خانه خلقی تأثیر هیبتی تحتنده بولنور . بوتأثیر دوکوب سوکمك کبی بعض اسباب ایله حاصل اولامشدر ؛ کندیسنك حالندن طبیعی برصورتده وجوده کلمشدر . دنیاده کیمسه یه محتاج اولامق قدر «بختیارلق» اولامیه جغنه قانع اولدیغندن ایشلریله مشغول اولمغی پك سور .

دوشه‌یازدی (آز قالدی‌كه دوشسون) ، دوشه‌یازمش (آز قالمش‌كه دوشسون) . بوصیغه بوكون چوق مستعمل دكلدر .

٥٧٦ فعل استمراری بعض فعللرك التزامی مفرد غائبنی اكثریا (كلمك) وبعضاً ده (طورمق) فعلنك تصریفیله یاپیلیر و (دائما) معناسنی افاده ایدر : مثلا ؛ چالشه‌كلمك ، یازه‌كلمك ، ایده‌كلمك كبی (اون سنه‌دن بری چالشه‌كلمكده‌یم) (دائما چالشمقده‌یم) دیه‌جك یرده‌در . چالشه‌طورمق ، یازه‌طورمق (دائما یازمق) كبی .

٥٧٧ . فعل مفاجئه (چیقمق) فعلنك التزامی مفرد غائبنی (كلمك) فعلنك اولنه كتیرمكله یاپیلیر : مثلا ؛ چیقه‌كلدی ، چیقه‌كلمش‌كه (آكسزین كلدی ، آكسزین كلمش) دیه‌جك یرده‌در .

٥٧٨ لسان عثمانیده عربی مصدرلرایله فارسی فعللرك بعض صیغه‌لری وصفتلر تركجه (ایتمك ، ایلمك قیلمق ، بیورمق ، اولمق ، بولمق) فعل اعانه‌لریله برابر تصریف اولندقده فعل مركب حاصل اولور .

٥٧٩ ایتمك ، ایلمك ، قیلمق ، بیورمق مصدرلروصفتلر ایله قوللانیلیر

پدرك ارتحالنده برقاچ بیك غروش آله‌جغی بولندیغی برابر یالكز آلتمش غروش قدر ویره‌جكی چیقدی . وفات ایده‌لی برهفته قدر اولمش ایدی . برصباح دولكر قیافتنده بر آدم اوك قپوسنی چالیوردی . « نه‌در ؟ » دینلدی . متأثرانه بر طور ایله اوقدر آله‌جغی اولدیغنی سویلدی . درحال پاره‌سنی ویره‌رك « حقكی حلال ایت ! » دیدیلر . آدمجغزك كوزلری طولدی . برقاچ آی مقدم اوك باغچه جهتنه بر اوطه دها علاوه ایدلدیكی صره‌ده مرحومك پك چوق « انسانیتی » كوردیكنی اعتراف ایتدی . « حلال اولسون ! » دیه‌رك كیتدی . بردن بره والده‌نك كوزلرندن یاش بوشاندی . برادر ایله بنده ایسه اووقتلر هرشیدن زیاده آغلامغه « قابلیت » وار ایدی ؛ بناءً علیه بزده اوآنده والده ایله همحال اولدق . ماتم تجدد ایتدی . برده والده « آه بنم یتیم قالان

ومتعدی معناسنی افاده ایدر : عربی مصدر ایله مثال : احسان ایتمك، احسان ایلمك، احسان قیلمق، احسان بیورمق ، قبول ایتمك، قبول ایلمك، قبول قیلمق، قبول بیورمق. مسرور ایتمك، مسرور ایلمك، مسرور بیورمق بونلرك مجهولی احسان ایدلمك ، احسان قیلنمق، اولور .

فارسی فعل ایله مثال: فروخت (ماضئ شهودی مفرد غائب اولوب مصدر مقامنده‌در) ایتمك ، سپارش ایتمك ، سپارش ایلمك ، سپارش قیلمق ، سپارش بیورمق کبی .

٥٨٠. (ایتمك، ایلمك، قیلمق، بیورمق) فعل اعانه‌لرینك استعمالجه فرقی شوندن عبارتدر. برجمله‌ده (ایتمك) قوللانلمش اولورسه ایکنجیسنده (ایلمك) قوللانیلی: مثلا ؛ برادرمك اوچ سنه‌دن بری سعی وغیرت ایتمش وبومدت ظرفنده خیلیجه ترقی ایلمش اولدیغنی بیلین یوقدر) عباره‌سنده اولدیغی کبی. (قیلنمق) مجهول اولوب رسمیاتده اکثریا (ایدلمك ، اولنمق) مقامنده قوللانیلیر : مثلا ؛ اشبو سند اعطا قلندی ، شریکین بیننده عقد اولنان مقاوله یارین تعاطی قیلنه‌جق کبی . (بیورمق) ایسه یالکز مقام تعظیمده استعمال اولنور : مثلا ؛ فلان افندی دون اوءزی تشریف بیوردی کبی .

(بولمق) یالکز بعض مصدرلر ایله بولنور وفعل اعانه اولور : مثلا ؛ فیض بولمق، ختام بولمق ، وقوع بولمق ، نتیجه بولمق . (وقوع

اولادم ! » دیه بنی طوتوب باغرینه باصمسونمی ؟ (بتون بتون) بیتدم! ایشته اوزمان اوچمز بردن برصورتده آغلاشدق‌که جناب حق ایله بزدن غیری هر کسك نظرندن نهان اولان بر منظرهٔ هیجان دریای مرحمت الهیه‌یی البته خروشان ایتمشدر . اوت هیچ شبهه ایتم ! نیچون کتم ایده‌یم ؟ شو سطرلری یازارکن ینه اغلایورم . بلکه‌ده اوزمان بوقدر آغلامامشدر .

بولمق) اسکی املاده والآن رسمیاتده متصل اوله‌رق (وقوعبولمق) صورتنده یازیلیر . (اولمق) اکثریا صفتلر ایله ونادراً ده مصدرلر ایله بولنوب فعل اعانه اولور : مثلا ؛ صفت ایله مثال : لازم اولمق ، غائب اولمق ، داخل اولمق (کیرمك) ، ختام‌پذیر اولمق (ختام بولمق) ، غنی اولمق ، خسته اولمق . مصدر ایله مثال : سبب اولمق ، خلاص اولمق کبی .

٥٨١ . افعال اعانه یالکز عربی وفارسی کلمه‌لر ایله برلشوب افعال مرکبه یاپمز ، ترکجه واجنبی لسانلردن مأخوذ کلمه‌لرله برابر بولندرق مرکب فعللر یاپار : مثلا ؛ یاردم ایتمك ، یاردم ایلمك ، پروتستو ایتمك ، سکوسترو ایلمك کبی . بعض ترکجه کلمه‌لر ایله (آلمق) ده فعل اعانه اولور : مثلا ؛ صانون آلمق . بعض فارسی کلمه‌لر ایله (کلمك) فعل اعانه اولور : مثلا ؛ راست کلمك کبی .

{ فصل رابع عشر ـ افعال فارسیه }

٥٨٢ . افعال فارسیه‌نك مصدرلری لسان عثمانیده اصلا مستعمل دکل ایسه‌ده یالکز امر حاضرك مفردی ترکیب اوله‌رق وحاصل مصدر ،

ای موت وحیات خالقی ! حقیقةً اوحزین آغلایشلریمزه‌ی مرحمت ایتدك ده بزی صکره‌دن دخی بونجه انعاماتکه لایق کوردك ؟ بزم مقبول بارکاه جلالك اوله‌جق نه‌مز وار ؟ ... ایسترسه‌ك یاپارسك : مقتضای حکمتك اولمق اوزره پدرینی اللدن آلدیغك بی‌چاره بر یتیمی اولنجه‌یه قدر ، حتی اولدقدن صکره‌ده مسعود ایتمك ایچون فیض قبولکه لایق اوله‌جق صورتده آغلادرسك . سکا انتسابك اك بیوك مداری بنه سنك کمال قدرتکه قارشی اظهار اولنان کمال عجز ایمش ! ... اوتوز سنه‌در نظر اعتمادم بونقطهٔ استناد اوزرنده‌در . دییورلرکه : بر طمله کوز یاشی موجب سعادت ابدیه اوله‌بیلیر .

اسم فاعل، اسم مفعول، صفت مشبهه صیغه‌لری اکثریا استعمال اولنور.

٥٨٣ . فارسینك مشتقاتنی ایی آکلامق ایچون مصدرلر حقنده برآز معلومات ویرمك ایجاب ایدر .

٥٨٤ . فارسی مصدر ایکی نوعدر. بری مصدر تائی، دیکری مصدر دالی‌در : مثلا ؛ کفتن (سویلمك) ، فروختن (صاتمق) ، داشتن (طوتمق ، مالك اولمق) ، دانستن (بیلمك) ، یافتن (بولمق) مصدر تائی‌در . دیدن (کورمك) ، آمدن (کلمك) ، خواندن (اوقومق)، آلودن(بولاشدرمق)، زدن (اورمق)، پروردن(بسلمك) مصدر دالی‌در.

٥٨٥ . مصدرلردن ادات حذف اولندقده امر حاضر حاصل اولورسه مصدر قیاسی اولور : مثلا ؛ پروردن ـ پرور (بسله) ، آوردن ـ آور (کتیر) ، کشادن ـ کشا (آچ) امر حاضر اولدیغندن مصدرلری مصدر قیاسی‌در .

٥٨٦ . معلوم اولسون‌که دالی مصدرلردن ادات حذف اولندقده متباقینك صوڭ حرفی مطلقا (یازنو) ترکیبنی تشکیل ایدن حرفلردن بری اولور : مثلا ؛ خریدن (صاتون آلمق) ، بردن (کتیرمك)، ستادن

پدرك قوچ . قویون بسلمك مراقی اولدیغندن دیوارلری سراسر لطیف آصمه‌لرله مزین اولدیغی حالده زمیننده برکرار آغاجیله ایکی یاخود اوچ و بشنه فدانندن بشقه برشی بولنمیان باغچه به موسمنده آره اکردی . وکون یالکزجه باغچه‌یه چیقدم اکیلن آربه بر قارشدن زیاده‌جه بیومش، زمینه لطافت ویرمش ایدی . تماشا ایله مشغول ایکن آشاغیدن برادرك سسنی ایشتدم . دیوردی‌که : ـ عمر ! باق بوکچی یاوروسنه ! نه قدر کوزل! بن : کرچکمی آغابك ؟ دیه اظهار تذوق ایتدم . نردباندن ده عجله ایله اینمکه باشلادم . او آرهلق بر در بوجاغنده سیاه تویلو براوغلاق اولدیغی حالده ظهور ایده‌رك : ـ

(آلمق)، آلودن (بولاشدیرمق) مصدرلرنده اولدیغی کبی . یالکز شدن (اولمق)، زدن (اورمق)، آمدن (کلمك) شاذدر ، نتەکیم اداتلر حذف اولندقده صوك حرفلری (ش، ز، م) در (یازنو) دن بری دکل . ثانی مصدرلردن ادات حذف اولندقده متباقینك صوك حرفی مطلقا (خسشف) حرفلرندن بری اولور : مثلا ، یافتن (بولمق) ، آراستن (طوناتمق) ، فروختن (صاتمق)، گشتن (سیروتماشا ایتمك) مصدرلرنده اولدیغی کبی .

٥٨٧ . ادات مصدر حذف اولندقده امر حاضری حاصل اولمیان مصدرلر سماعی یاخود غیر قیاسی اولور . بو کبی امر حاضرلردن برچوغی لسان عثمانیده مستعمل اولدیغندن آنلری مصدرلریله برابر بروجه زیر یازارز :

آوردن (کتیرمك) ـ آر . آراستن (دوناتمق) ـ آرا . آزمودن (تجربه ایتمك) ـ آزمای، آزما . آسودن (راحت ایتمك) ـ آسای ،

ایته ! ایته ! ایشته کتیرییورم دیدی . بنده نه سوینج ! برادرله شو کلەلری تماشای ایلدك : — بونی نرەده بولدك آغا بك ؟ — وارنەدن دایم بوللامش . بر طاوقجی دكانه كتیردی . بابام ده بكا « آل شونی ده كتوریور » دیدی . — بكا می بوللامش ؟ سكایا ! بن اوغلاغی نه یاپەیم ؟ — قوزم آلەجكم ، بزم قوجاغمه ویر ! — « بن قالدیرەمزسك برادر » صوك جملەیی سویلر سویلمز اوغلاغی آریەنك ایچنه صالیویردی . بن همان قوشدم ، سومكه باشلادم . یاوروجق بك جزئی اولاندقدن صكره یشیلك بچنده یان اوستنه یاتیویردی . یورلشمەی یوقسه اورالی ذوقنه می كیتمدی ؟ آكلایەمدم . اوغلاق دیر سیكروح مخلوق پك آز بولنور . طورشی باشی برخرشه كیندی كه تعریف ایدەمم . همان بنده یاننه یاتەرق تكرار اوقشامغه باشلادم . بو منظرۀ معصومانه نوز اوكندن كیدر شیردەیەر ؟ ... اوثیرین حیوانجغز بكا نیچه كونلر آرقداش اولدی .

معلم ناجی

آسا . آشامیدن (ایچمك) ـ آشام . آشفتن (قارشمق) ـ آشوب ٭ افراختن (یوقاری قالدیرمق) ـ افراز، که (فراز) صورتنده ده قوللانیلیر. افروختن (پارلاتمق) ـ افروز که (فروز) صورتنده ده قوللانیلیر . آفریدن (یاراتمق) ـ آفرین . افزودن (آرتیرمق ٬ آرتمق) ـ افزای ٭ افزا که (فزا) صورتنده ده اولور . آمادن (حاضر ایتمك ٬ آمودن (دوناتمق) ـ آمای ٬ آما . آموختن (اوکرنمك ٬ اوکرتمك) ـ آموز ٭ آمیختن (قارشدیرمق ٬ قارشمق) ـ آمیز . انداختن (آتمق) ـ انداز اندوختن (قزانمق) ـ اندوز . انگیختن (تحریك ایتمك) ـ انگیز . آویختن (آصمق) ـ آویز . باختن (اوینامق)ـ باز . بخشیدن (بخش ایتمك) بخش بخشودن (مرحمت ایتمك) ـ بخشا . پذیرفتن (قبول ایتمك) ـ پذیر . بردن (کتیر) ـ بر . پرداختن (جلا ایتمك ٬ ساز چالمق) ـ پرداز . بستن (باغلامق) ـ بند . پختن (پشیرمك) ـ پز . پیراستن (تزیین ایتمك) ـ پیرای ٬ پیرا پسندیدن (بکنمك) ـ پسند . تافتن (یاقمق) ـ تاب . جستن (آرامق) ـ جوی ، جو . چیدن (طوپلامق)ـ چین. خاستن (قالقمق)ـ خیز خراشیدن (طرمالامق)ـ خراش. خوردن (یمك) ـ خوار . خواندن (اوقومق) ـ خوان ٭ خواستن (ایستمك) ـ خواه. دادن (ویرمك)ـ ده. داشتن (طوتمق)ـ دار . دانستن (بیلمك) ـ دان . دیدن (کورمك) ـ بین . دوختن (دیکمك) ـ دوز. رسیدن (یتشمك)ـ رس. رسانیدن (ایرشدیرمك)ـ رسان. رفتن (کیتمك) ـ رو. ریختن(دوکمك) ـ ریز. زادن(طوغمق)ـ زای ٬ زا . زدن (اورمق) ـ زن . ساختن (یاپمق) ـ ساز . سودن (سورمك) ـ سای ٬ سا. سپردن (درعهده ایتمك ٬ اصمارلامق)ـ سپار٭

ستودن (مدح ایتمك) ـ ستای، ستا . سوختن (یاقمق) ـ سوز. شناختن (طانیمق) ـ شناس . شتافتن (تعجیل ایتمك) ـ شتاب . شستن (ییقامق)، شوی . شکستن (قیرمق) ـ شکن شمردن (صایمق) ـ شمار . فرمودن (بیورمق) ـ فرمای، فرما. فروختن (صاتمق) ـ فروش . فریفتن (آلداتمق) ـ فریب . کداختن (اریتمك) ـ کداز . کذشتن (کچمك) ـ کذر . کردن (ایتمك) ـ کن کرفتن (طوتمق) ـ کیر . کزیدن (سچمك) ـ کزین . کشادن (آچمق) ـ کشا. کشتن (اکمك) ـ کار. کفتن (سویلمك)ـ کوی، کو مردن (اولمك) ـ میر. نبشتن، نوشتن (یازمق)ـ نویس، نویش . نشستن (اوطورمق) ـ نشین . نمودن (کوسترمك) ـ نمای، نما نواختن (یوخشامق) ـ نواز . نهادن (قویمق) ـ نه . یافتن بولمق ـ یاب .

٥٨٨ . بوامر حاضرلر لسان عثمانیده یالکز قوللانلیوب فارسی وعربی اسملردن صکره کتیریلوب وصف ترکیبی یاپیلیرکه اسم فاعل معناسنی افاده ایدر : مثلا ؛ دلآرا (یورك دوناديجى)، سرافراز، سرفراز (معنىً ومادةً عالی اولان)، جهان افروز (دنیایی پارلادان)، جهان آفرین (دنیایی یارادان، جناب الله)، حیرت‌افزا، زینت‌افزا (زینت آرتیریجی)، حکمت‌آموز (حکمت اوکره‌دیجی)، ادب آموز، حکمت‌آمیز، لنکرانداز (دمیر آتان)، حرف‌انداز، شوق‌انکیز، حزن انکیز، مسرت آور (مسرت کتیریجی ـ خبر مسرت آور) . مرحمت بخش، ختام‌پذیر، دلبند، آشپز (یمك پشیریجی)، فرمان‌ده (امر ویرن)، نامدار (نامی اولان)، دوربین (اوزاغی کورن)، ترنم‌ساز، چاره‌ساز. جبین‌سای (آلن سورن)، وظیفه‌شناس، قانون‌شناس، دستکیر (الدن طوتان)،

یاردم ایدن)، دستکشا (ال آچان)، حکایه نویس (حکایه یازان)، رهنما (یول کوسترن)، دلنواز، سامعه‌نواز، فیضیاب (فیض بولان)، کامیاب، لذتیاب (لذت بولان)، ذوقیاب (ذوق بولان).

٥٨٩. فارسیده حاصل مصدر یاپمق ایچون امر حاضرك آخرینه ماقبلی مکسور بر (ش) الحاق ایتملی: مثلا؛ بخش ـ بخشش. سپار ـ سپارش (درعهده ایدیلن شی)، دان ـ دانش (بیلش)، پرور ـ پرورش (تربیه). امر حاضرك صوك حرفی (ا) اولدقده (یش) کلیر: مثلا؛ ستا ـ ستایش (مدح ایدش)، آرا ـ آرایش (دونادش)، آسا ـ آسایش (راحت ایدش)، افزا ـ افزایس (آرتمه)، بخشا ـ بخشایش (مرحمت، احسان).

{ فارسیده فرع فعل }

٥٩٠. اسم فاعل ـ فارسیده فرع فعلدن اسم فاعل یاپمق ایچون امر آخرینه (نده) اداتی الحاق ایتملی: مثلا؛ دار ـ دارنده (مالك اولان، حاضرك طوتان)، بخش ـ بخشنده (بخش ایدن)، آفرین ـ آفریننده (یارادان)، خوان ـ خواننده (اوقویان)، ساز ـ سازنده (چالغی چالان).

امر حاضرك آخرنده حروف مددن (ا) ویا (و) بولندقده (نده) دن اول بر (ی) کلیر: مثلا؛ جو ـ جوینده (آرایجی) کبی. اسم فاعلرك جمعی (ه) رسمیده ایله منتهی اسمای فارسیه کبی اولور: خوانندکان، سازندکان، دارندکان کبی.

٥٩١. اسم مفعول ـ فارسیده اسم مفعول یاپمق ایچون مصدرك آخرنده بولنان (ن) ی (ه) یه تبدیل ایتملی: مثلا؛ کذشتن ـ کذشته

(كچمش ، فائض)، شكستن - شكسته (قيرلمش)، پروردن - پرورده (بسلنمش)، سنجيدن - سنجيده (طارتلمش)، بستن - بسته (باغلانمش ، موسيقى اربابى طرفندن شرقى‌وسائره‌يه ويريلن آهنك)، كفتن - كفته (سويلنمش ، برشرقينك كلامى)، زدن - زده (اورلمش) .

٥٩٢ . فارسى اسم مفعوللر فارسى وعربى اسملردن صكره ويا اول قونيله‌رق وصف تركيبى ياپيلير ولسان عثمانيده چوق قوللانيلير : مثلا ؛ زانوزده (ديز چوكمش)، كارديده (ايش كورمش ، تجربه‌كار)، ستوده اطوار (طور وحركتلرى مدح اولنمش اولان)، قدخيده (بويى اكرلمش اولان) ياخود خيده قد. فارسى اسم مفعوللر ايله بعض تعبيرلر ياپيليركه لسان عثمانيده چوق مستعملدر : سنجيدۀ ميزان امعان ايتمك (كمال دقتله طارتمق)، پروردۀ نان ونعمت اولمق (اكمك واييلك ايله بسلنمك)، سرزدۀ ظهور اولمق (باش كوسترمك، ميدانه چيقمق)، پانهادۀ عالم شهود اولمق (دنيايه آياق باصمق ، طوغمق) كبى .

٥٩٣ . صفت مشبهه - فارسى صفت مشبهه ياپمق ايچون امر حاضرك صوكنه بر (ا) وبعضاً‌ده (ان) الحاق ايتملى : مثلا ؛ دان - دانا (بيليجى)، توان - توانا (كوجلو ، قوتلى)، رس - رسان (ايريشيجى)، رو - روان (كيديجى)، شتاب - شتابان (عجله ايله كيديجى)، جو - جويان ، جويا (آراييجى)، بين - بينا (كوريجى)، كذر - كذران (كچيجى)، نما - نمايان (كورونن)، شايان (لايق) .

٥٩٤ . فارسى بعض ماضئ شهودينك مفرد غائبى مصدر كبى عد اولنه‌رق تركجه فعل اعانه ايله برلشير : مثلا ؛ فروخت(صاندى)- فروخت ايتمك (صاتمق). كرفت (طوتدى) - اخذ وكرفت ايتمك

(طوتمق) ، بوماضیلرك آخرینـه (ار) الحاق اولنه‌رق اسم مفعول معناسی افاده اولنور : مثلا ؛ کرفت ـ کرفتار (طوتلمش) . بعضاً اسم معناسنی مفید اولور : مثلا ؛ کفت (سویلدی) ـ کفتار (سوز ، کلام) ، رفت (کیتدی) ـ رفتار (کوزل یورویش) .

٥٩٥ . بعضاً ماضی ایله امر حاضر (و) ایله برلشـه‌رك اسم اولور : مثلا ؛ کفت‌وکو (لاقیردی ، دیدی قودی ، قیل وقال) ، جست وجو (آراشدیرمه ، تحری) .

٥٩٦ . (ان) اداتی بعضاً حال ترکیبی معناسنی مفید اولور : مثلا ؛ خندان (کوله‌رك) ، کریان (اغلایه‌رق) ، افتان (دوشـه‌رك) ، خیزان (قالقه‌رق) .

مبالغهٔ اسم فاعل ـ فارسیده مبالغهٔ اسم فاعل یاپمق ایچون امر حاضرلره (کار) اداتی لاحق اولور : مثلا ؛ آموزکار (دائما اوکره‌دن ، معلم) ، آمرزکار (دائما عفو ایدیجی اولان ، الله) . بعضاً بو ادات ماضئ شهودینك مفرد غائبنه لاحق اولور : مثلا ؛ پروردکار (دائما بسله‌ین ، جناب حق) ، کردکار (فعال مطلق اولان حق تعالی حضرتلری) .

٥٩٧ . عربی صفتلر ترکجـه (اولمق) فعل اعانه‌سـیله تصریف اولندیغی کبی فارسی صفت مشبهلرده (اولمق) فعل اعانه‌سیله تصریف اولنور : مثلا ؛ وزان اولمق (اسمك) ، روان اولمق (کیتمك) ، کذران اولمق (کچمك) دینیلیر . فقط غلط اوله‌رق (کذران ایتمك) یازلمقده‌در .

فصل خامس عشر

افعال عربیه ـ مصادر عربیه

٥٩٨ . عربیده فعللر ایکی قسمدر اولا مصدر ، ثانیاً فرع فعل. مصدرلر اساساً ایکی قسمدر : مجرد ومزید فیه :

٥٩٩ . مصادر مجرده — ایچنده معنایی دکشدیرن زائد حرفی اولمیان مصدرلردر : مثلا ؛ قطع، درس، دخول، عدالت کبی ؛ زیرا برنجی ایکی مثالده زائد حرف یوقدر . (دخول) ده (و)، (عدالت)ده ایسه (ا، ت) زائد حرف ایسه‌ده معنایی دکشدیرمیور، نته‌کیم (دخل)ده (دخول) ده (کیرمك) ، (عدل) ایله (عدالت) ده (طوغرودن آیرلمامق) دیمکدر .

مزید فیه مصدرلر — ایچنده معنایی دکشدیرن زائد حرف بولنان مصدرلردر : مثلا ؛ دخول (کیرمك) ، خروج (طیشاری چیقمق) ، عون (یاردم ایتمك) مجرد مصدرلر اولوب بونلردن مشتق (ادخال، اخراج، معاونت) مزید فیه مصدرلردر؛ نته‌کیم معنایی دکشدیرن زائد حرفلری وار. ادخال (ایچری کیردیرمك) ، اخراج (طیشاری چیقارمق) ، معاونت (بربرینه یاردم ایتمك) معنالرنده‌در .

٦٠٠ . مصادر مجرده دخی ایکی نوعدر : مصدر ثلاثیٔ مجرد ومصدر رباعیٔ مجرد .

٦٠١ . مصدر ثلاثیٔ مجرد مادهٔ اصلیه‌سی یاخود ماضیسی اوچ حرفلی اولان مصدر مجردلردر. معلوم اولسونکه ترکجه‌ده ، فارسیده فعللرك مادهٔ اصلیه‌لری امر حاضر اولدیغی کبی عربیده‌ده ماضیدر :

مثلا ؛ (کتابت) مصدرینک مادهٔ اصلیه‌سی (کتب) درکه (کَتَبَ) . اوقوندقده ماضی مفرد مذکر غائب اولور و(یازدی) دیمکدر .

٦٠٢ . مصادر ثلاثیٔ مجرده هپ بر وزنده اولمدقلرندن سماعی اولوب اوتوز ایکی وزن اوزره وارد اولمشدرکه بونلری سهولتله ضبط ایده‌بیلمک ایچون وزنلر ایله موزونلری آیری آیری بروجه‌زیر کوسترلدی .

مصدر ثلاثیٔ مجرد

وزن	موزون
١ فَعْل	— قطع، دور، وعظ، اکل، عفو، درس نشر، وزن .
٢ فِعْل	— ذکر، علم، صدق، اذن، حفظ، حلم، عز، جنس .
٣ فُعْل	حکم، شکر، شغل، قرب، نکس حب، غسل .
٤ فَعَل	— طلب، فرح، سفر، حذر، طمع، عمل .
٥ فِعَل	— صغر، کبر، ثقل، عظم .
٦ فُعَل	— هدی .
٧ فَعْلة	— رحمة، جودة، دعوة، عودة، غیرة، توبة، سطوة .
٨ فِعْلة	— حکمة، خدمة، خلقة، رفعة، شرکت، صحة، عزة .
٩ فُعْلة	— حرمة، شهرة، صحبة، قوة، سرعة، حمرة، رخصة، نصرة .
١٠ فَعَال	— بیان، تمام، جواب، ذهاب، خلاص، قرار، نشاط، طعام .
١١ فِعَال	— نظام، خطاب، ختام، جلاء، بناء .

١٢ فُعال — دعاء، سؤال .

١٣ فَعالَة — سعادة، سخاوة، سلامة، سلاسة، صداقة، فطانة، عدالة، كرامة .

١٤ فِعالَة — بداية، حماية، دراية، رعاية، رواية، زياده، عبادة، قراءة .

١٥ فُعالَه — عوادة (خسته‌يى زيارت ايتمك) .

١٦ فَعُولَه — حموضة .

١٧ فُعُولَة — برودة، سهولة، سكونة، رطوبة، مروءة .

١٨ فَيْعُولَة — حيلولة، غيبوبة، بيتوتة، بينونة، شيخوخة .

١٩ فَعَلانْ — شنأن، سيران .

٢٠ فِعْلانْ — عرفان، رضوان، وجدان (بولمق)، اتيان .

٢١ فُعْلانْ — رجحان، شكران، غفران، بنيان (بنا ايتمك) .

٢٢ فَعَلانْ — دوران، جريان، طيران، فيضان، جولان، سيلان .

٢٣ فَعِيل — طنين (ويزلامق، چينله‌مك)، خرير (صوسسى چيقارمق) .

٢٤ فَعِيلَة — بصيرة، نصيحة .

٢٥ فَعُول — قبول .

٢٦ فُعُول — دخول، خروج، وقوع، وصول، ثبوت، حلول، رجوع، ركوب، سرور .

٢٧ فَعْلى — دعوى .

٢٨ فِعلَی — ذکری، شعری (ایی آکلامق).

٢٩ فُعلَی — بشری، عدوی.

٣٠ فَعَلَة — غلبه.

٣١ فاعِلَة — عافیة.

٣٢ فُعولیّة — عبودیة.

٦٠٣. بو مصدرلر لسان عثمانیده یالکز قوللانلدقلرنده اسم معناسنی مفید اولور، مصدر معناسنی افاده ایتمك ایچون بهمه‌حال آخرلرینه (ایتمك، ایلمك، قیلمق، بیورمق) وبونلرك مجهوللری اولان (ایدلمك، قیلنمق، بیورلمق) فعل اعانه‌لرینی الحاق ایتملی: مثلا؛ (طلب سکوت، قبول) اسم اولور (طلب ایتمك، سکوت ایتمك، قبول بیورمق) دینلدکده مصدر اولور.

﴿ مصادر ثلاثیٔ مجرده‌دن مشتق کلمه‌لر ﴾

٦٠٤. مصادر ثلاثیٔ مجرده‌دن مشتق کلمه‌لر شونلردر: مصدر میمی، اسم مکان، اسم زمان، اسم آلت، اسم فاعل، اسم مفعول، مبالغهٔ اسم فاعل، صفت مشبهه، اسم تفضیل واسم تصغیر.

٦٠٥. مصدرمیمی- اویله برمصدردرکه اولنده (م) زائده بولنور واسم معناسنی افاده ایدر.

٦٠٦. مصدر میمینك باشلیجه‌درت وزنی واردر شویله‌که (مَفعَل مَفعِل مَفعَلَة مَفعِلَة.

٦٠٧ . برنجی وزنی تشکیل ایتمك ایچون ثلاثئ مجرد مصدرك مادهٔ اصلیه‌سنك فاءالفعلندن اول اوستونلو بر (م) علاوه ایتمکله وعین الفعلی‌ده مفتوح اوقومقله یاپیلیر : قصد ـ مقصد ، طلب ـ مطلب . صرف ـ مصرف . اكل ـ مأكل .

٦٠٨ . ایکنجی وزن عین‌الفعلنك اوستونی اسره‌یه تبدیل ایتمکله اولور . بووزن مادهٔ اصلیه‌نك برنجی حرفی (و) یاخود برنجی وایکنجی حرفی (ی) اولان مصدرلر ایچوندر : مثلا ؛ ولادت ـ مولد ، وعد ـ موعد ، وهب ـ موهب ، صیرورت ـ مصیر .

٦٠٩ . اوچنجی وزن یعنی (مفعله) برنجی وزنك آخرینه ماقبلی مفتوح بر (ة) الحاق ایتمکله یاپیلیر : مثلا ؛ رحمت ـ مرحمة ، سعادت ـ مسعدت ، نفع ـ منفعت ، سرور ـ مسرت .

٦١٠ . مادهٔ اصلیه‌نك ایکنجی حرفی حروف علتدن (و) یاخود (ی) اولدقده برنجی وزنده الفه دونر : مثلا ؛ روم ـ مرام . نیل ـ منال . مادهٔ اصلیه‌نك ایکنجی حرفی حروف علتدن (و) اولدقده اوچنجی وزنده الفه دونر : مثلا ؛ خوف ـ مخافت (قورقه) ، لوم ـ ملامة . اوچنجی حرفی (و) یاخود (ی) اولدقده الفه دونر : مثلا ؛ سعی ـ مسعاة ، رضوان ـ مرضاة .

٦١١ . دردنجی وزن یعنی (مَفْعِلَة) ایکنجی وزنك آخرینه ماقبلی مفتوح بر (ة) الحاقیله یاپیلیر : مثلا ؛ عرفان ـ معرفت ، غفران ـ مغفرت ، وعظ ـ موعظه ، عیش ـ معیشت ، وهب ـ موهبه

٦١٢ . برایکی مصدر ثلاثئ مجرد واردرکه آنلرك مصدر میمیسی

(مَفعُلة) وزنی اوزره اولور یعنی عین الفعلی مضموم اوقونور : مثلا ؛ کرم ـ مکرمت . اثر ـ مأثره کبی .

٦١٣ . اسم مکانك ـ ده مصدر میمی کبی درت وزنی واردر . برنجی وزن اوزره مثال : (کتب) دن مکتب ، (طبخ) دن مطبخ (اتمك پیشیره‌جك یر) ، (دفن) دن مدفن (کومه‌جك یر) ، بدأ ـ مبدأ .

٦١٤ . برنجی حرفی حروف علتـدن (و) اولدقده اسم مکانی (مَفعِل) وزنی اوزره اولور : مثلا ؛ وقوع ـ موقع . وضع ـ موضع . ولادت ـ مولد . وکوب (آهسته آهسته یورومك) ـ موکب .

٦١٥ . برده عربیـده ایکنجی بابدن اولان یعنی مضارعـده عین الفعلی اسره ایله اوقونان مصدرلرك اسم مکانی (مفعِل) وزنی اوزره کلیر : مثلا ؛ نزول ـ منزل ، جلوس ـ مجلس ، هبوط (اینمك) ـ مهبط (اینه‌جك یر) ؛ فقط بونلردن ماعدا شاذ اوله‌رق بعض کلمه‌لرك اسم مکانی ده (مَفْعِل) وزنی اوزره کلیر : مثلا ؛ شرق ـ مشرق . غرب ـ مغرب ، سجده ـ مسجِد . رجوع ـ مرجع .

مَفعَله وزنی اوزره مثال : درس ـ مدرسه . حکم ـ محکمه .

---

٤١ — تمرین

زیرده‌کی نظمی نثره تحویل ایتملی ، بورایه قدر اوکرنلمش اولان قواعـدی هر بر کلمه حقنده تطبیق ایتملی : مثلا ؛ اعمار ـ عمرك جمع مکسری در . اعمار بشر ـ اسلوب فارسی اوزره ترکیب اضافیدر : اعمار ـ مضاف ، بشر ـ مضاف الیهدر . هر ـ فارسی مبهماتندر . کون ـ ترکجه اسم جنس مفرد مجرددر ؛ اسم منسوبی ـ (کونلك) اولور . بولور ـ فعلدر مصدری (بولمق) در کبی .

طبع ـ مطبعه . شجر ـ مشجره (آغاجلق) ، قبر ـ مقبره . عين‌الفعلی (و) اولان مصدرلر مفعله وزنی اوزره اسم مكان اولدقده واولر الفه دونر : غوره ـ مغاره، فوز ـ مفازه .

٦١٦ . عين‌الفعلی حروف علتدن (ی) اولدقده اسم مكانی (مفعله) وزنی اوزره اولور : مثلا ؛ سير ـ مسيره (كزه‌جك ير).

٦١٧ . اسم زمان ـ زمان كوسترن اسمدركه طبقی اسم مكان وزنلری اوزره ياپيلير : مثلا؛ (بدأ) دن مبدأ (باشلايه‌جق زمان)، (وسم) دن موسم . فاء الفعلی واو اولان مصدر ثلاثئ مجرددن اسم زمان (مِفعال) وزنی اوزره كلير : مثلا ؛ ولادت ـ ميلاد (طوغه‌جق زمان)، وعد ـ ميعاد (سوز ويريلن وقت) ، وقت ـ ميقات (مدت معينه) واولرده (ی) يه دونر .

٦١٨ . اسم آلت — عربيده اسم آلتك اوچ وزنی واردر مِفعَل مِفعال ومِفعَله برنجی وزن مادهٔ اصليه‌نك ابتداسنه اسره‌لی برميم علاوه

بحر هزج وزنی ـ مفعول، مفاعيلن، مفعول، مفاعيلن ياخود مفاعيلان .

اعمار بشر هر كون هر لحظه اولور نقصان، برياندن اولور پيدا برياندن اولور پنهان،
آثاری ده فانيدر آنلرده بولور پايان. كندی كبی دورانی بيتمكده صانير انسان.
عالم ينه اول عالم، دوران ينه اول دوران.

لكن نيه محو ايتدی اول كنجی فلك بيلم، احبابی طوتارصاندم برقاچ كيجه‌جك ماتم ،
اول كنجی كه ايتمشدی هر يولده خدا مكرم. باقدم كه كيدن كيتمش دنياده كيلر خرم.
عالم ينه اول عالم، دوران ينه اول دوران .

اول ذاته تحسر ايله صاندم كه زمان آغلار، كوردم كه كونش طوغمش، پرخنده بتون طاغلر،
اومدم كه يوزی صمعك بررنك حزين باغلار بلبلر اوترشادان پرنشئه صولر چاغلار.
عالم ينه اول عالم، دوران ينه اول دوران

اسم کلمه وعین الفعلی ده اوستونله اوقومقله یاپیلیر : مثلا ؛ ثقب ـ مثقب (دله جك آلت، کانه لی بورغو) ، سطر ـ مسطر (چیزکی چیزه جك آلت)، نجل ـ منجل (اوراق، طرپان)، حك ـ محك (اوزرنده آلتون تجربه ایدیله جك سیاه بر طاش) . ایکنجی وزن برنجی وزنك عین الفعلندن صکره ماقبلی مفتوح بر الف علاوه سیله یاپیلیر : مثلا ؛ فتح (آچمق) ـ مفتاح (آناختار)، ثقلت ـ مثقال (بر بچق درهم وزن) ، سوك ـ مسواك (دیش فیرچه سی). خط ـ مخطاط (جدول چیزه جك تخته). قیاس ـ مقیاس (اولچو)، قرض ـ مقراض (ماقاص). اوچنجی وزن برنجی وزنك لام الفعلندن صکره ماقبلی مفتوح بر (ه) علاوه سیله یاپیلیر : مثلا ؛ ملح (طوز) ـ مملحه (طوزلق)،شرب ـ مشربه . ریح ـ مروحه (یلپازه)، لعوق (معجون کبی یالانه جق شی) ـ ملعقه (قاشیق) ، قداحه ـ (چاقماق طاشی) ـ مقدحه (چاقماق دمیری) ، عسل (بال) ـ معسله (آری قووانی) ، شعله (آلو) ـ مشعله (زیاده آیدینلق ویره جك آلت). پك نادر اوله رق بر کلمه اوچ وزن اوزره ده اسم آلت اولور: مثلا ؛ حفر (قازمق) ـ محفر، محفار ، محفره (قازمه) . برنجی حرفی واو اولان مادهٔ اصلیه لر اسم آلت یاپیلدقده (و) یایه دونر : مثلا ؛ وجر

---

٤١ ـ تمرین

زیرده کی تمرینده بولنان ترکجه فعللری بولوب آنلرك نه صیغه اولدیغنی سویلملی ، مصدرلرك باشلیجه صیغه لرینی ده چکملی . عربی مصدر ثلاثی مجردلری بولوب آنلرك وزنلرینی بولملی وعربی سائر لفظلرك ده نه کلمه اولدقلرینی سویلملی.

اوقومق یازمق

اوقویوب یازمق علمی، دها طوغروسی صنعتنی اوکرنمك بیوك بر شی دکلدر؛ لکن بوندن حاصل اولان فائده پك بیوکدر . دیلمز صاغر بر آدم ایله قوهٔ

(بر علاجی خونی ایله ایچرمك) ـ مِحجَر (خـونی)، وسم ـ میسم (تمغا)، وزن ـ میزان (ترازو)، وزب (صویك آقدیسی) ـ میزاب (اولوق)، وتد (قازیق) ـ میتده (قازیق طوقنی) کبی. مادهٔ اصلیه‌نك لام الفعلی (و) یاخود (ی) اولان کلمه‌لرك اسم آلتنده بو حرفلر (ا) ه دونر: مثلا؛ رؤیت ـ مرآت (آینه)، صفوت ـ مصفاة (سوزکی، سوزکج)، رقی (چیقمق) ـ مرقاة (درجه، نردبان، مردیون). (مِفعال) وزننده بعض کلمه‌لر واردرکه اسم آلت معناسنی افاده ایتمیوب یالکز اسم معناسنی مفید اولور: مثلا؛ میراث، مقـدار کبی. بعضاً ده مبالغه معناسنی ویرر: مثلا؛ مقـدام (پك مقـدم، پك غیرت وثبات ایله چالشان)، منعام (چوق انعام واحسان ایدن)، معمار (دائما بنا یاپان)، مکثار (چوق سویلین).

٦١٩. اسم تصغیر ـ اوچ وزن اوزره کلیر شـویله‌که: فُعَیل فُعَیعِل وفُعَیعِیل. برنجی وزن مادهٔ اصلیه‌نك فاء الفعلنـه بر اوترو، عین الفعلندن صکره ماقبلی مفتوح بر (ی) علاوه‌سـیله یاپیلیر: عبد ـ عبید (قولجغز)، حسن ـ حسین (آز کوزل)، عنب (اوزوم) ـ عنیب. اوچ حرفلی اولانلرك اسم تصغیری برنجی وزن اوزره کلیر. عین الفعلی

سامعه وناطقـه‌سی برنده اولان برآدم بیننـده نه قدر فرق وار ایسـه اوقویوب یازمق بیلین آدمله بونی بیلن آره‌سنده دخی او قدر فرق واردر؛ بلکه بونلرك بیننده‌کی فرق دها بیوکدر؛ چونکه دیلسز برطاقم اشارتلرله لسانك ایفا ایده‌جکی وظیفـه‌یی ایفا ایده‌بیلیر، او اشـارتلر صاغره‌ده مرام آکلاده‌بیلیر؛ حالبوکه اوقویوب یازمق بیلمین آدم بونی بیلنلرك بونلکه کوردکاری ایشلری هیچ بروجه ایله ایفا ایده‌مز.
(مابعدی وار)

حروف علتدن (ا) اولدقده، اسم تصغیرده اصلنه دونر یعنی الف اصلندن (و) ایسه واو اولور ' (ی) ایسه (ی) اولور : مثلا ؛ باب (قپو) - بویب (کوچك قپو)، ناب (یان دیش ' سیوری دیش) - نییب . (ارض ، شمس ' سما' عین ، اذن ' رجل ، سن، عصا) کبی مؤنث معنوی اولان ثلاثیلرك اسم تصغیری (فُعَیْل) وزننك آخرینه بر (ة) الحاقیله اولور : مثلا ؛ اُرَیْضه ' شمیسه ، سمیه ' عیینه ، اذینه (کوچك قولاق) ، رجیله (کوچك آیاق) ، سنینه ، عصینه (کوچك دکنك) اولور .

٦٢٠ . رباعی اولان اسملر (فُعَیْعِل) وزنی اوزره اسم تصغیر ایدیلیر : مثلا : دفتر - دفیتر . درهم - دریهم ' جدول - جدیول کبی . (عالم) کبی زائد الفی اولان درت حرفلی کلمه‌لرك اسم تصغیرنده الف زائده اوستونلو واوه دونر : مثلا ؛ عالم - عویلم (کوچك عالم)' شاعر - شویعر کتاب ' عروس کبی الف وواو ممدوده‌سی اولان کلمه‌لر اسم تصغیر اولدقده (ا) و(و)یایه دونر واسم تصغیرك (ی) سیله یان یانه کلدیکندن بر (ی) یازیلیر ومشدد اولور : مثلا ؛ کتاب - کتّیب (کوچك کتاب) ، عروس (کووه‌یی) - عریّس کبی .

٦٢١ . زائد حرفی اولمیان خماسیلرك صوك حرفی حذف اولندقدن صکره (فُعَیْعِل) وزنی اوزره اسم تصغیر اولور : مثلا : سفرجل (آیوا) - سُفَیْرِج . (ابریق . قندیل) کبی زائد حرفی اولان خماسیلر (فُعَیْعِیل) وزنی اوزره اسم تصغیر اولور : مثلا ؛ اُبَیْرِیق ' قُنَیْدِیل ،

قرطاس (کاغـد)، مصباح (قندیل، چراغ)، دستور کبیلرك اسم تصغیری (قُرَیطیس، مُصَیبیح، دُسَیتیر) اولور. (قانون، تاریخ) ك اسم تصغیری (قُوَینین، تُوَیریخ) اولور. دکان، سکین (بچاق) کبیلرك اسم تصغیری (دُکَیکین، سُکَیکین) اولور. اوچ حرفلی اولوب ده صوك واوی حذف اولنان اسملرك تصغیرنده محذوف حرفلر میدانه چیقار، اسم تصغیرده (ی) یه دونر وایکی (ی) یان یانه یازلماسق ایچون بر یازیلوب تشدید ویریلیر: مثلا، اب ـ اُبَیّ (باباجق)، اخ ـ اُخَیّ (برادرجك). (ابن ـ اوغل) کلمه‌سنك ده اصلی (بنو) اولدیغندن تصغیری (بُنَیّ) اولور.

٦٢٢. اسم فاعل — عربیده اسم فاعل (فاعِل) وزننه تطبیقاً مادۂ اصلیه‌نك برنجی حرفندن صکره بر الف علاوه ایتمك وایکنجی حرفنی ده اسره ایله اوقومقله یاپیلیر: مثلا، شکر ـ شاکر (شکر ایدن)، علم ـ عالم (علم بیلن)، دخول ـ داخل (کیرن) کتب ـ کاتب (یازان، یازیجی).

٦٢٣. عربیده اسم فاعل نادراً (فعیل) و (فَعول) وزنلری اوزره ده کلیر: مثلا، نصرت ـ نصیر (یاردمجی، ناصر)، ملك ـ ملیك (صاحب ملك، مالك)، نصور (یاردمجی، ناصر)، منوع (مانع، منع ایدیجی)، کتم — کتوم (کتم ایدن).

٦٢٤. اسم مفعول — عربیده اسم مفعول (مَفعُول) وزننه تطبیقاً یعنی مادۂ اصلیه‌نك فاء الفعلندن اول اوستونلو بر (م)، عین الفعلندن صکره ماقبلی اوترولو بر واو علاوه‌سیله یاپیلیر: مثلا، کتب —

مکتوب (یازلمش) ، شکر ـ مشکور (شکر اولنمش) ، علم — معلوم (بیلنمش) ، قبول — مقبول (قبول اولنمش) ، جهل ـ مجهول (بیلنمه‌مش) کبی .

٦٢٥ . اسم مفعول بعضاً ده نادراً (فَعیل ، فَعول وفِعال) وزنلری اوزره کلیر: مثلا؛ ذبح — ذبیح (بوغازلانمش حیوان)، عرفان — عریف (بیلنمش، معروف) ، زبر زبور (یازلمش، کتاب، مکتوب)، بتل ـ بتول (تمیز یورکلی قادین، معصوم، عفیف) ، رسول (جناب حقدن کتاب مقدس ایله کوندریلن پیغمبر) ، کتب کتاب ـ (یازلمش) ، الاهة (طاپمق) — اله (معبود، الله) ، امت — امام (کندیسنه اقتدا اولنمش) .

٦٢٦ . (فُعلَة وزننده ده اسم مفعول اولان بعض کلمه‌لر واردر: مثلا ؛ نسخ نسخه (یازلمش، صورت) ، قدوة (پیشوا، کندیسنه اویولمش). بونك برنجی هجاسی کسرایله‌ده اوقونه‌بیلیر. عمد عمده (اعتماد اولنمش) . لازم فعللردن اسم مفعول کلمز ؛ اسم فاعل کلیر : مثلا ؛ ظهور (میدانه چیقمق) ، ذهاب (کیتمك) لازم فعل اولوب اسم فاعللری (ظاهر، ذاهب) اولور: مفعوللری (مظهور ، مذهوب) اولماز . فقط بعض لازم فعللر واردرکه آنلرك اسم مفعولی کلیرایسه‌ده معنای حقیقیلری دکشیر : مثلا؛ نزول (اینمك) ـ منزول (اینلمش) دیمك اولمیوب (اینمه اینمش آدم) دیمکدر . دخول (کیرمك) لازم فعل اولوب مدخول (کیرلمش) دیمك اولمیوب (تعقیب ایدلمش، بر کلمه‌دن صکره کلن کلمه، مذموم) معنالرنده‌در . فقط ورود (یتشمك ، سبق

(کچمك) لازم فعل اولدقلری حالده اسم مفعوللری (موروده مسبوق) یاکلش اوله‌رق اوراق موروده، اشیای موروده، امثالی نامسبوق) صورتنده لسان عثمانیده قوللانلمقده‌در. (اشیای وارده، اوراق وارده) یازلسه طوغرو اولور.

٦٢٧. عیوب وعلت کوسترن مصدرلر واردرکه آنلردن اصلا اسم فاعل کلمز اسم مفعول کلیر: مثلا؛ جدر (چیچك چیقارمق) - مجدور (چیچك چیقارمش)، عته (بونامق) — معتوه (بونامش) بهت — مبهوت (حیرتده قالمش اولان)، هزال (آریقلق،زبونلق) - مهزول،سلاس - مسلوس (احمق)، حما - محموم (حمادن طوتلمش). برقاچ مصدر واردرکه عیوب وعلت کوسترمدیکی حالده اسم فاعلی کلمیوب یالکز اسم مفعولی کلیر: مثلا؛ شغل (برایش ایله اوغراشمق) — مشغول (اوغراشان)، عهد — معهود (معلوم، معروف)، حصر — محصور (اطرافی قوشادلمش). بعض اسم فاعل ومفعول وزننده اولان کلمه‌لر صفت معناسنده اولیوب اسم معناسنی افاده ایدر: مثلا؛ ساحل (قییی)، حاجب (قاش)، مکتوب، مخدوم (اوغل) کبی.

٦٢٨. مبالغهٔ اسم فاعل — عربیده مبالغهٔ اسم فاعلك باشلیجه وزنی (فَعَّال) درکه مادهٔ اصلیه‌نك برنجی حرفنه بر اوستون، ایکنجی حرفنه شده وایکنجی حرفندن صکره برالف کتیرمکله یاپیلوب برایشی دائما یاپان کوسترر واسم فاعلك معناسنه چوق، زیاده، غایتله معنالرینی علاوه ایدر: مثلا؛ خلق — خلاق (دائما یارادان، جناب حق)، علم — علام (چوق بیلن)، صرف — صراف (دائما پاره دکشدیرن)، حمل — حمال (دائما یوك طاشییان)، کذب — کذاب (دائما یالان

سویله ین) . نادراً ده (فعال) وزننك آخرینه بر(ة) علاوه اولنور : مثلا ؛ علام — علامه (چوق بیلن، هرفنی بیلن) ، فهام — فهامه (زیاده آکلایجی ، چوق ذکی) . بعضاً ده (مفعال) وزنی اوزره کلیر: مثلا ؛ قدم — مقدام (پك مقدم، زیاده چالشان) ، نعمت — منعام (چوق ایلك واحسان ایدن) ، کثرت — مکثار (چوق سویله ین). بعضاً ده (فعول) وزنی اوزره کلیر : مثلا ؛ شکر — شکور (دائما شکر ایدن)، رأفت (مرحمت) رؤف (چوق مرحمتلی) ، صبر — صبور (صبار یعنی چوق صبر ایدن) ، ود ودود (ملایمت ومحبتی چوق اولان جناب حق) ، جهل — جهول (پك جاهل) . بعضاً ده (فعیل) وزنی اوزره کلیر : مثلا ؛ صدق — صدیق (زیاده صادق اولان، صدق تام صاحبی)، قدس قدیس (زیاده قدسیتلی اولان). (فعول)وزننك عین الفعلی تشدیدلی ده اوله بیلیر: مثلا ؛ قوام — قیوم (دائما باقی اولان جناب حق) . اندر اوله رق (فعله) وزنی واردر : مثلا ؛ ضحك (کولمك) ـ ضحکه (چوق کولن) ، نوم (اویقو) — نومه (دائما اویویان) . (فاعول) وزنی ده واردر : مثلا ؛ فرق — فاروق (چوق فرق ایدن، حضرت عمرك صفتیدر). (فعلیل) وزنی ده واردر : مثلا ؛ نحر (برشي ایی بیلمك) ـ نحریر (غایت عالم) .

٦٢٩ صفت مشبهه لازم فعللردن مشتق ثبوت ودوام معناسنی افاده ایدن صفت اولوب برچوق وزنی وار ایسه ده باشلیجه سی (فعیل) وزنیدر . بووزن مادهٔ اصلیه نك برنجی حرفنه براوستون وایکنجی

حرفندن صکره‌ده ماقبلی اسره‌لی بر (ی) کتیرمکله یاپیلیر : مثلا ؛ شرف — شریف (شرفلی) ، کبر — کبیر (بیوك) ، صغر — صغیر، (کوچك) ، جمال — جمیل (کوزل) ، لطافت — لطیف (کوزل)،

الوان اصلیه وعیوب کوسترن مصدرلردن صفت مشبهه (اَفعَل) وزنی اوزره کلیر : مثلا ؛ حمرت (قرمزیلق) — احمر (قرمزی)، صفرت (صاریلق) — اصفر (صاری)، سواد (سیاهلق) — اسود (سیاه) ، سمرت (بغدایی رنك) — اسمر (بغدایی رنكلی)، خضرت (یشیللك) — اخضر (یشیل)، بیاض (آقلق) — ابیض (آق) حمق (حماقت) — احمق ، بلاهت (صافدروناق ، بونلك) — ابله (صافدرون، بون) ، شهل — اشهل (الا کوزلو)، حدب (قانبورلق) — احدب (قانبور)، عرج (طوپاللق) — اعرج (طوپال) ، عور — (تك کوزلو اولمق) — اعور (تك کوز، یکچشم)، عوج (اکریلك) — اعوج (اکری)، عمی (کورلك، کوزسزلك) — اعمی (کور) . (افعل) وزننده اولان

صفت مشبهه‌نك مؤنثی قاعدةً (ة) ایله اولمیوب (فَعلاء) وزنی اوزره اولور: مثلا ؛ احمر — حمراء (سحابۀ حمراء، کریوات حمراء کبی)، اصفر — صفراء ، ابیض — بیضاء (ید بیضاء ، عمامۀ بیضاء کبی)، اسود — سوداء (صحیفۀ سودا کبی) . (فعِل وزننده‌ده صفت مشبهه اولور : مثلا ؛ حسن (کوزللك) — حسن (کوزل) (فَعْل) وزننده‌ده اولور: صعب (زور) ، سهل (قولای) . (فُعْل) وزننده‌ده اولور : صلب (قاتی، سرت — جسم صلب). (فَعِل) وزنی اوزره‌ده اولور : مثلا ؛ فرح (فرحلی) ، خشن (قاتی ، سرت)، (فَعال) وزنی اوزره‌ده

اولور: مثلا، جبان (قورقاق). (فُعّال) وزنی اوزرەدە اولور: مثلا ؛ شجاع (شجاعتلی)، (فَعْلان) وزنی اوزرەدە اولور : مثلا ؛ سکران (سرخوش)، کسلان (اوشنیجی، تنبل)، غضبان (اوفکەلی).
(فُعْلان) وزنی اوزرەدە کلیر : عریان (چیپلاق). (فَعُول) وزنی اوزرەدە کلیر : غیرت — غیور (غیرتلی)، (فَیْعِل) وزنی اوزرەدە کلیر : جیادت — جیّد (ایی)، سیّد (اولو).

٦٣٠ . اسم تفضیل — عربیدە اسم تفضیل (اَفْعَل) وزننە تطبیقاً مادۀ اصلیەنك فاءالفعلندن اول اوستونلو برهمزە الف وعین الفعلندە براوستون علاوە ایتمکلە یاپیلیر : مثلا ؛ کبر — اکبر (اك بیوك)، صغر — اصغر (اك کوچك)، شرف — اشرف (اك شرفلی)، عظمت — اعظم (اك بیوك) کبی.

٦٣١. اسم تفضیلكدە مؤنثی قاعدةً (ة)ایلە اولمیوب (فُعْلی) وزننە تطبیقاً یاپیلیر : مثلا ؛ اعظم — عظمی، اکبر — کبری، اوسط — وسطی، اصغر — صغری کبی : (نعمت عظمی — اك بیوك ایلك، آسیای وسطی، اسیای صغری).

٦٣٢ . عربی اسم فاعل وصفت مشبهە وزنلرندە اولان صفتلری اسم یاپمق ایچون صوکلرینە (ة) الحاق اولنور : مثلا ؛ مانع - مانعە (مانع اولان شی)، لطیف - لطیفە (شاقە، اکلنجە ایچون سویلنن خوش سوز).

{ مصدر رباعیٔ مجرد ـ اسم فاعل ومفعول }

٦٣٣ . مادهٔ اصلیه‌سی یاخود ماضی مفرد مذکر غائبی درت حرفلی اولان مصدرلره مصدر رباعیٔ مجرد دیرلرکه بر وزنی وارکه اوده (فَعْلَلَة) وزنی اولوب زائد حرفی (ة) در : مثلا ؛ زلزله (صااللاتمق، صارصمق)، ترجمه، هندسه . قهقهه (سسله کولمك) ، طنطنه، شعشعه .

٦٣٤ . رباعیٔ مجرد مصدردن یالکز اسم فاعل واسم مفعول کلیر . اسم فاعل یاپمق ایچون مادهٔ اصلیه‌نك برنجی حرفندن اول بر اوترولو (م) علاوه ایدوب صوك هجایی اسره ایله اوقوملی : مثلا؛ ترجمه مُتَرجِم (ترجمه ایدن) ، هندسه — مهندس (هندسه‌بیلن)، وسوسه — موسوس (وسوسه ایدن). اسم مفعولده طبقی اسم فاعل کبی یاپیلیر ایسه‌ده یالکز صوك هجانك اسره‌سنی اوستونه چویرملی : مثلا ؛ مُتَرجَم (ترجمه اولنمش) ، مطنطن (طنطنه‌لی) .

مزید فیه مصدرلر

٦٣٥ . مزید فیه مصدرلرده ایکی نوعدر؛ ثلاثیٔ مزید فیه ، رباعیٔ مزید فیه . مصادر ثلاثیٔ مجرده‌یه زائد حرف علاوه‌سیله یاپیلان وبشقه بشقه معنی ویرن مزید فیه مصادره ثلاثیٔ مزید فیه ورباعیٔ مجرد مصادره زائد حرف علاوه‌سیله یاپیلان وبشقه بشقه معنی ویرن مزید فیه مصدرلره‌ده رباعیٔ مزید فیه دیرلر .

٦٣٦ . ثلاثیٔ مزید فیه مصدرلر - ثلاثیٔ مجرد مصدرلرك مادهٔ اصلیه‌لرینه بر، ایکی، اوچ ودرت حرف زیاده اولنه‌رق یاپیلان وماضیلری درت، بش وآلتی حرفلی اولان ثلاثیٔ مزید فیهلره، ثلاثیٔ مزید فیه رباعی. ثلاثیٔ مزید فیه خماسی، ثلاثیٔ مزید فیه سداسی دیرلر.

٦٣٧ . ثلاثیٔ مزید فیه مصدرلر طقوزدرکه بونلرك هر برینه باب دینیر. طقوز بابدن اوچی ثلاثیٔ مزید فیه رباعی اولوب برنجیسی (افعال) بابیدر.

٦٣٧ . (اِفْعَال) بابنی تشکیل ایتمك ایچون مصدر ثلاثیٔ مجردك مادهٔ اصلیه‌سنك برنجی حرفندن اول اسره‌لی برهمزه الف وایکنجی حرفندن صکره‌ده ماقبلی اوستونلو برالف علاوه ایتملی: مثلا ؛ دخول - ادخال (ایچری کیردیرمك)، خروج — اخراج (طیشاری چیقارمق)، کرم - اکرام . افعال بابنك بناسی اکثریا لازمی متعدی ایتمك ایچوندر : مثلا ؛ خروج (طیشاری چیقمق) - اخراج (طیشاری چیقارمق)، عزیمت (کیتمك) - اعزام (کوندرمك) . اکر ثلاثیٔ مجرد مصدر ذاتاً متعدی معناسنی افاده ایدرسه (افعال) بابنه چکلدکده ایکی قات متعدی اولور : مثلا ؛ علم (بیلمك) — اعلام (بیلدیرمك). فهم (آکلامق) — افهام (آکلاتمق) بعض اسم جنسلردن (افعال) یاپیلیر : مثلا ؛ ثمر (میوه) — اثمار (میوه ویرمك)، مطر (یاغمور) - امطار (یاغدیرمق).

٦٣٩ . بعض افعال بابندن مصدر واردرکه هم مادهٔ اصلیه‌سنك معناسنی محافظه ایدر وهم‌ده بسبتون بشقه معنی ویرر، هم متعدی وهم‌ده لازم اولور : مثلا ؛ درك — ادراك (آکلامق) معناسنده

متعدیدر: مثلا؛ بونك ادراكی سهلدر. (یتشمك، یتشدیرمك) معناسنده لازم ومتعدی‌در: مثلا ؛ جناب حق نیجه سنه‌لری ادراك ایلسون .

بعض كلمه‌لر واردركه شكلاً (افعال) بابندن مصدر كبی كورینور ایسه‌ده مصدر ثلاثی مجرد ویاخود اسم اولوب افعال بابندن دكلدر : مثلا ؛ انسان ، اتیان ، اماره اجاره كبی.

٦٤٠. ایكنجی باب (تَفعیل) دركه ثلاثی مجرد مصدرلرك مادهٔ اصلیه‌لرینك برنجی حرفندن اول اوستونلو بر (ت) ، ایكنجی حرفندن صكره ماقبلی اسره‌لی بر (ی) علاوه‌سیله یاپیلیر : مثلا؛ علم — تعلیم (اوكرتمك) ، درس — تدریس (درس ویرمك) كبی . تفعیل بابنك‌ده بناسی لازمی متعدی ایتمك ایچوندر : مثلا ؛ حصول (ایلری كلمك) — تحصیل (حاصل ایتمك ، ایلری كتیرمك)، زینت (سوس) — تزیین (سوسلتمك) .

٦٤١. ثلاثی مجرد مصدرك معناسی متعدی اولدقده تفعیلی برقات دها متعدی اولور : مثلا ؛ علم (بیلمك) — تعلیم (اوكرتمك، بیلدیرمك) ، دفن (كومك) — تدفین (یره كومك) ، فهم (آكلامق) — تفهیم (آكلاتمق) كبی . تفعیل بابی بعضاً عد ایتمك یعنی صایمق معناسنی افاده ایدر : مثلا ، عیب (قصور) — تعییب (قصور صایمق) ، صواب (طوغرو) — تصویب (طوغرو صایمق) . بعضاً‌ده تكمیل عربی بر جمله‌نك معناسنی افاده ایدر : مثلا ، تسبیح (سبحان الله دیمك) ، تهلیل (لااله‌الاالله دیمك)، تكبیر (الله اكبر دیمك) .

٦٤٢. عربی بعض اسملردنده تفعیل کلیر : مثلا ، جلد (دری) — تجلید (جلدلتمك، کتابه قاب کچیرمك) ، خاتم (مهر)ـ تختیم (مهرلمك) . فقط فارسی کلمه‌لردن عربی مصدر یاپیله‌مز؛ فقط (مهر) فارسی اولدیغی حالده تفعیل بابندن مصدری (تمهیر) دیه لسان عثمانیده مستعمل ایسه‌ده طوغرو دکلدر؛ بونك یرینه (تختیم) قوللانملی . بعض مصادر ثلاثیٔ مجرده واردرکه آنلرك هم (افعال)ی وهم‌ده (تفعیل)ی کلیر ایسه‌ده معنالری بردرجه دکیشیر : مثلا ؛ کثرت (چوقلق) اکثار (چوغالتمق ـ اکثریا سوزده قوللانیلیر شویله‌که : اکثار کلام) . تکثیر (چوغالتمق . مادیاتده قوللانیلیرـ شویله‌که : واردات دولتك تکثیری ، تکثیر اموال) . (تکثیر) معنویاتده دخی قوللانلمشدر : مثلا ؛ فضل وکمالکی تکثیره چالش (حکم) احکام (متین قیلمق ـ یالکز معنویاتده قوللانیلیر شویله‌که : احکام احکام قوانین) . تحکیم (محکم قیلمق ـ هم معنویات وهم مادیاتده قوللانیلیر شویله‌که : تحکیم احکام : تحکیم اساس ، بنانك تحکیمی) . برده (تحکیم) حَکَم نصب ایتمك دیمکدر . کمال ـ اکمال (کماله ایردرمك ، بتیرمك) — تکمیل (نقصانسز ، قصورسز بتیرمك) دیمکدر . تفعیلده مبالغه معناسی وار. تکمیل (بیتمش، تام) معناسنده‌ده قوللانیلیرکه اووقت صفت حکمنده اولوب (اولمق)فعل اعانه‌سیله تصریف اولنور ؛ حالبوکه مصدر اولدقده اصلا (اولمق) ایله تصریف اولنه‌ماز : مثلا ؛ ایشی تکمیل ایتدی کیتدی . فهم ـ افهام (آکلاتمق) — تفهیم (ایی آکلاتمق) ، عظمت — اعظام (بیوتمك) مادیاتده قوللانیلیر شویله‌که : ایشی اعظام ایدییورسکز .

تعظیم) بیوتمك ، حرمت ایتمك معنویاتده قوللانیلیر : معلمه قارشی (تعظیم لازم) . شكل — اشكال (مشكللك، زورلق) تشكیل (شكل ویرمك ، شكله قویمق) . بلوغ (مرتبه‌ٔ ادرا كه وصول) — ابلاغ (واردیرمق، طولدیرمق ـ معاشنی ایكی بیك غروشه ابلاغ ایتدیردی)- تبلیغ (یتشدیرمك، ایرشدیرمك ـ سلاممی تبلیغ ایدیكز ، بواعلامك تبلیغی تاریخندن اعتباراً) .

٦٤٣. (تفعیل) ك (تفعله) و تفعال) وزنلری‌ده واردر : مثلا ؛ ذكر — تذكره ، تمام — تتمه ، كمال — تكمله ، قدم — تقدمه (كوچكدن بیوكه تقدیم اولنان برگذار) ، جرب — تجربه كبی . ذكر تذكار (ذكر ایتمك، یاد ایتمك) ، سیر ـ تسیار (كوندرمك ـ اشیا ایچون قوللانیلیر) ، كره — تكرار (تفعال) وزننده‌كی (ت) یی مكسور اوقومق یاكلشدر .

٦٤٤. اوچنجی باب مفاعلة‌در . بوبابی تشكیل ایتمك ایچون ماده‌ٔ اصلیه‌نك برنجی حرفندن اول بر اوترولو (م) ، برنجی حرفندن صكره بر (ا) ، عین الفعلنه بر اوستون ، لام الفعلندن صكره ماقبلی مفتوح بر (ة) علاوه ایتملی : مثلا ؛ خبر — مخابره ، كتب ـ مكاتبه ، عون — معاونت كبی . مفاعله بابندن اولان مصدرلرك صوك حرفی لسان عثمانیده گاه (ت) اوقونور، گاه (ه) اوقونور . بو بابده استعماله رعایت ایتملی .

٦٤٤. مفاعله بابنك بناسی اكثریا ایكی كشی بیننده مشاركت ایچوندر : مثلا ؛ خبر — مخابره (خبرلشمك) ، كتب — مكاتبه

(بربرینه یازمق. مكتوبلاشمق)، كلام — مكالمه (سویلشمك)، عون ـ معاونت (بربرینه یاردم ایتمك) . وجه ـ مواجهه (یوزلشمك. یوز یوزه كلمك) . بعضاً مشاركت افاده ایتمیوب بسبتون بشقه برمعنی ویرر: مثلا ؛ دوام ـ مداومت (دائما كلمك، دائما بریره دوام ایتمك، آره‌سنی كسمه مك) ،دخول ـ مداخله (فارشمق . كیرشمك) . ضیق ـ مضایقه (صیقنتی . طارلق) ، سفر — مسافرت (بریردن بشقه بریره كوچمك) .

{ نوع ثانی ـ ثلاثیء مزید فیه خماسی }

٦٤٥ (افتعال) بابی ثلاثیء مزید فیه خماسیدر چونكه ماضیسی (افتعل) بش حرفلیدر .

٦٤٦. افتعال بابنی یاپمق ایچون ثلاثیء مجرد مصدرك مادهء اصلیه سنك برنجی حرفندن اول اسره‌لی بر همزه الف . برنجی حرفندن صكره اسره‌لی بر (ت) ، ایكنجی حرفندن صكره برالف علاوه ایتملی : مثلا ؛ حمل — احتمال، لزوم — التزام، نظام — انتظام كبی .

٦٤٧. اتعال بابنك بناسی مطاوعت ایچوندر : مثلا : فخر — افتخار (اوكنمك) ، حریق — احتراق (یانمق) خلاف — اختلاف

---

٤٢ ـ تمرین

٤١ نجی تمرینده‌كی تطبیقاتك دوامی . (اوقومق یازمق) مابعد

صرامنی ا كلاده‌بیلمك ایچون انسانك النده ایكی واسطه واردر : بری برنعمت طبیعیه، موهبهٔ الهیه اولان نطق، دیكری برآلت صنعیه اولان یازیدر. یازی نطقك تصویرندن بشقه برشی دكل ایسه‌ده نطقدن دها زیاده ایش كورر،

(بربرینه اویماق)، شغل ـ اشتغال (مشغول اولمق). بعضاً متعدی معناسنی مفید اولور: مثلا ؛ کسب ـ اکتساب (ایدنمك، قزانمق)، قطف ـ اقتطاف (دوشیرمك، دیرمك)، عرض ـ اعتراض (برشی حقنده نیچون بویله اولمش شویله اولمسی لازم کلیردی یوللو بیان فکر ایتمك) شرا ـ اشتراء (صاتون آلمق) عذر ـ اعتذار (عذر دیلمك). بعضاً لازم معناسنی افاده ایدر: مثلا ؛ شهرت ـ اشتهار (مشهور اولمق)، عزیمت ـ اعتزام (کیتمك)، علو ـ اعتلاء (یوکسکه چیقمق).

٦٤٨. ثلاثی مزید فیه خماسی مصدرلردن ایکنجیسی (انفعال) بابیدرکه (فعل) مادهٔ اصلیه‌سنك بتداسنه اسره‌لی (ان)، فاءالفعلنه بر اسره، عین‌الفعلندن صکره بر الف علاوه ایتمکله یاپیلیر: مثلا ؛ کسر — انکسار، فصل ـ انفصال. ضم ـ انضمام کبی. انفعال بابنك بناسی متعدی مصدرلری مطاوعت ایتمك ایچوندر: مثلا ؛ کسر (قیرمق) ـ انکسار (قیرلمق)، جذب (کندینه چکمك) ـ انجذاب (چکلمك) ضم (علاوه ایتمك، قاتمق) — انضمام (علاوه اولنمق، ضم اولنمق)، بسط (یایمق) — انبساط (یایلمق)، شرح (آچمق) ـ انشراح (آچلمق).

٦٤٩. ثلاثی مزید فیه خماسی مصدرلردن اوچنجیسی (افعلال)

دها زیاده ایشه یارار ؛ نطق ایله یالکز قارشیمزده بولنانلره مراممزی آکلاده بیلدیکمز حالده، یازی ایله مقصدیمزی بزدن مکاناً وزماناً اوزاق بولنانلره دخی آکلاتمغه مقتدرز؛ سویلدیکمز شی یانمزده برویا برقاچ کشی طرفندن ایشیدیله‌رك برثانیه‌ده اوچوب محو اولور، ایشیدنلرله برابر سویله‌ین دخی اونودور، کچر. یازدیغمز سوز ایسه کرهٔ ارضك تا او برطرفنده بولنان، بوکون وجودلری اولمیوب

بابی اولوب مادهٔ اصلیه‌نك برنجی حرفندن اول اسره‌لی بر همزه الف، ایکنجی حرفنه براسره واوچنجی حرفنی تکرارله آره‌لرینه برالف کتیرمکله یاپیلیر: مثلا؛ حمرت احمرار، صفرت — اصفرار، سمرت — اسمرار

٦٥٠. فعلال بابنك بناسی اکثریا الوان وعیوب کوسترن مصدر ثلاثی مجردلری لازم ایتمك ایچوندر: مثلا؛ حمرت ـ احمرار (قیزارمق)، صفرت ـ اصفرار (صرارمق)، سمرت ـ اسمرار (اسمرلنمك)، عوج ـ اعوجاج (اکرلمك)، عور ـ اعورار (بکچشم اولمق)، احول ـ احولال (شاشی اولمق). بعضاً ده یالکز لازم ایچون اولور: مثلا؛ غبار ـ (توز) ـ اغبرار (توزلانمق) لسان عثمانیده (کوجنمك) معناسنده قوللانیلیر.

٦٥١. ثلاثی مزید فیه خماسی مصدرلردن دردنجیسی (تَفَعُّل) بابی اولوب ماضیسی (تَفَعَّل) درت حرفلی کورنمکده ایسه‌ده عین الفعلی مشدد اولدیغندن بش حرفلی اعتبار اولنور.

٦٥٢. تفعل بابنی تشکیل ایتمك ایچون مادهٔ اصلیه‌نك برنجی

برقاچ یوز ویا برقاچ بیك سنه صکره کله‌جك اولان آدملر طرفندن دخی اوقونه‌بیلیر. اوقومق بیلمین آدم بربشقه آدمك عادی سوزلرینه محتاج اولور؛ اوقومق بیلن آدم ایسه قونوشمق ایچون آدم آرامغه محتاج اولمیوب لنه برقاچ یاپراق کاغددن عبارت برکتاب آلدیغی کبی دنیانك اك بیوك حکماسیله، یوزلرجه بیکلرجه سنه‌لر اول کلوب کچن مشهور آدملرله قونوشور، وسوز ایله افهامی محال نیجه معلومات کسب ایدر. بناءً علیه اوقویوب یازمق بیلمین آدم مجرد نطقه مالك اولدیغیچون سائر حیوانلردن بالتمیز انسان دینلمکه مستحق ایسه اوقویوب یازمق بیلن آدم ایچون «انسان» عنوانك مافوقنده برعنوان بولنمق اقتضا ایدر. علوم وفنون

حرفندن اول اوستونلو بر (ت)، فاءالفعلنه براوستون، عين الفعلنه برشده واوترو ویرەلی : مثلا ؛ شرف ـ تشرف ، علم تعلم ، درس — تدرس ، شکل — تشکل

۶۵۳. تفعل بابنك بناسی تفعیل بابنك بناسنی مطاوعتنه چویرمك ایچوندر : مثلا ؛ تشریف (شرفلتمك) ـ تشرف (شرفلنمك) ، تعلیم (اوکرتمك) ـ تعلم (اوکرنمك) ، تفهیم (آکلاتمق) ـ تفهم (آکلامق) ، تدریس (درس ویرمك) ـ تدرس (درس آلمق) ، توسیع (کنیشلتمك) ـ توسع (کنیشلنمك) ، بعضاً ده یالکز لازم ایچون اولور : مثلا ؛ بسم ـ تبسم (کولمسەمك ، سسسز کولمك) ، نزهت ـ تنزه (فرحلی یرلرده کزمك) ، بعضاً ده متعدی معناسنی افاده ایدر : مثلا ؛ نفس ـ تنفس (نفس آلمق) ، لذت ـ تلذذ (لذت آلمق) .

۶۵۴. بعضاً ده تکلف ایچوندر : مثلا ؛ شجاعت ـ تشجع (شجیع کورنمك ، ساختەده شجاعت کوسترمك) .

۶۵۵. ثلاثیٔ مزیدفیه خماسینك بشنجی بابی (تَفَاعُل) درکه ماضیسی تَفَاعَلَ بش حرفلیدر .

مترجمه تعلیم و کتابته موفق اولەمیوب یالکز تحریراً فذلکهٔ مرام ایتمکه و تحریراً افاده اولنمش بر مقصدی آکلامغه مقتدر اولان آدملرك دخی بوندن محروم اولانلردن پك چوق فرقلری واردر . اوقویوب یازمق صنعتی کندی علوم وفنونك تحصیلنه آلات وسیله اولدیغی کبی حد ذاتنده دخی زیادەسیله لازم و نافع بر صنعت ، بلکه انسانك قوای طبیعیه سنی تضعیف ایدر بر سحردر .

بونك ایچون نوع بشردن هیچ برفردك اوقویوب یازمق صنعتندن محروم براقلمسی جائز دکلدر . کور وصاغر ایله دیلسزلرکده اوقویوب یازمق صنعتندن محروم براقلمسی تجویز اولنمیه‌رق کورلر ایچون قبارتمه یازی ایله مخصوص کتابلر

٦٥٦. تفاعل بابنی تشکیل ایتمك ایچون مادهٔ اصلیه‌نك برنجی حرفندن اول اوستونلو بر (ت) ، برنجی حرفندن صکره بر الف وایکنجی حرفنه‌ده براوترووی‌رملی : مثلا ؛ نصرت ـ تناصر • عون ـ تعاون • بعد ـ تباعد . تفاعل بابنك بناسی ایکی وایکیدن زیاده کشی بیننده مشارکت ایچوندر : مثلا ؛ تناصر (بربرینه یاردم ایتمك) ، تعاون (بربرینه یاردم ایتمك) ، تکاتب (بربرینه یازمق، مکاتبه)، طبق ـ تطابق (بربرینه اویمق). بعضاً مطاوعت ایچون اولور : مثلا ؛ بعد ـ تباعد (اوزاقلاشمق)، فخر ـ تفاخر (اوکونمك)، غفلت ـ تغافل (آلدانمق)، جواز ـ تجاوز (اوته‌یه‌کچمك) . بعضاً حقیقتده‌اولمیان برشيی کوسترمك ایچوندر : مثلا ؛ جهل ـ تجاهل (جاهل کورنمك، بیلمزلنمك) ، مرض ـ تمارض (یالاندن خسته اولمق، خسته کبی کورنمك)، خداع ـ تخادع (آلدانمق صورتنی کوسترمك) . بعضاً بری بری آردی صره وبردوزی‌یه اولمق معناسنی مفید اولور : مثلا ؛ ترادف (بری بری آردی صره کیتمك) ، تتابع (بربری آردنجه کیتمك، پی‌درپی اولمق).

{ نوع ثالث ـ ثلاثئ مزید فیه سداسی }

٦٥٧. ثلاثئ مزیدفیه سداسی مصدرلرك برنجیسی (استفعال) درکه

باصاديغی کبی صاغر ودیلسزلره دخی حرفلر ال پارمقلرینك مختلف وضعیتلریله تعریف اولنه‌رق یازیلی اولان هرشیئك مألنی آکلاتمق ، یازی ایله مراملرینی آکلاتمق قوتی کسب ایتدیریلیر • کرك کورلر ، کرك صاغر ودیلسزلر ایچون هرمملکتده مخصوص مکتبلر واردر • قولسز آدملرده آیاقله ویا دیشله یازی یازمغه آلشدیریلیر • یا بویله برنقصان طبیعیسی اولمیان برآدمك اوقویوب‌یازمق صنعتندن محروم براقلمسی نصل تجویز اولنه‌بیلیر • (سامی بك)

ماضیسی (اِسْتَفْعَلَ) اولوب آلتی حرفلیدر . استفعال بابنی تشکیل ایتمك ایچون مادهٔ اصلیه‌نك ابتداسنده (است)، عین الفعلندن صکره بر الف علاوه ایتملی : مثلا ؛ نطق ـ استنطاق . خبر ـ استخبار .

٦٥٨. استفعال بابنك بناسی اکثریا متعدی ایچون اولوب طلب یعنی ایستمك معناسنی ویرر : مثلا ؛ غفران ـ استغفار (اللهدن مغفرت ایستمك)، اذن ـ استیذان (اذن ایستمك)، علم ـ استعلام (معلومات ایستمك)، شفاء ـ استشفاء (شفا طلب ایتمك) . بعضاً عد ایتمك معناسنی ویرر : مثلا ؛ کثرت ـ استکثار (چوق کورمك، چوق عد ایتمك)، عظمت ـ استعظام (بیوك عد ایتمك، بیوك کورمك). ضعف ـ استضعاف (ضعیف کورمك، ضعیف عد ایتمك) . صواب ـ استصواب (طوغرو کورمك، طوغرو عد ایتمك) . بعضاً ده یالکز متعدی ایچوندر : مثلا ؛ رد ـ استرداد (کری آلمق)، خروج ـ استخراج (چیقارمق ـ اکثریا معقولاتده قوللانیلیر : مثلا ؛ استخراج مأل) صحابت ـ

---

٤٣ — تمرین

زیرده‌کی نظمی نثره تحویل ایتملی، آنده بولنان فارسی فعللری بولوب نه کلمه اولدقلرینی سویلملی ومصدرلریله امر حاضرلرینی بولملی . عربی مصدر ثلاثی مجردلری بولوب نه وزنده اولدقلرینی سویلملی و آنلردن مشتق کلمه‌لر بولملی و ترکجه فعللرکده نه کلمه اولدقلرینی بیان ایتملی .

(طفل نائم)

وزنی : مفعول ، مفاعلن ، فعولن یاخود مفاعیل

بر طفل ملك نژاد ونوزاد،
آسوده‌در عالم (*) عنادن،
کهوارهٔ عز و رفعت‌اوزره،
یوقدر خبری بو ماجرادن .
یا اطلسونمی خوابی معتاد ؟
کوزیومدیغی دده‌ماسوادن،
مادرقوجاغنده راحت‌اوزره،
لاهوته‌اولور نظارت ازره،

* *
*

استصحاب (یانـنـه آلمق) . عمل ـ استعمال (قوللانمق). بعضاً ده لازم ایچون اولور : مثلا ؛ راحت ـ استراحت (راحت اولمق) ، علو ـ استعلاء (یوکسلمك) ، قرار ـ استقرار (ساکن وثابت اولمق) .

٦٥٩ . ثلاثیٔ مزید فیه سداسی مصدرلردن بری ده (افعیلال) بابیدرکه فاءالفعلندن اول اسره‌لی بر همزه (ا) ، عین‌الفعلندن صکره ماقبلی مکسور بر (ی) ولام الفعلنی تکرارله آره‌لرینه بر (ا) علاوه‌سیله یاپیلیر وبناسی الوان وعیوبه مخصوص اوله‌رق مبالغهٔ لازم ایچوندر: مثلا ؛ (حمرت) ـ احمیرار (چوق قیزارمق) ، (صفرت) ـ اصفیرار (پك صرارمق) ، (خضرت) اخضیرار ـ (پك یشیل اولمق) . لسان عثمانیده مستعمل ثلاثیٔ مجرد مصدرلردن مشتق مزید فیه مصدرلر بونلردر . (افعیعال ، افعوال) بابلری ده وار ایسه ده عربیده یالکز قوللانلدیغندن بونلری تعریفدن صرف نظر ایلدك .

آسوده کرین خواب ناز اول
ای نور نظر سرز ول صفایه
کورزیه(*) چیقار بوطوندیغك یرل
دوران ایشنـه نولور نهـایه

مانـنـدهٔ برك ورد خنـدان
سیلان حوادث ایچره غلطان(*)
کرداب بلایه سـك شتابان
یوق سنده وقوف ماجرایه .

*
* *

بی‌رهـبر و یار و یاور ایواه
بوراده خطرده خوابه وارمش
صیـاد قضا طوتوب کمینگاه
نخجیری قوجاقلامش ده صارمش

اخلا بوصباحت وطراوت
رعنا بوحضور و استراحت
اما کلیجك(*) صباح حسرت
سیر ایت نه تغیرات وارمش .

(مترجمی : پرتو پاشا)

(*) (عالم) کلمه سنده عین اوقونمیوب (الم) صورتنده اوقونور . (*) زیه ـ زمیه مقامنده اولوب بوکون بوصورتده استعمالی جائز دکلدر . (*) غلطان ـ یووارلانیجی . (خندان ، غلطان ، شتابان) کلمه‌لرینك آخرنده‌کی (ان) صفت مشبهه اداتی اولدیغندن قافیه تشکیل ایده‌مز . (*) کلیجك ـ بوکون ادبیاتدن مهجوردر .

{ رباعیٔ مزید فیه مصدرلر }

٦٦٠. رباعیٔ مجرد مصدرلرك اوزرینه زائد حرف علاوه‌سیله یاپیلان مزید فیه مصدرلره رباعیٔ مزید فیه دینیرکه ایکی نوعدر. برحرف علاوه‌سیله اولانلر رباعیٔ مزید فیه خماسی وایکی حرف علاوه‌سیله اولانلرده رباعیٔ مزید فیه سداسی اولور.

٦٦١ . رباعیٔ مزید فیه خماسی برباب‌در ورباعیٔ مجردمصدرك مادهٔ اصلیه‌سنك فاء الفعلندن اول اوستونلو بر (ت)، فاءالفعلنه براوستون وصوك هجایه‌ده اوترو علاوه ایتمکله یاپیلوب (تَفَعْلُل) اولور: مثلا؛ دحرجه (یوارلانمق) ـ تدحرج (یووارلانمق)، زلزله ـ تزلزل (دپرنمك) بصبصه ـ تبصبص (یالتاقلانمق)، ذبذبه ـ تذبذب (تردد ایتمك، قرارسز اولمق)، سلسله ـ تسلسل (زنجیر کبی بربرینه اولاشوب کیتمك). تفعلل بابنك بناسی مطاوعت ایچوندر.

٦٦٢ . رباعیٔ مزید فیه سداسی ایکی باب ایسه‌ده لسان عثمانیده یالکز بری یعنی (افعلاّل) وزنی لسان عثمانیده نادراً قوللانیلیر. (افعلال) بابنی تشکیل ایتمك ایچون رباعیٔ مجرد مصدرك مادهٔ اصلیه‌سی اولنه اسره‌لی برهمزه الف، عین‌الفعلنه براسره ولام الفعلی تکرارله آره‌لرینه برالف وبرنجی لامده‌ه شده علاوه ایتمکله یاپیلیر: مثلا؛ قشعر ـ اقشعرار ـ (توی اورپورمك)، ضمحل ـ اضمحلال (زائل اولمق، نابود اولمق) شمئز ـ اشمئزاز (صیقلمق)، طمانینت ـ اطمئنان (ربط قلب ایله حاصل اولان سکون، امنیت ایتمك). بوبابك بناسی مبالغهٔ لازم ایچوندر.

٦٦٣ عربی مزید فیه مصدرلرك وزنلرندن یالکز (انفعال) ك معناسی واردر . اوده (کوجنمك) در .

{مزید فیه مصدرلرك مشتقاتی ـ اسم فاعل ومفعول}

٦٦٤ . مزید فیه مصدرلردن یالکز اسم فاعل ومفعول کلیر . (افعال) بابنك اسم فاعلی (مُفْعِل) واسم مفعولی (مُفْعَل) وزنی اوزره کلیر : مثلا ؛ ارسال (کوندرمك) ـ مرسِل کوندرن) اسم فاعل ، مرسَل (کوندرلمش) اسم مفعولدر . اکرام ـ مکرِم (اکرام ایدن)ـ مکرَم (اکرام اولنمش) .

٦٦٥ . تفعیل بابنك اسم فاعلی (مُفَعِّل) واسم مفعولی (مُفَعَّل) وزنی اوزره کلیر : مثلا ؛ تعلیم (اوکرتمك) ـ معلِّم (اوکرهدن) اسم فاعل، معلَّم (اوکرهدلمش) اسم مفعولدر تکریم ـ مکرِّم (تکریم ایدن)ـ مکرَّم (تکریم اولنمش) ، تدریس ـ مدرِّس تدریس ایدن) ـ مدرَّس (تدریس اولنمش) .

٦٦٦ . مفاعله بابنك اسم فاعلی (مُفاعِل)، اسم مفعولی (مُفاعَل) وزنی اوزره کلیر : مثلا؛ مبارکه ـ مبارِك (مبارکه ایدن) اسم فاعل ، مبارَك (مبارکه اولنمش، عزیز) اسم مفعولدر . مقابله ـ مقابِل (مقابله ایدن) ، مقابَل (مقابله اولنمش) . مخاطبه ـ مخاطِب (خطاب ایدن) ـ

مخاطَب (كنديسنه خطاب اولنمش)، مضاعفه ـ مضاعِف (ايكى ويا زياده قات ايدن) ـ مضاعَف (ايكى ويا زياده قات ايدلمش).

٦٦٧ . انفعال بابنك اسم فاعلى (مُنفَعِل) وزنى اوزره كلير. اسم مفعولى ايسه كلمز؛ زيرا بو مصدر مطاوعت ايچون اولوب متعديسى يوقدر. اسم فاعله مثال: انشراح ـ منشرح (كوكلى آچيق اولان)، انقطاع ـ منقطع (آره‌سى كسيلن)، انجذاب ـ منجذب (بر شيئدن چكيلن)، انكسار ـ منكسر (قيريلان).

٦٦٨ . افتعال بابنك اسم فاعلى (مُفتَعِل) وزنى اوزره كلير، اسم مفعولى ايسه اكر معناسى مطاوعت اولورسه كلمز، ياخود كلمه‌ده اسم مفعولدن صكره حرف جرلى بر ضمير كتيريلير؛ اكر معناسى متعدى اولورسه هر حالده اسم مفعولى كلير: مثلا؛ اكتساب ايدنمك، قزانمق) ـ مكتسِب ايدين، قزانان) اسم فاعل، مكتسَب (ايدنلمش، قزانلمش) اسم مفعولدر. انتخاب (سچمك) ـ منتخِب (سچن) منتخَب (سچلمش). احتراق (يانمق) مطاوعت اولديغندن يالكز اسم فاعلى مُحتَرِق (يانمش) كلير؛ فقط اتفاق (بربرينه اويوب برلشمك، برفكره اولمق) مطاوعت ايسه‌ده اسم فاعلى (متفِق) اولديغى كبى اسم مفعوليده متفَق عليه (قول وقرار اولنمش، مقرر) صورتنده اولور يعنى كنديسندن صكره حرف جرلى ضمير كتيريلير.

٦٦٩ . افعلال بابنك اسم فاعلى (مُفعَلّ) وزنى اوزره كلير، اسم مفعولى ايسه بناسى مطاوعت ايچون اولديغندن (انفعال) كبى كلمز.

م فاعله مثال ؛ اسوداد ـ مسودّ (سیاهلانان) ، احمرار ـ محمر
زاران) اصفرار ـ مصفرّ (صراران)، اغبرار ـ مغبرّ (کوجنن) .

٦٧٠ . (تفعل) بابنك اسم فاعلی (متفعِّل) واسم مفعولی (متفعَّل)
نی اوزره کلیر : تعلم (اوکرنمك) ـ متعلِّم (اوکره‌نن) اسم فاعلدر .
کر ـ متشکِّر (تشکر ایدن) ، تشرف ـ متشرِّف (تشرف ایدن) ؛
م ـ متبسِّم (کولمسه‌ین) کبی. تفعل بابی مطاوعت ایچون اولدیغندن
م مفعولی کلمز ایسه‌ده کندیسندن صکره حرف جرلی ضمیر کلدکلده
اور : مثلا ؛ تعرض ـ متعرَّض‌له . تردد ـ متردداليه ، تعجب —
محب منه کبی .

٦٧١ . تفاعل بابنك اسم فاعلی (متفاعِل) واسم مفعولی (متفاعَل)
زنی اوزره اولور : مثلا ؛ تداول ـ متداوِل (الدن اله کزن) اسم
عل، متداوَل (الدن اله کزدیریلن) اسم مفعولدر. تدارك ـ متدارِك
حاضرلایان) ـ متدارَك (حاضرلانمش) کبی.

٦٧٢ . استفعال بابنك اسم فاعلی (مستفعِل)،اسم مفعولی (مستفعَل)
زنی اوزره کلیر : مثلا ؛ استخبار ـ مستخبِر (استخبار ایدن) اسم
عل، مستخبَر (استخبار ایدلمش) اسم مفعولدر . استنطاق ـ مستنطِق
استنطاق ایدن مأمور) ـ مستنطَق (استنطاق اولنمش) . استقراض ـ
ستقرِض (استقراض ایدن)، مستقرَض (استقراض اولنمش) .

٦٧٣ . افعیلال بابنك اسم فاعلی (مفعالّ) وزنی اوزره کلیر
متعدی فعل اولمدیغندن اسم مفعولی یوقدر : مثلا : احمیرار - ...
(چوق قیزاران)، اصفیرار - مصفارّ (پك صراران). اخضیرار
مخضارّ (پك یشیلانن) کبی

٦٧٤. مصدر رباعی مزید فیه اولان (تفعلل) بابنك اسم فا...
(متفعلل) وزنی اوزره کلیر. بوبابك‌ده‌بناسی متعدی ایچون اولمدیغند...
اسم مفعولی کلمز : مثلا : تدحرج - متدحرج (یووارلانان)، تزلزل
متزلزل(دپره‌ین)، تبصبص- متبصبص(یالتاقلانان)، تذبذب - متذبذ...
(قرارسز اولان)، تسلسل - متسلسل (تسلسل ایدن).

٦٧٥. مصدر رباعیٔ مزید فیه اولان (افعلّال) بابنك اسم فاع...
(مفعلل) واسم مفعولی (مفعلل وزنی‌اوزره کلیر : مثلا : اقشعرار
مقشعر (توی اورپورن) اسم فاعل، مقشعرّ (توی اورپورمش) اس...
مفعولدر. اطمئنان - مطمئِن (امنیت ایدن) — مطمئَن (امنیت
اولنمش) کبی.

٦٧٦. بعض مزید فیه مصدرلرك اسم مفعولی اسم مکان معناسن...
افاده ایدر : مثلا : التجا (صیغنمق) دن اسم مفعول (ملتجا) اولورکه
(صیغنه‌جق یر)، اتکا (یاصلانمق) دن متکا (یاصلانه‌جق یر)، تصلیه
(صلوات شریفه‌کتیرمك) دن مصلی (جنازه نمازی قیلمغه مخصوص
آچیق یر) دیمکدر.

باب خامس ـ فصل سادس عشر

اقسام سبعه

٦٧٧. مجرد اولان عربی فعللرك مادهٔ اصلیه‌لرنده همزه، شدّه خود متجانس حرف یعنی ایکی برجنسدن یازی وحروف علت بولنوب لنامسنه باقه‌رق سالم یاخود صحیح وغیر سالم اولمق اوزره ایکی قسمدر. سالم یاخود صحیح ـ مجرد مصدرك مادهٔ اصلیه‌سنده همزه، شدّه خود برجنسدن ایکی حرف وحروف علتدن بری بولنمزسه سالم خود صحیح اولورکه بوکبی کلمه‌لردن مشتق لفظلرده هیچ برتبدل وقوع لمز: مثلا؛ علم، کتب، کرم، درس مصدرلری سالم یاخود حیحدر؛ زیرا کندیلرنده همزه، شده یاخود برجنسدن ایکی حرف، روف علتدن بری یوقدر. بونلرك مشتقاتی قاعده اوزره وارد لور: (علم) دن شو کلمه‌لر اشتقاق ایدر: عالم، معلوم، علیم، لام، علامه، اعلم، اعلام، معلِم، معلَم، تعلیم، معلِّم، معلَّم، تعلم، متعلم، ستعلام، مستعلِم، مستعلَم. (کتب) دن شو کلمه‌لر اشتقاق ایدر: کاتب، کتوب، مکتب، اکتتاب (تعلیم کتابت)، استکتاب (یازی یازدیرمق)، کاتبه (مکتوبلاشمق)، تکاتب (مکاتبه معناسنده). (کرم) دن شو کلمه‌لر شتقاق ایدر: کریم، اکرم، مکرمت، اکرام، مکرِم، مکرَم، تکریم، کرّم، مکرَّم، مکارمه (کرم خصوصنده یاراشمق). (درس) دن شو کلمه‌لر شتقاق ایدر: مدرسه، مدراس (قرائت محلی)، تدریس، مدرِّس،

مدرس، تدرس، متدرس .

٦٧٨ غیر سالم مصادر مجرده‌نك مادهٔ اصلیه‌لرنده همزه، تشد یاخود ایکی برجنسدن حرف وحروف علتدن بری بولنورسه غیر سالم اولو غیر سالمده آلتی در . برنجیسی مهموز اولوب مادهٔ اصلیه‌نك حرفلرند بری همزه اولمقدر . همزه برنجی حرف اولورسه آکا مهموز ال دیرلر : مثلا ؛ أخذ، أثر، أمل کبی‌که لسان عثمانیده همزه‌لر برنج حرف اولدیغندن یازلمز ، (اخذ، اثر، امل) صورتنده قوللانیلیر همزه ایکنجی حرف اولورسه آکا مهموزالعین دیرلر : مثلا ؛ سؤال رأس کبی . همزه اوچنجی حرف اولورسه آکا مهموزاللام دیرلر مثلا ؛ قراءت، خطاء، جزء، جرأت کبی .

ایکنجیسی مضاعف اولوب ثلاثیٔ مجردلرده عین‌الفعل ایله لا الفعلك ورباعیٔ مجردلرده فاءالفعل ایله لام اولانك وعین‌الفعل ا لام ثانیه‌نك برجنسدن اولمسندن عبارتدر : مثلا ؛ ثلاثیدن مثال مدّ، مدد، جرّ، حبّ، سرور کبی . رباعیدن مثال : زلزله، طنط دبدبه ، شعشعه کبی .

اوچنجیسی مثال اولوب مادهٔ اصلیه‌نك برنجی حرفی حروف علتدن (و) یاخود (ی) اولمقدرکه (و) اولانه مثال واوی، (ی)اولا مثال یائی دیرلر : مثال واوی‌یه مثال؛ وصول، وجود، وقوع . مثا یائی‌یه مثال: یسر (قولایلق، زنکینلك)، یقظه (اویانیقلق) .

دردنجیسی اجوف اولوب مادهٔ اصلیه‌نك ایکنجی حرفی حروف علتدن (و) یاخود (ی) اولمقدرکه (و) اولانه اجوف واوی، (ی) اولانه اجوف یائی دیرلر : اجوف واوی‌یه مثال : قول، دور

جواب، صواب. اجوب یائی‌یه مثال: میل، سیر.

بشنجیسی ناقص اولوب مادهٔ اصلیه‌نك اوچنجی حرفی حروف علتدن (و) یاخود (ی) اولمقدرکه (و) اولانه ناقص واوی، (ی) اولانه ناقص یائی دیرلر: ناقص واوی‌یه مثال: علو، نما، که اصلی (نمو) در، دعوت. ناقص یائی‌یه مثال: رمی (آتمق)، جریان، مشی (یورومك).

آلتنجیسی لفیف اولوب مادهٔ اصلیه‌ده حروف علتدن (و) ایله (ی) نك اجتماع ایتمسندن حاصل اولور. حروف علتدن (و) ایله (ی) ایکنجی واوچنجی حرف اولدقده یعنی یان یانه بولندقده لفیف مقرون اولور. حروف علتدن (و) برنجی حرف، (ی) ایسه اوچنجی حرف اولدقده یعنی یان یانه بولنمدقده لفیف مفروق اولور. لفیف مقرونه مثال: طوی (قاتلامه)، سوی. لفیف مفروقه مثال: وقایه (وقی)، وحی، وهی. ایشته سالم ایله برابر یدی قسم اولدیغندن صرفیون عرب بونلرك هپسنه بردن اقسام سبعه دیمشلر. (مثال، اجوف، ناقص، لفیف) ك کافه‌سنه بردن معتل اسمی ده ویریله‌بیلیر.

٦٧٩. غیر سالم اولان مصادر مجرده‌دن مشتق کلمه‌لرده بعض تبدل وقوع بولور. مضاعف اولان مصدرلردن مشتق کلمه‌لرده حاصل اولان تبدله ادغام دیرلر.

ادغام

٦٨٠. متجانس اولان یعنی برجنسدن بولنان ایکی حرفك برینی دیکرینه درج وادخال ایتمکه یعنی بر یازوب اوزرینه شده ویرمکه

ادغام دینیر . ایکی برجنسدن اولان حرفلردن برنجیسنه (مدغم) وایکنجیسنه (مدغم فیه) دینیر : مثلا ؛ علّت ، همّت ، مرّ کلمه‌لرنده ادغام وار ؛ نته‌کیم (علات ، هممت ، ممرر) یازلمامش . فقط عربی هر کلمه‌ده مطلقا ادغام جاری اولماز ، ایکی متجانس حرفك یان یانه یازیلوب ادغام ایدلمه‌مسی‌ده وارکه بوکا (اظهار) یاخود (فك) دینیر : مثلا ؛ (سبب ، همم) کلمه‌لرنده اولدیغی کبی .

٦٨١. ایکی برجنسدن حرف یان یانه کلوب‌ده برنجیسی متحرك وماقبلی ساکن اولدقده حرکه‌سنی ماقبلنه ویردکدن صکره برنجیسی حذف ایدوب ایکنجیسنه شده ویرملی : مثلا ؛ (سرور) دن مصدر میمی (مسررت) اوله‌جق یرده (مسرّت) ، (حب) دن مصدر میمی (محببت) اوله‌جق یرده (محبّت) ، (قرار) دن اسم مکان (مقرر) اوله‌جق یرده (مقرّ) ، (مد) دن اسم تفضیل (امدد) اوله‌جق یرده (امدّ) ، (قلت) دن اسم تفضیل (اقلل) اوله‌جق یرده (اقلّ) ، (استعداد) دن اسم فاعل (مستعدد) اوله‌جق یرده (مستعدّ) اولور .

٦٨٢. اکر کلمه‌ده حرفین متجانسیندن برنجیسنك ماقبلنده‌کی حرف متحرك یعنی حرکه‌لی اولورسه اولا ایکی برجنسدن اولان حرفلرك برنجیسنك حرکه‌سنی حذف ایتدکدن صکره ادغام ایدیلیر : مثلا ؛ (انضمام) دن اسم فاعل (منضمم) اوله‌جق یرده (منضمّ) ، (انفکاك) دن اسم فاعل (منفکك) اوله‌جق یرده (منفكّ) ، (انجرار) دن اسم فاعل (منجرر) اوله‌جق یرده (منجرّ) ، (امتداد) دن اسم فاعل (ممتدد) اوله‌جق

یرده (ممتدّ) اولور . بونلرك صوك هجالرنده‌کی اوستوندن آلدانوب اسم مفعول ظن ایتمك یاكلشدر .

٦٨٣. حرفین متجانسیندن برنجیسی متحرك اولدقده وماقبلنده ساکن الف بولندقده برنجیسی حرکه‌سیله برابر حذف ایتدکدن صکره ادغام ایدیلیر : مثلا ؛ (تمام) دن اسم فاعل (تامم) ، (مد) دن اسم فاعل (مادد) ، (ضد) دن تفاعل (تضادُد) ، (خاصه) دن جمع خواصِص ' (دابه) دن (دوابِب) اوله‌جق یرده (تامّ ' مادّ ' تضادّ ، خواصّ ، دوابّ ـ اوزرینه بینیلن هر حیوان) اولور .

٦٨٤. بعضاً حرفین متجانسین یان یانه کلدکده تخفیف ایچون ادغام اولنمیوب ایکی برجنسدن اولان حرفلرك ایکنجیسی (ی) یه دونر : مثلا : (صدد) دن تفعل (تصدد) اوله‌جق یرده تصدی (تشبث) ، (ظن) دن (تظنن) اوله‌جق یرده تظنی (ظن ایله ایش کورمك) (حج) دن اسم فاعل (حاجج) اوله‌جق یرده (حاجی) که (حاجّ) ده اولور .

٦٨٥. ایکی همزه یاخود برهمزه برالف یان یانه کلدکده برنجیسی حذف ایدوب ایکنجیسنه شده ویره‌رك ادغام ایدلمز یا برنجیسی حذف ایدوب ایکنجیسنه مد ویریلیر : مثلا ؛ (امر) دن اسم فاعل (اامر) اولمیوب (آمر) ، (اخذ) دن اسم فاعل (ااخذ) اولمیوب (آخذ) ' (مأخذ) لك جمعی (مأاخذ) اولمیوب (مآخذ) ، (انشا) نك جمعی (انشاءات) (اجرا) نك جمعی (اجراءات) اولمیوب انشاآت ، اجراآت اولور .

﴿ اعلال ﴾

٦٨٦. اعلال ـ عربی برکلمه‌ده‌کی ثقلت تلفظی دفع ایچون حروف

علت تعبیر اولنان (ا ، و ، ی) حرفلرینی حذف ، یا اسکان ویاقلب ایتمکه اعلال دیرلر . اعلال حروف علت ایله همزه‌ده واقع اولور .

٦٨٧ . اعلال همزه – مهموز اللام یعنی مادهٔ اصلیه‌سنك صوڭ حرفی همزه اولان بر مصدر مجرددن مشتق بر وزنه چکلدکده ماقبلی اسره‌لی اولورسه همزه (ی) یه دونر : مثلا ، (قراءت) دن اسم فاعل (قاری) ، (بدأ) دن اسم فاعل (بادی) کبی .

٦٨٨ . اکر همزه‌نك ماقبلی اوستون اولدقده همزه هروقت (ا) اوزرینه یازیلیر : مثلا ؛ (امر) دن اسم مفعول (مأمور) ، (اخذ) دن اسم مکان (مأخذ) ، (بدأ) دن اسم مکان (مبدأ) کبی .

نادراً همزه (ا) ه دونر : مثلا ؛ (تأریخ) اوله‌جق یرده (تاریخ) .

اکر همزه‌نك ماقبلی مکسور اولورسه همزه (ی) یه قلب اولنور : مثلا ، (امن) دن افعال (ایمان) ، (اثر) دن افعال (ایثار) ، (اجرت) دن افعال (ایجار) ، (اذن) دن استفعال (استیذان) ، (اجرت) دن استفعال (استیجار) اولور .

فقط (الفت) مصدرندن افتعال هم (ایتلاف) ، هم‌ده (ائتلاف) کلیر یعنی همزه‌نك ابقاسی‌ده جائزدر .

اکر همزه‌نك ماقبلی مضموم یعنی اوترولو اولورسه همزه واو اوزرینه قونیلور : مثلا ؛ (ایمان) دن اسم فاعل (مؤمن) ، (تأثیر) دن اسم فاعل (مؤثر) ، (تألیف) دن اسم فاعل (مؤلف) ، (تأکید) دن اسم مفعول (مؤکد) ، (اخذ) دن مفاعله (مؤاخذه) کلیر .

٦٨٩ . مهموز الفاء مهموز العین و مهموز اللام اولان مصدرلرك

مشتقانده کوریله‌جك تبدلات بروجه زیر کوستریلیر . مهموزالفادن: اخذ ـ اسم فاعلی (آخذ)، مفعولی (مأخوذ) ، اسم مکانی (مأخذ)، جمعی (مآخذ) ، (أثر) دن افعال بابندن مصدر (ایثار) ، اسم فاعلی (مؤثِر) ، اسم مفعولی (مؤثَر) ، (ادب) دن تفعیل بابندن مصدر (تأدیب) ـ اسم فاعلی (مؤدِب) ، تفعل بابندن مصدری (تأدب)، اسم فاعلی (متأدب) ، (اخذ) دن مفاعله بابندن مصدر (مؤاخذه)، اسم فاعلی (مؤاخذ) ، افتعال بابندن مصدری (اتخاذ)، اسم فاعلی (متخذ) ، اسم مفعولی (متخَذ) ، (الفت) دن افتعال (ایتلاف ، ائتلاف) ، اسم فاعلی (مؤتلف) ، (اجرت) دن استفعال بابندن مصدر (استیجار) ، اسم فاعلی (مستأجر) اولور .

مهموزالعیندن (سؤال) دن اسم فاعل (سائل) ، جمعی (سئله) ، اسم مفعولی (مسئول) ، مصدر میمیسی (مسأله ، یاخود مسئله)، جمعی (مسائل) ، تفعلی (تسأّل)، مفاعله بابندن مصدری (مساءله) ، (بئر) دن افتعال بابندن مصدر (ابتئار برکدیرمك)، (سؤال) دن تفاعل بابندن مصدر (تساؤل) ، (لأم) دن استفعال (استلآم — زره کیمك) اولور.

مهموزاللامدن ـ (بدأ یاخود بدء) دن اسم فاعل (بادی) ، (قراءت) دن اسم مفعول (مقرؤ)، (بدأ) دن اسم مکان ، مصدر میمی (مبدأ) ، جمعی (مبادی) ، (بطائت) دن افعال (ابطاء — کجکمك) ، اسم فاعلی (مبطی) ، (اقراء) دن اسم مفعول (مقرأ)، تفعیل بابندن مصدری (تفعله) وزنی اوزره‌کلیر . (خطاء) دن (تخطئه) ، (برائت) دن (تبرئه)، (هنئ) دن (تهنئه — تبریك) که اسان

عثمانیده (تهنیت تهنیه) صورتنده قوللانیلیر. اسم فاعلی (مهنی)، (جزاء) دن مفاعله (مجازاة)، اسم فاعلی (مجازی)، (قضاء) دن انفعال بابندن مصدر (انقضاء)، اسم فاعلی (منقضی)، (بدء) دن افتعال (ابتداء)، اسم فاعلی (مبتدی)، اسم مفعولی (مبتدا)، (جزء) دن تفعل (تجزؤ) که (تجزی) صورتندهده اولور، اسم فاعلی (متجزی)، (بطائت) دن تفاعل بابندن مصدر تباطؤ (کری قالمق، آغیر طاورانمق)، (هزأ) دن استفعال بابندن مصدر (استهزاء - ذوقلنمك)، اسم فاعلی (مستهزی) اولور.

اعلال الف

٦٩٠. الف ایکی یرده اعلال کورر؛ اولا: اکر (ا) ك ماقبلندهکی حرکه اسره ایسه (ا) (ی) یه دونر: مثلا؛ (مصباح) ك جمعی (مصاباح) اولهجق یرده (مصابیح)، برهان (دلیل) جمعی (براهان) اولهجق یرده (براهین) اولور.

ثانیاً اکر الفدن صکره بشقه بر (ا) دها کلهجك اولورسه برنجی الف واوه دونر: مثلا؛ رابطه (باغ) جمعی (راابط) اولهجق یرده (روابط)، فائده جمعی (فاائد) اولهجق یرده (فوائد) اولور.

اعلال واو

٦٩١. (و) اون حالده اعلال کورر شویله‌که: اولا؛ اکر واو مکسور ماقبلی (ا) اولورسه (و) همزه‌یه قلب اولنور: مثلا؛ (قول) دن اسم فاعل (قائل)، (دور) دن (دائر)، (قوام) دن (قائم) (اول) ك جمعی (اواول) اولهجق یرده (اوائل) اولور. فقط

بعضاً کلمه‌نك بناسنی بوزمامق ایچون (و) قالیر : مثلا ؛ (مقـاومت ، مداومت) دن اسم فاعل (مقاوم ، مداوم) اولور (مقائم ، مدائم) اولمـاز .

ثانیاً ؛ آخر کلمه‌ده (و) سـاکن ماقبلی (ا) اولدقده همزه‌یه قلب اولنور : (لغو) دن افعال (الغاو)، (علو) دن افعال ، اسـتفعال (اعلاو ، استعلاو) . (عفو) دن استفعال (استعفاو) اوله‌جق یرده (الغاء ، اعلاء ، استعلاء ، استعفاء) اولور .

ثالثاً ؛ (و) سـاکن ماقبلی مکسور اولدقده (و) (ی) یه قلب اولـنور : مثـلا ؛ (وزن) دن اسم آلت (موزان) ، (وقوع ، وجوب ، وجود) دن افعال (اوقاع ، اوجاب، اوجاد) ، (دعوت ، دعوی ، علو) دن اسم فاعل (داعو ، عالو) اوله‌جق یرده (میزان ، ایقاع ، ایجاب ، ایجاد ، داعی ، عالی) اولور . رابعاً ؛ هم (و) هم‌ده ماقبلی متحرك اولدقده (و) (ی) یه قلب اولنور : مثـلا ؛ (شوق ، حوج ، حوط) دن افتعال (اشتواق ، احتواج ، احتواط) اوله‌جق یرده (اشتیاق ، احتیاج، احتیاط) اولور . فقط بعض کلمه‌لرده (و) (ی) یه دونمز : مثـلا ؛ (زوج ، عور ، عون) دن (ازدواج ، اعتوار ـ عاریت اوله‌رق الدن اله کزدیرمك ، اعتوان) اولور .

خامساً ؛ (و) اوستونله متحرك ماقبلی ساکن اولدقده (و) یا حالی اوزره قالیر ویا حرکه‌سی ماقبلنه ویریلوب (ا) اولور. برنجی حاله مثال: (شوری)دن(مشورت)، (حوج)دن احوج ،(حور) دن (محور) (اسـتصواب) دن اسم مفعول (مستصوَب) اولور . ایکنجی حاله مثـال : (کون ، قول ، دور)دن‌اسم مکان (مکان ، مقال ، مدار)

اولور . سادساً ؛ (و) متحرك ماقبلى مكسور اولدقده (و) (ى) يه قلب اولنور : مثلا ؛ (صفوت ، خلو) دن تفعله (تصفوه ، تخلوه) اوله‌جق يرده (تصفيه ، تخليه) اولور . سابعاً ؛ (و) متحرك ماقبلى مفتوح اولدقده (و) (ا) ه دونر : مثلا ؛ (صفوت ، حذو ، حجو) دن مفاعله (مصافوة ، محاذوة ، محاجوة) اوله‌جق يرده (مصافاة ، محاذاة ـ قارشيلايوب مقابل اولمق ، محاجاة — بيلمجه سويلشمك صورتيله مسابقه ايتمك) اولور . ثامناً : بر كلمه‌ده ايكى واو يان يانه كلوب‌ده برنجيسى مضموم وايكنجيسى ساكن اولدقده برنجى واو حذف اولنوب حركه‌سى‌ده ماقبلنده‌كى ساكن حرفه ويريلير : مثلا ؛ (قول ، خوف ، صون) دن اسم مفعول (مقوول ، مخووف ، مصوون) اوله‌جق يرده (مقول ، مخوف ، مصون) اولور . فقط بوحال كلمه‌نك اورته‌سنده وقوع بولميوب‌ده نهايتنده وقوع بولورسه واوك برنجيسى حذف اولنوب ايكنجيسنه شده ويريله‌رك ادغام اولنور : مثلا ؛ (عفو ، دعوت) دن اسم مفعول (معفوو ، مدعوو) اولميوب (معفوّ ، مدعوّ) اولور . تاسعاً ؛ زائد اوله‌رق كلن (و) دن صكره (ى) اصليه بولندقده (و) (ى) يه قلب اولنور ، اورته‌ده اسره‌يه دونر وايكى (ى) يان يانه كلديكى ايچون‌ده ادغام ايديلير : مثلا ؛ (حمايت ، روايت ، نهى ، حكايه) دن اسم مفعول (محموى ، مرووى ، منهوى ، محكوى) اوله‌جق يرده (محمىّ ، مروىّ ، منهىّ ، محكىّ) اولور . عاشراً ؛ مصدر ثلاثىٔ مجرد اجوف واوى اولدقده يعنى ايكنجى حرفى (و) اولدقده (افعال واستفعال) بابلرنده واولر حذف اولنوب آخرده (ة) اولور . بو (ة) يه تاء عوض ديرلر : مثلا ؛

(دور، قول ، جواب ، عون ، دوام ، حواله) دن افعال واستفعال (اداره ، استداره ، اقاله ، استقاله ، اجابت ، استجابت ، اعانه ، استعانه ، ادامه ، استدامه ، احاله ، استحاله) اولور . فقط (جواب) دن استفعال (استجواب) ده اولورکه (استجابت) کبی (قبول ایتمك) دیمك اولمیوب (طلب جواب ، افاده‌سنی آلمق) معناسنده‌در .

— بونلرك اسم فاعلی ده اصللرنده‌کی واوك (ی) یه ، اسم مفعوللری ده (و) لرك (ا) ه دونمسیله اولور : مثلا ؛ (اداره) دن مُدیر ، مُدار ، (استعانه) دن (مُستَعِین) ، (مُستَعان) اولور .

اعلال یاء

٦٩٢. (ی) باشلیجه سکز حالده اعلال کورر : اولا ؛ (ی) ساکن ماقبلی مفتوح اولدقده (ی) الف مقصوره‌یه دونر : مثلا ؛ (جریان ، اوی) دن اسم مکان مجری ، مأوی (مکان) . ثانیاً ؛ افعال بابی اوزره چکیلن کلمه‌نك ایکنجی حرفی ساکن (ی) ، ماقبلی مضموم اولدقده واوه دونر : مثلا ؛ (ایجاب ، ایراث ، ایجاد) مصدرلرینك اسم فاعلی ومفعولی (مُیجِب ، مُیجَب ، مُیرِث ، مُیجِد ، مُیجَد) اوله‌جق یرده (موجِب ، موجَب ، مورِث ، موجِد ، موجَد) اولور . ثالثاً ؛ (ی) مکسور ماقبلی ساکن اولدقده (ی) نك اسره‌سی ماقبلنه ویریلیر : مثلا ؛ (سیر) دن اسم مکان (مَسِیره) ، (عیش) دن مصدر میمی (مَعِیشَت) اوله‌جق یرده (مَسِیره ، مَعِیشَت) اولور . رابعاً ؛ (ی) مفتوح ماقبلی ساکن اولدقده اوستون ماقبلنه ویریلوب (ی)

(ا)ەقلب اولنور: مثلا : (زيارت)دن اسم مكان (مزير)، (عيش) دن مصدر ميمى (معيش) اولەجق يردە (مزار، معاش) اولور .

خامساً ؛ اجوف يائى يعنى مادۀ اصـليەنك ايكنجى حرفى (ى) اولان مصـدرلردن اسم مفعول ياپلدقدە (ى) اصليە حذف اولندقدن صكرە (مفعول) دەكى زائد (و) دە (ى) يە قلب اولنور ومفعولك ايكنجى حركەسى اولان اوترو اسرەيە دونر: مثلا؛ (بيع، قياس، زيادە) دن اسم مفعول (مبيوع ، مقيوس ، مزيود) اولەجق يردە (مبيع ، مقيس، مزيد) اولور . فقط (دين) دن (مديون) كلير. سـادساً ؛ اجوف يائى يعنى مادۀ اصليەنك ايكنجى حرفى (ى) اولان مصدرلردن بركلمە مشتق اولدقدە (ى) مكسور ماقبلى (ا) اولورسە (ى)همزەيە قلب اولنور : مثلا : (سير ، زيارت ، دين ، ضياع ، بيع)دن اسم فاعل (سائر، زائر، دائن، ضائع، بائع).(ضائع، بائع)همزەايلەيازيلەجق يردە عثمانلجەدە (ى) ايلەدە يازيلير: ضايع، بايع كبى

سـابعاً ؛ (ى) متحرك وماقبلى دە مفتوح اولدقدە (ى) الفە قلب اولنور : مثلا ؛ رعايت، سوى) دن مفاعلە (مراعيە ، مسـاويە) ، (سعى) دن مصـدر ميمى (مسعيە)،(رؤيت) دن اسم آلت مرأيە اولەجق يردە (مراعات ، مساوات، مسعات ، مرآت) اولور .

ثامناً ؛ مصدر مجرد اجوف يائى يعنى مادۀ اصليەنك ايكنجى حرفى (ى) اولدقدە افعال واستفعال بابلرندە (ى) لر حذف اولنوب آخرە (ة)اولور : مثلا ؛ (ميل ، قيام)دن افعال امالە ، اقامە (طورديرمق، ايراد ايتمك) . (اقامە) يى (اقامت) صورتندە يازماملى؛زيرا (اقامت) لسـان عثمـانيدە يالكز (اوطورمق) معناسـندەدر . (فيـد) دن

استفعال (استفاده) اولور . بونلرك‌ده اسم فاعلی (مُفیل ، مستُفیل)، اسم مفعولی (مُفال ، مستَفال) وزنلری اوزره اولور: مثلا ؛ (اقامة) دن (مقیم ، مقام) ، (استفاده) دن (مستفید ، مستفاد) اولور .

٦٩٣. ایکی حرف علت (و) ایله (ی) یان یانه کلدکده یعنی لفیف مقرون اولدقده برنجی حرف علت حرف صحیح حکمنده اولوب دکشمز : مثلا ؛ (حوی ، سوی) دن افتعال (استواء ، احتواء) اولوب اسم فاعللری (محتوی ، مستوی) اولور که ایکی حرف علتدن برنجیسی اولان (و) قلب اولنمامش .

باب سادس

حروف معانی یاخود ادوات

٦٩٤. اجزای کلامدن اولان حرف جر ، ظرف یاخود حال ، حرف عطف وحرف ندایه لسان عثمانیده حروف معانی یاخود ادات‌ده دینیر که کندی کندینه معنی افاده ایتمیوب بشقه کلمه‌لرله برلشدرك آنلره آیری آیری معنالر ویرن لفظلردر.

فصل سابع عشر — حرف جر

٦٩٥. ترکجه‌ده ترکجه حرف جرلر هر وقت کلمه‌لردن صکره کلیر ، فارسی وعربیده ایسه حرف جرلر کلمه‌لردن اول کلیر .

٦٩٦. لسان عثمانیده مستعمل حرف جرلر شونلردر : اوزره = ادات استعلادر : مثلا ؛ دنیاده کمال اوزره نه واردر ؟ — مصدرلره لاحق اولنجه شرط وعلت افاده ایدر : مثلا ؛ برادرم کتاب آلمق اوزره

استانبوله کیتدی . — بعض دفعه استقبالی حاله یاقلاشدیرر : مثلا ؛ اوقومق اوزره‌یم یعنی همان اوقویه‌جغم دیمکدر .

٦٩٧. ایچون = ادات تعلیلدر : مثلا ؛ معلم افندی‌یی کورمك ایچون کیتدم . — بعضاً نسبت وتخصیص کوسترر : مثلا ؛ انسان ایچون علمدن بشقه سلامت یوقدر . — بعضاً (یچون ، چون) صورتنده تخفیف اولنور : مثلا ؛ (نه‌ایچون) یرینه نیچون ، (اولدیغی ایچون) یرینه (اولدیغیچون). ضمیر شخصیلره الحاق اولندقده ضمیرلر مضاف الیه اولور یالکز ضمیر غائبك جمعی مستثنی‌در : مثلا ؛ بنم ایچون ، سنك ایچون ، آنك ایچون — آنلر ایچون . ایچون — بعضاً قسم بیان ایدر . مثلا ؛ الله ایچون ، اولادلریکزك باشی ایچون .

٦٩٨. ایله ، له = ادات مقارنتدر یعنی ایکی شیئی بربرینه یاقین کوسترر : مثلا ؛ امعان ایله نظر قیل .

الصاق ایچون ، واسطه وآلت بیانیچون اولور : مثلا ؛ قامش قلم ایله یازدی . آتله کزه‌جکم . — ادات مصاحبت اولور ، برابرلك کوسترر : مثلا ؛ یارین برادرمله مکتبه کیده‌جکم . — ادات تعلیل‌در : مثلا ؛ بوچوجق چالشمقله غیور عنواننه مظهر اولدی . (ایله) اداتیله برابر بعضاً (بیله) و (برابر) ده قوللانیلیر : مثلا ؛ پدرم ایله بیله . برادرم عقللی اولمقله برابر چالشقاندر . (ایله) برده حرف عطف اولور ، (و) معناسنی افاده ایدر : مثلا ؛ بن ایله سن یارین بیوك‌دره‌یه کیده‌لم . قلم ایله کاغد آلدم . (بن وسن ، قلم وکاغد) دیه‌جك یرده‌در .

له = عربی مصدرلره الحاق اولنه‌رق ینه عطف معناسیله ربط کلام ایدر : مثلا ؛ تحصیل کتب وقرائتله چوق فائده استحصال اولنور . ترجمه

مصدرلره الحاق اولنور و سببیت افاده ایدر. بو حالده ثقیل مصدرلرك (ق) ی (غ) اولور: مثلا؛ برادرم بوکون بر آز نامزاج اولمغله مکتبه کیده میه جك. (اولمغله) اولدیغی سببله دیمکدر.

۶۹۹. دك، دکین، قدر = ادات انتهادر: مثلا؛ قاضی قریه سنه دك کیتدم کله جك سنه یه دکین اوقورم. کله جك سنه یه قدر اوکره نیرم. مکتبه قدر برلکده کیده لم. (قدر) دها چوق مستعملدر.

۷۰۰. ده = ادات ظرفیتدر: دنیاده پایدار اولان طوغروسوز و ناموسدر.

۷۰۱. دن = ادات ابتدادر: مثلا؛ بورادن شورایه قدر اوچ متره در یعنی بورادن باشلایه رق.

دن = بعضاً سببیت افاده ایدر: مثلا؛ اوه کیتدیکمدن پدری ممنون اولدی یعنی کیتدیکم سببله.

---

٤٤ — تمرین

زیرده کی تمرینده بولنان عربی مصدرلری و مصدردن مشتق کلمه لری بولوب نه وزنده اولدقلرینی سویله ملی. ثلاثی مجرد مصدرلری بولوب آنلرك مشتقاتنی چکمه لی و آنلری عباره آره سنده قوللانملی.

(— ایلك بهار —)

ایلك بهار، اسکیدن بری لطیف بر موسم اولمقله شهرت شعاردر. قیشین اوچ درت آی قابالی قالان انسانلر بهار کلیرکلمز قیرلره، چایرلره طاغیله رق بدایع طبیعتی تماشایه قویولورلر. هنوز رسم اولنمغه باشلامش الواح حیاتیه بی سیر ایتمکله مسرور. قیشین ازدحاملی محلّلرك فاسد هواسی بتون اعضای بدنه بر عطالت، بر کسالت ویرمشدر. وظائف دماغیه حقیله ایفا اولنه مدیغندن حسیات سونوك قالمشدی. بهارك حلولیله یشیللنوب یاپراقلانان آغاجلر، چایرلر، هواده کی حامض فحم غازینی مص ایدوب یرینه مولد الحموضه غازی نشر ایتدکلرندن صحرالرك، اورمانلرك هواسی تمیزلیر. یگانه باعث حیات اولان او لطیف مولد الحموضه غازیله اشباع اولنور. ایشته موسم بهارده بر انسان

دن = بعضاً بیان ایچوندر : مثلا ؛ آلتوندن کوستك ، کموشدن ساعت .

دن = بعضاً‌ده استثنا ایچوندر : مثلا ؛ جهانده هنر ومعرفتدن بشقه ایی شی وارمیدر ؟ —

٧٠٢. جه = تعلق کوسترن اداتدر : مثلا ؛ بزجه پك چوق شیلر سویلنیور یعنی بزه دائر .

جه = طرفندن معناسنی ویرر : مثلا ؛ چوجقلرك حسن تربیه‌سی ایچون مکتبجه بعض تدابیر اله آلنمشدر .

— ٧٠٣. کوره = ادات نسبت ومطابقتدر : مثلا ؛ بکا کوره هوا خوش . بو آیاق قابی تام سکا کوره‌در .

— ٧٠٤. طولایی = ادات بیاندر : شوچوجق چالشمدیغندن طولایی ترفیع ایده‌مدی . — بعضاً (ایچون ، سببه مبنی) معنالرینی ویرر : مثلا ؛ چالشمدیغمدن طولایی مکافاته نائل اولمدم .

فصل ثامن عشر - ظرف یاخود حال

٧٠٥. لسان عثمانیده مستعمل ظرفلر شونلردر : ایشته = ادات تنبیهدر : مثلا ؛ ایشته بویله اوقویوب یازملی .

وادیلرده کزمکله حس ایتدیکی سرور وممنونیت هوای صافك دماغی حقیله ایقاظ وتنبیه ایتمسندندر .

عموم نزدنده مظهر اعتبار اولمش وبتون شعرانك پارلاق نشیده‌لری ، ادبانك چیچکلی ، کلبکلی تشبیهلری ایچون زمین مقامنه کچمش اولان بوموسم بهار وا اسفا که طبابتجه الك زیاده مغایر صحت برزمان اولمق اوزره طانلمشدر . اوت ؛ هرکس صوك بهاری برفصل مشؤم ظن ایدر . کثرت وفیاتك بوموسمده اولدیغی اعتقادنده‌در ؛ حالبوکه بوظنلر ، بواعتقادلر مجروحدر . هر مملکتده مشاهدات طبیه ، صحی استاتستقلر بونك عکسنی

ایشته = اشارت ایچوندر : مثلا ، ایشته کاغد ، ایشته قلم نیچون یازمیورسك ؟

٧٠٦. اوت = ادات تصدیقدر : مثلا ، پدر افندی کلدیمی ؟ - اوت افندم کلدی .

٧٠٧. خیر = ادات انکاردر : مثلا ، خواجه افندی کلدیمی ؟ خیر افندم هنوز کلمدی .

٧٠٨. دکل = ادات نفیدر : مثلا ؛ بو چوجق چالشقان دکل .

٧٠٩. بلکه = ادات احتمالدر : مثلا ؛ بر آز دها صبر ایده‌لم ، برادریمز بلکه شمدی کلیر . — بعضاً ادات اضراب اولور یعنی ایکی سوزی بربرینه ربط ایدوب ایکنجی سوزه نظردقتی جلب ایدر : مثلا ، آنك ایبلکی دکل یالکز بکا ، بلکه بتون عالمه شاملدر . — ادات تفضیلده اولور : مثلا ، معرفت حیات قدر قیمتلی ، بلکه اربابی عندنده آندن دها زیاده معتبردر .

٧١٠. هیچ = ادات تأکید نفی ایچوندر : مثلا ؛ درسدن هیچ معلوماتی یوق . — بعض جمله‌لرده ادات تقلیلدر : مثلا ؛ بزم مدیر افندیی هیچ کوردیکك وارمی ؟

وفیاتك اك زیاده فصل ربیعده وربیعك ده ایلك آیلرنده وقوعه کلدیکنی اثبات ایدیور . سببی ایسه وجود انسانك بو فصلك ابتداسنده صوغوقدن صیجاغه کچمه‌سی ، اوچ درت آیلق اعتیادات عضویه‌سنك تحولی . فصل ربیع حقنده اوکرنله‌سی اهم اولان تدابیر صحیه‌یی بیان ایده‌لم : فصل بهارده اك زیاده دقت اولنه‌جق برشی وجودی صیجاغه تدریجاً آلیشدیرمق وصیق صیق ، قوعی طبیعی اولاز تغیراتدن بدنی قورومقدر یعنی مارتك صوقوزی کاوب هوا الصنفه بشلار باشلاز یوك قالیلارنی ، ایچ خرقه‌لرینی چیقاروب آتمه‌رق بالطو ، خرقه برینه پارده سو والتری ایله کزیمه‌ملیدر . مارت صوقوزنده دکل نیسان اوتوزنده بیله اعتدال وکشایش هوایه اعتماد اولنه‌مز . مارت ونیسان آیلری ظرفنده برکونك

٧١١. هنوز = حال كوسترر وشمدى، دها معنالرنده‌قوللانيلير: مثلا: پدرم هنوز چارسويه كيتمدى، معلم افندى هنوز كلمدى.

٧١٢. همان = ادات حصردر: مثلا: هپسى كزمكه كيتدى، همان بن قالدم. — ادات تقريب اولور: مثلا: عمجه‌م همان پدرم قدر ياشلى ايدى. — ادات استعجال اولور: مثلا: بوراده طورميه‌لم، همان ايشمزه كيده‌لم. — ادات استمرار اولور: مثلا: سن همان اوقو ياز، سكا يديكك ايچديكك حلال اولسون.

٧١٣. نه = ادات نفى‌در: نه كتابى وار نه‌دفترى. — داخل اولديغى جمله‌نك معناسنى نفى‌يه تبديل ايدر: مثلا: دون نه سن كيتمدك نه او ديمه‌مز: زيرا ايكى نفيدن بر اثبات چيقار.

ايكى (نه) يى مشتمل اولان عباره‌ده ترويج ايدر فاصله بولنمزسه فعل ثبوتى اولور: مثلا: شوايشه نه‌سنك عقلك، نه‌ده آنك عقلى ايرر. نه قارنداشلكز، نه‌ده آرقه‌داشلريكز سزك قدريكزى بيليرلر. بوسوزك نه‌كرچك، نه يالان اولديغنه حكم ايديله‌بيلير. اكر ترويج ايدر فاصله

صيجاغى ايرتسى كونه قالز، بر آنده دكيشير. كانونلره رحمت اوقوده‌جق صوغوقلر ظهور ايده‌بيلير. اكر انسان، آه سن ده! يازهواسى در؛ يارين آچار. فانيلاكيمكه دكمز بيله» كبى تسليلره نيه‌ليرسه واى حاله. اوت؛ صوغوق چوق سورمز، كچر؛ كچر اما او صوغوغك بر ايكى كون كل، برقاچ ساعتلق دوامى بيله ياپه‌بيله‌جكنى ياپار، مضرت تخملربنى صاچار ده اويله كچر! خفيف بر اوكسوروك آنشاملرى جزئى بر نوبت، كوكسك يانرنده، كورك آره‌زنده‌كى بنجه بر آغرى ايله متنوع جكروهوا بوروسى خسته‌لكلرى، نزله، التهابلر يوز كوستررر. ايشته رفاجق صوغوق بولمردن بشقه ذاتاً جكرلرى معلول كيمسه‌لرك علتنى ميدانه چيقارر. هله اختيارلر، چوجقلر ايچون بو حال بك بهالى هم ده حيات بهاسنه اوطورر. موسم بهارده كونشك پارلاديغنه آلدانوب هوانك برودتنه اهميت ويرميه‌رك آچيق صاچيق كزمكه چيقان شخاص سنه‌نك وياكرمكه

بولنورسه فعل نفی کلیر : شوایشه نه‌سنك عقلك نه‌ده آنك عقلی — ممکن دکل — ایرمز . نه قارنداشکز ، نه‌ده آرقه‌داشلریکز — بکا قالیرسه — قدریکزی بیلمزلر . بوسوزك نه‌کرچك ، نه‌یالان اولدیغنه — تحقیق اولنمدقجه — حکم ایدیله‌مز . ایکی (نه) یی شامل اولان عباره‌نك فعلی بونلرك ایکیسندن‌ده اول کله‌جك اولورسه فعل نفی کلیر : مثلا : ایستمم نه کتابکی ، نه قلمکی . کلمم نه بوکون نه یارین .

٧١٤ ینه = تکرار معناسنی ویرر : مثلا ؛ یاپه‌ه دیدم ینه‌یاپیور .

٧١٥ . دائما = ادات استمراردر : مثلا ؛ بودنیاده‌انسان دائما چالشملی . یارین ، صکره ، حالا ، الآن ، بعضاً ، متمادیاً ، والحاصل ، عاقبت ، نهایت ، بوکون ، نه وقت ، اوزمان ، بروقت ، برکون) لفظلری‌ده ظرف عداولنور .

٧١٦ . ظرف ایکی درلودر ظرف زمان ، ظرف مکان . ظرف زمان زمان کوسترر ، ظرف مکان ایسه یرکوسترر . زمان کوسترن ظرفلر یوقاریده کوسترلدی . مکان کوسترن ظرفلرده شونلردر : (بورا ، شورا ، اورا ، نره ، ایچری ، طیشاری ، ایلری ، کری ، قارشی ،

چیقاریلان اطفالك چوغی بوعلتلردن برله وباخصوص ذات لرئه (آق جکرلرك التهابی) ایله مصاب اوله‌رق اولمکده‌در ؛ چونکه شیوخ واطفال آق جکر خسته‌لکنه اصلا مقاومت ایده‌مز . بوسببله و جوجوقی صاغلام اولانلر بیله یدی‌اوتك اون بشندن اول قیشلاق البسه‌یی دکیشدیرمه‌ملیدر . اطفال واختیارلر ، نحیف وضعیف اولانلر ، اعضای صدریه‌سنده خسته‌لك بولنانلر بوتبدل جامه خصوصنی بهمه‌حال تأخیر ایتملیدر . هوا نه‌قدر لطیف وصیجاق اولورسه اولسون بومدت ظرفنده صوغوغه چیقیلیرکن وباخصوص تیرلق محللره کیدیلیرکن قالین پالطو ، قاپوت ، مشمعدن برینی انسان یاننده بولندیرملی . وپوروده یاخود کثیرالوقوع اولان سرینلك ظهورندصیرتنه دافعلیدر . یاغمورده ایصلانمقدن

آشاغی ، يوقاری ، بری ، اوته ، ياقين ـ يقين ، اوزاق) .

٧١٧. بعض ظرفلرده واردركه فعللرك حال وكيفيتنی ، مقدارينی بيلديرر وصفت نامنی آلميوب حال نامنی آلير وبعضلری شونلردر : قدر ، آز ، چوق ، خيلی ، جزئی ، ايپی ، بتون ، بسبتون ، اوقدر ، شوقدر ، بوقدر ، نه قدر .

فصل تاسع عشر ـ حرف عطف

٧١٨. لسان عثمانيده مستعمل حرف عطفلر شونلردر : و = ربط اداتيدر : مثلا ؛ اوقومق ويازمق انسان ايچون بيوك ثروتدر . حمد وثنا اولسون خدايه . حرف عطف اولان (و) لسان عثمانيده ايكی صورتله اوقونور اولا : اوستونله اوقونور . ثانيا : ماقبلی اوترو ايله اوقونور . ايكی تركجه كلمه‌لر آره‌سنده (و) هر وقت اوستونله اوقونور : مثلا ؛ دكز و وقيا ، طاش وطوپراق . ايكی كلمه‌دن بری عربی ويا فارسی ، ديكری تركی اولدقده (و) ينه اوستونله اوقونور : مثلا ؛ دكز ودريا ، درايت وچالشقانلق . ايكی عربی ، ايكی فارسی ، ويا بری فارسی وديكری عربی كلمه‌لر آره‌سنده (و)ك ماقبلی اوترولو اوقونور : ايكی فارسی‌يه مثال : پدر وبرادر . آب وتاب ايكی عربی‌يه مثال : عدل واحسان . صداقت وعبوديت . بری فارسی ديكری عربی‌يه مثال : آسايش وامنيت بركالدر .

روزكاره معروض قالمقدن ، آچيقده ياتمقدن ، چوق يورويوب ترله‌يه‌رك اوحالده قالمقدن شدتله احتراز اولنمليدر . فصل ربيعده اوفاق بر احتياطسزلق ، دقتسزلك بعضاً تعميری كوچ ويا محال فنالقلر توليد ايده بيلير . كيجه‌لری صوغوق بهمه‌حال تشديد ايدر . بونی دائما كوز اوكنده بولندیره‌رق مهتاب صفالری ، دكز كزينتيلری ، چاير اكلنجه‌لری سببيله مدت مديده آيازده قالمقدن صاقنمليدر . ايركنجه ياتوب ، ايركنجه قالقمق ، صباحلين بردنبره طيشاری چيقمامق . طبق قيش زمانی كبی كيجه‌لری ايكی يورغان ، ويا فضله بر اورتو ايله ياتمق والحاصل اوشومه‌مكه چالشمق حفظ صحتك الك برنجی نصايحندندر . ماكولات

فقط برنجی کلمه‌نك صوڭ حرفی حروف مددن ویا حروف رسمیه‌دن بری اولدقده (و) اوستونله اوقونور : مثلا : والیِ واهالی ، صحرا وجبل ، شادی ومسرت ، دریا وسفینه .

هر وقت ایکیدن زیاده کلمه‌یکدیگرینه (و) عاطفه ایله ربط اولندقده (و) ی یالکز صوڭ ایکی کلمه آره‌سنده بولندیرملی: مثلا : (چالشقان ، تربیه‌لی واطاعتلی شاکرد سویلیر) دیملی (چالشقان وتربیه‌لی واطاعتلی) دیمه‌ملی . فقط ادبیات عتیقه‌ده عطف هر وقت تکرار اولنوردی ، الآن رسمیده بویله‌در .

— ایکی جمله‌یی ربط ایدن (و) هر وقت اوستونله اوقونور : مثلا ؛ بوسنه چوق سعی وغیرت وبناءً علیه درسده فوق العاده ترقی ایده‌جکم .

٧١٩ . امدی یاخود ایمدی = حال کوسترر : مثلا؛ ایمدی نره‌یه کیده‌جکز ؟ — ادات استدلالدر : مثلا ؛ بوچوجق ضعیفدر ، ایمدی آکا معاونت ایتملی .

٧٢٠ که = ادات بیاندر: مثلا؛ مطبوعات که برآغزدن چیقان سوزی دنیانك هرطرفنه طاغیدیر .

ومشروبات حقنده آز بحه شایان اخطار هیچ بر شی یوقدر . یالکز اطفالك هر زمان اولدیغی کبی بوموسمده دخی ترفنده ، خام میوه اکل ایتمه‌لرینه مساعده ایتمه‌ملیدر .

٤٥ — تمرین (شرف الدین مغموی)

زیرده‌کی مجرد مصدرلرك اشتقاقنی چکملی وآنلری عبارات آره‌لرندن قوللانملی.

علم، دخول ، درس، طبع ، حصول، قبول ، صرف ، لزوم، شغل ، حل ، عرض ، فرق ، ترجه ، ثبوت ، عطف ، شرح ، نفس ، ضعف، هندسه نسبت ، خدمت ، شرف .

— كه = ادات تعليلدر : مثلا ؛ سن اللهه عبادت ايت كه سعادت دنيويه واخرويه بوله‌سك .

(كه) يرينه نظمده (كيم) ده قوللانيلير: مثلا :

قوش كورنمز عكس ايدر نازونياز
ظن ايدرسك كيم آغاجلر نغمه‌ساز

٧٢١. دخی = ادات عطفدر : مثلا ؛ سعی وغيرت موجب سعادت اولديغی كبی بطائت وبطالت دخی باعث سفالت اولور . — ادات تشريك‌ده در : مثلا ؛ كيدنلری تعزيه ايله اوغراشانلر دخی بو عالمدن كيتميه‌جكلرمی ؟ (دخی) ده صورتنده تخفيف اولنور : برادرده كلسون سن‌ده كل ؟ .

٧٢٢ يا ، ياخود = تأكيد ايچوندر: مثلا؛ يا بن كيده‌يم يا سن كيت. بوكون ياخود يارين .

٧٢٣. صانكه = ادات تشبيهدر: مثلا؛ دون كيجه جلوس ميمنت مأنوس حضرت پادشاهی اولمق ملابسه‌سيله جهان نور ايچنده قالمش ايدی ، صانكه هرطرفدن برمنبع نور لمعه‌پاش اوليوردی .

٧٢٤. نته‌كيم = تعليل ايچوندر: مثلا ؛ نته‌كيم دون ساعت اون برده بولنمدك كاذبسك ،

---

٤٦ — تمرين

زيرده‌كی مجرد مصدرلردن مشتق كلمه‌لری بوللی وآنلری عباره آره‌لرنده قوللانملی

قسم ، ضم ، عدد ، امر ، سرور ، دعوت ، دعوی ، شكر ، عفو ، حسن ، عرفان ، حكمت ، كمال ، شدت ، قول ، ميل ، وصول ، نطق ، وصلت ، نظر ، فرد ، قياس ، صورت ، جسم ، سكوت ، حركت ، شكل ، كسب ، فرق ، شبه ، حضور ، لذت ، شرق ، سير ، وقف ، مس ، ظن ، نزول .

٧٢٥. کرك = ادات مساواتدر : مثلا ؛ کرك کوچك کرك بیوك ، کرك غنی کرك فقیر . بومقامده ایکنجی (کرك) کرکسه صورتنده قوللانیله‌بیلیر : مثلا ؛ کرك آقچه‌نك تحصیلی وکرکسه تأدیه‌سی . . . افندی‌یه محول وظائفدندر . — ادات احتمالدن اولوب تصدیق معناسنی افاده ایدر : مثلا ؛ بوایش ظن عاجزانه‌مه کوره شویله اولمق کرکدر .

٧٢٦. مکر = ادات استثنادر : مثلا ؛ دنیاده انسان ایچون جای راحت یوقدر ، مکرکه دارمعرفت اوله . — ادات استغراب ده اولور : مثلا ؛ بن آنی عقللی بر چوجق ظن ایدردم ، مکر اویله دکل ایمش .

٧٢٧ هم = ادات عطفدر : شوچوجق هم چالشمیور ، هم ده آرقه‌داشلرینی چالشدیرمیور . — ادات تنبیه در : مثلا ؛ سن درسه چالشمیورسك ، درسه چالشملی هم اوقوملی . بعضاً آخرینه (ده) الحاق اولنوب تأکید بیان ایدر : مثلا ؛ معلم افندی هم درسه کلدی هم ده یکی درسی تقریر ایتدی .

— ادات اشتراك ده اوله‌بیلیر : مثلا ؛ هم صنف ، هم درس .

٧٢٨. مادامکه = ادات تعلیلدر: مثلا ؛مادامکه ایشکز واردر ، بنده‌کز کیده‌یم .

٧٢٩. یعنی = ادات تفسیردر: مثلا ؛ تحصیل علم ومعرفت یعنی علم ومعرفت اوکرنمك چوق فائده‌لیدر .

٧٣٠. کویا = ادات تشبیهدر : مثلا ؛ کویا طالغه‌لر جباله‌ر قابت ایدییور . — بعضاً ادات تکدیرده اولور: مثلا ؛ کویا ایش کورمش .

٧٣١. ایسه یاخود سه = ادات شرطدر : مثلا ؛ درسلریکه

چالیشیرسه‌ڭز خواجه‌ڭز اندیلرڭ نظر تقدیری اولورسك. -- ادات تفریقدر : مثلا : ادبی ترقیاتك انسانیتن آرتیق، بی‌ادبانكی ترویج ایلك ایسه برکن انسانیتی ییقمق دیمك اولور. — بعضاً (دخی) معناسنی ویرر : مثلا : کذب ایکی عالمده یوزی قره، صورتنده‌ن کوزل کورونسه بیله حقیقتده مسخره برفعل مذمومدر.

٧٣٢. آنجق = ادات استدراکدر : مثلا : دون کزمکه کیده‌جکدم، آنجق هوا مساعد دکلدی. — یالکز معناسنی‌ده مفید اولور : مثلا ؛ عبادته مستحق آنجق حق تعالی حضرتلریدر. — صرف، خاصةً معنالرینی‌ده افاده ایدر : مثلا ؛ آنجق تحصیل علم وهنرله ترقی ایدیلیر. — تمامی تمامنه، کوج حال ایله معنالرینی مفید اولور : مثلا ؛ بودرسم آنجق ساعت طقوزه قدر اکمال اولنور.

٧٣٣. فقط = ادات استدراکدر : مثلا : شمدی کیدیکز، فقط یارم ساعتدن عودت ایدیکز. — ادات حصرده اولور : مثلا ؛ برادریکز یالکز عالم دکل، فقط دائرهٔ معلوماتنی توسیع ایتمش برذاتدر.

٧٣٤ لکن = ادات استدراکدر: مثلا: بن بیلم، لکن برادرم بیلیر. باقدم لکن کوره‌مدم اولاری لسان عثمانیده مقام استدراکده قوللانلمقده اولان (ولکن، ولیکن، ولیك، لیك) لفظلری نزده اصلا قوللانلماز ؛ لکن نظمده مسامحات قبیلندن اولمق اوزره استعماللری تجویز ایدیله‌بیلیر. — (ایسه‌ده) دن صکره فقط، لکن کبی استدراك اداتی کتیریله‌من: مثلا؛ (شوچوجق پك ذکی دکل ایسه‌ده؛ فقط غبی‌ده دکلدر) دینیله‌من یا (شوچوجق پك ذکی دکلدر ؛ فقط غبی‌ده دکلدر) ویا (شوچوجق پك ذکی دکل ایسه‌ده غبی‌ده دکلدر).

٧٣٥. امّا = استدراك ایچوندر: مثلا ؛ بوچوجق درسنی ایی بیلیور ، اما سویلیه‌میور . — قالدی که ، کلدکم ، کلنجه معنالرینی مفیدده اولور : مثلا؛ اما برادرم ممنون اولمیه‌جقمش ، کندی یله‌جکی ایشدر ، بنم یازدیغم طوغرودر . — تعجب واستحسان ادانیدر : مثلا ؛ اما یاپدك ! اما یازی ! اما نفس ! اما ده سس ! (اما) لسان عثمانیده (آما) صورتنده مخفف اوله‌رق ده قوللانیلیر .

٧٣٦ زیرا = ادات تعلیلدر: مثلا ؛ انسان هر دائم چالشملی ، زیرا تفیض محضا سی وغیرت ثمره‌سیدر .

٧٣٧ چونکه = ادات تعلیلدر : مثلا : بو آقشام کله‌میه‌جکم ، چونکه درسم وار . ایذاله

٧٣٨. اکر = ادات شرطدر: مثلا؛ اکر ترقی ایتمك ایسترسه‌ك چالش. شرط صیغه‌سیله یاپیله‌جق جمله‌ده (اکر) حذف اولنه‌بیلیر . نظمده (اکر) کر صورتنده تخفیف ایدیلیر

٧٣٩. مکر = ادات استثنادر: مثلا؛ مکر که شویله سویلیه . مکر که خاصةً آرانوب بولنمش اولسون. بو مقامده نثرده دائما (که) ایله برابر بولنور؛ فقط نظمده (که) سزده ایراد اولنور . — ادات استغراب ومفاجات اولور : مثلا ؛ بن . . . افندی‌یی چوق عالم صانیردم؛ مکر اوقدر عالم دکل ایمش .

٧٤٠ حتی = عطف تنبیهی اداتیدر: مثلا ؛ بونی یاز دیدم حتی یازمزسه‌ك جزا کوررسك دیدم . چوق قار نزول ایتمش . حتی قپولری قاپاتمش . — بیله = حتی معناسنده قوللانیلیر: مثلا؛ کوچکلر بیله بو درسی یاپه بیلیر ؛ بوندن صکره یاپسه‌ك فائده‌سی یوقدر ؛

٧٤١. آلا = ادات استثنادر = مثلا؛ استانبول بلده‌سی اوروپانك كنار ساحلنده آسیایه قارشی قورولمش بر مالكهٔ دریا دركه مانندی زیر افلاكده مرئی اولماز ، الا كه آیینهٔ آبداری اولان صفحهٔ خلیجنده منعكس صورت بی قراریدر . — شرط نفی اداتی اولوب (والا) صورتنده قوللانیلیر: مثلا؛ مدبرانه حركت ایت، والا تكدیره مستحق اولورسك.

هله، علی الخصوص معنالرینی مفیده اولور: مثلا ؛ قویون اتنی چوق سورم الا قیوریجق اتنی — مطلقا، بهمه‌حال معنالرینی مفیداولور: مثلا : پدرم الا مكتبه كیده‌جكسك دیه اصرار ایدییور.

٧٤٢. كبی = ادات تشبیهدر : مثلا ؛ یازدیغم كبی یازی یازه‌مغه چالشملیسكز .

فصل ثامن عشر ـ حرف ندا

٧٤٣. حرف ندا سونج ، كدر ، تعجب و هیجان كبی حاللری افاده ایدن لفظلردركه لسان عثمانیده مستعملرشونلردر : آ = تعجب ایچوندر : مثلا : آ ! نه وقت كیتدی . — تأكید ایچوندر: مثلا : باقسه‌ك آ .

٧٤٤. تكدیر ایچوندر: مثلا: آ برادرم سوز آكلامیورسك ـ آه = ادات تحسردر: آه ! آناجغم كیفك نصل اولدی ؟ - ندامت وتأسف ایچوندر : مثلا : آه ! كاشكی ایشتمزسه ایدم ـ آی : آكسزین حیرت وتعجب بیان ایدن اداتدر = آی! شمدی نه یاپه‌جغز . ـ كدر وتأسف ده بیان ایدر : مثلا ؛ آی آیاغم !

٧٤٥. واه : تأسف ایچوندر : مثلا؛ واه اوقدر چالشدیغمه . ـ ها = تنبیه ایچوندر : مثلا ؛ بورایه كلمه‌سك ها ! ـ های‌های =

تصدیق ایچوندر : مثلا ؛ درسکزی اوکرندیکزمی ؟ های های . — اوه = اظهار خشنودی ایچوندر . اوه ! نه اعلا اولمش . اوخ — تحسر ایچوندر : مثلا ؛ اوخ ! ایشته حالك بویله اولور .

٧٤٦ بهی = ندا ایچوندر : مثلا ؛ بهی چوجق ! ـ اوف = جفا ایچوندر : مثلا ؛ اوف ! بونه تنبللك .

اوف = تحسر ایچوندر : مثلا ؛ اوف ! الم ایڭجندی . هله = استثنا ایچوندر : مثلا ؛ هله سن کیتدهکور .

— ادات تهدیددر : مثلا ؛ هله بردها یاپ ! ـ هی = ادات ندادر : مثلا ؛ هی اوغلم ! او = ادات استعظامدر : مثلا ؛ او ! بیوریکز بکم . ـ وای = تحسر ایچوندر : مثلا ؛ وای باشم ! — ادات استغرابدر : مثلا ؛ وای کلمشمی ! ـ صوص = اسکات ایچوندر : صوص سکا مکافات ویره جکم . ـ هایدی = ادات استعجالدر : مثلا ؛ هایدی چالش ، بهی دست طورمه !

٧٤٧. آمان = تعجب ایچوندر : مثلا : آمان ! چوجق نه اولدی ؟ آمان یارب = تعجب ایچوندر : مثلا ؛ آمان یارب نه اولیورم . یازیق ، حیف ، حیفا ، دریغ ، دریغا ، هیهات ، ایواه = ادات تأسفدر : مثلا ؛ یازیق سکا ! درسکی بیلمیورسك . حیف ! امتحانده کوزل جواب ویره مدم . درسه برنجی چیقمغه چالشدم ایسه ده حیف که نائل مقصد اولهمدم . ایواه که صوك دفعه اوله رق برادریکی کورمدم ! ـ مدد = تمنی ایچوندر : مثلا ؛ مدد یارب !

لسان عثمانیده مستعمل بعض ادوات فارسیه

٧٤٨. از = ادات مفعول عنه در : مثلا ؛ ازجان ودل (جان

وکوکلدن) . ازسرنو (یکی باشدن) . بعدازین (بوندن صکره) . بعدازآن (آندن صکره) . ازجمله (اوجمله‌دن بری) ، ازقدیم (اسکیدن) ، ازقضا (قضا ایله). در = مفعول فیه اداتیدر : مثلا : درکنار (کنارده) ، دردست (الده) . درخاطر (خاطرده) . درحال (آنیده). درپیش (اوکده) . ب = مفعول معه اداتی‌در: مثلا : بدست (ال ایله) ، بخت (بخت ایله) . مفعول الیه اداتیدر : مثلا : ماه بماه (آیدن آیه) . سوبسو (طرف طرف ، یاندن یانه) . سنه‌بسنه (ییلدن ییله) . ترجمه کلمه‌لر آره‌سنده بولندیریله‌مز: مثلا : (آی‌بآی ، کون‌بکون) کبی ترکیبلر کلیاً یاکلشدر . ـ ادات تعلیل اولور : مثلا: بحق خدا (الله حقی ایچون) . با = مفعول‌معه‌اداتیدر : مثلا : با اراده‌سنیه (اراده‌سنیه‌ایله)، با فرمان عالیشان (فرمان‌ایله)، باسند (سندایله) . بر ـ اوزره . اوستنده معنالرینی مفید اولور : مثلا : برمقتضای حال (مقتضای حال اوزره) . برمنوال محرر (یازلدیغی وجه اوزره) . برمعتاد (عادت اوزره) ، برسر (باش اوستنده) ، برقرار (قرار اوزره) ، بروجه بالا (یوقاریده اولدیغی اوزره) . برای = ایچون معناسنه‌در : مثلا : برای تحصیل (تحصیل ایچون)، برای خاطر (خاطر ایچون) . برای مصلحت (ایش ایچون) . (بی)و(نا)دن بحث اولنمشدر . تا = انتها ایچوندر : مثلا : تابصباح (صباحه‌دك)، تابچین (چینه‌دك) . زیر = آلت معناسنه‌در : مثلا : زیر زمین (یرآلتنده) ، زیر تراب (طوپراق آلتنده) ، زیرده کبی .

— نزد = یان معناسنه‌در : نزدمده (یانمده) . نزد عالیلرنده .

— آفرین = ادات تحسیندر : مثلا: آفرین اولادم! چوق کوزل.

یازمشلك . پس (ایعدی) معناسندەایسەدە ادبیات حاضردە متروکدر .

لسان عثمانیدە مستعمل بعض ادوات عربیە

٧٤٩. الی = قدر ، دك معنالرینی مفید اولور : مثلا : الی یوم (بوکونە قدر) ، الی آخر العمر (عمرك صوکنە قدر) ، الی زمانه (زمانەسنە قدر) . — علی = اوزرە ، اوستونە معنالرینی افادە ایدر : مثلا ، علی الخصوص ، علی العادە ، علی الاکثر ، علی الصباح (صباح ارکن) . بو اداتلرە شویلەجە عربی ضمیر الحاق اولنور : الیە (مفرد مذکر غائب) ، الیها (مفرد مؤنث غائبە) ، الیهما (تثنیە) ، الیهم (جمع غائب) علیە (مفرد مذکر غائب) ، علیها (مفرد مؤنث غائبە) ، علیهما (تثنیە غائب) ، علیهم (جمع غائب) ، علیك (مفرد مذکر مخاطب) ، علیکم (جمع غائب) . بلا = ادات نفی اولوب یالکز عربی کلمەلرك اوننە علاوە اولنور : مثلا : بلاغائض (فائضسز) ، بلافاصلە (فاصلەسز) ، بلانقصان (قصورسز) . بین = آرە معناسنەدر : مثلا : بین الناس (انسانلرك آرەسندە) . بین الاقران (رفیقلر آرەسندە) . بعد = صکرە معناسنەدر : مثلا : بعد الطعام (یمکدن صکرە) ، بعد التدقیق (تدقیق ایتدکدن صکرە) ، بعد بعید (برخیلی مدت صکرە) ، بعدما (بوندن صکرە) ، بعدە (آندن صکرە) . قبل = اول : مثلا ، قبل الطعام (یمکدن اول) ، قبل الدعا (دعادن اول) ، قبل الظهر (اوکلەدن اول) . تحت — آلت معناسندەدر : مثلا : تحت الارض (ارض آلتندە) ، تحت ریاستندە (ریاستی آلتندە) . تحت الجناح (قناد آلتندە) ، تحت ادارەسندە . حسب = کورە ، جهت : مثلا : حسب الاقتدار (قدرتنە کورە) ، حسب البشریە (انسانیت جهتندن) ، حسب الاقتضا (اقتضا جهتیلە) .

حين = وقت معناسنده‌در : مثلا : حين صحبتده (صحبت وقتنده)، حين حاجتده (حاجت وقتنده)، حين تدقيقده (تدقيق وقتنده)· عند = يان معناسنده‌در: مثلا : عندالله (الله يانده)، عندالناس (انسانلر يانده)· عندالتدقيق · فوق = يوقاری معناسنده‌در : مثلا : فوق العاده (عادتدن يوقاری)، فوق المأمول (مأمولدن يوقاری)، فوق الحد (حددن يوقاری) · لدى = آنده. كندندن صكره (ال) حرف تعريف كلدكده الف مقصوره اوقونمز: مثلا : لدى القرائه (اوقوديغی آنده) ، لدى الحاجه (حاجت زماننده)، لدى الاستنطاق (استنطاق زماننده) .

٧٤٩ عدم = ادات نفی اولوب يالكز عربی مصدرلرله اولنه علاوه اولنور: مثلا : عدم اقتدار (اقتدارسزلق)، عدم امنيت (امنيتسزلك) ، عدم دقت (دقتسزلق) ، عدم غيرت (غيرتسزلك). غير = ادات نفی اولوب يالكز عربی صفتلرله اولنه علاوه اولنور : مثلا : غير لايق (لايق اولميان) ، غير قابل (قابل اولميان) ، غير ممكن (ممكن اولميان). من = مفعول عنه اداتيدر : مثلا : من اوله الی آخره (اوندن صوكنه‌قدر) ، من جهةٍ (برجهتدن)، من القديم (اسكيدن بری)، من بعد (بوندن صكره)، من غير رسم (رسمی اولميه‌رق) · — ب = مفعول معه اداتيدر : مثلا : بعون الله تعالى (اللهك ياردميله)، بالتجربه (تجربه ايله) ، بالعز (عز و اقبال ايله)، بالعزمه (عزيمتله) ، بالشوكة والدوله (شوكت و دولت ايله) .

٧٥٠. لاجل = ايچون معناسنده‌در : مثلا: لاجل التحصيل (تحصيل ايچون) ، لاجل التجاره (تجارت ايچون) ، لاجل المصلحه (ايش ايچون) · ل = ايچون معناسنده‌در : مثلا : تجارةٍ (تجارت ايچون) ، لمصلحةٍ (ايش ايچون) · مع — مفعول معه اداتيدر : مثلا : مع التأسف (تأسفله)،

معهذا (بونکله برابر)، مع فائض (فائض ایله). عن = مفعول‌عنه اداتیدر: مثلا، عن‌قریب (یقینده)، عن‌ظهرالقلب (ازبر)، عن‌درسعادت الی‌بغداد (استانبولدن بغداده‌قدر). فی = مفعول‌فیه اداتیدر: مثلا: فی‌الحقیقه (حقیقتده، حقیقةً)، فی‌زماننا (زمانمزده). ك = کبی معناسنده‌در: مثلا؛ کالاول (اولکی کبی)، کالسابق (اسکیسی کبی)، کذا (بونك کبی)، کذلك (کذا). کما = کبی معناسنده‌در: مثلا: کما کان (اولدیغی کبی)، کما فی‌السابق (اسکیسی کبی)، کما هو حقه (لازم اولدیغی کبی)، کماینبغی (واجب اولدیغی کبی). لا = ادات نفی اولوب یالکز عربی کلمه‌لر اولنه‌کلیر: مثلا. لاشك وشبهه (شبهه‌سز). لااقل (الك آزی)، لاجرم (شبهه‌سز). برده عربی مضارعلرله اولنه‌کلیر: مثلا. لایعد، لایحصی، مؤنثی لاتحصی (حدسز، حسابسز، صایلمز)، لایتغیر (دکشمز)، لایتصور (تصور اولنماز) ـ بناء علیه، بناءً علی ذلك (بوکا نظراً، اوسببدن).

اشارت تحریریه یاخود تنقیط

٧٥١. اشارات تحریریه‌دن باشلیجه‌لری شونلردر: (،) فاصله، (؛) مفرزه، (:) چفت نقطه یاخود نقطتین، (.) نقطه، (؟) علامت استفهام یاخود استفهامیه، (!) علامت حیرت وتعجب یاخود تعجبیه، (-) رابطه، (ـ) کشیده، ( ) معترضه یاخود قوس، « » ممیزه یاخود چفت قوس.

٤٧ — تمرین

ادوات صره‌سنده اوکره‌نیلن حرفلری یاخود ادتلری طلبه افندیلره جمله‌لر آره‌سنده قوللاندیرملی.

تم بعون الملك الوهاب.

ا

ابتهاج. مسرت، فرح. Joie, gaieté
اتباع ا. اويمق، امتثال. Se conformer
آتی الذکر. آشاغیده ذکر اولنان. Sous mentionne
اجتناب ا. صاقنمق. Eviter, s'abstenir
آحاد. احدلر، برلر، تکلر. Unités
احوال اسم. اسمك ترکیبده کسب ایلدیکی حالتلر Déclinaison
اخبار ا. خبر ویرمك. Avertir
اخطار ا. خاطره کتیرمك، یاد ایتدیرمك Rappeler (faire souvenir)
آخر. صوك، نهایت Fin
ادات. (جمع_ادوات) Particule
اذهان . ذهنلر . Esprits
ارحم. زیاده مرحمتلی Plus ou le plus miséricordieux
اریکه. تخت، سریر. Trône
ازاله ا. محو ا، یوق ا. Faire disparaître
ازدیاد ا. چوغالمق، زیاده‌لنمك، Augmenter, S'accroître
استحسان. بکنمك. Approuver
استفاده . فائده کورمك . Profiter
استقبال. کله‌جك زمان، مستقبل. Futur, Avenir
استیعاب. طوتمق، قاپلامق Contenir
اسلوب. منوال، طرز. Forme, manière
اسم . (جمع_اسماء) Nom ou substantif
— اشارت. Pronom ou adjectif démonstratif
— تصغیر . Nom diminutif
— جنس . } — عام. } Nom commun
— خاص. Nom propre
— فاعل. Participe présent
— مصدر. Substantif verbal
— مفعول . participe passé
اسماء عدد. Adjectifs numéraux
اشفق. پك شفقتلی. Très compatissant
اصطبل. آخور. Ecurie
اصلی. } اصلیه. } اوز Radical
اضافت. Annexion, particule du génitif
— بیانیه. Annexion explicative
— لامیه. Annexion de possession

اعتلا. رفعت، یوکسکلك. Elévation
اعتیاد. عادت ایدنمك، آلشمق. S'habituer
اعداد اصلیه Les adjectifs numéraux cardinaux
— وصفیه، رتبیه Les adjectifs numéraux ordinaux
اعظم. پك عظیم، پك اولو. Le plus grand
افتخار ا. فخر ا. Se glorifier
افراغ. دوکمك، قالبه یوشالتمق. Fondre
اقدس پك مبارك، پك مقدس. Très-sacré
اقسام سبعه. Les sept division
اتصال . برلشدرمك. Joindre
الوف. بیکلر، هزاران. Milles, milliers
امر حاضر. Impératif
امراض. خسته‌لقلر، مرضلر. Maladies
انتظام. نظام وصره Arrangement, ordre
انظار. کوزلر، عیون Vues, regards
آواز. سس، صوت Voix
ایراد مثل ا. Donner des exemples
ایما ا. اشارت ا. Indiquer

ب

بحث ا. سویلمك parler de
بحرین. ایکی دکز یعنی (بحرسیاه وبحرسفید) Deux mers (Mer noire et Méditerranée
بدخوی. کوتو طبیعتلی. De mauvais caractère
بدایع. (مفردی بدیعه) یکی ایجاد اولنمش شیئلر nouveautés
بسیط. Simple, non composé
بشر. انسان، آدم. Homme, être
بطائت. یواشلق. Lenteur
بطالت . تنبللك. Oisiveté
بلده. شهر. Ville
بیت. اوی خانه Maison
بیتوتت. کیجه‌لمك. Se loger
بیضاء. بیاض (fem. de ابیض). Blanche

پ

پاك. تمیز، مقدس. propre, net
پایدار . ثابت، محکم Stable, durable
پیشرو. اوکدن کیدن. Avant-coureur

ت

تأسیسات. Etablissements

nom verbal حاصل مصدر.
Etat, présant, indicatif présent, adverbe حال.
Supprimer حذف ا. بوزمق.
Lettre: particule حرف. يازى' ادات.
Article défini — تعريف.
préposition — جر.
Conjonctior — عطف.
Interjection — ندا.
Incendie حريق. يانغين ، آتش
Incendié حريقزده. يانغينه كرفتار اولان
plus ou la plus belle حسنى. چوق يا اك كوزل.

خ

propriété خاصيت. خصوصى برحال.
Monarque خاقان. پادشاه.
Terre, poussière خاك. طوپراق، تراب.
Créateur خالق. يارادان، خلق ايدن
Silencieux خاموش. ساكت وصداسز اولان.
plume خامه. قلم، كلك.
خداى حق جل وعلا. حق تعالى حضرتلرى.
Dieu haut et suprême
خلجان. ذهنجه خررل. خردال راحتسزلق، انديشه.
Anxiété
Composé de cinq, quinquilitère خماسى. بشلى' بش حرفلى.
Sommeil خواب. اويقو' نوم.
Beau, joli خوب. كوزل.
Soleil خورشيد. كونش' شمس' آفتاب.
Bienveillant خيرخواه. ايلك ايستين.

د

entrer داخل او. كيرمك.
pompe دبدبه. طنطنه.
Manteau دثار. اوست البسه سى.
Degrés درجات. درجه لر.
دقائق. آكلاشلمسى كوج اولان خصوصلر
Subtilités
Agréable دلآرا. محبوب' كوزل
Indication indiquer دلالت. كوسترش' كوسترمك.
les deux yeux دوچشم. ايكى كوز.
Epoque دور. وقت' زمان.
Circuler دوران ا. دونمك.

ذ

personne ذات. شخص.
Aller ذهاب. كيتمك.
Animé ذى روح. جانلى.

Duel تثنيه. مثنى.
Commémoration des bienfaits reçus تحديث نعمت.
Etre changé تحويل اولنمق. دكشمك، تبدل ا.
préférer ترجيح ا. رجحان ويرمك
ترويج ا. خلق ميانده اعتبار ويرمك
Donner cours
S'augmenter تزايد ا. چوغالمق، تكثر ا.
Etre composé تركيب اولنمق. تركب ا، تشكل ا.
تشويق ا. ايستك ويرمك، غيرت ويرمك
Exciter, encourager
Conjuguer تصريف ا.
Diminuer تصغير. اوفالتمق.
Enumérer تعداد ا. صايمق.
Rendre un verbe transitif تعديه ا.
Généraliser تعميم ا. عموملاشدرمق.
Faire comprendre تفهيم. آكلاتمق.
Dire oralement, prononcer تقرير ا. آغزدن سويلمك.
exercice تمرين.
Se tourner vers توجه ا. يوزينى چويرمك.
Mouvoir تحريك ا. صاللاتمق.

ث

perçant, pénétrant ثاقب. دلن.
Gravité ثقل. اغرلق' ثقالت.
Trilitère ثلاثى. اوچ يازيلى.

ج

Vêtement جامه. روبا، اثواب.
Montagnes جبال. طاغلر' كوهلر.
Couler جريان ا. آقمق' سرعتله مرور ا.
Cutané جلدى. درى يه متعلق.
pluriel جمع.
Double pluriel — الجمع.
pluriel régulier — سالم.
— des noms masculins — مذكر سالم.
— irrégulier — مكسر.
— des noms féminins — مؤنث سالم.
Tout, proposition, phrase جمله. هپ' بتون' عباره' سوز.
Genre جنس. صوى.
Ignorance جهالت. نادانلق ، جهل.

ح

حاذق. ماهر' مهارتلى' اوسته اولان.
Habile

ر

Chef, président	رئيس. بيوك، رياست ايدن.
à quatre lettres	رباعى. دردلو دردحرفلى.
lier	ربط ا. باغلامق.
Miséricorde	رحمت. اسيركمك، مرحمت.
Muet	(ه) رسميه. يازيلوب اوقونميان (ه).
concurrence, rivalité	رقابت.
Qui va	روان. كيدن.
Voir, examiner	رؤيت. كورمك، نظر تدقيقدن كچيرمك.
Guide	رهبر. يول كوسترن، قلاغوز.

ز

Superflu	زائد. زيادەسى اولان، آرتق.
peine, fatigue	زحمت. صيقنتى.
Or	زر. آلتون.
Femme	زن. قارى.
Sujets	زيردستان. تبعه.
Ornement	زيور. زينت.

س

Bien, richesse	سامان. زنكينلك، غنا.
couvrir, cacher	ستر ا. اورتمك.
Qui a un esprit vif	سريع الانتقال. هوشمند.
ciel	سما. كوك، آسمان.
Irrégulier	سماعى. قاعدەسز.
peser, réfléchir	سنجيده ا. طارتمق، دوشنمك.
par ici, par là	سوبسو. بورادەشورادە.
Facilité	سهولت. قولايلق.
couler	سيلان ا. آقمق.

ش

joyeux	شاد. ممنون، مسرور اولان.
Exception	شاذ. قاعدۀ كليەيەمغاير اولان.
adolescents	شبان. كنجلر، جيوانلر.
Occupation.	شغل. ايش، كار، مشغوليت
Oral	شفاهى. آغزدن.
Remerciant	شكرگذار. شكر ايديجى، شاكر نعمت.
plainte	شكوى. شكايت.
nord	شمال.
Vieillesse	شيخوخت. اختيارلق.

ص

campagne	صحراء. اووه، دشت.
Grammaire	صرف.
Grammairiens	صرفيون. علم صرف اربابى.
difficulté	صعوبت. مشكلات.
adjectif	صفت.
— simple	— بسيطه.
— composé	— مركبه.
— verbal	— مشبهه.
Forme, mode	صيغه. شكل.

ض

pronom	ضمير.
— relatif	— اضافى.
— personnel	— شخصى.
— verbal	— فعلى.
— qualificatif	— وصفى.
Lumière	ضيا. ايشيق.

ط

chemins	طرق. (طريق مفرد) يوللر.
Mets	طعام. يمك.
Elèves	طلاب. طالبلر، شاكردان، طلبه.
Retentissement	طنين. چكردى.
Retrancher	طى ا. چيقارمق.

ظ

adverbe	ظرف.
Obscurité	ظلام. قاراكلق ظلمت.

ع

Qui sait, qui connaît, savant	عارف. بيليجى، عالم.
Univers, monde	عالم. دنيا.
Impuissance	عجز. اقتدارسزلق.
Dizaines, décades	عشرات.
nom propre	علم. اسم خاص.
pratique	عملى.
Défauts	عيوب. تقصيرات، قصورلر.

غ

Troisième personne	غائب. اوچنجى شخص.
Barbarisme	غلط مشهور.
Questions difficiles à comprendre	غوامض. مبهم ومغلق مسئلەلر.
Inanimé	غير ذى روح. جانسز.

ف

Fuire	فرار ا. قاچمق.
participe	فرع فعل.
Odre	فرمان. امر، اراده.
Général de division	فريق.
vertu	فضليت. مزيت.

cé, sujet	
pronoms indéfinis	مبهمات
verbe actif	متعدی
première personne	متکلم . برنجی شخص
proportionnel	متناسب
Divers	متنوعه . انواع ، درلودرلو
duel	مثنی . تثنیه
Nominatif, net	مجرد
verbe passif	مجهول
Qualités dignes d'éloge	محامد . مدح وثنایه شایسته طبیعت
contenir	محتوی او . حاوی او .
deuxième personne	مخاطب . ایکنجی شخص
Qui vient au secours	مددرس . معاونت ایدن
Masculin	مذکر
S'adresser	مراجعت ا . اوغرامق ، رجوع ا
Respecté	مرعی . رعایت ایدلمش
composé	مرکب . برقاچ شیٔ ایله قارشمش ، بسیط اولمیان
Humanité	مروت . انسانیت
vertu	مزایا . مزیتلر ، فضیلتلر
Qui a des lettres superflues	مزیدفیه . زائد حرفی حاوی
égalité	مساوات . برابراولمقلق
exception	مستثنا . شاذ
Impossible	مستحیل . غیرممکن ، ناقابل
Se plonger	مستغرق او . باتمق
Futur	مستقبل کلهجك زمان
Honnête	مستقیم طوغری استقامت صاحبی
Malheureux	مستمندان سفیللر ، سفلا
Ressemblance	مشابهت تشبیه
assimilé	مشبه .
a qui l'on assimile	مشبه‌به .
Dérivé	مشتق دیکر برلغتدن ایلری کلش
Levant	مشرق شرق
Inflnitif	مصدر
Indicatif présent	مضارع
nom annexé à un complément	مضاف
énitif. complément du nom	— الیه

Intelligence	فطانت . ذهن آچیقلغی فراست .
Inné naturel	فطری . طبیعی ، خلقی .
Verbe	فعل .
Verbe auxiliaire	— اعانه .
Manquer	فقدان . موجود بولنمامق ، اولمامق .
paragraphe,	فقره .
Coeur	فؤاد . یورك ، دل ، قلب .
Comprendre	فهم ا . اکلامق ، درك ا .
aujourd'hui	فی یومناهذا . بوکونکی کون
Développement avancement	فیض . برکت ایلرولمه .

ق

Intention	قصد . افکار .
château	قصر . کوشك .
Règles	قواعد . قاعده‌لر .
Qui sait apprécier	قیمت شناس . دکرتقدیر ایدن

ك

Ouvrir	کشاد ا . آچمق ، فتح ا .
parole, phrase	کلام . سوز ، بحث .
Mot	کله .
nombre	کمیت
Les pronoms	کنایات .
contenance	کنجایش . استیعاب .
Trèsors	کنوز . خزینه‌لر .
conquérant	کیتی ستان . جهانستان
Genre	کیفیت .

ل

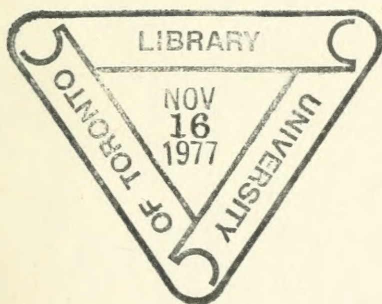
nécessaire, neutre	لازم .
pleine mer	لجه . دکزك انکین طرفی .
Mérite, dignité	لیاقت . لایق اولمقلق .

م

centaines	مآت . یوزلر
Deuil	ماتم . یاس
essence	ماده اوز ، مایه
passé	ماضی . کچمش زمان
— défini	— شهودی
— indéfini	— نقلی
Infini	مالانهایه . نهایتسز
être possesseur	مالك او . صاحب او
le superlatif	مبالغه درجه‌سی
gloire honneur	مباهات . مفخرت ، شان
commen-	مبتدا . باشلانلمش ، فاعل

مضمحل .
دطابة

LIBRARY
NOV
16
1977
UNIVERSITY
OF TORONTO